

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Daniel Vlček

Dějiny Irska a možnosti jejich využití při výuce na základní a střední
škole

Poděkování

Děkuji PhDr. Pavlu Kopečkovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce. Poděkování dále patří mým rodičům, jež mě během celého vysokoškolského studia podporovali a věřili ve mě. V neposlední řadě nesmím zapomenout na Lulu a Mikea Reynolds, laskavé a milé Iry, kteří mě ve svém domku v Leixlipu nechali bydlet. A konečně, děkuji všem inspirujícím učitelům z Maynooth University, pod kterými jsem měl možnost studovat, zejména pak Eoinu Groganovi, vášnivému archeologovi a výtečnému povídkáři. Go raibh maith agat

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literatury.

V Olomouci dne 12. 6. 2021

Podpis:

Daniel Vlček

Obsah

ÚVOD	5
1. Teoretická část.....	7
1.1. Pravěk v Irsku.....	7
1.1.1. Střední doba kamenná – Mezolit	8
1.1.2. Neolit – příchod prvních zemědělců.....	11
1.1.3. Kultura zvoncovitých pohárů a doba bronzová	18
1.1.4. Doba železná.....	21
1.1.5. Laténská kultura v Irsku	25
1.1.6. Pozdní doba železná – vliv římské kultury.....	27
1.1.7. Mýtus keltského původu.....	32
1.2. Středověk	40
1.2.1. Advent křesťanství a svatý Patrik.....	40
1.2.2. Rozkvět irského monasticismu	42
1.2.3. Zlatý věk irské, raně středověké vzdělanosti	46
1.2.4. Politické rozdělení země.....	49
1.2.5. Nájezdy Vikingů.....	50
1.2.6. Irsko mezi Clontarfem a Normany	54
1.2.7. Normanská invaze a první anglická kolonie	55
1.3. Raný novověk	58
1.3.1. Tudorovský zábor a kolonizace Ulsteru	58
1.3.2. Cromwellovská kolonizace	62
1.3.3. Válka dvou králů	63
1.3.4. Trestní zákony proti katolíkům.....	65
1.3.5. Boj za rovnoprávnost a nezávislý parlament.....	67
1.4. 19. století.....	69
1.4.1. Daniel O’Connell – Katolická emancipace	69

1.4.2.	Velký irský hladomor	72
1.4.3.	Pozemková revoluce a hnutí za autonomii	81
1.5.	20. století.....	84
1.5.1.	Národní obrození vs ulsterští Unionisté	84
1.5.2.	První světová válka a Velikonoční povstání 1916	87
1.5.3.	Válka za nezávislost a rozdělení Irska.....	91
1.5.4.	Občanská válka a transformace dominia v republiku.....	94
1.5.5.	Konflikt v Severním Irsku	96
1.5.6.	Mezinárodní postavení a evropská integrace.....	103
2.	Praktická část.....	108
2.1.	Irsko a jeho dějiny ve výuce na českých školách	108
2.1.1.	Základní školy	110
2.1.2.	Střední školy – Gymnázia.....	114
2.2.	Implementace témat z irských dějin do výuky	117
2.2.1.	Ukázková hodina č. 1 – sv. Patrik a křesťanské Irsko.....	118
2.2.2.	Ukázková hodina č. 2 – Velký irský hladomor	121
2.2.3.	Tematický den „Irsko sv. Patrika“	126
	Závěr.....	133
	Seznam použitých zdrojů	135
	Přílohy	141

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá irskými dějinami a jejich možném využití ve výuce na českých školách. Téma irských dějin jsem si vybral po návratu ze studijního pobytu Erasmus+, který jsem absolvoval v letním semestru 2020 ve smaragdové zemi sv. Patrika, v Irsku. Na Maynooth University jsem studoval moduly irského kulturní dědictví, pravěkých i moderních dějin a irského jazyka. Irsko mě natolik zaujalo, že jsem se rozhodl prostudovat všechny stěžejní kapitoly irských dějin, abych rozšířil nejen své znalosti, ale také, prostřednictvím diplomové práce, znalosti českých žáků, studentů, učitelů a kohokoliv, kdo projeví zájem. Vybral jsem si toto téma, abych v České republice, zejména na českých školách, pomohl šířit povědomí o Irsku a jeho spletité historii. Domnívám se, že znalosti o této zemi v České republice nejsou ani zdaleka dostatečné. Zaměňování Irska se Skotskem nebo nerozlišování mezi Severním Irskem a Irskou republikou, alespoň z mé zkušenosti, není, bohužel, nic neobvyklého. Dá se však předpokládat, že znalosti o Irsku budou zejména pro žáky a studenty, zajímající se o anglický jazyk, velmi užitečné a praktické, neboť s vystoupením Spojeného království z Evropské unie není dále možné prostřednictvím programu Erasmus vycestovat do jeho zemí. Nejlepší možnou alternativou, která se v Evropě nabízí, je právě Irsko, jehož obyvatelé jsou rodilí mluvčí anglického jazyka a z EU, a tedy ani z Erasmu, nevystoupili.

Primárním cílem diplomové práce je v českém jazyce zpracovat nejstěžejnější kapitoly z irských dějin od pravěku až po moderní dobu, a připravit tak širokou paletu různých témat, které mohou čeští učitelé využít při svém vlastním studiu a zdokonalování, ale také při přípravě hodin dějepisu, anglického jazyka či jiných předmětů, jež by irská témata mohly využít. Tento cíl vychází z nedostatku aktuální česky psané odborné literatury zabývající se daným tématem. Jedinou dostupnou do češtiny přeloženou knihou, jež se zabývá komplexně celými irskými dějinami je práce „*Dějiny Irska*“ od autorů Williama Moodyho a Francise Martina, kterou přeložila Milena Pellarová a vyšla v roce 1996. Zejména pojednání o starších dějinách je však v této práci zastaralé a neodráží aktuální úroveň poznání. Diplomová práce má za cíl na tento nedostatek reagovat.

Za sekundární cíl si tato práce klade zhodnocení využití irských témat na českých školách a výběr vhodných témat, která by měla dostat prostor na základních a středních školách. Terciálním cílem je poté vypracovat detailní plány výukových hodin implementující některá z hlavních témat irských dějin tak, aby je učitelé dějepisu mohli převzít, ale také využít jako vzor a odrazový můstek pro přípravu svých vlastních výukových hodin o Irsku a jeho historii.

Posledním cílem této práce je vymyslet a naplánovat, jak na škole nevěšedně využít den sv. Patrika pro šíření znalostí o Irsku a oživení stereotypního života na škole.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou zpracována důležitá témata z irských dějin, která jsou řazena do kapitol podle historického členění dějinných epoch na pravěk, středověk, raný novověk, 19. století a vše zakončuje 20. století. Pod tyto epochy jsou řazeny konkrétní témata, jejichž datace odpovídá danému období. V rámci kapitoly středověk tak nalézáme témata jako například „*Advent křesťanství a sv. Patrik*“, „*Rozkvět irského monasticismu*“ nebo „*Nájezdy Vikingů*“. Některým tématům je věnován větší prostor než jiným. Nad ostatní vyčnívá zejména „*Velký irský hladomor*“ nebo „*Konflikt v Severním Irsku*“, neboť se jedná o zcela klíčové etapy v dějinách Irska, které formovaly irskou národní identitu a mají dosah až do současnosti. Významnou část tvoří také témata spadající pod pravěk. V posledních letech byla učiněna řada nových nálezů a výzkumů, která značně mění staré představy o tomto období irských dějin. Speciální důraz je kladen na téma keltského původu Irů, protože se pravděpodobně jedná o velmi rozšířený mýtus, který je potřeba uvést na pravou míru.

Praktická část diplomové práce se zaměřuje na smysl a možnosti využití témat irských dějin ve výuce na českých školách. Je v ní pojednáno o nejdůležitějších tématech pro základní a střední školy. V neposlední řadě jsou v praktické části vybrány a prezentovány dvě formy implementace daných témat do vzdělávacího procesu. Součástí jsou vypracované plány obou forem implementace, klasické vyučovací hodiny a tematického dne.

1. Teoretická část

1.1. Pravěk v Irsku

Irsko v ostrovní podobě, jak ho známe dnes, vzniklo poměrně nedávno. Pro klimatické podmínky na Zemi bylo vždy typické a přirozené střídání dob ledových a meziledových. S koncem poslední doby ledové, v Irsku známé pod termínem „the Midlandian“¹, se přibližně 14 000 let př.n.l. začalo výrazně oteplovat a pevninský ledovec, který pokrýval celé Irsko začal tát a řeky postupně vhněly vodu do níže položených míst, které dnes tvoří Keltské a Irské moře, pomalu se tak začínal vytvářet ostrov. Během poslední doby ledové, a ještě značnou dobu po ní, se však dalo suchou nohou přejít, jak z Velké Británie do Irska, tak z Irska do severní Francie, do Bretaně, Irsko tudíž bylo součástí kontinentu. Nevíme jistě, kdy se zemské mosty do Irska zcela uzavřely, ale předpokládá se, že to bylo nejpozději do začátku 8. tisíciletí př.n.l. Do té doby se do Irska vracela flóra a fauna, která se vždy v dobách ledových přemístila do jižní Francie a Španělska, do oblastí, které nepokrýval ledovec a kde nebyly tak nízké teploty. V porovnání s kontinentem a Velkou Británií, která byla od kontinentu odříznuta znatelně později, se v Irsku nachází menší množství původních druhů rostlin a zvířete. Podle Franka Mitchella se jednalo o tzv. „překážkový běh“, kdy se fauna a flora, rozšiřující se z jižní Evropy stále severněji, musela potýkat s čím dál většími překážkami, až se přes ně jednoduše nedostala.² V Irsku tak dnes máme pouze zhruba 815 druhů původních rostlin, zatímco v Británii jich mají 1 172 a ve Francii až 3500 druhů. Druhů savců má Irsko pouze 14, Británie 32. Plazy má Británie 4, kdežto Irsko pouze jeden druh, ještěrku. Svatý Patrik by tak neměl nést zásluhy za vyhnání hadů, kteří na ostrově nikdy nebyli. Je však potřeba dodat, že relativně brzké oddělení Irska od pevniny není jediným důvodem menší živočišné a rostlinné rozmanitosti. Nemůžeme očekávat srovnatelnou biodiverzitu poměrně malého Irska s Velkou Británií, potažmo s kontinentem. Nemalé množství zejména živočišných druhů v Irsku také vyhynulo během prudkého ochlazení klimatu, které proběhlo 11 000-10 000 let př.n.l.³ Mezi druhy, které vyhynuly patřili i majestátní *Megaloceros Giganteus*⁴, obrovští jeleni irští, jejichž majestátní kostry dnes můžeme spatřit např. v Irském přírodovědném muzeu v Dublinu.⁵

¹Působení tohoto zalednění bylo nejvíce patrné ve vnitrozemí, z toho důvodu název: „the Milandian“. Ve střední Evropě je poslední doba ledová známá jako „Würmská“, podle bavorské řeky.

² MITCHELL, F. a RYAN, M. *Reading the Irish Landscape*. Dublin: Town House, 1997.

³ Jedná se o tzv. Nahanagan Interstadial, období, které připomínalo dřívější doby ledové. Prudce spadly teploty a do hornatých oblastí severní Evropy, včetně části sev. Irska, se vrátily ledovce.

⁴ Příloha č. 1.

⁵ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. London: Thames and Hudson Ltd, 2017, s. 30-40.

Osídlení Irska lidmi je archeologickými nálezy doloženo až od 8. tisíciletí př.n.l., což z Irska dělá jedno z nejpozději osídlených míst v Evropě. Sousední Velká Británie má nálezy dokazující osídlení, i když přerušované, již od 270 000 let př.n.l. V paleolitu, starší době kamenné, však Irsko obýváno lidmi pravděpodobně nebylo, navzdory tomu, že se v dobách meziledových od Velké Británie ani od jižněji položených oblastí tehdejší Evropy příliš nelišilo. Teploty stoupaly a s nimi se do země vracely pastviny, které lákaly pasoucí se zvěř. Není nám dnes zcela jasné, proč by paleolitičtí lovci měli Irsko vynechávat, ale jediný důkaz svědčící o jejich přítomnosti je pouze několik úlomků pazourku nalezených na území dnešního města Drogheda v hrabství Louth. Tyto nálezy nedokládají významné osídlení, ale pouze krátkodobou přítomnost neurčitého množství lovců, kteří tudy procházeli patrně v honbě za kořistí. Je však značný rozdíl mezi občasnou návštěvou lovců z důvodu pronásledování zvěře a dlouhodobějším osídlením, které se v paleolitu na území Irska alespoň prozatím dokázat nepodařilo. Další oblastí chybějící na itineráři lovců starší doby kamenné je Skotsko. Obě území jsou velmi odlehlá a situovaná na severu. Pravděpodobné nižší počty zvěře a horší dostupnost mohly zapříčinit, že Irsko ani Skotsko nenalákalo takové množství lidí, které by nám po sobě zanechali stopy.⁶ Další příčinou, která oddálila trvalé osídlení Irska, je již zmíněné ochlazení klimatu, které nastalo v 11. tisíciletí př.n.l. Výrazný pokles teplot a úbytek zvěře musel lovcce odradit od výpravy do nehostinných oblastí Irska. Na své první dlouhodobé osídlení si tak Irsko muselo počkat až do období střední doby kamenné.⁷

1.1.1. Střední doba kamenná – Mezolit

Střední doba kamenná je v Irsku období datované přibližně mezi 8 000 až 4 000 let př.n.l. Nejstarší důkazy o osídlení ostrova spadají právě do mezolitu. První pravěcí kolonisté nám toho po sobě příliš nezanechali, avšak z dosud 20 významnějších archeologických nalezišť, mezi něž patří například Mount Sandel v severního hrabství Londonderry, vyčteme několik zásadních informací. Jednalo se o komunity lovců-sběračů, kteří se po ostrově neustále stěhovaly za zdroji obživy, které se jim během roku měnily. Žili proto v jednoduchých oválných chatrčích dlouhých cca 6 metrů a vystavených z ohnutých dřevěných prutů pokrytých větvemi či kletím, zhruba uprostřed měli hluboké ohniště. Konstrukce se samozřejmě nedochovala, o staveních víme díky otvorům, které zůstaly v zemi po kůlech, prutech nebo ohništích a odpadních jámách vyhloubených nedaleko. Dalšími důkazy o existenci prvních osadníků jsou kamenné nástroje. Většinu tvoří menší úlomky pazourku, které pravděpodobně tvořily hroty a

⁶ WINN, C. *I Never Knew that about Ireland*. London: Ebury, 2006, s. 55-56.

⁷ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 30-40.

ostří různých nástrojů a primitivních loveckých zbraní. Kromě částí menších nástrojů se našlo i větší náčiní jako sekery a teslice odštípnuté z pazourku, nebo broušené kamenné sekery vyrobené z jiných druhů kamene. Přímé důkazy o mezolitických lidech jako takových máme například z hrabství Limerick. V jeskyni Killuragh byly nalezeny pozůstatky dvou jednotlivců, jejichž datace spadá do období let 7200-6500 př.n.l.⁸ Ve vesnici Castleconnell, rozkládající se také v hrabství Limerick, archeologové našli pohřební jámu se zpopelněnými pozůstatky dospělého člověka, které doplňovala broušená sekera a dva mikrolity. Předpokládaná doba života nalezeného jedince spadá do období 7550-7300 let př.n.l. Později se 100 metrů od toho nálezu našla další jáma, tentokrát s pozůstatky datovanými mezi lety 7000-6600 př.n.l.⁹

Do sousední Británie se po poslední době ledové, kdy se museli stáhnout do jižní Evropy, pravěcí lidé vrátili již okolo 12 700 let př.n.l. O více než 5 000 let dříve, než se poprvé objevili v Irsku. Kanál La Manche v té době ještě neexistoval, a tak přišli pěšky přímo ze severozápadní Evropy. Na sever do Skotska se však dostali až později, neboť již zmíněné ochlazení, Nahanagan Interstadial, které je jinde známé pod pojmem mladší dryas, zapříčinilo návrat pevninského ledovce na sever Británie i do Irska. Odkud komunity lovců-sběračů do Irska na počátku 8. tis. př.n.l. přišly, nevíme zcela jistě. Klíčem, podle kterého archeologové v tomto období sledují migraci lidských společenství, je kamenná industrie. Srovnávají se podobnosti a odlišnosti v provedení jednotlivých nástrojů, použitý materiál a četnost výskytu, jež však může být zavádějící.¹⁰

Profesor archeologie J.P. Mallory zmiňuje celkem 4 oblasti, ze kterých první pravěcí obyvatelé Irska mohli pocházet. První oblastí, ke které se klaněli archeologové 20. století, bylo pobřeží západního Skotska. Model, jenž počítal se skotským původem, byl založen na logistických faktorech. Jelikož se pokládá obecně za platné, že žádný zemský most vedoucí do Irska na začátku 8. tis. př.n.l. již neexistoval, první obyvatelé se museli na ostrov dostat na člunech. A nejkratší místo, odkud se dá přepravit do Irska je právě z pobřeží západního Skotska, které je dnes vzdálené zhruba 20 kilometrů od irského hrabství Antrim, jenž je situováno na severovýchodě ostrova. V období mezolitu byla navíc hladina irského moře níže, což znamená, že i vzdálenost mezi oběma zeměmi musela být kratší. Antrimské pobřeží, které bylo na dohled, muselo své objevitele lákat hojnými zásobami pazourku, hlavního zdroje na výrobu

⁸ COLLINS, T. a COYNE, F. Fire and Water...Early Mesolithic cremations at Castleconnell, Co. Limerick. *Archaeology Ireland*. 2003, 17 (2), s. 24–27.

⁹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 42.

¹⁰ TOLAN-SMITH, C. Mesolithic Britain. In: BAILEY, G. a SPIKINS, A. *Mesolithic Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 144.

mezolitických kamenných nástrojů. Archeologové vycházející z těchto předpokladů objevili na severovýchodě hrabství Antrim množství nalezišť. V minulém století se tak teorie o skotském původu prvních obyvatel Irska těšila velké oblibě, mezolitické nálezy v té době byly omezeny pouze na severovýchod ostrova. Na počátku 21. století však proběhly archeologické práce i v jiných hrabstvích, kde se také našla četná naleziště, především na východě, ale i jihu země. Po porovnání kamenných nástrojů nalezených v Irsku a Skotsku byly navíc zjištěny značné rozdíly a kontinuita výroby kamenné industrie s úzkým ostřím či čepelí nebyla prokázána. Při kolonizaci nového území se navíc očekávají četné kontakty mezi původní a nově osídlenou oblastí. Příbuzní nebo známí se i v pravěku často navštěvovali, o čemž svědčí např. četné nálezy různých importů. To však platí pro oblasti Skotska a Irska až v období neolitu. Významné kontakty v tomto období prokázány nebyly.¹¹ Především z toho důvodu profesor Mallory upřednostňuje teorii o tzv. Manx Atlantis, považující za pravlast prvních Irů dnes již zaplavenou oblast situovanou v okolí ostrova Man.¹²

Další modely navrhují příchod prvních pravěkých obyvatel z území dnešní severní Francie, oblasti Bretaně, nebo území Walesu či ze zatopené oblasti sousedící s ostrovem Man. Wales by logistické důvody splňoval, z hrabství Gwynedd je nadohled pohoří Wicklow. Četné nálezy jeskynních pohřbů by v Irsku našly také svou paralelu, avšak nástroje s úzkou čepelí hojně se vyskytující v Irsku se ve Walesu nevyskytují s dostatečným předstihem, aby dokázaly postupnou migraci svých stvořitelů. Francie, jakkoliv zní zajímavě, dokládá pouze mikrolitickou industrii, která se s irskou shoduje a časově ji i dostatečně předchází. Ostatní typy větší kamenné industrie (sekery, teslice, broušené kamenné sekery) však v Bretani v tomto období nenalzáme. Vzdálenost severozápadní Francie od irského pobřeží je také ze všech modelů nejdelší, pro mezolitické obyvatelstvo musela být tak dlouhá plavba pře moře velmi náročná, ne-li téměř nemožná.¹³

Území Walesu, severní Francie i Skotska nabízelo pravěkým lovcům daleko větší a kvalitnější škálu zdrojů, než bylo schopné nabídnout pravěké Irsko. Není tedy příliš pravděpodobné, že by se lidé okupující tato území rozhodli vyrazit do méně hostinné krajiny.¹⁴ To oblast¹⁵ rozpínající se od severního Walesu po skotský záliv Solway Firth nabízí možný důvod k opuštění stávajících lovišť. Lidé, kteří tuto oblast obývali, byli postupně vytlačováni

¹¹ WOODMAN, P. Aspects of the Mesolithic in Ireland. In: SAVILLE, A. *Mesolithic Scotland and its Neighbours*. Edinburgh: Society of Antiquaries of Scotland. 2004, s. 294–295.

¹² MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 51–58.

¹³ Tamtéž, s. 63.

¹⁴ Tamtéž, s. 60–63.

¹⁵ Příloha č. 2.

s tím, jak se zvedala hladina Irského moře, které je dnes v těchto místech nejmělčí. Naleziště týkající se těchto lidí máme dnes z ostrova Man, především z jeho severní a západní části, která je situována přímo naproti Irsku. Obyvatelé tohoto území museli být na cestování ve člunech zvyklí, a když jim voda zaplavila krajinu pravděpodobně se vydali vstříc zemi, kterou měli nadohled. Náhlé opuštění zaplaveného teritoria a přesun většiny obyvatel do nového útočiště by také vysvětlovalo absenci stálých kontaktů a obousměrných kulturních a migračních proudů mezi domovinou a novou kolonií.¹⁶ Nejstarší důkazy osídlení ostrova Man sice spadají až do počátku 7. tis. př.n.l., archeologové ale zatím neprovedli dostatečné množství prací, které by nám poskytly ucelenější obraz. Předpokládá se, že artefakty dokazující starší osídlení oblasti leží na dně Irského moře. Kamenná industrie nalezená na ostrově se do určité míry podobá té irské, zejména drobné nástroje. Naopak kamenné nástroje s vyrytými dírkami, které se na ostrově Man hojně nachází, jsou v Irsku velmi vzácné. Každý z nastíněných modelů, možných oblastí původu prvních irských obyvatel, má svá positiva i negativa. V současnosti se však jeví jako nejpravděpodobnější příchod z oblasti dříve sousedících s ostrovem Man.¹⁷

Profesor Woodman se také zamýšlel nad možností několika na sobě nezávislých migrací na ostrov z různých míst. Tuto možnost odmítá s tím, že by se v takovém případě našly různorodější nálezy. Nástroje, které se z mezolitu dochovaly, nesou zřetelně společné znaky. Ukazují tak na společný původ mezolitických obyvatel Irska. Přesun také pravděpodobně proběhl jako jedna událost, než že by migrace probíhala jako dlouhý proces, což znovu poukazuje na model původu ze zaplavené oblasti kolem ostrova Man. Pomocí statistiky a komparativních metod Woodman došel k závěrům, že mezolitické Irsko mohlo obývat od 800 do 8000 pravěkých lovců–sběračů.¹⁸ Po dalších komparacích s vedlejší Velkou Británií a populací srovnatelných ostrovů J. P. Mallory počet dále upravil na cca 3000 obyvatel.¹⁹

1.1.2. Neolit – příchod prvních zemědělců

Patrně největší objev lidstva, jenž zapříčinil, že se z pravěkých lovců–sběračů postupně stávali zemědělci, pěstovatelé a chovatelé, je znám pod pojmem neolitická revoluce. Přejít k zemědělskému hospodářství započal v oblasti úrodného půlměsíce na Blízkém východě. Do poloviny 7. tisíciletí př. n. l. se zemědělství rozšířilo do oblasti dnešního Řecka, odkud se dále

¹⁶ ANTHONY, D. Migration in Archaeology: the baby and the bathwater. *American Anthropologist*. 1992, 92, s. 903–904.

¹⁷ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 58–59, s. 65–66.

¹⁸ WOODMAN, P. The postglacial colonisation of Ireland: the human factors. In: Ó CORRÁÍN, D. *Irish Antiquity: Essays and Studies Presented to Professor M. J. O'Kelly*. Cork: Tower Books, 1981, s. 103.

¹⁹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 69.

šířilo na sever a západ Evropy. V polovině 6. tis. př. n. l. máme první zemědělce v povodí Dunaje a v polovině 5. tisíciletí na pobřeží Francie. Do jižní Skandinávie, Británie a Irsku se zemědělství dostalo nejpozději do začátku 4. tis. př. n. l. Podle prehistorika Graemea Barkera, jenž je mimo jiné znám pro své práce zabývající se krajinou archeologií, je neolitická revoluce tou vůbec nejhlubší, nejdůležitější revolucí v celé historii lidstva, a Irsko nebylo výjimkou. První značné dopady působení lidstva na krajinu jsou vidět právě v tomto období, které archeologové v Irsku datují mezi 4000 až 2 500 let př. n. l. Ještě dnes je více než 60 % veškeré irské půdy věnováno rostlinné výrobě či pastvinám.²⁰

Objev zemědělství ovšem neznamenal pouze přelom v hospodářství, ale také v pravěkých technologiích, společnosti, způsobu myšlení a s tím spojené víře, umění i architektuře. Mezolitičtí lovci a sběrači se v průběhu ročních období neustále stěhovali za zdroji potravy. Stavěli tak jednoduché menší oválné chatrče, které mohli rychle postavit, a když tábořiště opouštěli, rychle zase rozložit. To neolitičtí farmáři stavěli větší robustnější dřevěná stavení obdélníkového půdorysu o velikosti zhruba 6 x 12 metrů. Své příbytky obývali celoročně, neboť se díky pěstování obilí a chovu dobytka nemuseli stále stěhovat za potravou. Vytvářeli si proto zcela nový vztah k půdě, ke které byli vázáni. Oproti kontinentální Evropě, kde nacházíme větší naleziště svědčící o velkém počtu příbytků tvořících pravěké vesnice, v Irsku zemědělci obývali buď zcela izolované farmy nebo menší osady. Pro Irsko jsou už od dob neolitu velmi příznačná roztroušená obydlí, což má v pozdějších obdobích své následky a specifika. Dnes to můžeme spatřit především na západě země v provincii Connacht, ale i v jiných zejména zemědělských oblastech.²¹

Neolitické nástroje byly stále vyráběny z různých druhů kamene. Došlo však k výraznému rozšíření a vylepšení dřívějšího mezolitického náčiní. Nově v irské krajině nalézáme např. hroty šípů a oštěpů nebo nové typy různých kamenných škrabek na stahování kůže. Na kamenné industrii je poznat, že podléhala novému propracovanějšímu stylu štípání pazourku. Největší rozkvět zažívala broušená či hlazená industrie. Už v mezolitu nacházíme množství broušených kamenných seker, ale až v neolitu dochází k jejich velkovýrobě. Jen v Irsku jich nalézáme přes 20 000. Jejich značné rozšíření mimo ostrov do Velké Británie, ale i oblasti dnešní Bretaně nevyvratitelně dokazuje četné kontakty mezi těmito oblastmi. Končí tak období zjevné ostrovní izolace, která se zdá být charakteristická pro irský mezolit. Kromě nových kamenných nástrojů se v Irsku v neolitu začínají vyrábět první keramické nádoby.

²⁰ BARKER, G. *The Agricultural Revolution in Prehistory*. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 414.

²¹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 73.

V hojném množství na území Irska i Velké Británie nalézáme keramické mísy s vypouklým dnem, tzv. karinované mísy^{22, 23}.

Zemědělská výroba byla založena především na pěstování pšenice a ječmene, který se těšil velké oblibě, neboť byl odolnější než pšenice, a tedy i jednodušší k vypěstování. Aby však neolitické pěstitele mohli zasít obilí, museli vykácet velké plochy lesů, které ještě v pozdním mezolitu pokrývaly většinu Irska. Přetvářeli tak původní krajinu ke svému obrazu. Jednotlivé polní lány od sebe irští zemědělci už od neolitu rozdělují pomocí kamenných zídek, které jsou pro irskou krajinu typické. Kromě polí zídky oddělují i pastviny, které mohly vzniknout díky domestikaci divokých zvířat. Jediné v mezolitu domestikované zvíře byl pes. V neolitu se v Irsku poprvé objevuje hovězí dobytek, ovce, kozy a prasata. Divoká prasata sice obývala Irsko již od mezolitu, jejich domácí příbuzní byly na ostrov pravděpodobně dovezeny až s příchodem zemědělců.²⁴ Není dnes jasně prokazatelné, jakým způsobem se neolitická revoluce na ostrov dostala, ale existují dva základní modely, jež archeologové zmiňují. Jelikož není možné, aby zemědělství objevili, nezávisle na okolní světě, sami irští mezolitičtí lovci a sběrači, kteří k tomu neměli vhodné podmínky ani zdroje (na ostrově se nenacházeli divoce rostoucí obiloviny ani divoce žijící předci většiny zmíněných domestikovaných zvířat), mohlo dojít buď k procesu akulturace, nebo k příchodu nových obyvatel, kteří již zemědělství dobře znali.²⁵

Proces akulturace by znamenal, že hlavní iniciativu při přebírání nových technologií a zemědělského hospodaření vyvinuly místní komunity lovců a sběračů, které se při obchodu setkávaly se zemědělci a postupně od nich přejímaly nový způsob života. Obchodem získaly první domestikované druhy obilí a zvířat. Tento model, který se často odehrával na kontinentě, je ovšem velmi těžko uskutečnitelný, dělí-li od sebe dotčené skupiny obyvatel moře. I kdyby mořem ztížený proces akulturace nastal, trvalo by patrně několik dlouhých století, než by se neolitický balíček do Irska přenesl. Podle datace archeologických nálezů je však patrné, že se přerod od mezolitu k neolitu udál velmi rychle, pravděpodobně netrval déle než 200 let. Pro potvrzení modelu akulturace by také bylo potřeba nalézt více tábořišť se smíšenými artefakty (mezolitické i neolitické). Tomu však částečně odpovídá pouze jediné naleziště, Ferriter's Cove, v hrabství Kerry. Změnu mezolitického způsobu života některé populární knihy prezentují jako vítanou proměnu, od zoufalého toulání se krajinou ve snaze najít si potravu, k farmaření, které nabízelo stabilitu a nadbytek. Etnografická data však často ukazují přesný

²² Příloha č. 3.

²³ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 74.

²⁴ Tamtéž, s. 74.

²⁵ Tamtéž, s. 77–78.

opak. Přes 2 000 let se lovci a sběrači v průběhu cyklu sezónních změn spokojeně přesouvali krajinou za zdroji potravy a odmítali těžkou práci na polích, kterou vykonávali jejich sousedé.²⁶ K takovým změnám docházelo až při dlouhodobějším kontaktu. Lovce a sběrače muselo něco silně motivovat, aby opustili své zvyklosti. Mohlo jít o nedostatek potravy, např. úbytek lovišť, nebo se báli nových obyvatel, kteří na ně také mohli vyvíjet nátlak, aby opustili přisvojovací hospodářství, konkrétních motivů však mohlo být více. Podle archeologických nálezů mezi Irskem a okolním světem během mezolitu k častým kontaktům rozhodně nedocházelo. Většina archeologů se proto klaní ke kolonizaci ostrova novým obyvatelstvem.²⁷

Model, který počítá s novou vlnou přistěhovalců znalých produktivní hospodářství, se opírá o řadu silných argumentů. Archeologové, jako např. Peter Rowley-Conwy zdůrazňují především rychlost, s jakou se styl hospodářství změnil: „Celá proměna hospodářství trvala nanejvýš 100 až 200 let, a byla to ta vůbec největší změna, kterou do té doby severozápadní Evropa zaznamenala.“²⁸ Rowley-Conwy se proto jednoznačně přiklání k novým přistěhovalcům. Archeologické nálezy z doby neolitu v Irsku značí rozvinutou neolitickou kulturu. Keramické nádoby, masivní dřevěné domy nebo štípaná a broušená kamenná industrie se téměř neliší od nálezů z Británie nebo kontinentu. Při přejímání určitého nápadu či technologie v procesu akulturace většinou dochází k nedokonalým stupňům, fázím, které nejsou na takové úrovni, jako byl původní vzor. U přenosu znalostí výroby keramiky se na kontinentu často setkáváme s hliněnými nádobami, které jsou sice vypálené, ale jejich tvar připomíná kožené vaky. Přenesla se technologie (zprvu značně nedokonalá), ale ne konkrétní keramika, nešlo o stejné výrobky. V Irsku nalézáme převážně karinované mísy, které jsou téměř totožné s mísami nalezenými ve Velké Británii. Megalitické stavby jsou dalším unikátem, který se objevuje až v období neolitu a nemá žádnou paralelu v dřívějších dobách. Podobné stavby však nacházíme jak v Británii, tak na kontinentu. Většina z nich se nachází v zemích západní Evropy, jejichž břehy omývá Atlantický oceán. Velké kamenné stavby jsou pro historické a kulturní dědictví Irska velmi důležité. Přijmeme-li model kolonizace ostrova novým obyvatelstvem, musíme se zákonitě ptát, co zemědělce motivovalo k cestě do nové destinace, která disponovala znatelně menším počtem zdrojů potravy (především druhů savců) než zbytek Evropy.²⁹

²⁶ WOODMAN, P. The Irish Mesolithic/Neolithic Transition. In: De Laet, S. *Acculturation and Continuity in Atlantic Europe*. Brugge: De Tempel, 1976, s. 303.

²⁷ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 84.

²⁸ ROWLEY-CONWY, P. How the West was lost: a reconsideration of agricultural origins in Britain, Ireland, and southern Scandinavia. *Current Anthropology*. 2004, 45, s. 97.

²⁹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 82–84.

Důvodů k příchodu nových obyvatel mohlo být hned několik. Jak zdůrazňuje Eleni Asouti, neolitická společnost se od té mezolitické odlišovala svou počínající hierarchií, která byla přímo vázána na vlastnictví půdy a dobytka. Členům jednodušší, více rovnostářské mezolitické společnosti se po přijetí nového zemědělského hospodářství nemuselo chtít někomu zodpovídat, a tak přicházelo v úvahu osídlení nového území. Za určitý čas muselo na novém území dojít ke stejnému problému, vzniku do jisté míry nerovného postavení v dané společnosti. Únik před sociálními následky soužití ve složitější a početnější společnosti tak mohl představovat jednu z příčin odchodu.³⁰ Se změnou hospodářství přichází i výrazný nárůst populace. Kvalitnější strava a konec častého přesouvání způsobily vyšší porodnost a menší mortalitu dětí. Přelidnění určité oblasti mohlo i bez zmíněných sociálních následků znamenat, že se část obyvatel chtěla přesunout na nové řidčeji osídlené území.³¹ Dalším z navrhovaných příčin šíření neolitické revoluce v sobě podle Jacquese Cauvina nese jistý ideologický rozměr. Cauvin uvažuje o mesiášské víře v sebe sama, kterou mohli první zemědělci oplývat, když sebou nesli znalost farmaření do nových teritorií. Jejich zápalu přičítá onu rychlost šíření.³² J.P. Mallory³³ zmiňuje, že první zemědělci, kteří se kolem počátku 8. tis. př. n. l. vydali z pobřeží dnešní Palestiny či Sýrie na Kypr, tak nečinili kvůli přelidnění, neboť v té době Blízký východ přeplněný nebyl. Naráží na již zmíněný Cauvinův ideologický rozměr a zmiňuje určitou tendenci prvních zemědělců cestovat po moři a osídlovat ostrovy. Jako příklad uvádí kolonizaci Kréty, Malty, Sardinie, Korsiky nebo Baleárských ostrovů. Jeden z dalších možných faktorů podporující rozšíření neolitu až do Irska nalézají ekologové ve změně klimatu, jež nastala zhruba mezi 4100–3800 lety př. n. l., což je přesně doba, kdy se neolit do severozápadní Evropy rozšířil. Vědci zjistili, že v daném období bylo klima daleko sušší s větším rozsahem teplot v průběhu roku. To vyústilo v méně promáčenou, lépe obdělávatelnou půdu a delší vegetační období.³⁴

Otázka původu irského neolitu nám nabízí dvě možné odpovědi. První zemědělci na ostrov dorazili z Velké Británie, nebo severní Francie, pravděpodobně z Bretaně. Pro Velkou Británii svědčí především materiální kultura. Díky analýze hornin můžeme dnes trasovat

³⁰ ASOUTI, E. Beyond the Pre-Pottery Neolithic B interaction sphere. *Journal of World Prehistory*. 2006, 20, s. 87–123.

³¹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 98.

³² CAUVIN, J. *The Birth of the Gods and the Origin of Agriculture*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

³³ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 98.

³⁴ BONSALL, C. Climate change and the adoption of agriculture in north-west Europe. *European Journal of Archaeology*. 2001, 5(1), s. 7–21.

nalezené kamenné výrobky a zjistit odkud pochází. Kamenné nástroje vyrobené v Irsku nacházíme v hojné míře ve Velké Británii a naopak. V neolitu mezi ostrovy vznikly zcela jistě obchodní i migrační proudy. Kamenná industrie neznačí pouze čilé kontakty, ale také možný společný původ obyvatel, neboť štípaná i broušená industrie si je velmi podobná. Například hroty šípů ve tvaru listu, typické pro Velkou Británii i Irsko, nemají v raném neolitu v severní Francii obdoby. Keramické náčiní, především karinované mísy, nacházíme na obou ostrovech, v Bretani nikoli. Logistické důvody jednoznačně nasvědčují Velké Británii, jež leží daleko blíže než severní Francie.³⁵

Překročit moře na primitivních člunech s hospodářskými zvířaty a dětmi bez žádných sedativ, kterými by se daly uklidnit, nemohlo být jednoduché. Je těžké si představit, jak by takovou cestu zvládli zemědělci z Bretaně, kteří by museli na moři urazit přes 450 km. Odhaduje se, že v době železné, kdy byla plavidla dokonalejší a o mnoho rychlejší, mohla trvat cesta z bretaňského Brestu do irského Corku přibližně 2 dny.³⁶ Taková cesta musela být těžko uskutečnitelná. Přijatelnější plavba do Velké Británie by představovala méně problémů. Existují však i archeologové jako Alison Sheridan, kteří původ irského neolitu spatřují spíše v oblasti Bretaně. Sheridan argumentuje dřívějším výskytem megalitických staveb v jižní Bretani. A dodává, že umístění prvních jednodušších megalitických staveb na pobřeží Irska i Velké Británie naznačuje možný migrační proud, kterým se neolit mohl šířit společně se staviteli těchto kamenných hrobek.³⁷ J. P. Mallory ovšem upozorňuje, že je datace jednodušších megalitických staveb velmi problematičtá a že neexistuje žádný důkaz, který by řadil megalitické stavby na jihozápadě země mezi ty vůbec nejstarší, což by se vzhledem k pravděpodobnému místu vylodění (nejkratší cesta by z Bretaně vedla na pobřeží dnešního města Cork) domnělých bretaňských zemědělců očekávalo. Mallory zároveň potvrzuje vzájemné kontakty a spojení mezi Bretaní, Irskem a Británií. Jako oblast, odkud pravděpodobně zemědělci do Irska přišli, však považuje Velkou Británii. Jediný problém této teorie vidí v dataci archeologických nálezů neolitu. Organické ostatky z archeologických nalezišť, které jediné mohou být řádně datovány, nenasvědčují postupnému šíření neolitu z jihovýchodní Británie na severozápad až do Irska. Naopak nálezy z obou ostrovů naznačují, že se neolit v obou oblastech šířil paralelně.³⁸

³⁵ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 86–95.

³⁶ THOMAS, J. The Mesolithic-Neolithic transition in Britain. In: Pollard, J. *Prehistoric Britain*. Oxford: Blackwell, 2008, s. 65.

³⁷ SHERIDAN, A. Achnacreebeag and its French connections: vive the 'Auld Alliance'. In: Henderson, J. *The Prehistory and Early History of Atlantic Europe*. Oxford: BAR, 2000, s. 12.

³⁸ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 95–99.

Navzdory zmíněnému chronologickému problému, který může být způsobem nedostatkem archeologických nálezů či odchylkou při radiokarbonovém datování, se většina irských archeologů domnívá, že se první zemědělci přišli z Velké Británie. Poukazují zejména na četné analogie archeologických nálezů a vzájemnou polohu obou ostrovů. Výmluvný je komentář britského historika a archeologa Charlese Thomase: „Irsko je od Británie vzdáleno tak akorát, aby tvořilo samostatný ostrov, je nicméně příliš blízko, aniž by s ní nemuselo sdílet společnou historii.“³⁹

Pozdní neolit

Poslední fáze neolitu, která je datována 3000–2500 let př. n. l., je charakteristická novým typem keramiky, jenž vznikl pravděpodobně na Orknejích, odkud se rozšířil do Velké Británie a dále do Irska. Jedná se o tzv. „grooved ware“ (rýhované/žlábkované předměty/výrobky) keramiky, která má oproti dřívější keramice ploché dno⁴⁰. Název odkazuje na časté zdobení vrchní části výrobku rýhou či žlábkem po celém obvodu nádoby. Rozdílem mezi Británií a Irskem je, že v Irsku jsou velmi časté nálezy této keramiky bez zdobení, dekorace, zatímco v Británii jsou frekventované nálezy s komplexní dekorací.⁴¹

S novým keramickým stylem se také objevují nové stavby, mající pravděpodobně ceremoniální a rituální význam. Tzv. henge, které jsou zpravidla kruhové, tvoří v nejjednodušší formě kruhový val či násep tvořený zeminou a vnitřním kruhovým příkopem. Součástí henge může být i kruh z velkých kamenů, jaký známe například nedaleko městečka Amesbury v Anglii (Stonehenge). Mimo henge se však objevují i jiné rituální stavby, většinou se jedná znovu o kruhové konstrukce. Jedna z nejznámějších se vyskytovala u dřívější megalitické stavby, hrobky Knowth. Jednalo se o stavbu z velkého počtu dřevěných kulatin, která mohla být zastřešena, a tvořila tak funkci chrámu, nebo obsahovala plošinu pro exkarnaci těl. Výskyt těchto nových typů ceremoniálních center a nového stylu keramiky, která je v jejich blízkosti často nalézána, je interpretován jako možná změna v náboženském smýšlení tehdejších obyvatel.⁴² Ve starším neolitu lidé uctívali své předky a konali posvátné rituály uvnitř velkých megalitických staveb. Tyto stavby nejsou ničeny, stále mají svůj význam, náboženskými centry se však stávají nová místa, která jsou velmi často situována nedaleko starších megalitických staveb. Pravděpodobně tak v první polovině 3. tis. př. n. l. došlo k myšlenkovým a hodnotovým

³⁹ THOMAS, J. *The Mesolithic-Neolithic transition in Britain*. In: Pollard, J. *Prehistoric Britain*. Oxford: Blackwell, 2008, s. 295.

⁴⁰ Příloha č. 4.

⁴¹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 100–101.

⁴² MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 101–102.

změnám, které mohly ovlivnit především náboženské představy (kosmologický systém byl zřejmě založen na tvaru kruhu). Popsané změny prostupují Velkou Británií stejně jako Irskem. Mezi ostrovy probíhal rozsáhlý výměnný obchod a pravděpodobně docházelo i k vzájemným přesunům obyvatel.⁴³

1.1.3. Kultura zvoncovitých pohárů a doba bronzová

V druhé polovině 3. tisíciletí př. n. l. se v Irsku objevuje kultura, která je známá pod pojmem „kultura zvoncovitých pohárů“ (anglicky Beaker culture). Název je odvozen od nového typu keramiky, jehož nejčastějším produktem byly právě keramické pohárky, které měly tvar obráceného zvonu⁴⁴. Kultura byla velmi rozšířená jak v kontinentální Evropě, tak na ostrovech v Irsku a Velké Británii. Mezi archeology převládá názor, že se na ostrov dostala migrační vlnou z kontinentu a Velké Británie.⁴⁵ Podle archeologa Gordona Childea lidé kultury zvoncovitých pohárů tvořili relativně úzkou vládnoucí skupinu obyvatelstva, která se etnicky lišila od místních obyvatel, nad které se povýšila. Mohlo se tedy jednat o jakousi elitu společnosti.⁴⁶ Tomu ale spíše napovídají nálezy z kontinentální Evropy, kde byly nalezeny bohaté hroby jednotlivců, jež obsahovaly typické předměty pohárové kultury. V Irsku se naopak našly kolektivní hroby v tzv. wedge tombs (klínové hroby), postavené ve tvaru písmene „V“ (nejmladší megalitické stavby, které z Irska známe)⁴⁷. J.P. Mallory upozorňuje, že se nemuselo jednat o elitu, která by vládla původním obyvatelům. Nabízí vysvětlení, že se jednalo o vysoce mobilní, zkušené řemeslníky, kteří cestovali v menších skupinkách a šířili nejen nový typ keramiky, ale i znalost metalurgie (především mědi). Je podle něj pravděpodobné, že se nejednalo o původní neolitické obyvatelstvo, které by obchodem, či vzájemnými kontakty s okolním světem získalo nové znalosti. Kultura dorazila na ostrov se svými nositeli.⁴⁸

Nejvýznamnějším přínosem nové kultury byla znalost těžby měděných rud a jejich následného zpracování (tání, odlívání). V Irsku se našlo více než 2000 měděných seker (nejvíce v celé Evropě).⁴⁹ Z cennějších předmětů známe například měděné dýky nebo novinku v oblékání, měděné knoflíky. Surová měď se v Irsku vyskytovala v hojném množství, a

⁴³ CUNLIFFE, B. *Facing the Ocean: The Atlantic and its Peoples, 8000 BC–AD 1500*. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 190.

⁴⁴ Příloha č. 5.

⁴⁵ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 109.

⁴⁶ CHILDE, V. G. *Prehistoric Communities of the British Isles*. London: Chambers, 1949, s. 119.

⁴⁷ Příloha č. 6.

⁴⁸ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 111.

⁴⁹ MOUNT, C. Exchange and communication: the relationship between Early and Middle Bronze Age Ireland and Atlantic Europe. In: Henderson, J. *The Prehistory and Early History of Atlantic Europe*. Oxford: BAR, 2000, s. 57.

dokonce se vyvážela do Velké Británie a na kontinent. Obchodní i kulturní kontakty se tak znovu rozšířily. Během neolitu byla síť kontaktů omezena na Velkou Británii a atlantickou Evropu. Od pohárové kultury a doby bronzové se Irsko stává součástí kontaktní sítě, která pokrývá většinu západní a střední Evropy.⁵⁰

Kromě měděných výrobků nalézáme také první zlaté předměty. Nejpozoruhodnější jsou zlaté půlměsíce, tzv. lunulae⁵¹, které mohly nést čistě estetickou funkci jako nákrčníky, mohly však mít i rituální význam. Nedávné chemické analýzy naznačují, že se zlato těžilo z řek regionu Mourne v hrabství Down.⁵² S pohárovou kulturou jsou také spjaté časté nálezy lučičnického vybavení (nový ostnatý hrot šípu, chrániče zápěstí) a často s ní je spojován i počátek chovu koňů (nejstarší nálezy koster koňů spadají právě do tohoto).⁵³

Jak J. P. Mallory s nadsázkou zmiňuje, kultura zvoncovitých pohárů stojí na počátku aktivit, jež jsou dnes Irům stereotypicky připisovány. Říká se, že každý Ir má rád pití alkoholu, a zvoncovité pohárky určitě k pití sloužily (i když mohly být použity i rituálně), podle některých tím byl do Irska zaveden kult pití alkoholu. Dnes se však již nedá dokázat, že pohárky sloužily převážně k pití alkoholu, nicméně je pravda, že se v jednom pohárku ze Skotska našly zbytky medoviny a jednom ze Španělska zbytky piva. Kdyby to tak skutečně bylo, irská národní hrdost by jistě zaplesala, neboť největší nalezený pohár (objem 9.5 litru) je právě z Irska (hrabství Londonderry, Severní Irsko). Dalším irským stereotypem je jistá výbušnost a obliba násilí (bitky, souboje atd.). Tomu by mohly odpovídat nálezy dýk a lučičnického vybavení. Bez koňů by zase nikdy nevznikly dostihy, na které by se nedalo vsázet, což je také velmi oblíbená aktivita některých Irů (neplatí to však obecně o všech Irech, je to také jeden ze stereotypů).⁵⁴

Doba bronzová

Ve 2. tis. př. n. l. se v Irsku objevuje znalost metalurgie bronzu a s ní i první bronzové předměty. Archeologové tuto dobu dělí do tří period na ranou dobu bronzovou (2000–1400 let př. n. l.), střední dobu bronzovou (1400–1200 let př. n. l.) a pozdní dobu bronzovou (1200–600 let př. n. l.).⁵⁵

⁵⁰ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 110.

⁵¹ Příloha č. 7.

⁵² WARNER, R. Clogher in Late Prehistory. In: Cooney, G. *Relics of Old Decency: Archaeological Studies in Later Prehistory*. Dublin: Wordwell, 2009, s. 507–518.

⁵³ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 109, 118.

⁵⁴ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 109–110, 113.

⁵⁵ Ó CRÓINÍN, D. *A New History of Ireland*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 116.

Mezi bronzovými nálezy vystupují především nové typy bronzových zbraní jako např. dlouhý, úzký rapír vhodný k bodání, kopí s novým typem hlavice ve tvaru deltoidu, zdobené bronzové sekery⁵⁶ a především se poprvé objevuje pravý meč, jenž je vhodný k sekání i bodání. Zbraně byly často nalézány společně s dalšími cennými předměty (zlaté přívěšky, bronzové a zlaté nákrčníky, spony, bronzové rohy-instrumentální, zdobené bronzové kotlíky) v tzv. depotech, hromadných nalezištích. Depoty byly objeveny přímo v suché zemi, ale v hojném počtu také v řekách, jezerech a bažinách, což naznačuje rituální charakter těchto nalezišť. Mohlo se jednat o rituální demonstraci moci a bohatství nových válečnických elit společnosti. Předpokládá se, že právě v době bronzové dochází k větším sociálním rozdílům mezi lidmi.⁵⁷

Obyvatelé žili, tak jako většina atlantické Evropy, v oválných chatrčích dlouhých zhruba 8–10 metrů (na rozdíl od střední Evropy, která žila v obdélníkových). Tradiční irské rozptýlené osídlení čítalo většinou 2 až 3 domy v jednom hospodářství, které mohla obývat jedna širší rodina či několik rodin. Výjimku tvoří nedávná naleziště z hrabství Londonderry, Antrim a Donegal, kde byly odkryty pozůstatky sídlišť o 70, 40 a 50 chatrčích. Obydlí se vždy nacházela v blízkosti polí nebo pastvin. Od 18. století př. n. l. mají všechny chatrče vstup orientovaný na jihovýchod, což je zajímavý fenomén, který můžeme sledovat také ve Velké Británii. Poukazuje na vzájemné propojení ostrovů, mezi kterými pravděpodobně probíhala nejen výměna zboží, ale i názorů, nápadů atd.⁵⁸

Od 12. století př. n. l. se v krajině začínají objevovat nové rozsáhlé stavby, které jsou nazývány „hillforts“ (pevnosti na kopci). Jednalo se o 1 až 3 hektary rozsáhlé ohrady či areály, jež byly tvořeny náspy a vnitřními příkopy. Často byly navíc chráněny dalšími ochrannými valy, tvořenými zeminou nebo kameny. Situovány byly zpravidla na vrcholcích kopců se strategickým postavením, s výhledem na důležité cesty nebo brody řek. Příkopy s valy značí primární defenzivní funkci. Archeologové se domnívají, že uvnitř mohla sídlit elita společnosti, která zde mohla pořádat setkání obyvatel, kterým vládla. Jak Eoin Grogan vysvětluje ve své studii, počet domů nalezených uvnitř pevností napovídá o maximálně několika rodinách, které v nich mohly žít. Na jejich stavbě se však musela podílet mnohonásobně větší pracovní síla. Tyto sídla tak mohla představovat ústřední součást většího systému osídlení.⁵⁹ Kromě sídla elit se nabízejí i další funkce. Mohly to být chráněná centra obchodu, dočasná útočiště při možném ohrožení, ceremoniální centra, nebo v nich lidé mohli bránit svůj dobytek při možných

⁵⁶ Příloha, č. 8.

⁵⁷ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 134.

⁵⁸ Tamtéž, s. 136.

⁵⁹ GROGAN, E. *The North Munster Project, volume 2*. Bray: Wordwell, 2005, s. 123.

nálezdech jiných obyvatel. Ať už byla jejich funkce jakákoliv, naznačují společně sdílenou identitu obyvatel, kteří byli nějakým způsobem s objektem a jeho rezidenty spojeni (minimálně vykonávali společnou kolektivní práci). Mallory v „pevnostech“ spatřuje regionální a politická centra tehdejší společnosti, a dokonce je považuje za důkaz o vznikající kmenové identitě tehdejší lidí.⁶⁰

Evropa doby bronzové vykazuje nebývale vysokou úroveň vzájemné závislosti jednotlivých oblastí. Irsko bylo na konci dlouhého řetězce kontaktů, které se táhly zpět do průmyslových center doby bronzové. Byly to regiony bohaté na zdroje kovů, které dnes tvoří území jižního Německa, Rakouska, České republiky, Slovenska a Maďarska. Technologický pokrok ve zmíněných zemích započal a postupně se šířil přes zavedené obchodní stezky až do periferií Evropy. Moře již nebylo v době bronzové výraznou překážkou, dálkové cestování po moři bylo pravděpodobně běžné ve člunech z prken nebo člunech potažených kůží. Cirkulace poměrně vzácných kovů a hotových výrobků vytvořil vzájemnou závislost některých oblastí. Společnost doby bronzové vyžadovala tři hlavní minerály (měď, zlato a cín), a Irsko disponovalo prvními dvěma minerály. Nebylo tak pouze příjemcem cizích vlivů, ale také exportérem hotových produktů a surového kovu. Irsko tak mělo významné místo na mapě Evropy doby bronzové.⁶¹

1.1.4. Doba železná

Přechod z bronzu na železo při výrobě nástrojů a zbraní je ve většině Evropy charakteristickou změnou doby železné. Železo bylo na většině území dostupnější, a především tvrdší než slitina mědi a cínu. V Irsku se tak rozsáhlá technologická změna nekoná. I když archeologové našli zřejmé důkazy o místní metalurgii železa, převážná většina kovových artefaktů z irské doby železné je stále z bronzu. Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, v době bronzové na sobě pravěké komunity byly značně závislé, neboť musely obchodovat a cestovat poměrně daleko, aby získaly potřebné zdroje na výrobu bronzu. Lokálně dostupné železo tak mohlo způsobit oslabení vzájemných celo-evropských společenských a obchodních vazeb, a zároveň stimulovat regionální identity. Kromě malého množství nalezených železných artefaktů (především v prvních staletích doby železné) archeologové našli také velmi malé množství zlatých artefaktů (alespoň v porovnání s předcházející dobou bronzovou).⁶²

⁶⁰ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 131–141.

⁶¹ Tamtéž, s. 130–131.

⁶² NEEDHAM, S. 800 BC: The Great Divide. In: Haselgrove, C. and Pope, R. *The Earlier Iron Age in Britain and the Near Continent*. Oxford: Oxbow, 2007, s. 54.

Je složité určit, kdy se znalost metalurgie železa dostala do Irska. Starší doba železná, nazývaná podle významného naleziště, halštatská, se v kontinentální Evropě datuje přibližně mezi 8. a pol. 5. století. (800–450 př. n. l.). Charakteristický nález pro starší dobu železnou je dlouhý železný meč, tzv. Gündlingen, který je často interpretován jako zbraň válečníků na koních. Toto období je alespoň v západní Evropě spojováno především s pasteveckým hospodářstvím a vzestupem válečnických elit, které pořádají daleké nájezdy a šíří tak válečnickou ideologii elit. V Irsku nacházíme až 50 zmíněných mečů, což některé irské archeology přivedlo k teorii vniknutí cizích válečnických skupin.⁶³ Meče však nebyly vyrobeny ze železa, ale z bronzu. Většina z nich byla navíc nalezena v řekách, což poukazuje na kontinuitu s dřívějších praxí pokládání votivních darů do vodních zdrojů a bažin. Na kontinentu byly Gündlingeny nalézány především v hrobech společně s jezdeckým vybavením. V Irsku u nich jezdecké vybavení nalezeno nebylo. Kromě mečů se našlo malé množství ozdobných předmětů jako např. spony oblečení nebo náramky, které svým stylem poukazují na halštatskou kulturu.⁶⁴ Podle Barry Rafteryho je velmi zvláštní, že vliv halštatské kultury v Irsku je tak malý. Předměty jsou vyrobené z bronzu namísto železa a, i když jsou svou formou halštatské, vyrobeny jsou pravděpodobně na ostrově. Raftery místo nájezdů válečníků vidí za omezeným rozšířením halštatské kultury spíše šíření uměleckého stimulu pravděpodobně z Velké Británie. Nalezené bronzové předměty halštatského stylu nemohou být začátkem doby železné na ostrově. První železné nálezy tak poukazují na počátky znalosti železné metalurgie až v 6. století př. n. l.⁶⁵

Železo se na irském ostrově začalo patrně používat ještě před polovinou posledního milénia před naším letopočtem. Železné artefakty však nejsou početné a mají charakter náhodných a roztroušených nálezů. Např. v hrabství Antrim se našly hlavy železných seker, které svým zdobením připomínají starší bronzové sekery. V hrabství Navan byl nalezen kotlík s nýtovanými železnými plátky. Tyto nálezy mohou indikovat postupný přechod k nové technologii. Nálezy si však nedají datovat, neboť byly nalezeny izolovaně (Raftery odhaduje jejich staří do 6. století př. n. l.). Další nálezy jako část zkorodovaného koňského vybavení z hrabství Limerick, kovová špička pochvy meče z hrabství Armagh nebo další železná hlava sekery z hrabství Sligo jsou orientačně datovány do 6. století př. n. l. Zdá se, že před polovinou

⁶³ BURGHESE, C. The Bronze Age. In: RENFREW, C. *British Prehistory: A New Outline*. London: Duckworth, 1974, s. 213.

⁶⁴ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 159–163.

⁶⁵ RAFTERY, Barry. Iron-age Ireland. In: Ó CRÓINÍN, D. *A New History of Ireland*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 136.

tisíciletí bylo Irsko na prahu doby železné. Přibližně v tomto období však nastává, alespoň z pohledu archeologie, doba temna.⁶⁶

Mezi 6. a 3. stoletím (600–300 př. n. l.) nemáme téměř žádné nálezy obydlí nebo artefaktů. Informace o společenském či kulturním vývoji nám pro tuto dobu chybí. Je však jasné, že se v této době musely dít důležité události, změny, které se projeví v následujících staletích. Podle archeologa Rafteryho se zdá, že se Irsko v tomto období stáhlo do jakési ostrovní izolace. Až masová produkce bronzových a zlatých předmětů ustala a železné je nenahradily. Není známo, zdali k utlumení bronzového průmyslu došlo náhle, nebo jestli se jednalo o postupný proces. Obecně se předpokládá, že k úpadku mohlo dojít kvůli zhoršení klimatu a následnému rozšíření mokřadů. Následkem byla redukce životního prostoru, což ve spojení s růstem populace a vyčerpanou půdou mohlo vést k napětí a politické nestabilitě kmenové společnosti. Raftery dále uvažuje o vývoji na kontinentě jako o možné příčině. Bronz jako hlavní výrobní materiál postupně uvaldal a byl nahrazován železem, jelikož Irsko z vývozu bronzových předmětů nebo hojně dostupné mědi profitovalo, malá poptávka pravděpodobně způsobila ekonomickou recesi. Kvůli nedostatku nálezů si však nemůžeme být jistí. Je však patrné, že v těchto staletích v Irsku rozhodně nedošlo k posunům a šíření železné technologie.⁶⁷

Doba železná je přes zmíněný nedostatek nálezů v Irsku datována od 700/600 let př. n. l. do 400 n. l. Během této etapy irských dějin máme mizivé důkazy o lidských obydlích či sídlištích. Raftery často používá pojem „neviditelní lidé“ v souvislosti s Iry doby železné (víme, že existovali, ale důkazů o způsobu jejich života je extrémně málo). Těch několik málo nálezů máme z nalezišť, která jsou primárně z doby bronzové a svědčí o skromných, malých oválných chatrčích. Nejblíže k pravé osadě či sídlišti mají stopy po 8 kruhových domcích z Cloongownagh v hrabství Roscommon, jež jsou datovány mezi 2. st. př. n. l. a 2. st. n. l. Nálezy poukazují na skromná obydlí v porovnání s propracovanými rituálními centry, které archeologové v irské krajině objevili a datovali do doby železné.⁶⁸

Rituální či ceremoniální centra však neviditelná nejsou, právě naopak. Když si raně středověcí irští učenci (v této době již křesťané) představovali svou pohanskou minulost, vymysleli a sepsali obsáhlá literární díla, které tvořily legendární příběhy o udatných hrdinech a bozích dávných dob. Příběhy seřazené do jednotlivých cyklů se odehrávají ve skutečné irské

⁶⁶ RAFTERY, Barry. Iron–age Ireland. In: Ó CRÓINÍN, D. *A New History of Ireland*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 135–136.

⁶⁷ Tamtéž, s. 138.

⁶⁸ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 172.

krajině. Archeologové, kteří z příběhů čerpali inspiraci pro hledání archeologických nalezišť, podle popisu skutečně našli mnohá ceremoniální centra doby železné. Z příběhů se dozvídáme představy jejich autorů o významu těchto míst. Často plnily funkci (legendární) hlavních měst provincií nebo sídel králů (Hill of Tara). Ceremoniální centra často nesou společné znaky. Většina byla postavena ve formě podobné henge, jež byly stavěny v neolitu. Tyto stavby tedy mají zpravidla kruhový či oválný tvar a jsou obklopeny zemním valem. Příkop je, na rozdíl od opevněných center z doby bronzové, uvnitř valu (před valem), jejich funkce tak nebyla obranná. Velikost těchto center se pohybuje od 285 do 500 metrů v průměru a tam, kde můžeme datovat, se jejich staří odhaduje přibližně do 1. st. př. n. l.⁶⁹ Uvnitř těchto kruhových rituálních center se někdy nacházely další struktury, které mimo Irsko neměly obdoby. Byly to stavby ve tvaru číslice 8. Kromě těchto staveb nám jsou známy i patrně pozdější, často zmíněné osmičky překrývající, dřevěné stavby, jež byly postaveny z několika soustředných kruhů tvořených dřevěnými kůly. Jejich průměr byl kolem 40 metrů a uprostřed stál buď výrazný sloup nebo věž. Ve významných lokalitách, jako je například Tara, Knockaulin či Navan, jsou také patrné mohyly. J.P. Mallory zdůrazňuje, že dnes víme příliš málo o tom, co se uvnitř center odehrávalo. Archeologové se však shodují, že se v nich pravděpodobně pořádaly pravidelné hostiny (nálezy kostí dobytka, prasat) a konaly různé rituály. Byly také důležitými místy pro setkávání tehdejších lidí a utváření společné identity. Zajímavým fenoménem je především inkorporace prvků známých z daleko starších staveb (henge, mohyly). Značí to o úctě k minulým generacím a vědomé návaznosti na předky. Debaty o nové víře a příchodu nových obyvatel, kteří by přinesli novou víru, odmítá např. archeolog Barry Cunliffe: „Monumentálnost irských náboženských míst nemá v Británii ani na kontinentě obdoby“.⁷⁰ Prvky ze starších typů staveb podle něj jasně ukazují, jak silné byly (a stále jsou) v Irsku místní tradice.⁷¹

Dalším zajímavým fenoménem, který se dostal do irských legendárních příběhů, je existence dlouhých lineárních zemních prací, datovaných právě do doby železné. Byly to několik kilometrů dlouhé rovné násypy, které po obou stranách doplňovaly až několik metrů hluboké příkopy. Výkopové práce v některých lokalitách (např. v hrabství Monaghan) dokazují, že na vrcholech násypů byly často postaveny dřevěné palisády. Nejpravděpodobnější funkcí těchto rozsáhlých staveb tak pravděpodobně bylo zabránit zlodějům dobytka v jejich činnosti tam, kde nebyly přirozené krajinné překážky. Kradení dobytka bylo v této i pozdějších

⁶⁹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 165.

⁷⁰ CUNLIFFE, B. *The Ancient Celts*. Oxford: Oxford University Press, 1997, s. 207–208.

⁷¹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 164–171.

dobách pro Irsko charakteristické. Tato aktivita se dostala i do nejznámějších irských příběhů (The Cattle Ride of Cooley). Mallory uvádí, že další funkcí mohlo být vytyčení politického teritoria, území kmenů či ještě větších celků. Tento účel se podle něj jeví jako možný například v jižním Ulsteru, kde by tzv. the Black Pig's Dyke mohl tvořit umělou hranici. Zmíněný název, v překladu „Příkop černého prasete“ poukazuje na folklorní výklad vzniku tohoto fenoménu. Podle jednoho irského příběhu příkopy vytvořilo obrovské černé prase, když svými špičáky rylo v zemi.⁷²

Přibližně 30 nalezišť je v Irsku spjatých s přímým zpracováním železa. Například v Derrinsallagh v hrabství Laois bylo nalezeno 44 mísových pecí (tzv. bowl furnace) a množství železné strusky. I když archeologové našly podobná místa roztroušená napříč Irskem, většina kovových nálezů spadajících do tohoto období je stále z bronzu (i přes jeho výrazný úbytek oproti době bronzové).⁷³

1.1.5. Laténská kultura v Irsku

Kultura starší doby železné, pojmenovaná podle švýcarské lokality La Tène, je pro Irsko velmi významná, neboť její rozšíření po ostrově bylo a v neoborných kruzích stále je považováno za nejdůležitější událost, jenž definovala identitu Irů. Vznik a šíření laténské kultury je totiž spjato s keltským etnikem.⁷⁴ Teorii keltského původu Irů se bude zabývat samostatná podkapitola. V následujících řádcích si představíme materiální kulturu z doby železné v Irsku, která se dá klasifikovat jako laténská.

Největší množství nalezených předmětů, které nesou laténský styl, jsou předměty spojené s jízdou na koni. Již bylo zmíněno, že se kultura zvoncovitých pohárů někdy spojuje s první přítomností koňů a jejich využíváním na ostrově. Nálezů však nebylo mnoho a není jisté, zdali se nejednalo pouze o několik málo importů zvířete. V době železné tak pravděpodobně nastala revoluce v dopravě a domestikace koně je zcela zřejmá. Po celém ostrově bylo nalezeno značné množství udidel a jiných kovových předmětů spjatých s koňskými postroji. Oproti Velké Británii, kde se našly předměty jasně spjaté s existencí kol, a tedy dokazující používání vozů, se v Irsku podobné artefakty nenašly (závěsný kolík atd.). Je tak možné, že se vozy v Irsku vůbec nepoužívaly, anebo tehdejší lidé využívali jinou technologii, kterou v Británii neznali.⁷⁵

⁷² MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 174.

⁷³ Tamtéž, s. 175.

⁷⁴ Tamtéž, s. 176.

⁷⁵ Tamtéž, s. 179.

Druhou nejpočetnější skupinou nálezů jsou ozdobné předměty. Patří mezi ně zejména tzv. fibuly, ozdobné oděvní spony, brože, nákrčníky (torques) a různé ozdoby do vlasů. I přes nálezy několika málo importů, většina zdobných předmětů se zdá být domácího původu. Předměty archeologové považují za domácí, pokud měl řemeslník-umělec za vzor nějaký cizí předmět, ale vytvořil nové styly, které poté použil na jeho výrobu, nebo že vytvořil takový předmět, jenž nemá nikde jinde obdoby (např. brož z hrabství Navan). Inspirace pro irské výrobce přicházela, jak z kontinentu, tak z Velké Británie.⁷⁶

Zbraní datovaných do doby železné se našlo poměrně málo. Ze 30 nálezů mečů byly jen 2 klasifikovány jako importy. Z nálezů většinou zbyly bronzové jílce (jinak železných mečů) nebo pochvy. O používání kopí svědčí kromě 5 nálezů hlavic (ostří) především více než 70 bonzových konců (část kopí, kterou se nebodá).⁷⁷

Specifickým artefaktem jsou také kamenné mlýnky podobné včelím úlům, v angličtině tzv. „beehive querns“. Jednalo se o dva velké dekorované kameny, kterými se drtila zrna obilí. Někteří archeologové v jejich rozšíření spatřují důkaz o migraci lidí do Irska během prvních staletí našeho letopočtu, neboť mlýnky jsou předměty domácí potřeby, které oproti zbraním a kovovým zdobeným předmětům nejsou spojeny pouze s elitou společnosti. Včelí mlýnky jsou známé také ze Skotska a severní Anglie, odkud se pravděpodobně rozšířily do Irska, kde jich bylo nalezeno přes 220. Velká Británie se svou blízkostí a podobností nálezů často nabízí jako zdroj inspirace a je pravděpodobné, že k menším přesunům obyvatel mezi ostrovy docházelo i v době železné. O masivní migraci z Velké Británie ani z kontinentu, se kterou by se laténská kultura do země dostala, nejsou žádné přesvědčivé důkazy.⁷⁸

Dosud jsme nepopsali, čím je laténské umění tak specifické. Raftery ho popisuje jako novou uměleckou formu, která se zcela liší od prázdné geometrie halštatské éry. „Umění křivek zakořeněné v listových vzorech blízkých pro oblast středomoří, ale rozvinuté od začátku do abstraktních kompozic šokujícího mistrovství.“⁷⁹ Dominantními motivy jsou: palmety, vlnky, spirály, tvar lyry, listové úponky nebo tvar zavinitého písmena S (dvojitá spirála). Podle Rafteryho vzletných slov se jedná o: „umění pnutí a kontrastu, kde souměrnost a nesouměrnost, disciplinovanost a nedisciplinovanost existují s lehkostí vedle sebe“. Vidí v tomto umění

⁷⁶ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 180.

⁷⁷ Tamtéž, s. 180.

⁷⁸ Tamtéž, s. 182.

⁷⁹ RAFTERY, Barry. Iron-age Ireland. In: Ó CRÓINÍN, D. *A New History of Ireland*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 140.

značnou iluzi, prostor pro představivost, prvek záhady a intrik. „Formy se hýbou a mění, noří se jedna do druhé a klamou oko.“⁸⁰ Ornamenty laténského umění jsou krásně patrné na 5 velkých kamenných sloupech, které byly nalezeny v Irsku a spadají do doby železné. Laténskými motivy bohatě zdobené sloupy jsou svisle vsazeny do země a při svitu slunce vrhají stín do dále. Některé ze sloupů⁸¹ jsou chápány jako falické symboly poukazující na plodnost. Nejbližší možné paralely, odkud pro tyto monolity mohl přijít impuls, můžeme vidět v Bretani. Velká Británie doby železné nic takového ve svém repertoáru nemá.⁸²

Důležitým aspektem laténských artefaktů nalezených v Irsku je jejich zatím nevysvětlitelně omezený výskyt pouze v severních dvou třetinách země. V provincii Munster jako by žili jiní lidé, neboť se tam laténská kultura patrně nerozšířila, i když tam lidé v době železné určitě žili. Obecně je v Irsku laténská kovovýroba považovaná za součást materiální kultury doby železné, ale není to její ekvivalent. Laténské předměty jsou spojovány s elitami společnosti a tudíž, jak Raftery tvrdí: „laténské kovové předměty jsou kulturně omezené a početně malé“.⁸³ Mallory ve své knize z roku 2017 zmiňuje katalog laténských předmětů, jenž čítá 774 položek. Není tak divu, že jakákoliv teorie o masivní migraci, která by v době železná směřovala na ostrov (čítaje celé rodiny, nejen řemeslníky a náčelníky s družinou), je archeology většinou odmítána. Jak již bylo zmíněno, jediným vážnějším důkazem o pohybu obyvatelstva (nejen elity) jsou včelí mlýny, které poukazují na možnou migraci mezi Velkou Británií a Irskem, archeologové však odmítají velké přesuny obyvatel. Za další podobnost poukazující na propojení ostrovů můžeme považovat současné odmítnutí keramické výroby během doby železné. Během neolitu a doby bronzové se keramika vyráběla na obou ostrovech a po skončení doby železné se její produkce znovu rozběhla. Archeologové zatím neví, co za odmítnutím tak důležité technologie stojí, ale shodují se, že toto odmítnutí značí výrazné propojení mezi ostrovy.⁸⁴

1.1.6. Pozdní doba železná – vliv římské kultury

Období prvních čtyř staletí našeho letopočtu (1–400) je podle systematiky radiokarbonových dat archeology nazýváno pozdní dobou železnou. Zhruba ve stejném časovém rozpětí (43–410) je sousední Británie kolonizována Římskou říší. Invaze za vlády

⁸⁰ RAFTERY, Barry. Iron–age Ireland. In: Ó CRÓINÍN, D. *A New History of Ireland*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 140.

⁸¹ Například 1.68 metrů vysoký kámen z Turoe. Příloha č. 9.

⁸² MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 184.

⁸³ Tamtéž, s. 176.

⁸⁴ Tamtéž, s. 189.

císaře Claudia je považována za počátek provincie Britannia, stažení posledních římských jednotek značí její konec. Ostrovy Irska a Velké Británie se celou svou historií vzájemně ovlivňovaly a tato doba není výjimkou. Římská říše sice Irsko vojensky neobsadila, ale její materiální kultura je z irských archeologických nálezů doby železné jasně patrná, i když jen v omezeném rozsahu.⁸⁵ Naprosto zásadní změny téměř ve všech aspektech života přinesla římská kultura až v 5. století, kdy se díky prvním věrozvěstům (sv. Patrik a sv. Palladius) do Irska z Británie přeneslo křesťanství a s ním i vylepšení zemědělství, architektiky, odívání, nástrojů, zbraní, umění aj. Za tímto kulturním obohacením stojí také vlna irského kolonialismu, během které se Irové usazovali ve Walesu a Skotsku.⁸⁶ V této části nás však více zajímá méně známý vliv římsko-britské kultury na Irsko v prvních čtyřech staletích našeho letopočtu.

Během prvních čtyř staletí našeho letopočtu pravděpodobně pokračovala výroba předmětů v laténském stylu, ale jen malá část z nich se dá spolehlivě datovat. Tam, kde radiokarbonová data máme, sahají předměty v nejlepším případě do 1. století našeho letopočtu. Podle Malloryho se zdá, že je Irsko v pozdní době železné stále charakterizováno laténským uměním, jehož vliv však postupně slábně a zcela mizí neznámo kdy. Kromě toho se v Irsku objevuje materiální kultura, která je spojená s římskou Británií.⁸⁷

Antický svět znal Irsko pod různými jmény. Většina z nich byla latinskou variací původních irských pojmenování ostrova. Irský název Iweru byl přepisován jako Hibernia (podle Julia Ceasara), Strabón a řecké texty používali výraz Iérnē (jako překlad dalšího irského slova Iweriu), velmi blízko byl Ptolemaios s verzí Iwernia. Zajímavý byl také název Scotia, který byl přenesením z častého označení Irů jako „Scotti“.⁸⁸ Irsko bylo součástí Ptolemaiova atlasu, kde leželo na úplném konci světa, na jeho západním cípu. Z důvodu lokace ostrova na severních hranicích tehdy známého světa se předpokládalo, že je tam taková zima, která snad ani nedovoluje lidskou existenci. Tak daleko od „civilizace“, museli být (podle představ Římanů) Irové divocí a drsní. Strabón Iry popisoval jako „více barbarské, než jsou Britoni“, „bojechtivé a nepřátelské“ a pokračoval s tím, že to jsou kanibalové, kteří kopulují se svými matkami a sestrami. Odhadoval, že Irsko leží 800 km na sever od středu Británie.⁸⁹ Irským původem se mezi vzdělanci v Římské říši dokonce uráželo. Mimo negativních zpráv, se dozvídáme i to, že na ostrově byly rozlehlé pastviny, kde se mohl dobytek napást dosyta, a že

⁸⁵ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 190–191.

⁸⁶ MYTUM, H. *The Origins of Early Christian Ireland*. London, Routledge, 1992, s. 21.

⁸⁷ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 191.

⁸⁸ FREEMAN, P. *Ireland and the Classical World*. Austin: University of Texas Press, 2001, s. 29, 65, 67, 97.

⁸⁹ FREEMAN, P. *Ireland and the Classical World*. S. 46.

na ostrově nejsou žádní hadi.⁹⁰ První popisy Irů jsou zcela jistě zajímavé, musíme však mít na paměti, že se s nimi autoři pravděpodobně vůbec nesetkali a vycházeli často ze svých předpojatých představ o necivilizovaném, podřadném, barbarském světě mimo hranice civilizované Římské říše.

Z Tacitova díla pojednávajícím o jeho tchánovi, římském generálovi Agricolovi, víme, že Římané přinejmenším uvažovali o invazi na irský ostrov. Agricola, coby správce provincie Britannia, rozšířil její hranice o Wales, severní Británii a část Skotska. Po jeho odvolání v roce 85 n. l. se již nikdy nepodařilo posunout hranici severněji, nežli to dokázal právě Agricola. Tacitus ve svém díle „O životě a mravech Julia Agricoly“ píše o Agricolových prohlášeních, že by na zabránění a udržení Irska stačila pouhá legie (6000–5000 mužů) a pomocné jednotky o síle nanejvýš 1000 mužů. Nutno podotknout, že k obsazení jižní Británie bylo potřeba čtyřikrát více vojáků. Irsko má však přibližně čtvrtinovou rozlohu oproti sousednímu ostrovu. Roku 82 nechal Agricola na západním pobřeží postavit pevnosti vyhlížející k Irsku. Podle všeho měly sloužit jako základny pro invazi. O uskutečnění invaze však již Tacitus nepíše a ani archeologové nenacházejí ve svých nálezech oporu pro vojenskou invazi. A kdyby proběhla, nenechala po sobě příliš stop, Irsko tak zcela jistě zůstalo mimo hranice Římské říše.⁹¹

Tacitus nám také zanechal poněkud méně problematické informace, které snad ani není třeba zpochybňovat. Podle jeho pozorování: „přístupové cesty a přístavy Irska jsou známé díky obchodu a obchodníkům“. Toto tvrzení nejlépe dokazuje 50 jmen kmenů, řek, ostrůvků a jiných míst zaznamenaných v Ptolemaiově⁹² zeměpisném slovníku tehdy známého světa, který začíná Irskem. Takové geografické detaily jsou obecně připisovány britským obchodníkům pohybujícím se v irských vodách a svědčí o slušné znalosti přístavů a hlavních vnitrozemských říčních cestách.⁹³ Kromě římských zpráv o Irsku, máme i archeologické nálezy římské materiální kultury, které v několika případech poukazují na římskou přítomnost (kohokoli z Římské říše, kdo přijal římskou kulturu za svou) na ostrově.

V Irsku se nachází množství lokalit spojených s římskou materiální kulturou. Interpretace původu a povahy archeologických nálezů spadají do široké škály úvah. Irsko se může pyšnit cca 2500 římskými mincemi, z nichž přes 1500 bylo nalezeno v depotu z Ballinrees v hrabství Londonderry, kde se dále našlo přes 5 kilogramů stříbrných odlitků.

⁹⁰ FREEMAN, P. *Ireland and the Classical World*. S. 101.

⁹¹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 192.

⁹² Klaudios Ptolemaios (100–168 n. l.), antický geograf, astrolog, astronom a matematik.

⁹³ FREEMAN, P. *Ireland and the Classical World*. S. 57.

Tento nález je exemplárním příkladem, jak široké může být spektrum interpretací. O nálezu se spekulovalo jako o rituálním uložení cenných předmětů, tajné úschovně kupců, lupu získaným irskými nájezdníky, kteří začátkem 5. století podnikali loupeživé výpady do západní Británie, nebo se mohlo jednat o formu odměny, jež vyplatili Římané irským žoldákům působícím pod jejich velením v provincii Britannia. Jeden výklad počítá i s úplatkem Irům s cílem zabránit přepadání Británie. Rituálnímu uložení nejlépe odpovídají nálezy v blízkosti vstupu do neolitické chodbové hrobky Newgrange⁹⁴, kde se našlo 25 zlatých římských mincí, které jsou datovány od 1. do 5. století. U mincí se nacházely i další zlaté ozdoby a část nákrčníku z doby bronzové, na níž byl vyryt latinský nápis. Podle Rafteryho vše nasvědčuje tomu, že se Newgrange stal místem, kam směřovaly cesty poutníků. A i když si jejich identitou nemůžeme být jisti, minimálně jeden z nich uměl psát.⁹⁵ Charles Thomas přišel s tvrzením, že zlaté obětiny mohli přinést římscí obchodníci, kteří se účastí na pouti snažili udělat dojem na místní obyvatelstvo a zajistit si tak přístup na zdejší trh.⁹⁶ Podobné nálezy byly učiněny i na jiných posvátných místech (např. Tara), některé z nich poukazují na přetrvávající zvyk místních obyvatel obětovat cizokrajné předměty, jiné se dají vysvětlit daleko jednodušeji, když vezmeme v potaz přítomnost návštěvníků nebo imigrantů z římské Británie.⁹⁷

Literární zdroje (např. Tacitus) zmiňující římské obchodníky zásobující irské pobřeží se dají archeologicky doložit. Mezi nálezy patří zbytky plavidla nalezeného v jezeře Lough Lene v hrabství Westmeath. Plavidlo neslo výrazné prvky středomořských stavebních technik (římské obchodní plavidlo). V Irsku se také našlo cca 85 římských keramických nádob, patrně obchodních předmětů. Mezi nálezy je i 25 římských spon (fibulí). Charles Thomas po zhodnocení všech nálezů věřil, že v Irsku dokonce někteří římscí Britoni⁹⁸ žili, angažovali se v obchodu a možná využívali ochranu místních vládců před Římany. Každopádně se podle Thomase v menší či větší míře účastnili života v tehdejšímu Irsku.⁹⁹

Richard Warner zmiňuje dvě místa, kde je patrné římsko-britské osídlení spadající do pozdní doby železné. Prvním místem je opevněné návrší v dnešní obci Clogher (hrabství Tyrone). Vykopávky objevily „neirský“ obdélníkový tvar opevnění a nálezy materiální kultury

⁹⁴ Příloha č. 10.

⁹⁵ RAFTERY, Barry. *Pagan Celtic Ireland: The Enigma of the Irish Iron Age*. London: Thames and Hudson, 1994, s. 210.

⁹⁶ THOMAS, C. *Christianity in Roman Britain to AD 500*. London: Batsford, 1981, s. 297.

⁹⁷ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 194.

⁹⁸ Encyklopedie Britannica uvádí, že Britoni byli původní obyvatelé Británie, kteří tam žili před anglosaskou invazí v 5. století.

⁹⁹ THOMAS, C. *Christianity in Roman Britain to AD 500*. London: Batsford, 1981, s. 297.

svědčí jasně o cizokrajné kultuře. Našla se římská brož z 1. století a několik kusů římské keramiky. Warner poukazuje na to, že se na místě nenašly žádné předměty doby železné domácího původu, ale jen nálezy římsko-britských importů. Výzkum nálezů z blízkého okolí přinesl artefakty z domácí irské produkce i římsko-britské. Podle Warnera byl však Clogher obydlen osadníky z římské Británie.¹⁰⁰

Druhým velmi důležitým nalezištěm je pobřežní pevnost na útesu v Drumanagh (hrabství Dublin). Byly zde objeveny keramické nádoby (1. století), zlaté římské mince (2. století) a ozdobné předměty. Archeologové nabízí řadu teorií od římské vojenské základny po daleko pravděpodobnější římské obchodní stanoviště (emporium), které mělo zajišťovat bezpečný obchod. Na místě domnělého centra obchodu byly nalezeny také artefakty původní irské výroby, což by potvrzovalo obchodní funkci.¹⁰¹

Patrně nejsilnějšími důkazy o skutečném pobytu menších komunit Římanů nebo římských Britonů v Irsku jsou nálezy hrobů poukazující na římskou kulturu. Mrtví se sami nepohřbí, a když v irských hrobech nalezneme římskou materiální kulturu, svědčí to o snaze lidské pospolitosti zachovat si své kulturní, náboženské zvyky a vlastní, od okolního irského obyvatelstva odlišnou, identitu. Například ze Stonyfordu v hrabství Kilkenny máme nález římského pohřbu, kde byl ve skleněné urně uložený prach doplněn typickým římským zbožím, zrcadlem a skleněnou lahví. Další římské hroby máme z 2. století z města Bray (hrabství Wicklow) a např. z Betaghstownu (hrabství Meath). Jednalo se o inhumace doplněné římskými zlatými mincemi. Někteří archeologové tvrdí, že změna pohřebního ritu z kremace, která v pravěkém Irsku převládala, na inhumaci, byla podnícena právě kontakty s římským světem po prvním století našeho letopočtu.¹⁰² Velmi zajímavý objev byl učiněn v římském hrobu v Goldenbridge (hrabství Tipperary), kde bylo nalezeno razítko, které mělo zaručit pravost neurčitého očního balzámu či masti. Na razítku bylo vyryto: „Pro syna Marca Tutiana, oční balzám/mast pro jeho staré jizvy“.¹⁰³

Během doby železné v Irsku nenacházíme přesvědčivé důkazy o značné imigraci halštatských či laténských komunit. To však neznamená, že za celou tuto dobu nedošlo k žádným populačním výměnám mezi kontinentem a Velkou Británií na jedné straně a Irskem

¹⁰⁰ WARNER, R. Clogher in Late Prehistory. In: Cooney, G. *Relics of Old Decency: Archaeological Studies in Later Prehistory*. Dublin: Wordwell, 2009, s. 512–513.

¹⁰¹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 195.

¹⁰² O'BRIEN, E. Pagan and Christian burial during the first millenium AD. In: Edwards, N. *The Early Church in Wales and the West*. Oxford: Oxbow, 1992, s. 130–135.

¹⁰³ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 196.

na straně druhé. Nejpřesvědčivější důkazy pro vniknutí cizí obyvatel přichází až v prvních čtyřech staletích našeho letopočtu. Tyto důkazy jsou spojeny s římsko-britským obyvatelstvem, které se patrně v Irsku usadilo. Především nálezy z římských hrobů svědčí o malých komunitách cizího původu. Jakou roli římsko-britské etnikum mělo se s jistotou říct nedá, ale pravděpodobně se jednalo o obchodníky, řemeslníky a jejich rodiny.¹⁰⁴

1.1.7. Mýtus keltského původu

Když se autor této práce v Irsku poprvé setkal s irským rčením¹⁰⁵ „Never let the truth get in the way of a good story“, které se dá volně přeložit jako: „Nikdy nenech pravdu překazit dobrý příběh“, nikdy by ho nenapadlo, do jaké míry bude souviset s irskou identitou. Irové jsou skvělí vypravěči příběhů, mají bohatou literaturu zahrnující mytologické příběhy, sepsané středověkými mnichy, i světoznámá díla spisovatelů jako byli např. Jonathan Swift, James Joyce, Oscar Wilde, Samuel Beckett nebo Bram Stoker. Ten největší fiktivní příběh však psaly a píšou miliony Irů všech profesí, kteří šíří, ať už vědomě či nevědomě, mýtus keltského původu. Většina Irů věří, že jsou potomky pravěkých Keltů, slovutných plenitelů Říma a Delf, o kterých psal i samotný Caesar. Následující odstavce se tak budou zabývat pádnými argumenty irských vědců (např. J. P. Malloryho), kteří keltský původ označují za nepravděpodobný. Dále bude pojednáno, proč pro Iry keltská identita byla a je tak důležitá.

Než se budeme věnovat argumentům proti keltskému původu Irů, je nezbytné definovat, co znamená často vágní pojem „Kelt“. Keltové (anglicky Celts), jako označení etnické skupiny, pochází z per řeckých a římských geografů a historiků, kteří tak označovali jeden z hlavních, pravěkých národů Evropy. Řecké zdroje používaly výraz „Keltoi“, v latině psáno jako „Celtae“.¹⁰⁶ Tento výraz byl poprvé použit řeckými autory na začátku 5. st. př. n. l., když popisovali barbarské kmeny, které žily ve vnitrozemí nedaleko od řecké kolonie Massallia (dnešní Marseille). Později Řekové tento výraz rozšířili na všechny barbarské národy¹⁰⁷ severně od Alp. Pro keltsky mluvící kmeny/národy střední Evropy, které ve 3. st. př. n. l. vpadly do Anatólie a Řecka používají také výraz „Galatové“. Římané používali nejčastěji výraz „Galové“ pro keltsky mluvící národy žijící na území pevninské Evropy. Výraz „Kelt“ (Celt), který dnes hojně používáme pro všechny keltsky mluvící kmeny pravěku, byl, jak sám Caesar ve svých zápiscích poznamenal, pravděpodobně název, sebe označení, jednoho z keltsky mluvících

¹⁰⁴ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 198–199.

¹⁰⁵ Rčení je někdy připisováno Marku Twainovi, který ho však mohl zaslechnout od irských přistěhovalců v USA.

¹⁰⁶ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 244.

¹⁰⁷ Zahrnuli mezi ně i kmeny, které dnes nepovažujeme za keltské, jako např. Franky.

kmenů v oblasti jižní Galie. S těmito Kelty se patrně setkali řeční kolonisté u Massallie.¹⁰⁸ To, že dnes nazýváme všechny keltsky mluvící kmeny za „Kelty“, je moderní konstrukt, jehož počátek sahá do 18. staletí. Keltsky mluvící národy pravěku se patrně nikdy nepovažovaly za členy národa či etnika „Keltů“. Haywood o tomto konstrukt píše: „Historikové a archeologové zavedli umělou jednotu u něčeho, co byla velmi rozličná skupina národů/kmenů, která nesdílela vědomí společné identity.“¹⁰⁹ Dále však dodává, že termín přes výtky některých archeologů akceptovat lze (když známe jeho úskalí), neboť v Evropě doby železné objektivně existovala významná skupina pravěkých národů, které mluvily úzce příbuznými jazyky, sdílely více méně stejné náboženské představy, umělecké styly, módu v oblékání a zbraních, sociální instituce a hodnoty.¹¹⁰

První materiální kultura spjatá s Kelty byla kultura halštatská, která se nejdříve vyvinula v povodí řeky Dunaj v Rakousku, v jižním Německu a v Čechách jako součást kultury popelnicových polí. Své charakteristické znaky získala až v době železné mezi lety 800–450 př. n. l. (v učebnicích je právě halštatská kultura často brána jako synonymum starší doby železné, alespoň pro střední Evropu). Kultura se do začátku 5. století rozšířila na území dnešního Nizozemí, Belgie, Lucemburska, Švýcarska, většiny Německa, Francie, Španělska, Portugalska nebo jihovýchodní Británie. Irsko však téměř neovlivnila (sporadické nálezy dlouhých mečů z řek). I když víme, že srdce halštatské kultury obývaly keltské kmeny, halštatská kultura není synonymum pro keltské etnikum. Jinými slovy, přesun halštatské kultury nemusel automaticky znamenat migraci keltských kmenů.¹¹¹

Další materiální kultura, která je s keltskými kmeny spjata daleko těsněji než halštatská, je kultura laténská (pro mnoho lidí je laténský styl synonymem pro umění keltů). Archeologové datují vznik této kultury do 5. století př. n. l. (2.pol.) a za její nejranější centra považují údolí řeky Mosely (Francie, Lucembursko, Německo), řeky Marny a o něco pozdější centrum v Čechách. Do začátku 4. st. př. n. l. se laténský vliv rozšířil do celého Rakouska, jižního Německa, Francie nebo Švýcarska. Na kontinentu rozvoj a vliv kultury upadá během 1. století př.n.l., kdy dochází k dobytí Galie Římany za současné územní expanze. Na územích mimo Říši se začínaly šířit germánské kmeny (to kultuře také nepomohlo). Do Británie a omezeně i do Irska (do provincie Munster se kultura vůbec nedostala) se laténské umění přeneslo během 3. st. př. n. l. Zatímco však laténské umění v Británii s příchodem Římanů upadá, neboť Římané

¹⁰⁸ HAYWOOD, J. *The Celts: Bronze Age to New Age*. New York: Routledge, 2014, s. 5–6.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 6.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 6.

¹¹¹ Tamtéž, s. 12.

barbarskou tvorbu nepovažovali za umění, v Irsku laténské umění s adventem křesťanství pouze mění svou formu. Dochází ke spojení pohanského uměleckého stylu a křesťanské formy (např. keltské kříže).¹¹²

V době historické, kdy, již můžeme čerpat z písemných pramenů, máme od klasických autorů doloženy mohutné migrační přesuny keltský kmenů, které měly výrazný dopad na tehdejší Evropu. Mezi 5. a 3. stoletím př. n. l. se keltské kmeny Senonů a Arvernů dostaly ze střední Evropy přes Alpy na jih do Itálie, kde roku 390 př. n. l. pod Brennem vyplenily Řím. Jiné kmeny se vydaly na východ podél Dunaje, do Karpat a dále do ukrajinských stepí a jihovýchodně na Balkán. Dostaly se až do Řecka, roku 279 př. n. l. měly znovu pod Brennem¹¹³ vyplenit starodávné město Delfy. V Anatolii po roce 278 př.n.l. založily Galatské království. A menší skupinky se měly dostat až do Egypta.¹¹⁴ S migrací kmenů bylo spojeno i šíření laténské kultury. Nabízí se však otázka, zdali se rozšíření laténské kultury muselo automaticky rovnat keltské migraci. U halštatské kultury se zdůrazňují např. obchodní kontakty jako prostředek přesunu kultury. U Keltů doby historické máme písemné doklady o jejich výbojích a migraci, a tak se často¹¹⁵ předpokládá, že se jejich kultura jinak, než migrací nešířila. J.P. Mallory se ve své knize „The Origins of the Irish“ detailně zabývá původem Irů a upozorňuje na tento problém. Představuje např. jednu z map¹¹⁶ zobrazující oblasti laténské kultury a keltských expanzí, na které demonstruje, jak nezpochybnitelně je invaze Keltů do Irska vykreslena. Malloryho slovy: „...rozšíření laténské kultury do Irska je často zobrazováno jako ten vůbec nejdůležitější faktor při vytváření irské identity.“¹¹⁷ Důvody, které vedou irské vědce v posledních 20 letech k opuštění a kritice tvrzení o invazi keltských kmenů na ostrov a s tím spojené představě o keltském původu Irů, budou analyzovány v následujících odstavcích.

Populární knihy o irských dějinách, ale také starší odborné knihy píšou o invazi keltských kmenů do Irska během doby železné. Mallory upozorňuje, že většina úvodů populárních textů obvykle obsahuje nějakou zmínku o příchodu či invazi Keltů do Irska někdy mezi 5. a 3. st. př. n. l.¹¹⁸ Pro invazi keltských dobyvatelů či jen přesunů většího počtu obyvatelů, kteří měli přinést laténskou kulturu a keltský jazyk, však archeologové nenachází dostatečnou

¹¹² HAYWOOD, J. *The Celts: Bronze Age to New Age*. New York: Routledge, 2014, s. 17–18.

¹¹³ Brennus byl pravděpodobně titul vládce, krále.

¹¹⁴ HAYWOOD, J. *The Celts: Bronze Age to New Age*. New York: Routledge, 2014, s. 19.

¹¹⁵ Mnoho populárních publikací a starších odborných prací opomíjí malé množství archeologických důkazů a soustředí se pouze na keltský jazyk, u kterého nepřipouští jiný scénář, než rozšíření pomocí migrační vlny.

¹¹⁶ Příloha č. 11.

¹¹⁷ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 176.

¹¹⁸ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*, S. 243.

oporu v archeologických nálezech. Jak J. P. Mallory, emeritní profesor pravěké archeologie, píše: „Jak generace irských archeologů naznačovaly, opravdu neexistuje žádný přesvědčivý důkaz pro významnou (velkou, značnou) migraci halštatských ani laténských komunit do Irska.“¹¹⁹ Prvním problémem je počet nálezů laténské kultury. Invaze a přesuny velkého počtu obyvatel by po sobě musely zanechat více artefaktů. Barry Raftery zmiňuje 774 předmětů laténské kultury nalezených v Irsku, což je velmi malé číslo i přesto, že se v zemi stále pravděpodobně nacházejí neobjevené předměty.¹²⁰ Nutno také zdůraznit, že převážná většina z těchto předmětů je považována spíše za místní, ostrovní produkci než za importy.¹²¹ V porovnání, jen ve Francii (keltské Galii) nacházíme stovky tisíc laténských artefaktů.¹²² Když se navíc zaměříme na charakteristické artefakty Keltů, které nám popisují Římané a které také na kontinentu, ale i v Británii nalézáme, zjistíme, že v Irsku zcela chybí. Jedná se například o válečné vozy, které keltští válečníci rádi používali. Někteří náčelníci byly s válečnými vozy pohřbíváni. V Irsku nemáme žádný nález hrobu se zbytky vozové výbavy, a dokonce ani mimo hroby nemáme žádné významné nálezy, které by dosvědčovaly používání válečných vozů, jenž bylo podle nálezů typické pro severní Británii i kontinent.¹²³

Dalším argumentem archeologů je absence keramiky během doby železné v Irsku. Kdyby například kmeny Brigantů ze severní Británie, nebo kmeny Menapů ze severní Galie dorazily do Irska, nepřestaly by pravděpodobně v novém působišti svou znalost výroby keramiky využívat. Malý počet nálezů zbraní (především pouze 30 mečů, z toho jen 2 importy) je také velmi nejasný, pokud by na ostrov měla být opravdu podniknuta invaze keltských kmenů. Zbraně jsou stále jako v předešlé době bronzové nalézány v řekách, což poukazuje na kontinuitu. Úcta a zájem o starší rituální a pohřební komplexy z neolitu i doby bronzové (pohřbívání v blízkosti těchto starších center, nebo přímo v nich) poukazují také spíše na postupný vývoj místních kmenů a společností namísto masivního přílivu cizích obyvatel. V neposlední řadě musíme znovu poukázat na neexistenci laténských nálezů v jižní třetině země. Pokud by došlo k invazi z kontinentu, muselo by dojít k vylodění v jižní části země, která by nám dnes nabídla množství keltských artefaktů. Při větším pohybu keltských kmenů z Británie by se na severu a východu země patrně našlo mnohonásobně více artefaktů z tohoto období. Aktuální

¹¹⁹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 198.

¹²⁰ Tamtéž, s. 177.

¹²¹ Tamtéž, s. 179.

¹²² Gillespie, Paul. Celtic invasion is pure mythology. In: www.irishtimes.com. [online]. 29. 7. 2021 [cit 26. 5. 2021].

Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/opinion/celtic-invasion-is-pure-mythology-1.1263506>

¹²³ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 267.

archeologické poznání tak připouští nanejvýš malé skupiny cizích elit a jejich řemeslníků, nic ale nespědí o větším osídlení cizí populací.¹²⁴

Irští vědci se pro zjištění irského původu rozhodli využít i moderní technologie zkoumající lidské geny. Analýzou DNA irské moderní populace (především těch Irů, kteří nesou tradiční irská jména s dlouhou tradicí jako O'Donnell, O'Boyle, O'Connor, O'Brien aj.) a následnou komparací DNA odebraných z nalezených kosterních pozůstatků z pravěku se přišlo na důležité zjištění. Geny, o kterých se předpokládá, že pochází od prvních obyvatelů Irska z mezolitu nebo přichozích zemědělců neolitu, jsou zastoupeny u cca 20 % irské populace. V roce 2016 byly objeveny kosterní pozůstatky z doby bronzové, které obsahují haploskupinu R1b. Tuto genetickou informaci dnes nese kolem 80 % irské populace. Studie z Harvardu a Kodaně z roku 2015 zkoumající prehistorické DNA našly důkazy o velké migrační vlně (nesoucí R1b) ze stepních oblastí severně od Černého moře do západní Evropy okolo začátku 3. tis. př. n. l. Stejná genetická informace (R1b) byla prokázána u koster pohárkové kultury (Beaker people), která se v rané době bronzové rozšířila i do Irska. V současnosti přijímaná hypotéza počítá s vlnou migrantů z východu, kteří mezi 3000–2500 lety př. n. l. geneticky transformovali velkou část Evropy včetně Irska (pravděpodobně později). Mallory píše, že 80 % irské populace dnes nese genetickou informaci, která se do Irska dostala s novou vlnou obyvatel během druhé poloviny 3. tis. př. n. l., tyto přistěhovalce (lidé pohárkové kultury) považuje za potomky zmíněných migrantů východních stepních oblastí.¹²⁵

Porovnáme-li výsledky DNA analýzy s teorií o keltském původu, vychází nám že původ genetické informace, která v irské populaci převládá, předchází údajnou keltskou invazi na ostrov. Barry Cunliffe, oxfordský profesor archeologie, byl nálezy ohromen: „DNA důkazy založené na nových kosterních nálezích zcela obrací tradiční pohled“.¹²⁶ Pro archeology dlouhodobě upozorňující na nepodložená tvrzení o keltské invazi z 1. tis. př. n. l. výzkumy DNA nabízí biologické potvrzení jejich teorie. Ani DNA metoda však není přesná. Kosterních pozůstatků z pravěkého Irska není mnoho a metody genetického trasování původu určité populace také nejsou bezchybné (různé mísení genetických informací v kratším časovém období je těžké prokázat, stejně tak datace změn různých genů). Analýzy DNA přes zmíněná úskalí spíše potvrzují názory archeologů, že Irsko doby železné nebylo svědkem velkých invazí

¹²⁴ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*, s. 267, 290.

¹²⁵ Tamtéž, s. 297–299.

¹²⁶ WHORISKEY, Peter. A man's discovery of bones under his pub could forever change what we know about the Irish. In: www.washingtonpost.com. [online]. The Washington Post, 17.3. 2016 [cit. 2.4.2021]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2016/03/17/a-mans-discovery-of-bones-under-his-pub-could-forever-change-what-we-know-about-the-irish/>

keltských kmenů, které známe z popisu klasických autorů. Současní Irové pod světlem zmíněných argumentů tak pravděpodobně nejsou potomky oněch Keltů z 1. tis. př. n. l. (i když k menším migracím určitě dojít mohlo, máme na mysli významnější procento obyvatel). U tvrzení, že Irové nejsou Keltové však můžeme narazit na fundamentální problém s vnímáním keltské identity. Slovy literárního klasika fantasy žánru J. R. R. Tolkiena: „termín ‚keltský‘, ať už máme na mysli cokoliv... je jako kouzelný pytel, do kterého můžeme dát cokoliv a následně vytáhnout to, co potřebujeme...“¹²⁷

Nejčastější argument, který je často uváděn (především veřejností) jako nezpochybnitelný důkaz o keltském původu, je irský jazyk. Irský jazyk byl vždy úzce spojován s irskou identitou.¹²⁸ Podle lingvistického rozdělení jazyků spadá irština do skupiny jazyků, které jsou pojmenovány jako „keltské“. Stejně jako románské, germánské či slovanské jsou keltské jazyky jednou z větví indoevropských jazyků. Kromě irštiny mezi keltské jazyky patří také skotská gaelština, velština, bretonština či manština (ostrov Man). Výraz „keltský jazyk“ však může být zavádějící. Poukazuje na kontinentální kmeny, které mluvily podobnými jazyky a klasičtí autoři je označovali za Keltů. Z toho vznikl populární nepodložený příběh o tom, jak se irský jazyk dostal do Irska s keltskými kmeny v průběhu doby železné, pravděpodobně během pozdní doby železné (laténská kultura), kdy jsou doloženy pohyby keltských kmenů po Evropě. Tento příběh je mezi širokou veřejností značně rozšířen, což podporují literární díla různého charakteru, které nerespektují nové vědecké poznatky. I když, jak Mallory poznamenává: „Průzkum několika nedávno vydaných prací naznačuje, že vytrvalé naléhání archeologů mělo svůj dopad, neboť už nenacházíme zmínky o velké invazi Keltů, ale obecně o imigraci menších skupin.“¹²⁹

Peter Whoriskey ve svém článku upozorňuje, že se v posledních letech stále více vědců přiklání k názoru, že prvními keltskými jazyky (nebo prvním keltským jazykem, ze kterého se ostatní vyvinuly) nemluvili Keltové střední Evropy, ale pravěcí lidé na nejzápadnějších okrajích Evropy (dnešní Portugalsko, Španělsko, Západní Francie, Bretaň, Irsko). Jako příklad Whoriskey uvádí vědce z University of Wales, Johna Kocha, který dokonce tvrdí, že se keltské jazyky vyvinuly na západě, na iberském poloostrově nebo ostrovech Velké Británie či Irska, odkud se šířily východně do kontinentální Evropy. Jeho teorie popírá tradiční model, který je

¹²⁷ WHORISKEY, Peter. A man's discovery of bones under his pub could forever change what we know about the Irish. In: www.washingtonpost.com. [online].

¹²⁸ Přes veškerou snahu, kterou dnes Irská republika vydává na podporu irštiny, jen velmi malá část Irů irsky skutečně umí. Census z roku 2016 ukázal, že pouze okolo 2 % irské populace používá irštinu na denní bázi.

¹²⁹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 245.

založen na opačné tezi, šíření keltských jazyků z kontinentu na západ do atlantické Evropy. Koch nesouhlasí s tradičním modelem mimo jiné i proto, že studoval nápisy na artefaktech datovaných do začátku 7. st. př. n. l., nalezených v Portugalsku. Nápisy byly psané starým keltským jazykem. Tento objektivně raný důkaz o keltském jazyku v západní Evropě nezapadá do tradičního modelu šíření keltských jazyků společně s pohyby keltských kmenů ve 2. pol. 1. tis. př. n. l.¹³⁰

Emeritní profesor archeologie z univerzity v irském Belfastu, J. P. Mallory je opatrnější a nevyvrací šíření keltských jazyků z východu na západ. Zároveň však nesouhlasí s populárním výkladem, že proto-irštinu (nejstarší fáze irštiny, ze které se posléze vyvinula irština, skotská gaelština a manština) na ostrov přinesly kmeny Keltů ze střední Evropy během pozdní doby železné. Mallory nabízí několik tzv. oken, během kterých se irština na ostrov mohla dostat. První důkaz o irštině na ostrově nabízí Ptolemaiova mapa z 1. st. našeho letopočtu. Na mapě Irska (latinského autora) jsou naneseny irské názvy kmenů. Z toho vyplývá, že se jazyk na ostrov musel dostat pravděpodobně dříve než v prvním století (jedno časové ohraničení je tedy dáno). Jako druhou hranici Mallory udává rok 1000 př. n. l. Odvolává se na argumenty lingvistů, že dřívější uvedení jazyka by přineslo větší regionální rozdíly v jednotlivých dialektech napříč Irskem. Podle Malloryho je tedy nejpravděpodobnější, že se keltský jazyk do Irska dostal někdy během 1. tis. př. n. l. I když by toto rozhraní teoreticky mohlo nasvědčovat tradičnímu výkladu, Mallory odmítá invazi keltských kmenů jako šířitele irského jazyka a laténské kultury. Naopak navrhuje jiné, v tomto případě pravděpodobnější, mechanismy pro změnu jazyka. Irština mohla být důležitým obchodním jazykem, kterým se irští obchodníci s těmi keltskými dorozumívali. Laténské umění, které se přes řemeslníky a obchodníky do Irska také dostalo, mohlo pomoci šíření jazyka, jenž díky umění Keltů mohl být považován za módní či vznešený. Mallory vidí jako nejpravděpodobnější variantu, že se irština do Irska dostala přes zavedení nových institucí či snad nového náboženství. Poukazuje na opevněná centra na kopcích, která v Irsku vznikla na začátku 10. st. př. n. l. Nová místa setkávání, nová rituální centra mohly podporovat šíření nového jazyka, který mohl být potřeba při nových rituálech či při získání vyšší společenského statutu.¹³¹ Přes své rozdíly, mají teorie Kocha a Malloryho jeden závěr společný. Irský jazyk na ostrov nezanely keltské kmeny doby železné. Odvozování keltského původu Irů (ve smyslu etnickém) jen na základě keltského jazyka je chybné.

¹³⁰ WHORISKEY, Peter. A man's discovery of bones under his pub could forever change what we know about the Irish. In: www.washingtonpost.com. [online].

¹³¹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 243–286.

I J. P. Mallory upozorňuje, že klasičtí autoři nikdy o obyvatelích Irska nepsali jako o Keltech¹³². Dále tvrdí, že koncept keltské identity započal skotským básníkem a vzdělavcem Georgem Buchananem, který v 16. st. studoval různé jazyky a zjistil podobnost mezi jednotlivými keltskými jazyky (v té době ještě tuto nálepku neměly), jejich společný původ pak směřoval k jazyku pravěkých keltských kmenů kontinentu.¹³³ Mallory i De Barra zmiňují lingvistu Edwarda Lhuyda¹³⁴, který přišel s termínem „keltské jazyky“, aby vytvořil zastřešující termín pro jazyky, kterými se mluvilo v Británii, Irsku, Bretani a ostrově Manu. I když tímto názvem bylo vytvořeno mezi Irskem a pravěkými kontinentálními Kelty spojení, de Barrův výzkum ukázal, že až do pol. 19. století se slovo ‚keltský‘ objevovalo v novinových článcích pouze sporadicky. Jeho používání dramaticky vzrostlo v druhé polovině 19. století. De Barra si to vysvětluje následovně: „Nejdůležitější faktor ve vytvoření naší keltské identity byl vzestup nového ‚vědeckého‘ chápání rasy. Vědci čím dál více věřili, že kulturní rozdíly jsou důkazem biologických rozdílů. A protože mnoho akademiků, kteří studovali rasovou biologii, byli také lingvisté, není divu, že se poznatky z jednoho oboru dostávaly i do druhého. Předpokládalo se, že každá jazyková rodina označuje poddruh různých lidských ras. A tak měla najednou keltská identita ‚vědecký‘ základ.¹³⁵ Na stejném předpokladu je poté stavěna i etnická příbuznost Irů, Velšanů a Skotů, kteří se mezi sebou někdy označují jako ‚keltští bratři‘.“¹³⁶

V této kapitole jsme se podrobně věnovali domnělému keltskému původu Irů. Zabývali jsme se vědeckými argumenty, které vyvrací tradiční, populární výklad a teorie o mohutné keltské invazi, která by etnicky změnila celé Irsko. Na závěr však musíme z části připustit, že za jistých okolností se dá o Irech uvažovat jako o Keltech. To ale neznamená, že ke konci kapitoly popřeme vše, co jsme doposud napsali. Keltové se pravděpodobně do Irska během doby železné nedostali, a tak Irové nejsou etnickými Kelty, které popisoval Caesar a jiní klasičtí autoři.¹³⁷ Musíme však připustit, že slovo ‚Kelt‘ dnes nabývá tolika možných významů, že je s ním spojeno velké množství nejasností. Raimund Karl se ty nejčastější výklady pokusil s nadsázkou syntetizovat do jedné velmi pružné definice: „Kelt je někdo, kdo buď mluví keltským jazykem, nebo produkuje či užívá keltské umění nebo materiální kulturu, nebo někdo

¹³² To samé platí pro středověké autory.

¹³³ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 244.

¹³⁴ S lingvistou spolupracoval bretaňský mnich Paul-Yves Pezron, který ho na jazykovou příbuznost upozornil.

¹³⁵ DE BARRA, Caomhín. Opinion: Our Celtic identity might not be what we think it is. In: thejournal.ie. [online]. 26. 9. 2018 [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.thejournal.ie/readme/celts-ireland-4199945-Aug2018/>

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Menší počty keltských elit či umělců se do Irska samozřejmě dostat mohly. Na celkové etnické složení by to však mělo nepatrný vliv.

koho tak označují historické záznamy, nebo někdo, kdo sám sebe za Kelta považuje, nebo koho za Kelta považují druzí.¹³⁸ Na základě této definice, by se většina Irů za Kelty označila. Vědecké poznatky čerpající převážně z archeologie a DNA analýzy však poukazují na to, že Irové nejsou potomky Keltů.

1.2. Středověk

1.2.1. Advent křesťanství a svatý Patrik

V první kapitole o pravěkém Irsku jsme zmínili obchodní kontakty, které existovaly mezi irskými kupci a Římskou říší ve 4. a 5. století. Archeologické vykopávky také nasvědčují, že se část romanizovaných Britonů usadila ve východním Irsku. Tito přistěhovalci společně se zajatci, které si ze západní Anglie a Walesu irští nájezdníci přivezli, byli pravděpodobně prvními křesťany na irském ostrově. Nevíme, do jaké míry tito „přistěhovalci“ svou vírou ovlivnili místní irské obyvatelstvo. Na začátku 5. století však nemohl být počet křesťanů na ostrově zcela zanedbatelný, neboť máme písemnou zmínku z roku 431 o prvním irském biskupovi, který byl pověřen Římem, aby se postaral o šíření a organizaci křesťanství v Irsku. Tímto biskupem byl Palladius, dříve jáhen z Auxerre (v tehdejší Galii, dnes město v Burgundsku). Jelikož se nám nezanechala žádné z jeho děl a z dobových písemných pramenů o něm nic nevíme, první místo na piedestalu irských národních hrdinů a nejvýznamnějších věrozvěstů drží sv. Patrik.¹³⁹

Každý rok si 17. března Irové po celém světě připomínají den svého národního patrona, křesťanského misionáře a mnicha sv. Patrika. I když nebyl zdaleka jediný, kdo se zasloužil o rozvoj křesťanství na ostrově, je mu připisováno nejvíce zásluh, a to především proto, že legenda o jeho životě a činech byla v Irsku nejvíce rozvíjena i staletí po jeho smrti. Zejména kněží a mniši z Armagh (město ve stejnojmenném hrabství v Severním Irsku) se snažili zdokonalovat obraz sv. Patrika a různě upravovat dostupné informace o jeho životě a šíření křesťanství. Sv. Patrik je považován za zakladatele kostela a kláštera v Armagh, a když se v polovině 7. století rozhodovalo, který z irských kostelů bude mít v Irsku nejvyšší postavení a vážnost, snažili se armaghští propagandisté přijít s co největším množstvím informací o nejdůležitějším irském světcí (jejich cílů se díky spojení místa s věrozvěstem opravdu podařilo dosáhnout a Armagh se později stalo centrem církevní správy). Jak Ó Cróinín popisuje, další

¹³⁸ KARL, R. Celts from everywhere and nowhere: a re-evaluation of the origins of the Celts and the emergence of Celtic cultures. In: Cunliffe, B. and Koch, J. T. *Celtic from the West: Alternative Perspectives from Archaeology, Genetics, Language and Literature*. Oxford: Oxbow, 2010, s. 47.

¹³⁹ Ó CRÓINÍN, D. *Early Medieval Ireland*. New York: Routledge, 2013, s. 20–23.

důvod, proč má sv. Patrik tak důležité postavení v irské historii, je fakt, že se dochovaly dva jeho rukopisy, které jsou považovány za vůbec nejstarší, jež na půdě Irska vznikly. Jedná se také o nejdůvěryhodnější zdroje o Patrikově životě. Jakékoliv jiné prameny, které vznikly dávno po jeho smrti, buď informace odvozují z jeho textů nebo jsou zcela smyšlené. První ze zmiňovaných pramenů je dopis adresovaný vojákovi jménem Coroticus a druhý je dílo nazvané „Zpověď“ (nebo také „Přiznání“), latinsky „Confessio“.¹⁴⁰

Patrik nám toho o sobě neprozradil mnoho, ale z toho, co napsal, víme, že pocházel z římské Británie. Žil pravděpodobně na venkově, kde měl jeho otec Calpurnius menší pozemek s hodně služebníky. Místo mělo být nedaleko města s latinským názvem Bannavem Taberniae, které se dodnes nepodařilo uspokojivě identifikovat. Calpurnius tam působil jako člen městské rady a jáhen kostela. Jeho otec, Patrikův dědeček, se jmenoval Potitus. Více z primárních zdrojů o Patrikově rodině nevyčteme. Jméno jeho pradědečka (Odissus) a matky (Concessa) se objevily až později v jiných zdrojích. Z místa na venkově, kde Patrik patrně žil, ho spolu s „mnoha tisíci dalšími“, jak sám píše, unesli irští nájezdníci do Irska, když mu bylo 16 let. O osudech jeho rodiny nepíše, stejně tak nezmiňuje jméno žádného z oněch „tisíců“, kteří s ním byli také odvedeni. Nezmiňuje jménem ani nikoho z Irska, kam byl odveden. Měl tam v lesích a vrchovinách po šest let pást ovce. Během tohoto období začal pevně věřit v Boha a zabývat se náboženskými otázkami, na které dříve příliš nedbal. Po šesti letech se mu podařilo uprchnout zpět do Británie, kde se znovu shledal se svými příbuznými, kteří ho měli žádat, aby zůstal doma.¹⁴¹ Po několika letech měl vidění, které popsal ve zmíněné „Zpovědi“.

„A v noci se mi zjevil muž, jehož jméno slulo Victorius. Přišel za mnou z Irska s množstvím listův, jeden mi podal. Úvodní slova jeho zněla ‚hlas Irův‘ a jakmile jsem popatřil na další řádky, zdálo se mi, že skutečně slyším hlasy jejich, neb promlouvaly řečí lidu z Foclutského lesa, kterýž, při Západním moři leží, a jedněmi ústy takto na mne volali: ‚Prosíme tě, mládenče, bys přišel a mezi nás se vrátil.‘“¹⁴²

Právě tato vize měla způsobit, že se sv. Patrik vydal zpět do Irska, kde šířil slovo Boží. Odcestoval i přes instrukce svých církevní nadřízených, aby se tam raději nevracel. Jeho misie tak nebyla oficiální, nikdo z křesťanské církve ho nejmenoval biskupem a neposlal šířit křesťanskou víru, bylo to jeho osobní rozhodnutí. Z jeho vlastních slov víme, že se dostal do

¹⁴⁰ Ó CRÓINÍN, D. *Early Medieval Ireland*. New York: Routledge, 2013, s. 23–27.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 23–27.

¹⁴² Ó FIAICH, T. Počátky křesťanství. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 42.

míst velmi vzdálených, za nimiž vládla už jen pustina. Cestou měl křtít, biřmovat, vzdělávat, svěřit kněží a vykonávat další úkony spojené se svou věrozvěstkou činností (patrně zakládal kostely a kláštery). Ke křesťanství obracel i místní vládce, jak sám píše: „... a synové a dcery králů se stávají mnichy a nevěsty Kristovými.“¹⁴³ Každý den mu však hrozilo nebezpečí, neboť se pohanství nové víře tvrdě bránilo. Přes veškeré obtíže bylo Irsko, podle Ó Fiaicha, jedinou zemí západního křesťanství, kde žádný věrozvěst nezemřel mučednickou smrtí. Jelikož se většina kostelů a klášterů, která ve svých análech uvádí sv. Patrika za svého zakladatele, nachází severně od linie Galway–Wexford, předpokládá se, že se jeho činnost soustředila především za touto hranicí.¹⁴⁴ O přesném časovém ukotvení svého působení se sv. Patrik ani slovem nezmiňuje. Máme sice zápisy análů z irských kostelů a klášterů, kterým však, jak Ó Cróinín upozorňuje, nemůžeme zcela věřit (např. ulsterské anály nabízí čtyři alternativní data Patrikovy smrti). Údaje v takových análech byly dopsány retrospektivně daleko později.¹⁴⁵ Nicméně se na základě některých referencí z děl jiných mnichů (Adomnán) domníváme, že sv. Patrik začal svou irskou misií někdy po biskupu Palladiovi. Ó Fiaich zmiňuje dvě přibližná data jeho příchodu a smrti. Podle jedné z verzí mohl přijít roku 432 a zemřít kolem roku 461. Druhá možnost počítá s příchodem kolem roku 456 a úmrtím až roku 490.¹⁴⁶ Arcibiskup John Healy v roce 1905 ve svém díle tvrdil, že jedna z nejpřesnějších informací o životě sv. Patrika je, že zemřel roku 493.¹⁴⁷ Patrik tedy v Irsku pravděpodobně působil ve 2. nebo 3. třetině 5. století.

1.2.2. Rozkvět irského monasticismu

Svatý Patrik v Irsku položil základy episkopální církevní správy, se kterou měl zkušenosti z Británie a Galie¹⁴⁸. Zákony synodu, který se měla konat ještě předtím, než zemřel, počítají z existencí biskupských stolců vykonávajících svou jurisdikci ve stanovených diecézích. Mimo to dal vzniknout i klášternímu systému. Sám psal o tom, jak s velkou vděčností sleduje, že se mu daří přivést ke klášternímu životu velké množství nových konvertitů.¹⁴⁹ Takový zájem o monasticismus byl na svou dobu v západní Evropě velmi neobvyklý. Po Patrikově smrti klášterní život neupadal, ale naopak se rozvíjel a během 6. století vznikaly nové kláštery, jejichž význam často přerostl ty založené sv. Patrikem. Byly to významná centra

¹⁴³ Ó FIAICH, T. *The Beginnings of Christianity, 5th and 6th Centuries*. In: MOODY, T.W. and MARTIN, F.X. *The Course of Irish History*. 10th revised and enlarged edition. Dublin: Mercier Press, 2001, s. 43.

¹⁴⁴ Ó FIAICH, T. *Počátky křesťanství*. S. 43.

¹⁴⁵ Ó CRÓINÍN, D. *Early Medieval Ireland*. New York: Routledge, 2013, s. 23–27.

¹⁴⁶ Ó FIAICH, T. *Počátky křesťanství*. S. 44.

¹⁴⁷ Ó CRÓINÍN, D. *Early Medieval Ireland*. New York: Routledge, 2013, s. 23–27.

¹⁴⁸ Předpokládá se, že získal náboženské vzdělání v Galii, neboť se měl ve stáří zmínit, že by rád navštívil Boží učedníky v Galii. Jedna biografie sv. Patrika ze 7. století tvrdí, že byl učněm sv. Germana z Auxere v Galii. Viz Ó FIAICH, T. *Počátky křesťanství*. S. 44.

¹⁴⁹ Ó FIAICH, T. *The Beginnings of Christianity, 5th and 6th Centuries*. S. 44–45.

náboženského života a vzdělanosti. V západním křesťanství byla tato praxe unikátní, protože nejdůležitější kostely v zemi byly spravovány klášterní hierarchií, v jejíž čele často chyběli biskupové. Dokonce i v Armagh, se v 8. století opat vzdal funkce biskupa, kterou přenechal svému podřízenému, aby mohl udílet ty svátosti, pro něž je biskupské svěcení nezbytné, ale sám církevní komunitu vedl z pozice opata.¹⁵⁰

Rozkvět klášterního života v raně středověkém Irsku, jenž jinde neměl obdoby, si Ó Fiaich vysvětluje několika důvody. Kromě silných a inspirujících osobností zakladatelů irských klášterů a irské povahy se sklony k askezi vzešel podnět k rozvoji klášterního života i ze zahraničí, a to především ze Skotska a Walesu. Svatý Ninian, založil první kostel na severu od Hadrianova valu, v oblasti zvané Galloway (jižní Skotsko). Kostel se nazýval „Candida Casa“, v překladu „Bílý dům“ (pravděpodobně podle bílých kamenů použitých k jeho výstavbě). Na místě vzniknul i klášter a církevní škola, kde se vyučilo mnoho mnichů, kteří v Irsku rozvíjeli křesťanství. Jeden z nich byl např. sv. Enda, jenž založil klášter na největším z Aranských ostrovů, kde se později také vzdělávali další irští mniši. Ovlivněn velšskými reformátory Gildasem a Cadozem byl zase svatý Finnian, který založil klášter v Clonardu (dnes v Severním Irsku, v Belfastu). Finnian je nazýván „učitelem irských světců“, neboť se v jeho klášteře vzdělala a vysvětila řada důležitých osobností ranně křesťanského Irska. Jeho dvanáct učedníků je někdy společně nazýváno jako „12 irských apoštolů“, stali se z nich totiž slavní zakladatelé vážených klášterů. Můžeme zmínit např. Kulumbána staršího, zakladatele klášterů v Durrow, Derry a především na ostrově Iona, nebo Ciarána, zakladatele jednoho z nejvýznamnějších klášterů v celé zemi, kláštera Clonmacnoise. Kromě zakladatelů, kteří byli vzděláni v Clonardu u Finniana, se v 6. století objevila další vlna zakladatelů, jež s Clonardem neměli nic společného. Velmi známý je svatý Kevin, poustevník a zakladatel kláštera v Glendalough. Unikátní byl klášter svaté Brigidy v hrabství Kildare, který byl určený jak pro muže, tak pro ženy. Muži a ženy navštěvovali stejný kostel a řídili se stejnou řeholí. Vedli je společně opat s abatyší.¹⁵¹

Kláštery, které měly společného zakladatele, si většinou udržely blízké vazby. Jako například zmíněné kláštery v Durrow, Ioně a Derry. Seskupení kostelů a klášterů podle svého původu plnilo v raně středověkém Irsku funkci diecézí, která je dnes založena na geografickém základu. Dalším zvláštním znakem irských klášterů byla tendence vybírat si za svého opata vždy někoho z rodiny zakladatele. Zmíněný klášter na ostrově Iona tak měl prvních 12

¹⁵⁰ Ó FIAICH, T. *The Beginnings of Christianity*, 5th and 6th Centuries. S. 44–45.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 46.

zakladatelů z rodu Cenél Connaill, kam také patřil zakladatel kláštera sv. Colum Cille (svatý Kolumbán starší).¹⁵²

První irské kláštery se v žádném případě nedaly srovnávat s velkými, monumentálními kláštery, které se stavěly v pozdější době na kontinentě jako např. v Clairvaux nebo v Itálii Monte Cassino. Irské slovo muintuir (převzaté z latinského ‚monasterium‘) často označovalo spíše komunitu než klášterní budovy či komplex. Nicméně první kláštery většinou tvořily jednotlivé cely (ubikace) postavené ze dřeva a proutí tam, kde dřevo ještě bylo k dispozici (v Irsku bylo již v raném středověku dřevo nedostatkovým zbožím), kde dřevo nebylo k dispozici (častěji na západě země), obydlí pro jednotlivé mnichy bylo stavěno i z kamene. Dormitáře jako na kontinentu se v Irsku většinou nestavěly. Obydlí mnichů byla často v blízkosti kostela, jenž byl obvykle postavený z dubového dřeva (celé postavené z kamen se také objevují, např. v Glendalough¹⁵³, někdy se takové kostely nazývají „damliag“). V kostelech se nacházel kamenný oltář, mešní nádoby, relikvie a zvonky na svolání celé kongregace. V pozdějších staletích se především pro svolávací účely stavěly vysoké kruhové věže, které měly v posledním podlaží zavěšený velký zvon. V kostelech byl také refektář s dlouhým stolem, kuchyň s otevřeným ohništěm a velkým kotlem na pitnou vodu. Součástí kláštera, který byl často obehnan dřevěnou či nižší kamennou hradbou nebo ohradou, muselo být skriptorium a knihovna. V blízkosti se nacházely i různé dílny a kovárna. Za ohrazenou částí kláštera měli mniši pole, kde pěstovali obilí a zeleninu, pastviny pro dobytek, hospodářská stavení, mlýn a někdy také vápenku. Ve větších kláštorech mohlo v 6. století být kolem 100 lidí. Kolumbán mladší měl v Galii pod sebou cca 200 mnichů, kteří žili ve třech kláštorech. Od 7. století se do Irska přišlo vzdělávat mnoho anglických žáků a kláštery začaly růst, někdy tak jeden klášter obývalo i několik stovek mnichů.¹⁵⁴

O prvních irských kláštorech a jejich obyvatelích máme cenné informace od opata kláštera na ostrově Iona, Adomnána, který v 7. století sepsal dílo pojednávající o životě sv. Komulbána staršího (*Vita sancti Columbae*), zakladatele kláštera. Hagiografické dílo je považováno za velmi hodnotné, neboť si díky němu můžeme udělat vcelku detailní představu, jak mniši žili. Kolumbánovy pravidla pro život mnichů zněla jednoduše: „Denně se modli, denně se posti, denně studuj, denně pracuj“. Mniši se tak věnovali bohoslužbám, umrtvováním těla (půstům, odepírání tělesných rozkoší), studiu a fyzické práci. Zvláštním znakem irských

¹⁵² Ó FIAICH, T. *The Beginnings of Christianity, 5th and 6th Centuries*. S. 46.

¹⁵³ Příloha č. 12.

¹⁵⁴ Ó FIAICH, T. *The Beginnings of Christianity, 5th and 6th Centuries*. S. 49.

mnichů byla specifická tonzura. Vlasy si vyholovali vepředu, kdežto vzadu je nosili dlouhé. Celý den i noc nosily bílou tuniku, přes kterou měli přehozený plášť s kapucí z hrubé nebarvené vlny. Studovaly Bibli, klasické latinské autory, především Vergilia a Horatia, i některé pohanské autory. Díla Isidora Sevillského se na kontinent dokonce dostalo až přes Španělsko, což svědčí o těsných kulturních kontaktech mezi oběma zeměmi v 6. a 7. století. Ve skriptoriích probíhalo opisování rukopisů a jejich následné zdobení (iluminace), kterým irští učenci vynikali. Dnes díky jejich umění můžeme obdivovat např. Knihu z Kells, která však vznikla později v 8. století.¹⁵⁵

Irský monasticismus dosahoval od 6. století takového vřhlu, že se do Irska vydávali vzdělávat budoucí mniši z jiných zemí. O anglických učencích studujících v irských kláštorech se zmiňuje i Beda Ctíhodný, který zmiňuje i opačný trend, kdy křesťanskou vzdělanost šířili irští mniši přímo v Anglii. Již během 6. století se totiž irští mnichové vydávaly mimo Irsko. Zpočátku nebyl jejich úmysl vydat se na misijní činnost, chtěli jen přerušit veškeré vazby s pozemským světem, domovem, rodinou a vydat se na nějaké vzdálené, odloučené místo, kde by v úplné samotě umrtvovali tělo a modlili se (takovým mnichům se říkalo „poustevníci“). Svátý Kolumbán starší se tímto způsobem vydal do Skotska, kde však našel velké možnosti pro misijní práci, neboť narazil na pohanský piktský národ. Proto založil na ostrově Iona klášter, ze kterého se víra šířila do Skotska (Kolumbán starší je proto nazýván apoštolem národa Piktů). Vrchol expanze irského monasticismu mimo území ostrova nastal v 7. století a pokračoval i v tom následujícím. Mniši se vydali šířit křesťanství po celé Anglii, Francii, Belgii, Německu, Švýcarsku, Rakousku a Itálii. Patrně nejdelší a nejpozoruhodnější misijní výpravu podniknul sv. Kolumbán mladší. Na kontinentu založil řadu klášterů a inspiroval tisíce nových mnichů ke službě Bohu. Z Luxeuilu, kde založil klášter, se po sporech s franckými vládci vydal po Rýně do Švýcarska, přes jezero Constance dále do Bregenzky v Rakousku a přes Alpy až do severní Itálie. Tam založil svůj poslední a zároveň nejznámější klášter v Bobbiu. Svátý Kolumbán mladší nedělal výjimky a kritizoval nemorální chování aristokratů, dokonce i samotných vládců říší, kterými procházel (např. Franská říše). Sám psal papeži a žádal ho, aby nenechal „proměnit hlavu církve v její ocas“ a upozorňoval ho, že: „v Irsku nezáleží na tom, jaké má člověk postavení, ale jaké má zásady.“ Kolumbán mladší celý svůj život bojoval za dvě rarity irského křesťanství. První raritou byl rozdílný (od římského) výpočet data Velikonoc a druhá rarita souvisela s exempci (výjimečného postavení, z velké části nezávislé postavení)

¹⁵⁵ Ó FIAICH, T. *Počátky křesťanství*. S. 48–49.

irských klášterů v rámci episkopálního systému. Svatý Kolumbán mladší je pochován na hřbitově svého kláštera v italském Bobbiu.¹⁵⁶

1.2.3. Zlatý věk irské, raně středověké vzdělanosti

S křesťanstvím do Irska přišlo i latinské vzdělání. Při kláštorech a kostelích fungovaly církevní školy, kde se učila latina a studovala Bible. Žáci se tak stávali gramotní, uměli číst a psát a někteří se vyznali i v klasických autorech a uměli v latině skládat verše. Pokrok ve vzdělanosti je krásně patrný ve srovnání neobratné latiny sv. Patrika (5.st.), který na své nedostatky pokorně upozorňoval, s latinou vysoké úrovně sv. Kolumbána mladšího (6. a zač. 7. st.), jenž byl schopen skládat např. i veslařské popěvky.¹⁵⁷

Kromě církevních škol však v Irsku existovaly i školy básnické a právní, jenž měly dlouhou tradici a těšily se hluboké vážnosti. Absolventi těchto škol tvořili důležitou roli ve společnosti. Znali nepsané zákony, podle kterých se irská společnost řídila, nosili v paměti rodokmeny, které byly velmi důležité, a také se nazpaměť učili příběhy o dávných dobách i těch současných, jež recitovali nebo pěli. Válečníkům před bitvou připomínali hrdinské příběhy o pradávných bitvách, jež je měly povzbudit, a využívali své řečnické umění, aby je oslavili. Pro zemřelé vymýšlely poslední uctivá slova. V básnických a právnických školách se neučilo psaní ani čtení. Studium bylo stavěné tak, že si žáci museli vše pamatovat. Učili se především vtipnému, elegantnímu, a především plynulému vyjadřování.¹⁵⁸

I když se právnícké a básnické školy na jedné straně a církevní na druhé od sebe výrazně lišily (v předmětu studia, metodice, přístupu), během 7. století se tyto dva odlišné světy, latinský a původně irský (místní), začaly navzájem přibližovat a ovlivňovat. Během 7. a 8. století se básníci i zákonodárci učili číst a psát a, i když metoda memorování zcela nezanikla, začali své vědomosti písemně zaznamenávat. Docházelo tak k mísení psané latinské a irské orální tradice. Ústní tradice se tak díky prolínání těchto kultur začala trvale uchovávat. Irské hrdinské eposy, které byly plné pohanských zvyků, hodnot a představ, tak byly sepisovány, a dokonce uchovávány v kláštorech. Díky této činnosti si dnes můžeme přečíst mytologické příběhy o hrdinech jako Cú Chulainn, Fionn mac Cumhaill či Medb, královně Connachtu. Tyto hrdinové mají často nadpřirozené schopnosti a v jejich příbězích se dějí velmi násilné události. Kdekoliv jinde by takové dílo bylo ve středověku považováno za typicky heretické, ale v Irsku na těchto

¹⁵⁶ Ó FIAICH, T. *Počátky křesťanství*. S. 48–52.

¹⁵⁷ HUGHES, K. The Golden Age of Early Christian Ireland, 7th and 8th centuries. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *The Course of Irish History*. 10th revised and enlarged edition. Dublin: Mercier Press, 2001, s. 54.

¹⁵⁸ HUGHES, K. The Golden Age of Early Christian Ireland. S. 54.

příběžích irští církevní učenci vyrůstali. Nejenže tyto příběhy zaznamenali, tradiční představa hrdinů je natolik ovlivnila, že jejich typické vlastnosti často vkládaly do životopisů irských světců. Bystrý rozum, odvaha nebo štedrá pohostinnost tak doplňovaly pokoru, zbožnost a sebezapření. Hagiografie ze 7. století například líčí sv. Patrika jako „vítěze, jenž porážel své pohanské protivníky, zabil králova druida a prokřesťoval královu družinu...“.¹⁵⁹ Svatá Brigita byla příkladem pohostinnosti, když kvůli hostů dojíla krávy i třikrát denně.¹⁶⁰

Dnes již neznámý irský církevní učenec sepsal gramatiku irského jazyka a klerici mluvili irsky při výuce. V irštině byly také čím dál častěji vedeny bohoslužby, neboť irštinou mluvili obyčejní lidé. Zásluhou irských křesťanských vzdělanců, kteří vládli latinou, ale zároveň mluvili irsky, vznikla první písemná podoba irštiny (stará irština, datována 700–900), která používala latinská písmena (latinku). Do doby raného středověku, kdy se objevilo písmo latinské, bylo z Irska, ostrova Manu a částí západního Walesu a Skotska známo pouze tzv. ogamské písmo. Bylo to primitivní hláskové písmo, které se používalo od 5. do 8. století a považuje se za nejstarší formu irštiny. Písmo tvořily krátké čáry, které jejich autoři ryli na hrany vertikálně umístěných kamenů. Podle úhlu a počtu vrubů či zářezů se poznalo, o jaké písmeno jde.¹⁶¹

Jak Kathleen Hughes píše: „Rozdíl mezi latinským a irským světem nebyl v 7. století zdaleka tak ostrý jako po příchodu křesťanství. Laiky a duchovenstvo od sebe nedělila tak hluboká propast, latinská vzdělanost se mísila s irskou a křesťanští umělci přejímali motivy, které odedávna používali irští umělci.“¹⁶² Když se podíváme na stělu z Drumhallagh, vidíme na společném místě v jednom obrazci koexistovat staré irské symboly s těmi novými křesťanskými. Do kamene je vytesán kříž, který však svým specifickým estetickým ztvárněním připomíná laténské umění, dva biskupové s biskupskými holemi a nad nimi dvě postavy cumlající si palec. Z irských hrdinských eposů víme, že hrdina Finn tímto způsobem získával vědomosti. Spojení kultur se nejvýrazněji projevilo v irském umění 7. a 8. století. V předkřesťanském Irsku byli patrony umění výlučně vysoce postavení válečníci a aristokrati, kterým kovotepci vyráběli zdobené zbraně, postroje, šperky, a ozdobné části zbroje. Od 8. století se velkým patronem umění stává církev. Už v 7. století irští kovotepci, kteří dříve vyráběli koruny válečníkům, svým uměním najednou oslavují Ježíše Krista. Abstraktní zdobné motivy, starodávné spirály a křivky začaly být hojně využívány i křesťanskými umělci. Při

¹⁵⁹ HUGHES, K. *The Golden Age of Early Christian Ireland*. S. 55–56.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. S. 248–249.

¹⁶² HUGHES, K. *The Golden Age of Early Christian Ireland*. S. 57.

opisování rukopisů a psaní nových děl (hagiografií aj.) se knihy zdobily typickým irským stylem (často se setkáme s názvem „keltský styl“). Stejné motivy používali kovotepci při výrobě různých předmětů a kameníci je tepali do kamenných křížů, dřevořezba nebyla výjimkou.¹⁶³

Nově tak mluvíme o irském křesťanském umění, jež je právě svým specifickým estetickým stylem a využíváním symbolů ze starší lidové, pohanské slovesnosti naprosto unikátní. Z mnohých příkladů se nejvíce proslavila kniha z Kells¹⁶⁴, která vyniká na svou dobu (pravděpodobná doba vzniku se datuje ke konci 8. st.) nezvykle bohatou, originální iluminací a kaligrafií. Jedná se o latinsky psaný evangeliář obsahující 340 zdobených pergamenových listů. Název je odvozen od kláštera v irském městě Kells, kde byla kniha dlouhá staletí uchovávána. Za její autory jsou považovány mnichové z ostrova Iona, někdy dokonce sám sv. Kolumbán starší. Dnes je kniha uložena v knihovně dublinské univerzity Trinity College. Je to patrně nejcennější irský kulturní artefakt, na který se každoročně do Irska přijedou podívat desetitisíce turistů.¹⁶⁵

Z pohledu umění a vzdělanosti se raný středověk, zejména 7. a 8. století označuje za zlatý věk Irska. Kláštery, které v Irsku vznikly v 5. a 6. století, se rozrostly a získaly velkou moc i bohatství. Mezi slavné kláštery patřily např. ty v Armagh, Clonmacnoise, Kildare nebo Glendalough. Velké kláštery byly často dobře přístupné, neboť byly situovány při hlavních cestách, a útočiště v nich mohla najít i veřejnost. Lidé zde mohli konat pokání, někteří i studovat v církevních školách nebo zde mohli skončit za méně šťastných okolností, protože při kláštorech fungovaly i hospice¹⁶⁶. Menší kláštery oproti tomu často ležely daleko od civilizace, některé dokonce na odlehlých ostrovech. Například klášter Sceilg Mhichíl¹⁶⁷ (anglicky Skellig Michael) situovaný na ostrově při jihozápadním pobřeží Irska v hrabství Kerry, je fascinujícím, a především dobře zachovaným svědectvím o izolovaném klášterním životě. Na ostrově nebylo žádné dřevo, tak si své celly musely mniši postavit z kamene.¹⁶⁸

Latinská vzdělanost rozvíjená v kláštorech a u nich zřízených církevních školách se prostřednictvím mnichů, kteří cestovali po Evropě, šířila i za hranice irského ostrova. Již v minulé kapitole jsme se zmínili o činnosti sv. Kolumbána staršího, jehož žáci se výrazně

¹⁶³ HUGHES, K. *The Golden Age of Early Christian Ireland*. S. 55–64.

¹⁶⁴ Příloha č. 13.

¹⁶⁵ Ó CRÓINÍN, D. *A New History of Ireland*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 527–531.

¹⁶⁶ Nutno dodat, že středověky hospic nemusel být jen pro nemocné či zraněné, poutníci se zde mohli zastavit a odpočinout si před další cestou.

¹⁶⁷ Příloha č. 14.

¹⁶⁸ HUGHES, K. *The Golden Age of Early Christian Ireland*. S. 59–60.

zasloužili o šíření křesťanství do částí Británie, kam se zatím nedostalo. Beda Ctihodný (Venerabilis) nám zanechal svá písemná svědectví o irských mniších, jež laskavě sdíleli svou víru a znalosti s anglickými studenty (christianizační činnost irských mnichů probíhala zejména v Northumbrii, Běda jmenovitě zmiňuje sv. Áedána). Ochota irských kleriků sdílet své vzdělání a umění je patrná i na rukopisech uložených v kláštorech kontinentu. Žáci irské školy jsou patrní v italském Bobbiu, v klášteře v Salzburku, kde byl v 8. století opatem a biskupem Ir Fergil (známý též jako sv. Virgil), v Sankt Gallénu ve Švýcarsku (rukopisy psané v irském stylu), v klášteře Peronne (ve Francii), kterému se pro četné irské hosty říkalo „irské Peronne“ a v mnoha dalších evropských kláštorech, které buď přímo založili nebo výrazně ovlivnili irští mniši. Evropskou vzdělanost (i ostrovní) tak Irové v raném středověku výrazně povznesli, jak Kathleen Hughes poznamenává: „...irská láska k vědě, rozvíjená staletou pohanskou tradicí, se zasnoubla s písemnictvím a latinskou vzdělaností, kterou do země přineslo křesťanství....Irové putovali do světa, aby v samotě našli spasení, obraceli však zároveň pohanské národy na víru, zakládali na kontinentě knihovny (a kláštery), psali učená díla a pomáhali vytvářet podmínky pro rozkvět vzdělanosti, který nastal v Galii v 9. století.“¹⁶⁹

1.2.4. Politické rozdělení země

Irsko se ve středověku (až do normanského ovládnutí země) skládalo z mnoha menších království, která se irsky nazývala „túath“. Tato menší království spadala do větší celků, které tvořily svazy několika túathů, kterým vládl vyšší král, jenž měl krále jednotlivých království jako své vazaly. Několik svazů království pak tvořily jedno hlavní království, kterému vládl „rí cóicíd“, tzv. král provincie. Podle tradičního výkladu, který je založen především na písemných záznamech irských legend (zejména na ulsterském cyklu), bylo Irsko již od předkřesťanských dob, rozděleno do pěti hlavních provincií^{170, 171}. Čtyři provincie, které měly být podle tradice i hlavními královstvími, korespondují s dnešními provinciemi, jsou to provincie Ulster, Connacht, Munster a Leinster. Další provincií měl být Meath situovaný uprostřed ostrova. Menší království i svazky se však neustále měnily, některé zanikaly, jiné vznikaly a spojovaly se do větších celků. Větším královstvím panovaly mocné dynastie jako Uí Néill (Ulster) nebo Éoganachta (Munster).

¹⁶⁹ HUGHES, K. *The Golden Age of Early Christian Ireland*. S. 65–66.

¹⁷⁰ Samotné slovo provincie „cúige“ je odvozeno od slova „cúig“ znamenající „pět“.
Příloha č. 15.

¹⁷¹ Ó CRÓINÍN, D. *Early Medieval Ireland*. New York: Routledge, 2013, s. 44.

V průběhu raného středověku v Irsku existovalo několik mocných království, které mezi sebou často vedla války a jejich králové se snažili vynutit si poddanost ostatních království. Navzdory tomu, že se někteří z králů nechali jmenovat titulem „ardrí“¹⁷²(írský velekrál), se žádnému z nich nepodařilo sjednotit celé Irsko pod svou moc. Mezi nejsilnější a největší království ve středověkém Irsku patřily: Munster, Connacht, Ulaid (v provincii Ulster), Northern Uí Néill (království v Ulsteru ovládané dynastií Uí Néill), království Bréifne, království Osraige, Leinster, Southern Uí Néill (nazývané také „Mide“ neboli „Meath“, kterému vládla jedna z větví dynastie Uí Néill) a království Airgialla.¹⁷³Vzájemné pŕtky mezi jednotlivými královstvími i uvnitř každého z nich, kde soupeřily o moc menší království i jejich svazy, dopomohly v 9. a 10. století k úpadku, který nastal v důsledku vikingských nájzdů.

1.2.5. Nájzdy Vikingů

Ještě na počátku devátého století se írští mniši ve svých básních rozplývali nad klášterní kulturou, jež rozvíjela vzdělání na ostrově, společností, která již přes tři století byla křesťanská, a především nad faktem, že Irsko od pravěkých dob nepamatovalo vpády nepřátelských cizinců. To se však během 9. a 10. století změnilo. Roku 793 byl vydrancován klášter Lindisfarne, ležící na ostrově při pobřeží severovýchodní Anglie. Kromě krádeže cenných předmětů a ničení klášterních prostorů došlo i k vraždám několika mnichů. Tato spoušť je považována za první z mnoha doložených vikingských nájzdů, které terorizovaly velkou část Evropy v následujících dvou stoletích (v menší míře pokračovaly i v 11. st.). Irsko nebylo výjimkou, nejvíc postiženy byly irské kláštery a kostely, jejich komunity se tak často musely stěhovat. Po zuby ozbrojení, v helmicích s těžkým mečem a železným kopím, se na nízkých, dlouhých lodích vynořili na nechráněném ostrově Iona, kde írští mniši v 6. století založili klášter. Poprvé se tak stalo roku 795. Vydrancovali klášter, ukradli drahokamy zdobené relikviáře a další předměty, které jim připadaly cenné. Některé mnichy pobili jiné odvezli do otroctví. Znovu se vrátili roku 802 a roku 806 zavraždili 68 mnichů. Zbývající mniši se poté rozhodli přestěhovat do irského Kells, kde založili nový klášter. Slavná Kellská kniha pravděpodobně přišla z Iony právě s nimi. Před Vikingy ji zachránilo především to, že nebyla vykládána drahokamy, neboť její obsah Vikingy nezajímal. Vikingové byli pohani, a kromě toho neuměli číst ani psát. To jim však nezabránilo na sklonku roku 795 vydrancovat a vypálit klášter na ostrově Lambay u

¹⁷² Někdy se také označovali jako králové Tary, což bylo důležité náboženské místo, které bylo obýváno už v prehistorických dobách. Podle legend to mělo být nejdůležitější politické centrum celého ostrova.

¹⁷³ HUGHES, K. The Golden Age of Early Christian Ireland. S. 36–39.

dublinského pobřeží. V následujících 40 letech podnikali vikinští pohané podobné loupeživé a devastující nájezdy na kláštery při celém irském pobřeží.¹⁷⁴

Vikingové byli skvělými řemeslníky, což dokazovali především konstrukcí vyspělých lodí, kterými nepřekonávali pouze moře, ale díky nízkému ponoru se proti proudu řek dostávali až do vnitrozemí. První nájezdy měly charakter loupeživých výprav, v 9. století se povaha výbojů Vikingů do Irska začala měnit. Již v roce 837 se v irských vodách objevilo větší organizované loďstvo o počtu 60 lodí, které se objevilo v ústí řeky Boyne. Vikingové od této doby začali v Irsku zakládat trvalé osady, které mnohdy fungovaly jako obchodní střediska a zároveň základny pro výpady do vnitrozemí, neboť byly zakládány v ústí větších řek u pobřeží. Drancovali kláštery po celé zemi, jejich lodě kotvili i v samotném středu Irska, v jezerech na řece Shannon. Šlo jim nově i o půdu, o čemž svědčí zakládání opevněných osad. První osady vznikali už v roce 841. Jednou z nich byl Linn Duachaill, ze kterého se později stalo město dnes známé jako Annagassan (pobřežní město, hrabství Louth). Další opevněná osada byla postavena při ústí řeky Liffey a považuje se předchůdce pozdějšího města Dublin.¹⁷⁵

Dublin je pro archeology doby vikingské nejcennější lokalitou, neboť na jeho území našli velké množství vikingských hrobů s množstvím artefaktů. Byly nalezeny charakteristické norské meče z 9. století, železné sekery, hlavice kopí nebo nástroje jako kladiva, kovářské kleště nebo srpy. V ženských hrobech byly často přesleny a typické vikingské spony ve tvaru malé želvy. Nálezy několika bronzových skládacích vah svědčí o obchodním zaměření prvních tamějších obyvatel.¹⁷⁶

Mezi Vikingy a irskými králi docházelo ke střetům a válkám. Irsko se skládalo z mnoha malých království a jednotná irská reakce proti společnému nepříteli nepřišla. Naopak mezi sebou soupeřící irská království a dynastie, které jim vládly, často uzavíraly spojení s různými skupinami Vikingů. Ani Vikingové nebyli jednotní a bojovali mezi sebou. O chaosu v zemi svědčí i to, že si vikingský vůdce Olaf v polovině 9. století založil dublinské království, které dále existovalo až do 12. století, kdy zemřel normanskou rukou poslední dublinský král. Dublinské království těžilo z proměnlivých spojeneckých svazků s ostatními ostrovními královstvími. V druhé polovině 9. století se dynastii Uí Neillů podařilo dostat Vikingy v severní polovině ostrova pod kontrolu, což znamenalo, že museli přestat se zakládáním nových

¹⁷⁴ DE PAOR, L. Vikingské války (9. – 10. století). In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 64–65.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 64–69.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 64–69.

opevněných sídlišť, ale nájezdy pokračovaly až do konce století, kdy je Norové (Vikingové v Irsku byli norští Vikingové) přestali podnikat.¹⁷⁷

Ze zápisů středověkých křesťanských kronikářů je patrné, že pod nájezdy Vikingů irská kultura a vzdělanost značně trpěly. Většinu cenných relikviářů, které se dochovaly do dnešních dob najdeme v muzeích v Norsku, neboť mnoho Vikingů si uloupenou kořist (nejenom relikviáře, ale i další cenné předměty, drahokamy aj.) vozilo z Irska sebou do rodné Skandinávie. Slovy jednoho severského archeologa: „I kdybychom neměli žádné písemné doklady, mohli bychom expedice Vikingů do Irska zrekonstruovat jen podle archeologických nálezů.“¹⁷⁸ Nebýt irských mnichů, kteří řadu cenných rukopisů a knih odváželi do klášterů na kontinent, měli bychom dnes pramálo dobových irských pramenů. Tyto těžké podmínky ale přinesly i jisté obohacení kultury. Patrně ze strachu před vypálením irští stavitelé stavěli nikoli dřevěné, ale kamenné kostely (včetně střechy). Od 9. století se začaly stavět pro irské kláštery specifické vysoké kulaté věže¹⁷⁹. Z bezpečnostních důvodů měly vchod několik metrů nad zemí. V posledním patře byly opatřeny závěsným zvonem, kterým svolávali klášterní komunitu. Kromě praktické svolávací funkce mohly fungovat jako skladiště či útočiště, které se však mohlo záhy proměnit v nebezpečný komín. Kamenné sochařství se během vikingského období v 9. st. také vyvinulo. Keltské kříže (kombinující kříž s kruhem se středem v jeho průsečíku), které pravděpodobně v dřevěné formě existovaly již dříve, se začaly od 9. století hojně objevovat při kláštorech po celém Irsku. Disponovaly často velmi propracovanou reliéfní a figurální výzdobou, jež zobrazovala scény z Bible. Mezi nejpropracovanější kříže patří např. Muiredachův kříž v Monasterboice¹⁸⁰ (5,5 metru vysoký) a Kříž sv. Patrika a Kolumbána v Kells.¹⁸¹

V 10. století se u irských břehů znovu začaly objevovat nové vlny Vikingů. V roce 914 vplulo do ústí řeky Suir početné loďstvo a Vikingové si zde založili jedno z prvních irských měst, Waterford. Dalšími významnými vikingskými městy byly Limerick, který vznikl při ústí řeky Shannon, Cork při ústí řeky Lee a Wexford na řece Slaney. Některé z měst byly založeny na místě starších vikingských osad z 9. století, v 10. století získávaly městskou podobu. Jinak tomu nebylo ani v případě Dublinu, který byl postaven u brodu přes řeku Liffey, nad jejím ústím do moře. Starší přístavní opevněnou osadu do sebe město začlenilo. Archeologové objevili

¹⁷⁷ DE PAOR, L. *Vikingské války* (9. – 10. století). S. 64–69.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 69.

¹⁷⁹ Příloha č. 16.

¹⁸⁰ Příloha č. 17.

¹⁸¹ DE PAOR, L. *Vikingské války* (9. – 10. století). S. 69–72.

pozůstatky hradeb, kterými byl Dublin obehnan, a rozpoznali uspořádání města do ulic, jež lemovaly dřevěné domky a dílny řemeslníků. Dublin byl už v této době centrem obchodu a řemeslné výroby. Nová vikingská města a jejich obchodní charakter značně ovlivnily budoucí vývoj Irska, jak píše historik středověku Liam de Paor: „Města, zejména Dublin a Limerick, změnila charakter irské ekonomiky a dala vznik dalšímu vývoji: byly položeny základy tržního hospodářství.“¹⁸²

Vikingská města prosperovala především na jihu země, neboť dynastie vládnoucí v Munsteru, Eóganachtové, nebyli dostatečně silní, aby jejich rozvoj zabrzdili. Severní království se Vikingům jednou za čas společně postavili a nenechali je tak založit nová obchodní města v severní polovině země. V druhé polovině 10. století se do popředí dostala dynastie Dál Cais, které se podařilo získat centrum munsterské moci, město Cashel. Její příslušníci porazili Seveřany z Limericku, načež město vydrancovali. Nejznámější vládce z této dynastie, Brian Bóruma si ke konci století podmanil Limerick i celý Munster. Vikingové z Dublinu také utrpěli významnou porážku v roce 980 u Tary, kdy se jim postavil vládce království Meath. Po tomto vítězství museli vládci Dublinu a dublinského království platit tribut. Roku 999 se munsterský král Brian Bóruma (také Brian Bóru) utkal s leinsterským králem, který byl ve spojení s dublinskými Vikingy. Bitvu Brian vyhrál, Dublin vydrancoval a posléze si podrobil i království Meath a Leinster, načež se prohlásil králem celého Irska. To však s přihlédnutím k množství různých království (severní království si válečně ani nepodmanil) byla utopie. Neustále tak čelil rebeliím a fakticky celý ostrov neovládal. Do velké míry se Brian Bóru zasloužil o trvalé oslabení vikingského vlivu na celém ostrově. Rozhodující porážku uštedřil u Clontarfu roku 1014, kde došlo ke konečnému měření sil (král Leinster se spojil s dublinskými Vikingy). Bóruma vyhrál, ale v bitvě padl. Války s Vikingy od bitvy u Clontarfu končí, a i když Vikingové ještě několik nájezdů podnikly, do dění na ostrově, především do následných dynastických bojů, už dále nijak nepromlouvali a jejich vliv byl značně omezen.¹⁸³

Vikingové Irsku nepřinesli pouze chaos a zkázu ve formě drancování, vraždění a ničení, jak popisují irští mniši. Irové se od Vikingů také leccos naučili. Ve válečnictví se začaly používat lehké pohyblivé lodě a především jezdecko. Do irského zbrojního arzenálu přibily těžké meče a železná kopí. Helmice a brnění Irové také začali ve větší míře používat až po zkušenostech z bitev s Vikingy, kde je viděli u svých nepřátel. Po dvou staletích různých bitev

¹⁸² DE PAOR, L. *Vikingské války* (9. – 10. století). S. 72.

¹⁸³ Tamtéž, s. 72–74.

se v 11. století Vikingové z měst stali křesťany a začlenili se do irské společnosti. Vikingská kultura se z irskou vzájemně obohacovaly. Irské umění začalo například používat nové zvířecí motivy, které se objevovaly na irských (keltských) křížích i románských portálech. V Dublinu se také před Clontarfem začaly razit první irské mince, byly stříbrné a jejich ražba pokračovala až do příchodu Normanů. Jedna z hlavních změn se udála i na poli ostrovní ekonomiky. Irsko přestalo být pouze zemědělskou zemí, obchodní centra ve Vikingy založených přístavních městech pomohla k rozvoji tržního hospodářství a během 11. a 12. st. se díky nim mohly rozvíjet obchodní vztahy s okolním světem. De Paor vidí hlavní vliv Vikingů v tom, že se „těžiště společenského i politického života jednou provždy přeneslo ze středu ostrova na jeho východní pobřeží...“¹⁸⁴

1.2.6. Irsko mezi Clontarfem a Normany

Po dvou staletích vikingských nájezdů došlo k náboženskému i všeobecnému morálnímu úpadku v irské společnosti. Církevní zákony se často nedodržovaly a irští křesťané měli omezený přístup k pastorační péči. Samotní klerikové a jeptišky museli čelit takřka každodennímu nebezpečí, kdy vůči nim docházelo k násilnostem. Majetek církve byl také častým terčem útoků a krádeží. Problémem byla zejména klášterní organizace a dědičný charakter důležitých církevních úřadů. Od příchodu křesťanství v 5. století si irská církev držela značnou míru samosprávy a disponovala i svou vlastní hierarchií. Nadále se však užší propojení s Římem ukázalo jako nezbytné a výsledkem byla církevní reforma. Za souhlasu papeže se ve 12. století svolal celonárodní synod, který se roku 1111 konal poblíž münsterského centra Cashelu, Vzniklo 24 biskupství, jež nahradila dřívější klášterní organizaci. Církevní reforma byla však dokonána až po další synodě v Kellsu, kde se rozhodlo o rozdělení Irska do 36 biskupství, která spadala pod 4 arcibiskupství v Armagh, Cashelu, Dublinu a Tuamu. Do Irska se ve 12. století dostaly také mnišské řády benediktýnů a cisterciáků, éra starých irských klášterů dospěla ke svému konci.¹⁸⁵

Politický vývoj 11. a 12. století byl velmi chaotický. Velký počet různých království dával prostor k neustálým vzájemným bojům. Na počátku 11. století se Brian Bórumovi podařilo získat titul irského velekrále. Tento titul byl do této doby spíše symbolický, neboť žádný král nedisponoval mocí nad celým ostrovem. Brian Bóruma si však dokázal podrobit většinu hlavních království a získat moc, kterou doposud žádný král nedisponoval. V poslední

¹⁸⁴ DE PAOR, L. *Vikingské války* (9. – 10. století). S. 74–75.

¹⁸⁵ Ó CUÍV, B. Irsko v 11. a 12. století. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 83–85.

velké bitvě, kde si podvolil Vikingy i leinsterského krále, i přes velké vítězství padl. Po jeho smrti se znovu začalo soupeřit o trůn velekrále. Situace v zemi byla nestabilní, neboť se králové jednoho království často vměšovali do záležitostí jiných království, válčili mezi sebou a často se nechtěli podvolit jinému království, které je např. před lety porazilo v bitvě. Brian Bóruma patrně ukázal, že titul velekrále nemusí být jen prázdným symbolem. Snaha různých dynastií titul získat vedla sice k mnohým válkám, ale také to byla cesta k nastolení silné centrální monarchie, ke které by, jak píše historik Brian Ó Cuív, pravděpodobně došlo, nebýt anglonormanské invaze. Nejblíže tomu byl roku 1166 velekrál Ruadrí z dynastie Ua Conchobairů, kteří měli v Irsku velkou moc a mohlo se jim tak podařit vytvořit dědičnou feudální dynastii. To se však nepodařilo, neboť sesazený leinsterský král zvaný Diarmait utekl do Británie, kde požádal o pomoc anglického krále Jindřicha II. a normanského šlechtice Richarda De Clare, řečeného „Strongbow“. Tato žádost měla pro Irsko nedozírné důsledky, protože přivedla do země Normany a krále Anglie, kteří si tak v budoucnu na Irsko kladli nárok.¹⁸⁶

1.2.7. Normanská invaze a první anglická kolonie

Vyhnaný leinsterský král Diarmait Mac Murchada ve 12. století výrazně změnil chod irský dějin, když si vyžádal od anglického krále Jindřicha II. podporu ve věci znovuzískání leinsterského království. Král Jindřich vládl rozsáhlému území, které často historikové nazývají jako Anjouovská říše, která v sobě zahrnovala kromě Anglie také značná území ve Francii (Anjou, Akvitánii, Gaskoňsko, Normandii aj.). Snažil se také podmanit celý ostrov Velké Británie (Skotsko a Wales). Diarmait mu za podporu slíbil svou oddanost a vazalství. Král, který o podmanění sousedního ostrova již nějakou dobu uvažoval, podepsal listinu, ve které vyzývá své poddané, aby Diarmaitovi pomohli, neboť sám se věnoval správě rozsáhlé říše. Pomoci se mu nakonec dostalo především od normanských rytířů působících ve Walesu. Nejmocnější z nich byl Richard FitzGilbert de Clare (známý jako „Strongbow“), jenž byl bezdětný a vidina slávy a bohatství ho zlákala. Dále získal podporu i od dalších normanskovelšských rytířů (FitzHenry, Carew, FitzGerald, Barry aj.) a vlámských rytířů z jihozápadního Walesu (Fleming, Prendergast, Roche, Cheervers nebo Synott). Všem spojencům, kteří do Irska přijdou za jeho věc bojovat, sliboval kořist, bohatství a půdu.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Ó CUÍV, B. *Irsko v 11. a 12. Století*. S. 76–86.

¹⁸⁷ MARTIN, F.X. *Příchod Normanů a zábor Irska*. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 88–92.

Diarmait se do Irska vydal již roku 1167, neměl zatím ve svých řadách větší počet Normanů, a tak první střety prohrál a gaelským (původním irským) vládcům dokonce zaplatil 100 uncí zlata jako odškodné. Za dva roky poté však již dorazily posily normanských rytířů s dokonale vyzbrojenou a vycvičenou armádou, kde významnou část tvořili proslulí velšští lučištníci. Jako první jejich vojenskou převahu pocítil Wexford, kde stále vládli potomci Vikingů. Po několika jasně prohraných bitvách irští králové, Ua Conchobair a Ua Ruairc, rozhodli vrátit Diarmaitovi území Leinsteru pod podmínkou, že jeho normanští spojenci Irsko opustí. Diarmait území svého znovunabytého království získal, ale Normané odcestovat nehodlali, právě naopak, přijížděli noví rytíři se svými armádami. Mezi nimi i Strongbow s další silnou armádou. I když se jim Severané z měst a irští gaelští králové několikrát postavili, jejich odpor byl marný a Normané dobyli Waterford a roku 1170 dokonce Dublin. Téměř celé území Leinsteru bylo předáno do rukou Diarmaita, jenž podle dohody provdal svou dceru za Strongbowa. Roku 1171 do Irska triumfálně dorazil sám král Jindřich II. Normané, Vikingové i gaelští Irové mu vzdali hold a slib poslušnosti. Nedobyté území mělo spadat pod správu gaelského velekrále, který měl každoročně v jednotlivých královstvích vybírat pro anglického krále poplatek. To však nefungovalo, neboť se Jindřich II. o Irsko dále nestaral, čehož využili normanští baroni, kteří si nesystematicky zabírali čím dál větší území v celém Irsku, a to i tam, kde podle úmluvy měli vládnout gaelští králové.¹⁸⁸

Do roku 1250 vládli Normané třem čtvrtinám celého Irska¹⁸⁹. Strongbow a jeho potomci ovládali Leinster. Království Meath měl pod kontrolou šlechtic Hugh de Lacy. Severovýchodní Ulster si pro sebe dobyl John de Courcy. Vikingská města Cork, Limerick Wexford, Waterford i Dublin a jeho okolí vlastnil přímo anglický král. Většinová část Munsteru i Connachtu byla kontrolována normanskými rody FitzGeraldů, de Burgo nebo FitzStephenů. Nová území Normané ovládali prostřednictvím velkých pevností a tvrzemi, které po celém Irsku stavěli. Kamenné hrady často tvořily střed nových měst, kterých Normané postavili v Irsku velký počet (např. Drogheda, Galway nebo New Ross), a nejen při pobřeží jako Vikingové, ale i ve vnitrozemí. Většina dnešních irských měst a vesnic existuje právě díky Normanům. Pro původní Iry normanský zábor nemusel znamenat smrt či vyhoštění. Naopak, často tam, kde dřív válčily znesvářené gaelské rody, vládl najednou mír. Normané sice Irsko přetvořili, ale zároveň se nové zemi přizpůsobovali. Stáli o to, aby gaelské obyvatelstvo na jejich území zůstalo a obdělávalo půdu nebo chovalo dobytek, jen zavedli systematické obdělávání půdy a

¹⁸⁸ MARTIN, F.X. *Příchod Normanů a zábor Irska*, s. 92–97.

¹⁸⁹ Příloha č. 18.

organizovanou správu pozemků. Za anglického krále Jana Bezzemka byla v Irsku (na normanském území) zavedena centralizovaná správa. Jan nechal postavit dublinský hrad (správní centrum země), razit mince a zavedl porotní soudní systém. Mimo Dublin vzniklo dalších 7 hrabství, byl také vytvořen sněm, ve kterém každé hrabství a města s královskými privilegii měla své volené zástupce.¹⁹⁰

Irsko po normanském záboru zažilo nové náboženské vzepětí. Normané sebou do Irska ve 13. století přivedli žebравé řady dominikánů, františkánů, augustiniánů a karmelitánů, jejichž kostely a kláštery vznikaly po celém Irsku. Kromě toho Normané nechali postavit takové architektonické unikáty jako je katedrála sv. Patrika v Dublinu, sv. Marie v Limericku nebo sv. Canice v Kilkenny. Zmíněný normanský šlechtic Strongbow je dnes pohřben v katedrále Nejsvětější Trojice v Dublinu, neboť se zasloužil o její přestavbu do kamenné podoby. Vzniklo také mnoho nových opatství nebo převorství cisterciáků i benediktýnů.¹⁹¹

Gaelská aristokracie se však nechtěla smířit s nadvládou anglo-normanských šlechticů, a tak stále docházelo k vzájemným střetům na hranicích zbylých gaelských držav. V bitvách u Callanu (1261) a Carrick on Shannon (1270) se navíc ukázalo, že se gaelští Irové přizpůsobili vojensky zdatnějším Normanům a našli způsob, jak je v boji porazit. Mnozí zbývající irští (gaelští) králové častěji spolupracovali, a dokonce se bez boje byli schopni dohodnout na společném králi Irska. Tato dohoda mezi některými králi neměla dlouhého trvání, byl to však příslib do budoucna, že sjednocení svobodnou volbou je možné. Jedním z pokusů, jak se zbavit normanské nadvlády, byla i výzva norskému králi Haakonovi, který však pomoc odmítl. Irsko tak bylo většinově ovládáno Normany, kterým se ale celou zemi podmanit nepodařilo.¹⁹²

V průběhu 14. století se kolonizované území začalo rychle zmenšovat. Velkou zásluhu na tom mělo takzvané gaelské obrození. Rozvíjela se irská literatura, umění, vzdělávání, ale především povstalo mnoho gaelských vůdců, kteří se dříve bojů proti anglo-normanské nadvládě nezúčastnili. Udržování vojenských složek, které by proti gaelským Irům zasahovaly, stálo kolonii nemalé prostředky. Angličtí králové zdroje z irské kolonie často využívaly pro své války vedené ve Skotsku nebo ve Francii, investovat do komplikované správy kolonie se jim ale příliš nechtělo. Eduard III., jenž se pokoušel o vojenské intervence, které však měly pouze dočasný efekt, nakonec rozhodl, že se kolonie bude o svou obranu muset finančně postarat

¹⁹⁰ MARTIN, F.X. *Příchod Normanů a zábor Irska*. S. 99–100.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 101.

¹⁹² LYNDON, J. F. Středověká anglická kolonie. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 112.

sama. Během 14. století probíhala mezi Francií a Anglií stoletá válka, takže se angličtí králové do dění na ostrově příliš nezapojovali.¹⁹³

Hlavním problémem pro udržení kolonie byl nízký počet anglických osadníků. Když Strongbow získal Leinster a další anglo-normanští šlechtici rozsáhlá území v dalších provinciích, angličtí osadníci hojně přicházeli, s postupem času však migrační vlny ustaly. Cesta do země s nestabilní politickou situací, o kterou se angličtí králové příliš nezajímají, pro ně nebyla dostatečně atraktivní. Na začátku 14. století tak bylo v Irsku kolem 2500 anglických osadníků. Dalším velmi důležitým faktorem, který pomáhal rozložit anglickou kolonii, byl proces poirštění (gaelizace) anglo-normanských osadníků, jenž se nevyhnul ani nejvyšším vrstvám společnosti. Již Strongbow si vzal místní irskou princeznu, dceru krále Leinsteru, za ženu a měl s ní potomky, které se dají označit za Angloiry. Stejnou praxí prošlo mnoho Normanů či Angličanů, šlechticů i jejich poddaných. Docházelo tak k mísení původních Irů s novými usedlíky a k procesu kulturní asimilace. Angloirové často přejímali gaelské zvyky, jazyk i způsob života a postupně se z nich vlastně stávali gaelští Irové. Jak se často píše, kolonisté byly brzy „nejirštější Irové ze všech“, když brzy přejímali irská jména. Příkladem může být původem normanský rod de Burghů, ze kterého se do dvou staletí stali Burkeové z Connachtu. Anglická koruna tak v zemi ztrácela moc i území, protože se z anglické aristokracie, která kolonii měla držet pod anglickou správou, stávala aristokracie irská, která se naopak stavěla proti anglické nadvládě a za spojence považovala spíše místní vládcy. Všechny zmíněné jevy tak zapříčinily, že se území anglické kolonie zmenšilo do oblasti kolem města Dublin, pro toto území se vžil název „the Pale“ (Koloví)^{194, 195}

1.3. Raný novověk

1.3.1. Tudorovský zábor a kolonizace Ulsteru

Za vlády anglických králů z dynastie Tudorovců (Jindřich VIII., Eduard VI., Marie Tudorovna a Alžběta I.) došlo v Irsku k velkým změnám. Anglickým králům se za dobu jednoho století podařilo dostat celou zemi pod svou kontrolu a zavést centrální anglickou vládu. Do vlády Jindřicha VIII. (1509–1547) však anglická koruna mimo území Koloví neměla téměř žádnou moc, tu ve svých rukou drželi gaelští vůdci a angloirští velmoži, kteří se po většinou necítili jako vazalové anglických králů. Jindřich, a především jeho dcera Alžběta, měli silnou motivaci ke změně politické moci v Irsku. V 16. století se v Evropě rozhořel náboženský

¹⁹³ LYNDON, J. F. *Středověká anglická kolonie*. S. 111–115.

¹⁹⁴ Příloha č. 19.

¹⁹⁵ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. New York: PALGRAVE, 2001, s. 22–28.

konflikt mezi protestanty a katolíky, ve kterém Anglie nestála na straně katolíků, neboť se král Jindřich VIII. rozhodl po sporu s papežem vyhlásit anglikánskou církev nezávislou na Římu. Do jejího čela se postavil sám král, za což ho papež exkomunikoval. Silně katolické Irsko, kde se zbývající anglický vliv stále zmenšoval, bylo nutné celé ovládnout, jinak by hrozilo, že se z něj stane centrum katolického odboje proti anglickému království. Anglie také záviděla katolickému Španělsku jeho kolonizační a imperiální úspěchy. Od 16. století se Anglie přidala k zápasu o zámořská území a zdroje. A prvním územím, které zcela ovládla mělo být sousední Irsko, kde pozdější kolonizátoři Severní Ameriky (např. sir Walter Raleigh) získali své první zkušenosti.¹⁹⁶

Král Jindřich VIII. se oproti svým předchůdcům nespolehal na anglo-irské velmože. Snažil se v Irsku vybudovat síť anglické správy, o kterou se starali primárně angličtí úředníci, loajální služebníci koruny. V Dublinu sídlila (až do roku 1922) stálá anglická vojenská posádka. Prvním krokem k ovládnutí ostrova byla porážka hraběte z Kildare, Thomase Fitzgeralda, který vedl angloirské pány v boji proti anglické moci v zemi. Sir William Skeffington, zplnomocněnec anglického krále, rebely porazil a v sídle Fitzgeraldů na hradě Maynooth, popravil na výstrahu všechny hradní obránce. Thomas byl s několika dalšími vůdci rebelie popraven v londýnském Toweru. V roce 1541 se šest let po porážce irských rebelů Jindřich VIII. nechal irským parlamentem korunovat na krále Irska (titul měl více odpovídat nové moci, kterou chtěl v zemi získat) a rozhodl, že úřad místodržícího Irska může zastávat pouze Angličan. Zavedl také nový symbol země, harfu, kterou dal razit na nové mince.¹⁹⁷

Většinu země (kromě měst a Koloví) však stále vládli angloirští velmoži, jenž odmítli poslušnost koruně, a gaelští Irové, jimž vládlo více než 60 irských pánů a vladků, kteří svá území spravovali nezávisle na Anglii. I přes několik vojenských výprav, které angličtí místodržící podnikli, se král Jindřich držel nové strategie. Snažil se o různé zákulisní hry, přesvědčování a vyjednávání. Nová politika nesla ovoce a ti, co se královi podrobili, získávali nové šlechtické tituly. Do roku 1547, kdy Jindřich zemřel se mu podvolilo zhruba 40 nejvýznamnějších anglo-irských i gaelských pánů, zároveň se zavázali, že budou respektovat anglické zákony. Území, jež velmožové vlastnili, symbolicky darovali koruně, která jim ho udělila v léno. Slíbili také, že přestanou dodržovat staré gaelské tradice, naučí se anglicky a

¹⁹⁶ HAYES–MCCOY, G. A. Tudorovský zábor (1534–1603). In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 130–131.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 131–133.

budou prosazovat jednotu v oblékání. Jindřich se snažil z Irů různého původu udělat jedinou unifikovanou třídu svých poddaných, kteří budou žít jako Angličané.¹⁹⁸

Král Jindřich VIII. se nejvíce proslavil zavedením reformace a založením Anglikánské církve. Vládl jako absolutistický monarcha a na všech svých územích prosazoval jednotnou víru. Snaha o šíření protestantské víry v Irsku byla součástí poangličtění země. Roku 1536 byl anglický král zvolen nejvyšším představitelem irské církve. I přesto se reformace projevila pouze v Koloví a několika městech, kde fungovala anglická zpráva. Celkově se reformace v Irsku nesečkala s úspěchem, protože většina obyvatel byla silnými katolíky, jejichž víru podporovala i činnost protireformačních sil v podobě misijní práce jezuitů. Ani snaha královny Alžběty I. (1558–1603), která se přes irský parlament pokusila zavést protestanství zákonem, neuspěla a sílu katolické víry v zemi nezlomila. Naopak, katolicismus měl být do budoucna silou, která spojovala Angloiry s Gaely proti Anglii. Protestanství vyznávali pouze noví angličtí usedlíci a státní úřednictvo.¹⁹⁹

V průběhu 16. století moc anglické koruny sílila. Roku 1570 vznikl úřad místodržitelství v Munsteru i Connachtu. V provinciích tak byla zavedena organizovaná anglická správa. Do roku 1585 vznikla většina dnešních irských hrabství, když Anglie dostala pod svou kontrolu velkou část krajů Leinster, Munster a Connacht. Angličané se snažili pokračovat v politice vyjednávání a přesvědčování, což ale někdy nestačilo. Část Munsteru se v roce 1579 vzbouřilo proti snaze anglické správy omezit pravomoci místních velmožů, snažili se také ochránit katolickou víru. Na pomoc vzbouřencům dokonce přijely jednotky katolických zemí Španělska a Itálie, které se vylodily ve Smerwicu roku 1580. Angličani tak museli zasáhnout silou a odpor v roce 1583 finálně rozprášili. Půda rebelů byla zkonfiskována a levně prodána loajálním anglickým protestantům, kteří tak kolonizovali část Munsteru. Poangličtění země tak probíhalo ve třech ze čtyř provincií. V Dublinu byla dokonce založena první univerzita v zemi, Trinity College. Byla centrem vzdělanosti i státní protestantské církve.²⁰⁰

V Ulsteru byla situace odlišná. Místní gaelští vůdci se obávali anglické moci a odmítali přijmout místodržícího, šerify, anglické právníky a soudce, o kterých věděli, že budou pracovat proti gaelské kultuře a zbývající moci gaelských velmožů. Ulster tak představoval poslední část Irska, kterou se Angličanům nedařilo dostat pod svou správu. Královna Alžběta si uvědomovala, jak klíčový Ulster je. Mohl být místem, které využijí nepřátele Anglie

¹⁹⁸ HAYES–MCCOY, G. A. Tudorovský zábor (1534–1603). S. 134.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 134–135.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 137–138.

z kontinentu, a zároveň může posloužit jako odstrašující příklad pro všechny, kdo by se chtěli pro anglické vůli vzpouzet. Ulsteřani pouze nechtěli, aby se jim koruna vměšovala do jejich záležitostí. Chtěli, aby anglická správa do státních služeb přijímala i Iry a trvali na katolické víře. To však královna nehodlala tolerovat. Od roku 1593 tak někteří ulsterští páni začali Angličany ze svého území vyhánět a za dva roky se k nim přidal i hlavní vůdce odboje, Hugh O'Neill, hrabě z Tyrone. Kromě mnoha velmožů z Ulsteru O'Neill získal na svou stranu i některé vůdce z Munsteru a Connachtu. Nejednalo se však o celonárodní odboj. Do roku 1601, kdy do Ulsteru přijely na pomoc španělské jednotky, se Ulsteřané bránili a vedli partyzánský způsob boje, plný léček a přepadů. V roce 1601 disponoval O'Neill armádou o síle 10 000 mužů. Součástí vojska byli mušketýři, vojáci s hákovnicemi i kopiníci. Měli i velkou zásobu střelných zbraní. Angličané však bojovali tvrdě a nemilosrdně. Po celém území Ulsteru zakládali narychlo zbudované pevnosti, které jim sloužily jako opěrné body. Místodržící Mountjoy posvětil taktiku zastrašování, kdy vojáci ničili úrodu, zapalovali domy a využívali i loďstvo. Roku 1601 se v munsterském Kinsale vylodili Španělé, kterým šel se svými vojsky O'Neill naproti. Najednou však Ulsteřané vedli přímé bitvy, jež prohrávali. V bitvě u Kinsale byli drtivě poraženi a Španělé se vzdali. V roce 1603 se vzdal i Ulster a válka skončila.²⁰¹

Po pádu posledního gaelského panství v zemi tak bylo anglické podrobení Irska dokonáno. Po celém Ulsteru vyrostli vojenské pevnosti s posádkami, anglická správa a její zákon se dostaly do posledního kraje, který ji dlouho odolával. V roce 1607 provincii Ulsteru navíc opustila většina předních gaelských rodů, kteří po prohrané válce nemohli překousnout poddanství anglické koruně. Aby Ulster do budoucna nepřestavoval hrozbu, začalo systematické osídlování Ulsteru anglickými protestanty. Většina půdy v hrabstvích Armagh, Cavan, Coleraine, Donegal, Fermanagh a Tyrone byla zkonfiskována a propůjčena novým protestantským držitelům. Podmínkou bylo přivést protestantské nájemce (včetně pracovní síly) a vybudovat hrad s opevněním, který by zaručoval ochranu nových kolonistů. Od roku 1609 tak probíhala anglická kolonizace Ulsteru. Nový usedlíci sebou přinesli nový způsob života a vytvořili zde zcela novou protestantskou společnost. Irské obyvatelstvo mělo být segregováno a žít ve vykázaných oblastech, k tomu však nedošlo, neboť nových osadníků nepřišlo tolik, kolik se očekávalo, a tak zůstávali na půdě jako nájemci nebo námezdní síla, většinou se však kvůli ekonomickému tlaku stěhovali na ty nejhorší pozemky. Na území určené výhradně pro protestanty tedy nakonec žili roztroušeni i irští katolíci. Základ pro to, že je dnes

²⁰¹ HAYES–MCCOY, G. A. Tudorovský zábor (1534–1603). S. 135–142.

6 ulsterský hrabství stále spojeno s Anglií (Spojené království) a Irsko tak rozdělené, byl položen právě touto kolonizací.²⁰²

1.3.2. Cromwellovská kolonizace

Během 17. století, když vládli v Anglii Stuartovci, se upevňovala moc silné nezávislé anglické správy, kterou ve třicátých letech vedl místodržící Wentworth. Katoličtí Irové se, nehledě na svůj původ, báli vzrůstající moci protestantské anglické správy, která je potenciálně mohla připravit o všechnen majetek, jako se to stalo během ulsterské kolonizace. Angloirové, kteří si drželi vazby ke koruně a spoléhali na svůj původ, najednou na základě katolické víry přicházeli o poslední výhody, jež měli oproti čistě gaelským Irům. Roku 1625 si ještě Angloirové (někdy nazýváni „Staroangličany“) u krále Karla I. vymohli majestát, jenž jim zaručoval, že o svou půdu nepřijdou, už za tři roky byl ale majestát zrušen a katolíci znovu přišli o jakékoliv záruky. Staroangličané se dříve také opírali o irský parlament, kde měli své silné zastoupení. Po ulsterské kolonizaci protestanty se však moc v parlamentu razantně proměnila, a když si do něj místodržící Wentworth dosadil své úředníky, stal se z něj jen další nástroj anglické moci v zemi. A tak v průběhu třicátých let byla zkonfiskována půda jedné čtvrtině všech connachtských katolíků, poprvé nebyl brán ohled na původ vlastníků.²⁰³

Ve čtyřicátých letech 17. století v Anglii vypukla občanská válka mezi příznivci krále (roajalisty) a příznivci anglického parlamentu, jenž dlouhodobě posiloval svou moc na úrok moci krále. Této roztržky chtěli využít katolíci v Irsku, kteří povstali proti anglické protestantské správě a jejímu útlaku. Jejich cílem bylo získat od krále záruky. Když si Katolická konfederace, jak si říkaly spojené síly Angloirů a gaelských Irů, uvědomila, že anglický silně protestantský parlament tvrdě zakročí proti katolíkům v Irsku, přijala heslo „Irsko sjednocené za Boha, krále a vlast“. Postavili se tak na stranu krále a doufali, že jim jeho podpora přinese do budoucna náboženské a majetkové záruky. Gaelové z Ulsteru chtěli nazpět konfiskovanou půdu. Hnutí odporu se rozšířilo po celém Irsku. Král i parlament měli na ostrově své vlastní jednotky. Válka mezi jednotlivými skupinami probíhala bez větších úspěchu ani u jedné ze stran konfliktu s tím, že král i anglický parlament se více soustředili na události v Anglii. Válka skončila vítězstvím parlamentaristů a popravou krále, což znamenalo pro irské katolíky katastrofu.²⁰⁴

²⁰² CLARKE, A. Kolonizace Ulsteru a vzpoura roku 1641. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 143–146.

²⁰³ Tamtéž, s. 143–148.

²⁰⁴ CLARKE, A. Kolonizace Ulsteru a vzpoura roku 1641. S. 149–151.

Roku 1649 se v Dublinu vylodil se svou silnou armádou velitel parlamentních sil a pozdější lord protektor Oliver Cromwell. Do paměti Irů se vryl především masakry proti roajalistickým jednotkám ve městech Drogheda a Wexford. Působil nejen jako dobyvatel, ale zároveň jako mstitel, který i sebemenší odpor utopil v krvi. Jeho tažení trvalo zhruba 9 měsíců a skončilo dobytím celého Irska. Přes zmíněnou krutost však po konci války dovolil více než 30 000 nepřátelským vojákům emigrovat na kontinent a popravil jen několik účastníků rebelie. Největší dopad na celý ostrov měly po konci války změny ve vlastnictví půdy. Cromwell rozdělil irské katolické majitele půdy do dvou skupin. První skupinu tvořili ti Irové, kteří se přidali k odboji. Ti ztratili veškeré pozemky a majetková práva. Majitelé, kterým vina prokázána nebyla, si mohli část půdy ponechat. Nebyla to však totožná půda, neboť se většina katolických vlastníků půdy musela přesunout do Connachtu a hrabství Clare (byla tam méně úrodná půda), kde získali nové pozemky. Ve zbytku země byla dána zkonfiskovaná a směněná půda do držby protestanským podporovatelům anglického parlamentu. Nejednalo se, s výjimkou měst, o systematické osídlování území novými vlnami anglických protestantů, kteří by tvořili nové komunity, jako to bylo při ulsterském osídlování. Půdy obdělávali pořád stejní lidé, změnili se jen majitelé. V Irsku se tak vytvořila protestantská vyšší třída společnosti, jež získala zdroj bohatství a moci, který byl do této doby v rukou irských katolíků. Pozemková aristokracie se tak v zemi výrazně proměnila.²⁰⁵

1.3.3. Válka dvou králů

Po restauraci Stuartovské monarchie nastoupil na trůn král Karel II. a katolíci s rojalisty, kteří v důsledku své podpory krále Karla I. přišli o své pozemky a majetek, chtěli zrušit „cromwellovské narovnání“. Karel II. byl ale především králem anglickým a věděl, že ztratit podporu protestantů v Anglii by znamenalo ztrátu koruny, zatímco protestantská držba půdy v Irsku v kombinaci s vůdčím postavením anglikánské církve byly základními pilíři pro udržení anglické nadvlády na ostrově. Snažil se tak uspokojit obě strany, což nebylo možné. Král přišel s kompromisem, že třetina veškeré půdy, kterou za Cromwella jeho protestantští přívrženci nabyli, má být vrácena původním majitelům. V praxi to však příliš nefungovalo, neboť se „Cromwellovci“ nechtěli vzdát ani části své půdy. Katolíci ji tak museli složitě vymáhat přes soudy a mnoho z nich nedostalo zpět vůbec nic. Situace vypadala tak, že před rokem 1641 měli katolíci v držbě asi tři pětiny celkové půdy v Irsku, po roce 1660 získali sice nějakou půdu zpět, přesto v jejich držbě byla pouze jedna pětina veškeré půdy. Katolictví bylo sice v praxi většinou tolerováno, ale nemělo oficiální podporu, věřící si tak nikdy nemohli být

²⁰⁵ CLARKE, A. *Kolonizace Ulsteru a vzpoura roku 1641*. S. 152–153.

jistí, co se následující dny může stát. Katoličtí arcibiskupové Peter Talbot a Oliver Plunkett byli dokonce odsouzeni za domnělou vlastizradu, kdy měli pomáhat francouzským jednotkám do země. Tento proces jen dokazuje, jak moc se angličtí a posléze i irští protestanti obávali katolíků a možnosti zahraniční invaze katolických států. Paradoxem je, že Irsko mělo za vlády Karla II. téměř dva miliony obyvatel, z toho byli tři čtvrtiny katolíci, ale parlament, statní správu, obchod i soudy ovládali protestanti. Změna měla přijít až za krále Jakuba II.²⁰⁶

Roku 1685 zemřel Karel II. a na anglický trůn nastoupil jeho bratr Jakub II., který se hlásil ke katolickému vyznání. Jakub nepodporoval restrikce vůči katolíkům a snažil se o zrovnoprávnění katolictví s protestantským vyznáním, čímž si v Anglii vytvořil mocné nepřátele v čele s parlamentem. V Irsku jmenoval místodržícím katolického hraběte z Tyrconellu, Richarda Talbota. Byl to první katolický místodržící po více než sto letech a nehodlal svou šanci propásnout. Stanul v čele irské armády, kterou reorganizoval. Propustil z ní velkou část protestantů a nahradil je katolíky. Stejně tak se katolíci začali dostávat do významných funkcí ve státní správě a soudním systému. Začalo se také hlasitě mluvit o zrušení pozemkového narovnání z dob anglické republiky. Měl být svolán parlament, kde by byla nahrazena protestantská většina z dob Karla II. novou katolickou většinou, jež měla odsouhlasit návrat majetku katolíkům. K tomu však již nedošlo. Proti králi v Anglii povstal parlament a protestanští šlechtici, kterým došla trpělivost s jeho vzrůstajícím ústupkům a protěžováním katolíků. V roce 1688 tak sedm protestantských velmožů Anglie vyzvalo nizozemského místodržícího Viléma Oranžského, králova zetě, aby proti Jakobovi vystoupil a zbavil ho koruny. Král Jakub utekl do Francie a posléze do Irska, kde měl podporu irské armády a katolíků, kteří doufali, že za svou podporu získají zpět majetek a že budou moci svobodně vyznávat katolickou víru. Poté co anglický parlament sesadil Jakuba II. a za nového krále vybral Viléma III. Oranžského, se schylovalo k válce. Irsko bylo hlavním dějištěm války, jež rozhodla o budoucím postavení katolíků v zemi.²⁰⁷

Válka byla v Irsku známá pod pojmem „Válka dvou králů“, jednoho katolického a druhého protestantského. Z irského hlediska to byl souboj mezi katolíky a protestanty, z hlediska celoevropského to charakter náboženského konfliktu překračovalo. 17. století v Evropě bylo ovlivněno soupeřením různých aliancí proti mocnému francouzskému království krále Ludvíka XIV²⁰⁸. Ten podporoval Jakuba II. finančně i vojensky. Viléma Oranžského proto

²⁰⁶ SIMMS, J. G. Restaurace a jakobitská válka. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 154–156.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 156–157.

²⁰⁸ S evropského hlediska se jednalo o další fázi devítileté války vedené proti Francii Ludvíka XIV.

naopak podporoval i katolický král Španělska Karel II., německé země nebo Dánsko. Válku také výrazně ovlivnil odpor ulsterských protestantských kolonistů, kteří v Ulsteru povstali proti irské armádě. Obě strany konfliktu si připsaly mnohá vítězství, ale ty rozhodující na řece Boyne (1690) nebo u Aughrimu vyhráli protestanté. Král Vilém III. potřeboval co nejrychleji boje ukončit a svou armádu přesunout, neboť byl ve válce s Ludvíkem XIV., a tak nabídl irským katolíkům, kteří stále drželi některá města a opěrné body v zemi (Limerick, Galway), dohodu. Za jejich kapitulaci jim slíbil, že lid i duchovenstvo bude moc svobodně v soukromí vyznávat svou víru a ti, co se doposud nevzdali, neměli přijít o svůj majetek (ani půdu). Přijetím této „limerické smlouvy“ z roku 1691 tak válka skončila a Jakub II. přišel i o irskou korunu²⁰⁹. V dohodě také stálo, že zemi může opustit libovolný počet vojáků, kteří bojovali proti Vilémovi. Zemi na tomto základu opustilo zhruba 14 000 vojáků, kteří odjeli na kontinent, kde bojovali ve francouzských nebo španělských službách. Pro tento odliv vojáků se vžil výraz „Odlet divokých hus“. Podmínky kapitulace byli mírné. I když ke konfiskacím docházelo, o půdu přišli po většinou jen ti katolíci, kteří z Irska odešli (včetně vojáků) nebo zemřeli v bojích a ti, co se vzdali před limerickou dohodou. Nicméně po těchto konfiskacích katolíci vlastnili už jen sedminu celkové půdy v zemi. Protestantům se však mírné podmínky kapitulace smlouvy vůbec nelíbili, což se projevilo v následujícím století, kdy byli katolíci tvrdě perzekvováni na základě tzv. trestních zákonů.²¹⁰

1.3.4. Trestní zákony proti katolíkům

Trestní zákony (anglicky „Penal Laws“) byly legislativní opatření směřované proti katolíkům v Irsku. Za jejich vznikem stál především irský parlament složený výhradně irskými protestanty, kteří nechtěli přijít o své privilegované postavení ve všech sférách života. Všechny zákony také musel předem schválit anglický král a jeho rada, neboť byl irský parlament již od roku 1494 podřízen anglické vládě. V roce 1720 si dokonce anglický parlament odhlasoval právo vydávat pro Irsko zákony. Trestní zákony proti katolíkům by nikdy neměly šanci, kdyby je nepodporovali sami angličtí zákonodárci a vláda. Po ztrátě zastání, které katolíci do jisté míry měli za Jakuba II. a jeho místodržícího Richarda Talbota, se situace ohledně katolické víry v zemi rapidně zhoršovala. Za protikatolickými zákony je nutné vidět i politickou situaci v tehdejší Evropě. Anglie na přelomu 17. a 18. století byla ve válce s francouzským králem

²⁰⁹ Jakub II. tak byl posledním katolíkem na anglickém trůnu. Roku 1689 za vlády Viléma Oranžského prošel anglickým parlamentem nový zákon (Bill of Rights), který stanovil, že na anglický trůn nemůže usednout žádný katolík. Jelikož anglický král byl i irským králem, měl tento zákon velký vliv na irské katolíky, kteří tak ztratili naději, že by u krále v budoucnu mohli najít zastání.

²¹⁰ SIMMS, J. G. Restaurace a jakobitská válka. S. 157–163.

Ludvíkem XIV., v jehož službách bylo více než 14 000 irských vojáků (přezdívání „divoké husy“). Protestanté se neustále báli invaze do země a předpokládali, že irští katoličtí vojáci by do země vtrhli první, aby spustili celoírské katolické povstání. Ze všech sil se tedy snažili, aby si své privilegované postavení udrželi a katolíky oslabovali.²¹¹

Během 18. století, kdy byly protikatolické zákony nejtvrdší, nemohli katolíci zastávat žádné veřejné funkce ve státní správě. Nemohli zasedat v parlamentu ani do něj volit. Do armády ani k námořnictvu narukovat nesměli. Povolání soudců, právníků nebo advokátům jim bylo také zapovězeno. Velmi neoblíbená byla znovuzavedená povinnost platit desátek protestantské církvi, i když jste do ní nepatřili. Děti katolíků nesměli získat vzdělání v cizině. Mohli chodit pouze do irských protestantských škol. Univerzita Trinity College v Dublinu pak byla určená pouze pro protestanty. Největší omezení se týkala držby půdy. Katolíci nemohli kupovat novou půdu a bylo jim zakázáno si ji pronajímat na dobu delší než 31 let. Při dědictví se půda u katolíků musela nově dělit mezi všechny mužské potomky, takže docházelo ke zmenšování pozemků a postupnému snižování její hodnoty. Za konvertování k protestantské církvi naopak docházelo k úlevám. Pozemky se například nemusely dělit mezi všechny potomky. Postihů a různých znevýhodnění při katolické držbě půdy bylo takové množství, že do roku 1778 bylo v jejich vlastnictví pouze pět procent veškeré půdy v zemi. Vyvíjený tlak nezřídka způsobil, že Irové, ať už velkostatkáři, právníci a někdy i kněží, konvertovali k protestantské církvi.²¹²

Samotné katolické duchovenstvo a církve byly také silně perzekvovány. V roce 1697 muselo Irsko opustit mnoho řádového duchovenstva. Zůstat smělo jen asi tisíc kněží z diecézí. Od roku 1704 se navíc veškeré katolické duchovenstvo muselo registrovat a uvést místo svého působení. Mnoho kněží i biskupů, kteří podle zákona měli opustit zemi však zůstalo a v tajnosti působili dále. Na jejich vyhledávání se podíleli někteří protestanti, kterým se říkalo „lovci kněží“. Do rukou protestantské církve přešly veškeré staré katolické kostely, kláštery, katedrály i majetky katolické církve. V průběhu 18. století si katolíci začali stavět nové kaple, které většinou nebyly tolik na očích. Na venkovech věřícím často posloužili doškové chatrče, staré chlěvy nebo obyčejné dřevěné přístřešky. Mše se někdy sloužili i v polích, kdy jako oltáře sloužili velké balvany, nebo ve zříceninách starých opatství.²¹³

²¹¹ WALL, M. *The Age of Penal Laws*. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *The Course of Irish History*. 10th revised and enlarged edition. Dublin: Mercier Press, 2001, s. 164.

²¹² WALL, M. *The Age of Penal Laws*. S. 165., CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. New York: PALGRAVE, 2001, s. 81–83.

²¹³ WALL, M. *The Age of Penal Laws*. S. 167–169.

Druhá polovina 18. století byla charakterizována snahou značně prořídle katolické aristokracie a střední vrstvy o dosažení lepších podmínek. Skrze různé pamflety a historická pojednání ubezpečovaly, že gaelští Irové nejsou žádní barbaři (vyvraceli tak stereotypy) a katolíci obecně v Irsku nečekají na příležitost, jak by se mohli protestantům pomstít. Střední katolická třída, většinou obchodníci z měst, kterým trestní zákony ublížily nejméně, dokonce vytvořili výbor zástupců, který katolíky reprezentoval v jednání s irskými úřady. Provolávali, že jsou věrni králi, uznávají anglický zábor a nechtějí návrat Stuartovců ani obnovu gaelského státu. Pro svou oddanost koruně požadovali zpět svá práva, která v posledním staletí ztratili. Protestantský parlament však nepřipustil žádné změny. Naopak vedl politiku násilného potlačení jakéhokoliv odporu. K určitým změnám došlo až v poslední čtvrtině 18. století, když anglická koruna vedla válku za udržení amerických kolonií a Francii ji vyhlásila válku. Hrozila také invaze z Francie, a tak si vláda chtěla irské katolíky naklonit, zároveň je také potřebovala v armádě. Přes velký odpor irských protestantů anglická vláda prosadila první zákony, které zmírňovaly diskriminaci katolíků. Pochopitelně již mohli narukovat do armády, dále si mohli pronajímat půdu až na 999 let a jejich dědičné právo bylo znovu v jejich rukách. Irský parlament změny na první pokus jednoznačně odmítl, na nátlak anglického parlamentu však novou legislativu uzákonil. Tento úspěch předznamenal, že snažení katolíků nemusí být marné. V následujících staletích tak pokračovali v boji za svá práva.²¹⁴

1.3.5. Boj za rovnoprávnost a nezávislý parlament

V poslední čtvrtině 18. století v Irsku sílily hlasy po zrovnoprávnění katolíků v zemi a větší nezávislosti irského parlamentu na parlamentu britském ve Westminsteru. Britský parlament mohl od roku 1720 přijímat pro Irsko zákony. Byly na něj například uvaleny různé obchodní restrikce, jež zakazovaly vývoz některých komodit (např. vlnu). Irské hospodářství bylo navíc velmi oslabené nejen restrikcemi, ale také válkou s americkými koloniemi, na které se muselo podílet. Do Ameriky bylo posláno i mnoho irských vojenských jednotek a v zemi tak nebylo žádné vojsko, jenž by zemi chránilo pro případ francouzské invaze. Po celé zemi tak prostí lidé i velkostatkáři začali zakládat dobrovolnické sbory. Na ně navázal vznik různých debatních spolků a politických organizací. Formovala se veřejnost, jež měla zájem o politické otázky a chod země.²¹⁵

²¹⁴ WALL, M. *The Age of Penal Laws*. S. 170–174.

²¹⁵ MCDOWELL, R. B. Protestantský národ. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 175–176.

Když Anglie přišla o své americké kolonie, snažila se uklidnit alespoň situaci v Irsku a zrušila obchodní restriktce. Hnutí za samostatnou nezávislou irskou legislativu však sílilo a požadovalo další kroky. Když se do čela hnutí dostal politik a skvělý řečník Henry Grattan, podařilo se zrušit právo britského parlamentu vydávat zákony pro Irsko, zákony navržené irským parlamentem navíc nemuseli irští poslanci předem konzultovat s irskou vládou. Irsko tak mělo s Anglií společného panovníka, ale formálně bylo nezávislým královstvím. Tento úspěch na krátkou dobu vyvolal pocit zadostiučinění a národní hrdosti. Její projevy můžeme spatřovat ve vzniku nových irských institucí. Vznikla samostatná Irská pošta, Irská banka nebo Nejvyšší irský soud (Four Courts). Zanedlouho se však ukázalo, že nezávislost Irska je pouhou iluzí. Anglického a zároveň irského krále reprezentoval v zemi britský lord místodržící jmenovaný britskou vládou. Místodržící řídil irské výkonné orgány, které měly pod svou kontrolou udělování šlechtických titulů, politických prebend nebo rent. Skrz tyto nástroje britská vláda ovlivňovala činnost mnoha poslanců irského parlamentu a de facto ho tak řídila.²¹⁶

V devadesátých letech 18. století se do politického dění vložil irský protestantský advokát Theobald Wolfe Tone, který kritizoval Henryho Grattana za jeho mírnější postoj k otázce reformace irského parlamentu. Wolfe Tone tvrdil, že Irsko nemá žádnou národní vládu, protože ji stále řídí Britové. Jedinou cestou podle něj byla reforma parlamentu, na které by se stejnou měrou podíleli protestanté i katolíci. Hlavním krokem k irskému nezávislému parlamentu měla být emancipace katolíků. Wolfe Tone dokonce založil katolický výbor, kde byly zástupci hrabství a měst z řad katolíků. Společně vypracovali požadavky na zrovnoprávnění katolíků a předložili je irskému parlamentu. Výsledky však byly mizivé, neboť se mnoho protestantů obávalo zvyšující se moci katolíků v zemi. Britská vláda se ke konci století chystala na válku z Francií a chtěla v Irsku znovu situaci uklidnit. Zatlačila tak na irský parlament, jenž odsouhlasil zmírnění trestních zákonů. Nově mohli katolíci volit, ale zasedat v parlamentu, stejně jako zastávat vyšší státní funkce, stále nesměli. V parlamentu došlo k pouze částečnému očištění, když několik poslanců přišlo o stálé křeslo.²¹⁷

Politická situace v zemi se ale stále nezlepšovala. Radikálové v čele s Wolf Tonem žádali úplné zrovnoprávnění katolíků a požadavky o reformu parlamentu padaly nejen od nich. Po celém Irsku začaly vznikat spolky Irské jednoty (The United Irishmen). Jejich členové žádali rovnocenné postavení všech lidí a „národní“ parlament. Další ústupky poslanci irského parlamentu připustit nechtěli a anglická vláda ustoupit také nechtěla. Aktivity Irské jednoty

²¹⁶ MCDOWELL, R. B. Protestantský národ. S. 177–178.

²¹⁷ Tamtéž, s. 180–183.

vláda zakázala. Jako odpověď se začali členové Irské jednoty organizovat vojensky a o pomoc žádali i Francii, která do Irska několikrát poslala menší expediční sbory, vždy bez většího úspěchu. V roce 1798 propukla v Irsku vojenská povstání organizované Irskou jednotou. Rebelie nebyla dobře koordinovaná a v konečném důsledku šlo jen o sérii izolovaných střetů. V Dublinu byla rebelie tvrdě zlikvidována hned v zárodku. V hrabství Waterford a Wexford, kde bylo povstání nejrozsáhlejší, se povstalci střetli s vládním vojskem u Vinegar Hill (Octová hora) a byli poraženi. Francouzské jednotky nebyly početné a do Irska dorazili pozdě, když byla povstání v hrabstvích potlačena. Většina francouzských lodí a jednotek padla do britského zajetí a s nimi i Theobald Wolfe Tone, který byl hlavním iniciátorem spolupráce s Francií, jež byla s Británií ve válce. Wolfe Tone byl za velezradu odsouzen k popravě, ke které ani nedošlo, neboť spáchal ve věznici sebevraždu.²¹⁸

Ozbrojená, organizovaná revolta proti britským zájmům v Irsku ukázala westminsterským poslancům a jejich spojencům v irském parlamentu a státní správě, že Irsko představuje vážný politický problém. Britský ministerský předseda William Pitt proto rozhodl, že irský parlament sloučí s parlamentem britským. Tímto krokem chtěl vyřešit palčivou otázku zrovnoprávnění irských katolíků, ke kterému díky podpoře britských protestantů dojít nemělo. A zároveň měl dostat irskou legislativu zcela do područí té britské. Irský parlament nejdříve návrh o pět hlasů odmítl, neboť poslanci v čele s Henry Grattanem byli rázně proti s odůvodněním, že tak svébytná identita Irů v rámci celého impéria zasluhuje vlastní politickou reprezentaci ve formě samostatného parlamentu. Vliv britské vlády se znovu projevil, když si za použití propagandy, přesvědčování i plnění osobních materialistických zájmů irských poslanců, vynutila na druhý pokus většinový souhlas pro sjednocení obou parlamentů. V roce 1801 se tak Irsko stalo součástí Spojeného království Velké Británie a Irska. Snaha o zrovnoprávnění obou vyznání a politickou nezávislost na Británii byla prozatím neúspěšná.²¹⁹

1.4. 19. století

1.4.1. Daniel O'Connell – Katolická emancipace

V první polovině 19. století bylo Irsko v Unii s Velkou Británií a ztratilo vlastní parlament. O irských záležitostech rozhodoval britský parlament, kde sice Irové nově dostali 100 křesel, z celkového počtu 658 členů to však byla menšina a irští poslanci tak bez podpory svých britských kolegů nic neovlivnili. V Irsku přitom existovala řada problémů, jež společnost

²¹⁸ MCDOWELL, R. B. Protestantský národ. S. 182–186.

²¹⁹ Tamtéž, s. 187.

sužovaly a potřebovaly neodkladnou pozornost. Nejvýznamnějším problémem byla zcela jistě držba půdy, její nedostatek a závislost velkého počtu chudých zemědělců na jedné plodině. Tento průsvih však začal politiky zajímat až po velkém hladomoru (blíže v příští kapitole). V popředí všeobecného zájmu stála především otázka zrovnoprávnění katolíků, do které výrazně promluvil katolický advokát a jeden z nevýznamnějších irských politiků Daniel O'Connell.²²⁰

Na konci 18. století byla sice většina trestních zákonů zrušena. Katolíci mohli zakládat vlastní školy, zastávat svobodná povolání a dostali volební právo. Stále ale nesměli zastávat významnější funkce ve státní správě. Nemohli být soudci, plukovníky v armádě, admirály u námořnictva ani ministři ve vládě. Britská ministerský předseda William Pitt sice před vznikem Unie zrovnoprávnění přislíbil, ale pro odpor ministrů, krále i mnoha poslanců k němu nedošlo. Během prvních dvou desetiletí 19. st. se ve věci katolické emancipace angažovali pouze majetní katolíci, statkáři, obchodníci nebo inteligence. Pokud však hnutí mělo mít úspěch, potřebovalo daleko větší podporu u co možná nejširších vrstev obyvatelstva. A přesně o to se pokusil Daniel O'Connell, když založil organizaci „Katolický svaz“.²²¹

Při organizaci svazu významně pomohlo katolické duchovenstvo. Katoličtí kněží působili po celé zemi a lidé jim důvěřovali, takže do svazu přiváděli stále nové a nové členy. Dalším důležitým aspektem úspěchu byl nízký finanční příspěvek (jedna penny) za členství, jež si mohli dovolit i ti nejchudší. Placení příspěvků zabezpečilo, že členové nechtěli zůstat pozadu a o dění se aktivně zajímali. Vybrané finance navíc vzhledem k počtu členů nebyly nízké a překonaly jakékoliv jiné organizace, které měly v minulosti podporu pouze majetnější občanů. Prostřednictvím Katolického svazu se římskokatoličtí věřící poprvé ve velkém sjednotili a cítili pocit sounáležitosti a sdíleného cíle. Podařilo se tak zaktivizovat masy lidí různých vrstev společnosti. Důležitým projevem nové katolické síly byla účast ve volbách, kde se katolíci poprvé rozhodli postavit za své zájmy, nikoliv za zájmy velkostatkářů.²²²

V roce 1826 se konaly všeobecné volby, do nichž mohli svými hlasy zasáhnout katolíci, i když sami zvoleni být nemohli. Podpora ze strany Katolického svazu zapříčinila, že se katolíci nebáli volit proti vůli velkostatkářů. Když přišla z jejich strany perzekuce Svaz perzekvované zemědělnice finančně podpořil ze svého rozpočtu. A jelikož katolíci v irských hrabstvích tvořili většinu, podařilo se zvolit takové protestantské kandidáty, kteří byli nakloněni zrovnoprávnění

²²⁰ WHYTE, J. H. Doba Daniela O'Connella. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 188.

²²¹ Tamtéž, s. 189.

²²² WHYTE, J. H. *Doba Daniela O'Connella*. S. 190.

vyznání. Největší úspěch zaznamenal sám Daniel O'Connell, když kandidoval na post poslance za hrabství Clare. Sám jako katolík sice zasedat v parlamentu nemohl, ale účast ve volbách zákonem ošetřena nebyla. O'Connell porazil protestantského velkostatkáře a v celé zemi vyvolal vlnu euforie, která neušla ani britské vládě vedené vévodou z Wellingtonu. Nutno dodat, že duchovenstvo katolické voliče organizovalo systematicky a pokojně, nedocházelo k ozbrojeným střetům ani násilí, za což se sám O'Connell osobně zaručil. Přesto se Wellington i Robert Peel (ministr vnitra) obávali nové situace v Irsku, jež by mohla eskalovat, kdyby požadavky katolíků parlament dále opomíjel. Situace v britské sněmovně se také značně proměnila. Poslanci podporující zrovnoprávnění nově drželi těsnou většinu a vše nasvědčovalo tomu, že by zákon o katolické emancipaci prošel. V roce 1829 se tak skutečně stalo a zákon vstoupil v platnost. Veškerá významná omezení byla zrušena. Především mohli být katolíci poslanci parlamentu i ministry. Jediné, co stále nemohli zastávat, byl úřad lorda místodržícího a lorda kancléře. Nicméně to, co O'Connell a Katolický svaz s pomocí duchovenstva dokázali, byl enormní úspěch, jenž prokázal sílu organizované formy veřejného mínění. Z O'Connella se stal národní hrdina a zároveň získal křeslo poslance. Svůj vliv hodlal znovu využít ve snaze o zrušení unie.²²³

Daniel O'Connell se v parlamentu snažil o spolupráci s liberální stranou a doufal v její podporu v otázce zrušení unie obou zemí. Když se k moci po volbách roku 1841 dostali konzervativci v čele s Robertem Peelem, uvědomil si, že vlastní parlament Irsko jen tak nezíská. Rozhodl se proto k nové agitační kampani, ve které chtěl získat podporu celého Irska. Vycházel z úspěšné kampaně za zrovnoprávnění katolíků a založil Svaz za zrušení unie (Repeal Association). Znovu se vybíraly členské příspěvky, katolické duchovenstvo znovu sehrálo významnou roli při organizaci. V době, kdy kampaň vrcholila (1843), se konala masová shromáždění na významných místech země. Státisíce lidí se sešlo např. na kopci v Taře a jejím okolí, kde mělo být podle legend sídlo irských velekrálů a mytologických hrdinů. Celkový počet mohl být okolo jednoho milionu účastníků. Provolávala se hesla, hrála hudba a zpívalo se, ale všichni přišli především podpořit O'Connella a dát najevo svůj názor. Chtěli odtržení od unie a vlastní parlament. Znovu nedocházelo k žádným násilnostem. Daniel O'Connell věřil, že svého mohou Irové dosáhnout jedině mírumilovnou cestou, když celé Irsko vyjádří své přání odtrhnout se od Británie. Doufal, že se parlament a jeho poslanci skloní vůli lidu a změní svůj postoj. V tomto případě se však mýlil. Situace v parlamentu byla jiná než při boji za zrovnoprávnění katolíků. Vláda a valná většina poslanců byla rázně proti zániku unie. Postoj

²²³ WHYTE, J. H. *Doba Daniela O'Connella*. S. 190–193.

ministerského předsedy sira Roberta Peela hovořil za vše: „Neexistuje žádný prostředek, žádná moc ani autorita dané vládě výsadou koruny a stávajícími zákony, které bychom ve snaze udržet unii nepoužili...“²²⁴

V boji za odtržení O'Connell neuspěl. Poslední valné shromáždění bylo vládou zakázáno i za cenu možného krveprolití. Politika mírumilovných prostředků tak našla svou mez a Svaz za zrušení unie postupně zanikl. Jeho zakladatel zemřel v roce 1847. Nicméně myšlenky, které vznikly uvnitř hnutí, například u skupiny Mladé Irsko (Young Ireland), nezmizely a ovlivnily mnoho dalších generací. Mezi ty nejdůležitější patří nové pojetí irského národa jako společenství všech, kdo v Irsku žijí bez ohledu na vyznání či původ. Jeden ze členů skupiny, James Fintan Lalor, přišel také s tvrzením, že otázka národnosti a nezávislosti nikdy nezíská dostatečnou podporu všech Irů, pokud se nezačne řešit problém celého systému držby zemědělské půdy. Tento problém vynesla do popředí politického zájmu až jedna z největší přírodních a humanitárních katastrof v dějinách lidstva, Velký irský hladomor.²²⁵

1.4.2. Velký irský hladomor

An Gorta Mór (irsky), Velký irský hladomor je událost irských dějin, která si v této práci zaslouží právem větší prostor než ostatní kapitoly. Je to etapa irské historie, jež zanechala v kolektivní paměti Irů nesmazatelné stopy a je stále součástí jejich identity. I dnes, více než 175 let po hrůzných letech 1845–51, patrně neexistuje Ir, který by nevěděl, co se v polovině 19. století přihodilo více než milionu irským občanům. Jedná se o jednu z největší přírodních a humanitárních katastrof novodobé historie lidstva. Historikové se stále tématem hojně zabývají a kontroverzní otázka zodpovědnosti a viny nepřestává veřejnost zajímat. Následky hladomoru byly totiž natolik závažné, že podnítily řadu změn, jež výrazně ovlivnily další vývoj irského státu. V následujících podkapitolách se proto podíváme na příčiny této katastrofy, stručný průběh, metody, kterými se unijní parlament a vláda pokoušely krizi řešit, a také na následky celého neštěstí.

1.4.2.1. Příčiny hladomoru

Irský hladomor způsobil podle dat z moderních ekonometrických metod smrt přibližně jednoho milionu Irů.²²⁶ Kromě vyhladovění se do tohoto čísla započítávají úmrtí, která s nedostatkem jídla přímo či nepřímo souvisela. Lidé byli velmi vyčerpaní, jejich imunita

²²⁴ WHYTE, J. H. *Doba Daniela O'Connella*. S. 194–197.

²²⁵ Tamtéž, s. 198–199.

²²⁶ JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. 2nd ed. Dublin: Wiley-Blackwell, 2010, s. 69.

snadno podléhala nejružnějším nemocem a infekcím. Trpěli kurdějemi, tyfem, recidivující horečkou nebo úplavicí. Kromě jídla často postrádali i teplé oblečení, takže se nezřídka stávalo, že v zimě umrzali. Bez ohledu na konkrétní důvod úmrtí, hlavní příčina celého problému byla ekologického charakteru. Historikové však uvádějí i další faktory a příčiny, které nešťastně přispěly k celkovému rozsahu této humanitární krize.

Na počátku velkého irského hladomoru stál houbovitý mikroorganismus, *Phytophthora infestans*, který u brambor způsoboval plísňové onemocnění zvané jako „bramborová plíseň“ či podle zbarvení „černá plíseň“ (the black blight). Nemoc se poprvé objevila ve Spojených státech (1843), odkud se dostala do Evropy a v pozdním létě 1845 také do Irska. Když si irští zemědělci v září 1845 na západě země (hrabství Cork, Galway, Clare, Mayo, Roscommon) jako první choroby všimli, neuvědomovali si závažnost celé situace. Za pouhý měsíc se však nemoc rychle šířila a ničila úrodu brambor i mimo západní část země. Zprávy z očitých svědectví jsou výstižné: „Úroda brambor je tak špatná, že ti chudáci, co pole pronajímají, říkali, že je nemá cenu vykopávat.“²²⁷ Stejně špatné zprávy přicházely z hrabství Cork: „...při nejmenším jedna třetina brambor není vhodná k jídlu.“²²⁸ A svědectví z hrabství Meath ukazuje, že se plíseň rozšířila i na východ země: „V mnoha případech lidé přišli více než o třetinu úrody. Jen několik málo polí je bez nákazy.“²²⁹ Navzdory zmíněnému poklesu úrody, více než polovina zemědělské produkce brambor odolala, což bylo zapříčiněno především tím, že nemoc udeřila v pozdní fázi zemědělské sezóny. S přispěním dodávek obilí ze zahraničí situace nebyla tak vážná a mortalita tak vysoká jako v následujících letech, kdy plíseň zasáhla celou zemi.²³⁰

V roce 1846 se velice nakažlivá plíseň objevila znovu a tentokrát byla zcela devastující, když zničila v podstatě celou úrodu brambor v Irsku. Chudí Irové, jejichž život závisel na produkci brambor, museli sníst i poslední zásoby, jež měly sloužit k nové výsadbě a byly naprosto klíčové pro příští sezónu. Toto zoufalství vyústilo k razantnímu poklesu výměry půdy zasazených brambor. V roce 1844 bylo osázeno 2,4 milionu akrů půdy a vyprodukováno 15 milionů tun brambor. Další rok to byly 2 miliony akrů a 10 milionů tun brambor. V roce 1846 úroda poklesla na 3 miliony tun brambor. 300,000 osazených akrů v roce 1847 vyústilo k tragické úrodě 2 milionů tun brambor, a to navzdory tomu, že tento rok kvůli počasí bramborová plíseň neudeřila naplno. Roku 1848 byla úroda znovu okolo 3 milionů tun. Takový

²²⁷ FERRITER, D. a TÓIBÍN, C. *The Irish Famine: A Documentary*. New York: Profile Books Limited, 1999, s. 45.

²²⁸ Tamtéž, s. 45.

²²⁹ Tamtéž, s. 45.

²³⁰ JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. S. 69.

pokles v produkci hlavního a velmi často také jediného jídla milionů chudých Irů vedl k fatálním následkům. Mortalita byla vysoká a neklesala až do roku 1851.²³¹ Ekologická příčina, nákaza ničící úrodu brambor, by však v zemi s kvalitním a vyspělým hospodářstvím nemohla napáchat takové škody na životech jako v Irsku. Zemědělství však v této zemi bylo velmi zranitelné.

Další příčinou hladomoru je podle historiků nedostatečné a zastaralé hospodářství, které nemohlo dále uživit stále rostoucí irskou populaci. V průběhu 18. století se v Irsku po dlouhé době neválčilo a demografická křivka rychle rostla. V roce 1790 tvořilo irskou populaci 4 miliony lidí a do začátku 19. století to bylo již 5 milionů. Růst utnul až v roce 1846 irský hladomor, do té doby irská populace dosáhla svého vrcholu, jenž čítal 8,5 milionu lidí. Podle historičky Ciary Boylan byl největším problémem irského hospodářství jeden konkrétní faktor, a to naprostá závislost značné části populace na jediné potravíně, na bramborách. Těsně před hladomorem bylo v Irsku na 3 miliony lidí životně závislých na úrodě brambor. Třetina celé zemědělské půdy byla určena pro jejich pěstování. Pro chudé byly brambory velmi výhodné, protože mají skvělé výživové hodnoty, mohli je jíst během celého roku, a především na poměrně malém kousku půdy vypěstovat dostatek jídla pro celou rodinu, výnosnější sklizně by s jinou plodinou nedosáhli. Závislost tak byla úplná. Jiné plodiny (např. obilniny) byly buď okamžitě exportovány do zahraničí, nebo byla jejich cena pro venkovskou chudinu příliš vysoká. Pro značnou část obyvatelstva tedy v případě nouze (nedostatku brambor) neexistovala žádná alternativa.²³²

Další příčinu hladomoru lze spatřit v nedostatečné pomoci ze strany britské vlády (dodnes mnoho Irů dává hladomor za vinu Angličanům). Historik John Mitchel trefně shrnuje tradiční irský pohled na katastrofu: „Všemocný (Bůh) seslal bramborovou plíseň, ale Angličané stvořili hladomor.“²³³ A to především tím, že za celou dobu hladomoru, kdy lidé umírali hladem, nepozastavili export potravin ze země. Podle některých radikálnějších názorů to byl akt systematického snižování populace přelidněného Irska, jinými slovy „genocida“. To je však velmi silné obvinění, neboť určité kroky pomoci podniknuty byly (viz další část této kapitoly), i když ze zpětného pohledu naprosto nedostatečné.²³⁴ Christine Kinealy, historička zabývající se irským hladomorem, poukazuje na velký úspěch venkovních vývařoven, jež britská vláda

²³¹ SOLAR, P. The Great Famine Was No Ordinary Subsistence Crisis. In: CRAWFORD (ed.). *The Irish Experience*. Edinburg: John Donald, 1989, s. 114–118.

²³² BOYLAN, Ciara. Famine. In: BOURKE, R. and MCBRIDE, I. *The Princeton History of Modern Ireland*. Princeton: Princeton University Press, 2016, s. 405.

²³³ JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. S. 78.

²³⁴ Tamtéž, s. 78.

(za Roberta Peela) zavedla v létě roku 1847. Tyto výdejní místa dokázaly denně nakrmit až 40 procent irské populace, bohužel jen dočasně, protože je vláda zanedlouho zrušila. Kinealy také přidává srovnání nákladů, které vláda vynaložila na pomoc Irsku a jež utratila za krymskou válku v letech 1853–1856. Pomocné programy vládu stály přibližně 9 milionů liber, zatímco tříletá válka na Krymu 69 milionů liber.²³⁵ Přes jistou snahu Irsku pomoci, britská vláda patrně neviděla řešení irské krize jako svou prioritu. Kromě toho se nehodlala vzdát své ekonomické politiky zvané „laissez faire“ (nechat plynout). Od roku 1847, kdy vládu konzervativců Roberta Peela vystřídala vláda Johna Russella, se nová vláda zdráhala, aby stát jakkoliv zasahoval do obchodu a hospodářství země. A tak „obilnice Anglie“, jak se Irsku přezdívalo, protože do Anglie každoročně dováželo obilí pro obživu 2 milionů Angličanů, stále vyvážela jídlo (obiloviny, dobytek, mléčné produkty, králíky, ryby aj.), které mohlo zachránit statisíce životů.²³⁶ Místo embarga na export však vláda přicházela s neefektivními a nedomyšlenými nástroji jako bylo poskytování veřejných prací. Nelze se proto divit, že přeživší Irové připisovali hlavní část viny právě britské vládě.

1.4.2.2. Strategie pomoci

Historikové dnes vládní pomocné programy v době hladomoru hodnotí různě. Tradiční názor je, že se jejich efektivita měří podle počtů obětí, a jelikož jich bylo kolem jednoho milionu, unijní vláda a parlament katastrofálně selhaly. Podle smířlivějších historiků je potřeba brát v potaz nejen životy, které byly ztraceny, ale také životy, jež byly zachráněny.²³⁷ Otázkou viny se však dále zabývat nebudeme, namísto toho si představíme jednotlivé nástroje, které vláda v boji s hladomorem využila.

Když bramborová plíseň v roce 1845 poprvé udeřila (zatím v omezené míře), tehdejší ministerský předseda z řad konzervativců sir Robert Peel rychle zareagoval a nechal objednat americkou kukuřici v hodnotě 100,000 liber. Na irský trh se kukuřice dostala v březnu 1846. Úmyslem tohoto tahu nebylo nahradit soukromé prodejce, ale kontrolovat jejich ceny na trhu. Někteří obchodníci se totiž na krizi snažili vydělat, ceny tak rostly a chudší obyvatelé na jídlo nedosáhli. Peelova vláda nechala v zemi zřídit speciální pomocné výbory, které měly za úkol shánět finanční pomoc ze soukromé sféry. Vláda pak částku, kterou výbory získaly navýšila stejným příspěvkem. Další funkcí, které výbory měly, byla distribuce zakoupeného jídla, které pak prodávala za kupní cenu nebo je často, tam kde to bylo nezbytné, rozdávala zadarmo (to

²³⁵ KINEALY, Ch. Food Exports from Ireland 1846–47. *History Ireland*. 1997, 5 (1), s. 32–33.

²³⁶ Tamtéž, s. 32–36.

²³⁷ JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. S. 79.

však bylo proti oficiálním nařízením). Tyto podniknuté kroky Peel doplnil nabídkou pracovních příležitostí. Vláda nabízela lidem zaměstnání ve formě veřejných prací. To by se společně s distribucí levnějšího jídla dalo považovat za správný krok. V praxi, kdy se vláda snažila zasahovat do obchodu a trhu práce co nejjemněji, to z několika důvodů nefungovalo. Aby veřejné práce poskytované státem nelákaly dělníky od jiných soukromých projektů, vyplácel stát nižší mzdy. Jiný problém zase tkvěl v pozdním vyplácení platu zapříčiněním omezenou peněžní ekonomikou Irska. Z těchto dvou důvodů si lidé byli nuceni brát zboží na dluh za vysoké ceny od soukromých prodejců.²³⁸

Jak již bylo nastíněno v podkapitole o příčinách hladomoru, za celou dobu hladomoru žádná vláda nezakázala export potravin ze země. V rámci hlavní zásady liberální ekonomie „laissez faire“, nechtěly do hospodářství země příliš zasahovat. Věřily v sebe-regulační sílu trhu. Robert Peel, jehož vláda skončila v červnu 1846, předvedl (dovážky kukuřice, kontrola cen), že je schopný intervenovat, aby zajistil, že trh bude pracovat ve prospěch veřejného dobra. Jeho nástupce, liberál John Russell, se však pravidel liberální ekonomie dogmaticky držel. Práva obchodníků a svobodu trhu stavěl nad životy hladovějící chudiny. Zakázal nové státní nákupy jídla a pozměnil některé platné mechanismy pomoci. Místní pomocné výbory například zcela zrušil a jejich funkci předal státní vládě (úředníci na vládě postrádaly empatii místní členů dřívějších výborů). Ceny jídla na trzích za nové vlády začaly růst, z kupních cen se najednou staly nadprůměrné tržní ceny zboží.²³⁹

Vláda Johna Russella nastolila nový přístup k hladomorem postiženému Irsku. Veškeré výdaje na pomoc irským občanům v nouzi nově nesli sami Irové, zejména velkostatkáři a plátcí daní, vláda poskytovala pouze půjčky, přestala se však podílet na financování pomoci jako to činila vláda Roberta Peela. Veřejné práce, které vláda rozšířila, zaměstnávaly v roce 1847 kolem 750,000 lidí. Celé schéma však bylo nedomyšlené. Dělníci byli placeni podle obtížnosti práce, takže ti, co byli z nedostatku stravy nejvíce unavení, si vydělali nejméně. Mzda byla často vyplácena až s několikátýdenním zpožděním, a především ji nehradil stát ale soukromí vlastníci pozemků nebo daňoví poplatníci v místě, kde byla práce zadána. Projekty často neměly vysokou hodnotu a většina nebyla ani dokončena. Veřejné práce neplnily svůj účel (chudina si nevydělala tolik, aby sebe a rodinu uživila) a byly zrušeny v květnu 1847.²⁴⁰

²³⁸ JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. S. 70.

²³⁹ Tamtéž, s. 72–73.

²⁴⁰ JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. S. 71–72., KINEALY, Ch. *The Irish Famine. North Irish Roots*. 1990, 2 (5), s. 159.

Pravděpodobně nejúčinnější pomocí, kterou vláda za celou dobu hladomoru představila, bylo zavedení sítě venkovní vývařoven (soup kitchen). Byly to stanoviště, kde lidé dostávali jídlo (nejčastěji polévky) nejčastěji zadarmo nebo pod tržní cenou. Jednalo se o masivní logistický úspěch, když během léta 1847 využilo tuto podporu 3 miliony lidí. Finance na provoz vývařoven byly získány výběrem daní z majetku v administrativních jednotkách, kde se stanoviště nacházela. I tento typ pomoci nebyl bez chyby. Lidé kvůli jídlu museli nezdárka urazit dalekou cestu a na místo přišli vyčerpaní, najedli se obvykle nutričně málo hodnotné polévky či ovesné kaše a šli zpět domů. Otázkou je, zdali i přes přijaté jídlo nebyly stále v kalorickém deficitu. Dalším problémem byly dlouhé fronty, ve kterých si čekající mohli snadno předat infekční nemoci jako např. tyfus. Venkovní vývařovny byly nicméně historiky hodnoceny kladně a zcela jistě snižovaly úmrtí vyhladověním. Bohužel fungovaly pouze dočasně v průběhu léta 1847. Poté byly zrušeny stejně jako veřejné práce a činnost pomocných výborů vzniklých za sira Roberta Peela. Od této doby byla v platnosti pouze forma pomoci zřízená podle chudinského zákona (chudobince a později i venkovní pomoc).²⁴¹

V průběhu celého hladomoru byl hlavním nástrojem pro pomoc lidem v nouzi tzv. chudinský zákon z roku 1838 (the poor law). Ten rozděloval celé Irsko do 130 a později do 160 administrativních jednotek. V každé z nich fungoval jeden chudobinec²⁴², kde se mělo dostat pomoci těm nejchudším a nejzranitelnějším, kteří se o sebe nedokázali sami postarat. Do jara roku 1847 však byla většina chudobinců zcela přeplněná, jejich správci museli mnoho lidí odmítat, a tím je v mnoha případech odsoudit na smrt. Během roku 1849, kdy naplnění chudobinců dosáhlo vrcholu, jimi prošlo až 930 000 lidí. Ubytování v těchto domech však nemuselo znamenat záchranu, někdy tomu bylo i naopak. Tyto instituce byly značně podfinancovány, neboť prostředky na jejich chod pocházely od roku 1847 pouze od místních plátců daní (velkostatkářů, šlechty, bohatší farmářů), kteří žili ve stejných administrativních jednotkách, kde stály chudobince. Často tak chybělo základní vybavení jako dostatek příkrývek, oblečení, matrací nebo dezinfekčních prostředků. Kapacita ubytování byla ve většině případů výrazně překročena a hygienické podmínky byly zoufalé, což vyústilo v šíření infekčních nemocí. Příděly jídla byly malé a pokrmy málo výživné, přesto mnoho lidí volilo chudobinec před téměř jistou smrtí venku. Do roku 1847 mohli lidé v existenční nouzi získat prostřednictvím chudinského zákona příděly jídla pouze pokud byly ubytováni v chudobincích. Od června 1847, když bylo jasné, že jejich kapacita nestačí, byla zavedena i venkovní pomoc.

²⁴¹ JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. S. 72., KINEALY, Ch. *The Irish Famine. North Irish Roots*. 1990, 2 (5), s. 160.

²⁴² Příloha č. 20.

Lidé, kteří se nedostali do chudobince, mohli požádat o porci jídla i mimo něj. Pomoc se i tak nedostávala všem, kdo o ni zažádali. Existovala totiž různá pravidla pro poskytnutí pomoci, která se naštěstí se zhoršující situací rozvolňovala. Jedno z pravidel například zakazovalo poskytnout pomoc zemědělcům, kteří obdělávali více než čtvrtinu akru půdy.²⁴³

Do jaké míry jednotlivé nástroje a metody pomoci přispěly ke zmírnění katastrofy je dnes velmi těžké posoudit. Roku 1851 byla poprvé sklizeň brambor téměř bez nákazy. I když počet nemocných a úroveň mortality byly stále značně vyšší než před rokem 1845, roku 1852 již můžeme mluvit o konci hladomoru. Následky si z něj však Irsko nese až do současnosti.²⁴⁴

1.4.2.3. Následky hladomoru

Velký irský hladomor měl na irskou společnost mnohačetné dopady a způsobil v následném období mnoho změn. O život přišlo milion Irů a dalších přibližně jeden a půl miliónu emigrovalo, nejčastěji do Spojených států a Kanady. Výrazný úbytek obyvatel ovlivnil především irské zemědělství, ale dopady byly daleko širší, v následujících odstavcích o nich bude pojednáno.

Pokles populace z 8,5 milionu na přibližně 6 milionů byl způsoben milionem obětí, ale také masivní emigrací, ke které před hladomorem sice také docházelo, avšak v několikanásobně menším měřítku. Do konce 18. století bylo ve Spojených státech přibližně 44,000 Irů. Jen v samotném roce 1847 jich opustilo Irsko přes 200,000 a v roce 1852 přes 350,000. Počty emigrantů navíc zůstávaly vysoké i po konci hladomoru. Mezi lety 1845–1855 jich opustilo Irsko na 1,5 milionu. Jak Alvin Jackson popisuje, charakter emigrace se značně proměnil. Před hladomorem se jednalo o spíše nechtěnou cestu do vyhnanství, např. z důvodu náboženského útlaku. S příchodem hladomoru znamenala emigrace do Ameriky v mnoha případech vítanou, ale zároveň nezbytnou únikovou cestu. Dříve byla emigrace vnímána jen jako vzdálená možnost, která se stávala někomu jinému, najednou se z ní stala bezprostřední osobní volba.²⁴⁵ Nutno dodat, že volba to byla často zoufalá, protože dlouhá přeprava loďmi do Ameriky byla také velmi riskantní, neboť dopravci plnili lodě, jak to jen šlo, aby vydělali co nejvíce. Následkem pak byly lodě plné nemocných kvůli špatné hygieně a nedostatku jídla. Během cesty se lodě nezřídka plnily mrtvolami. Ne nadarmo se takovým lodím říkalo „coffin ships“ (rakevní lodě). V průběhu hladomoru na těchto lodích zemřelo kolem 50,000 pasažérů.

²⁴³ JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. S. 74–75., KINEALY, Ch. *The Irish Famine. North Irish Roots*. 1990, 2 (5), s. 158.

²⁴⁴ KINEALY, Ch. *The Irish Famine. North Irish Roots*. 1990, 2 (5), s. 161.

²⁴⁵ JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. S. 82.

Američané irského původu dnes tvoří zhruba 10 % (32 mil.) z celkové populace Spojených států amerických (330 mil.). Mezi slavné Američany s irským původem patřili např. někdejší američtí prezidenti John Fitzgerald Kennedy nebo Ronald Reagan.²⁴⁶

Hladomor způsobil nejen okamžitý úbytek počtu obyvatel, ale také dlouhodobou tendenci dalšího poklesu, který nezapříčinila pouze emigrace, ale i vzrůstající trend uzavírat manželství v pozdějším věku nebo se neženit vůbec a zůstat bez dětí. Během hladomoru byly nejvíce postiženy hrabství na východě a jihovýchodě země, kde některé regiony přišly až o třetinu svých obyvatel²⁴⁷. Hladomor zasáhl především chudé obyvatelstvo závislé na bramborách. Mnoho z těchto Irů byli gaelští Irové hovořící irsky. V roce 1845 mluvila irštinou až polovina populace. V roce 1851 to bylo jen 21 % procent. Díky stále silnějšímu procesu anglikanizace se počet aktivních mluvčích irštiny stále zmenšoval. Dnes jí aktivně mluví přibližně 100,000 obyvatel, většina z nich žije na západě země v pobřežních oblastech, převážně se jedná o hrabství Donegal v Ulsteru, geografickou oblast Connemara v Connachtu a poloostrov Dingle v Munsteru. Těmto oblastem, kde se mluví převážně irsky, se říká Gaeltacht^{248, 249}.

Značná změna v období po hladomoru nastala v zemědělství. Masivní úbytek pracovní síly znamenal, že mnohá pole neměl kdo obdělávat. Musel se tedy změnit charakter zemědělského hospodářství. Značná část zemědělců přestala obdělávat půdu a raději přešla na chov hospodářských zvířat a pastevectví. Z pěstování obilovin, zeleniny a brambor se přeorientovaly na masné a mléčné produkty (nebo přešli na kombinovanou produkci živočišnou i rostlinou). Převaha brambor v irské stravě skončila. V 60. a 70. letech byla jejich úroda sotva poloviční oproti letům před hladomorem. Mohla za to bramborová plíseň, která v některých částech země stále přetrvávala a snižovala sklizeň, v kombinaci s nedůvěrou v tuto plodinu. Většinu obětí hladomoru tvořili drobní rolníci (cottiers), kteří žili v malých chatrčích, jež si pronajímali společně s kouskem půdy od větších farmářů nebo přímo od majitelů pozemků. Tito lidé žili na hranici existenční minima a výpadek jejich primární obživy je zdecimoval, malí rolníci tak téměř zmizeli. Mnoho pozemků o rozloze mezi 1–5 akry zaniklo. Před hladomorem tvořily až 45% celkové půdy, v roce 1851 to bylo jen 15 %. Naopak velké a střední pozemky rostly, neboť docházelo ke konsolidaci menších opuštěných pozemků s většími. Držba půdy o rozloze 30 a více akrů dělala před krizí asi 7 %, po hladomoru vzrostla na 26 %.²⁵⁰ S vymizením

²⁴⁶ BOYLAN, Ciara. *Famine*. S. 409.

²⁴⁷ Příloha č. 21.

²⁴⁸ Příloha č. 22.

²⁴⁹ JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. S. 83.

²⁵⁰ BOYLAN, Ciara. *Famine*. S. 417.

značné většiny chudých, malých rolníků a oslabením irské šlechty, která na svých bedrech nesla většinu nákladů na pomoc postiženým oblastem, se do popředí dostávala třída středních farmářů. Jak zdůrazňuje Jackson: „V letech po hladomoru bylo Irsko zemí středních farmářů. V irské společnosti dominovaly hodnoty, zvyky a životní styl farmářů.“²⁵¹ Ti zemědělci, kteří přežili, ať už střední farmáři či menší rolníci, se v období po hladomoru dočkali zlepšení životní úrovně i vyšších mezd. Před hladomorem bylo v Irsku takové množství uchazečů o práci a nájem půdy, že majitelé pozemků nebo obecně zaměstnavatelé nebyli nuceni platit vyšší mzdy nebo pronajímat půdu za rozumnou cenu, a tak své pracovníky či nájemce často vykořisťovali.²⁵² Když hladomor skončil ubylo na pracovním trhu velké množství pracovní síly. Pokud potřeboval nějaký statkář pracovní sílu, musel tentokrát nabídnout lepší podmínky. Hladomor a velký počet jeho obětí (většinou chudých rolníků, nájemců) však jednoznačně prohloubil společenský rozkol mezi bohatou třídou vlastníků půdy (statkářů a velkostatkářů) a jejich nájemci. Tento problém, který hladomor pomohl odkrýt, v dalších desetiletích postupně eskaloval až došlo k tzv. pozemkovým válkám (viz další kapitola).²⁵³

Nacionalistické hnutí (Repeal movement) za odtržení Irska od Británie bylo do značné míry ochromeno hladomorem a smrtí významného irského politika Daniela O'Connella (1846). Hladomor se však stal v očích Irů nejsilnějším a nejmýstižnějším příkladem britské hrůzovlády nad Irskem. Nenávist vůči Angličanům měla sice daleko hlubší kořeny, obrovské množství obětí a nedostatečná pomoc Britů, byly ale pro velkou část obyvatel velmi živým, bezprostředním připomenutím a bolestivým symbolem nespravedlností a tyranie britské vlády. Alvin Jackson v tomto rozezleném postoji v kombinaci s relativní prosperitou farmářů vidí základy pro pozdější úspěšné nacionalistické hnutí.²⁵⁴ Irské politické smýšlení se totiž značně proměnilo. O'Connell, jenž do hladomoru vedl irskou politiku za odtržení, se jako majitel pozemků vyhýbal jakýmkoliv pokusům a snaze řešit palčivé problémy irského systému držby půdy. Za svého působení podporoval poklidné protesty a masová shromáždění v souladu s platnými zákony. Podporoval anglické liberály (Whigy) a nikdy nebyl dostatečně radikální, aby se pokusil vyvolat povstání či odboj. Přízrak masového hladovění, nemocí, byrokratické neschopnosti a nevoli britské vlády Irům více pomoci (z britských zdrojů) probudily tradici

²⁵¹ JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. S. 81.

²⁵² Během hladomoru bylo každodenní praxí, že statkáři vystěhovali své nájemníky z jejich pronajatých domovů a půdy, aby za ně nemuseli odvádět chudinskou daň. Takovéto aktivity vlastníků (či farmářů, kteří byli nájemci a současně pronajímateli) dále prohlubovaly celou krizi.

²⁵³ GREEN, E. F. F. Velký hladomor. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 209.

²⁵⁴ JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. S. 85.

fyzické síly (v minulosti např. Irská jednota), jež se projeví v následných etapách irských dějin (už v roce 1848 proběhla omezená a špatně připravená rebelie proti anglické nadvládě). Hlavní důsledek hladomoru shrnuje výstižně irský historik Alvin Jackson: „Hladomor poukázal na hluboké problémy v irském systému držby půdy... Až hladomor dokázal spojit otázku držby půdy s otázkou národnostní, přesněji spojit otázku půdy s násilným nacionalismem. Hladomor tak definoval směřování irské politiky na dalších 50 let.“²⁵⁵

1.4.3. Pozemková revoluce a hnutí za autonomii

V druhé polovině 19. století v irské společnosti rezonovaly dva základní požadavky. Prvním požadavkem byla změna systému pozemkového vlastnictví a druhým právo Irska na vlastní parlament, jehož prostřednictvím by si samo rozhodovalo o svých vnitrostátních záležitostech (požadavek autonomie). Irští politici a jiní irští aktivisté a myslitelé si uvědomovali, že tyto dva požadavky jsou spolu neodmyslitelně spjaté. Vlastníky půdy byli stále převážně protestanští velkostatkáři, kteří vlastnili rozlehlé pozemky, jež pronajímali farmářům nebo menším rolníkům. Podmínky pronájmu byly pro nájemce často velmi nevýhodné a přísné, když je majitelé v podstatě kdykoli mohli z pozemků vystěhovat, což se také ukázalo být významným problémem v období velkého hladomoru. Velkostatkáři byli chráněni zákonem a ten bylo potřeba změnit.²⁵⁶

Existovaly dvě hlavní strategie, kterými Irové chtěli dosáhnout zrušení Unie s Velkou Británií. Nejsilnější podporu irské společnosti měla strategie spoléhající na legální konstituční nástroje. Irští poslanci se v rámci unijního parlamentu snažili přesvědčit vládu, aby prosadila zákon o irské autonomii. Argumentovali svébytností irského národa, který si zaslouží vlastní samosprávu. První výrazná strana, jež měla velkou podporu irských voličů a zároveň pevně hájila jejich zájmy, byla strana Isaaca Butta zvaná Home Rule Party nebo také Home Rule League (Autonomní strana či Strana za autonomii). Butt však svým přesvědčováním poslanců dolní sněmovny příliš úspěchu neměl, a tak ho v roce 1877 ve vedení strany nahradil protestantský nacionalistický statkář Charles Stewart Parnell, jenž se stal jednou z nejslavnějších postav irských dějin. Byl to velmi schopný politik, který se nebál používat taktiku různých obstrukcí v parlamentu, aby dosáhl svého. Těšil se velké podpoře Irů v Irsku i ve Spojených státech nebo Austrálii, od kterých dokázal pro svou věc získávat nemalé finanční

²⁵⁵ JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. S. 85.

²⁵⁶ MOODY, T. W. Feniánské hnutí, autonomie a pozemková válka. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 210.

dary. Autonomní stranu přejmenoval na Irskou parlamentární stranu, která měla až do roku 1916 jednoznačně největší zastoupení irských poslanců v unijním parlamentu.²⁵⁷

Mimo parlamentních, konstitučních snah však existovala alternativa v podobě organizace, jež navazovala na násilnou revoluční tradici Irské jednoty (povstání z roku 1798) a Mladého Irska (povstání 1848). Jednalo se o hnutí nazvané Irské republikánské bratrstvo (IRB), jež vzniklo roku 1858 a tvořili jej i američtí emigranti. Členové bratrstva, známí také jako feniáni, odmítali konstituční snahy o autonomii, přáli si vytvoření zcela nezávislé irské republiky, a poněvadž nevěřili, že by Britové s irskou nezávislostí dobrovolně souhlasili, vytvořili tajnou vojenskou organizaci a čekali na vhodnou dobu, kdy bude impérium v krizi nebo ve válce. První menší povstání zorganizovali již roku 1867, nemělo však dostatečnou podporu a bylo rozprášeno. Bratrstvo se však znovu zkonsolidovalo a čekalo až do roku 1916, kdy jeho členové stáli za tzv. Velikonočním povstáním (viz. další kapitola).²⁵⁸

Konstituční a revoluční síly se přes své rozpory dokázaly přenést ve věci nespravedlivého systému držby irské půdy. V letech 1879–82 hrozil Irsku nový hladomor, když se sešly negativní faktory jako pokles cen zemědělských produktů, neúroda a výjimečně deštivé počasí. Mnoho menších zemědělců nemělo na zaplacení nájmu, hrozilo jim tak vyhoštění z půdy a nedostatek obživy. Poprvé v irské historii si takové zacházení nájemci nechtěli nechat líbit, pod vedením Ch. S. Parnella vznikla nová celostátní organizace „Irská národní pozemková liga“. Liga v sobě sdružovala jak umírněné stoupence autonomie, tak vyhraněnější feniány. Když vypukla tzv. pozemková válka, kdy proti sobě stály třídy nájemců a velkostatkářů, liga, jež získávala finanční podporu i z irských zámořských komunit v Severní Americe a Austrálii, poskytovala postiženým zemědělcům materiální pomoc. V součinnosti s katolickou církví a různými dobrovolnickými agenturami se podařilo hrozbu dalšího hladomoru odvrátit.²⁵⁹

Liga organizovala odpor proti vystěhovávání nájemců z pronajatých pozemků a snažila se o snížení jejich nájmu. Konečným cílem bylo, aby se z nájemců stali vlastníci půdy, a přerušili tak hegemonii velkostatkářských držitelů. Válka nebyla vedena násilím (mimo několika excesů), ale mravní silou. Když vlastníci přes soudní rozhodnutí nechali nájemce vystěhovat, členové hnutí pořádali masové demonstrace, ze společného fondu se postiženým rodinám zajistilo ubytování i obživa. Na farmy, odkud byli vypovězeni, se uplatňoval bojkot, a vlastníci se tak se svými velkými pozemky často ocitli v úplné izolaci. Nedostávalo se jim

²⁵⁷ MOODY, T. W. *Feniánské hnutí, autonomie a pozemková válka*. S. 215–217.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 212–213.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 218–219.

pracovní síly na obdělávání půdy a někdy kvůli embargu nemohli získat určité zboží. Při zhoršující se situaci začalo docházet i k násilnostem a nepokojům, lidé obecně přestávali respektovat oficiální zákony a řídili se pouze podle ustanovení Pozemkové ligy. Vláda musela zasáhnout a situaci prostřednictvím donucovacích prostředků zpacifikovala. Zároveň však předseda britské liberální vlády William Gladstone prosadil nový zákon o držbě půdy. Nově byly zřízeny soudy, které vyměřovaly spravedlivé nájmy, jež platily na dobu minimálně 15 let. Liga chtěla ještě výraznější změny a odmítla v demonstracích přestat. Gladstone nechal všechny vůdce ligy včetně Parnella zatknout a Ligu rozpustil. Po určité době však byli vězni propuštěni. Parnell se zavázal nátlakový režim ukončit za příslib dalších změn v systému držby půdy. Po zmíněném zákonu prosazeném Gladstonem v roce 1881 se i další kabinet, nehledě na stranickou příslušnost, rozhodly změnit legislativu. Už po prvním zákonu se nájemné zmenšilo minimálně o pětinu a někteří statkáři půdu raději odprodali. Další zákony z roku 1885 a 1903 pak zavedly státem dotovaný odkup půdy a půjčky s nízkým úrokem pro nájemce. Starý systém statkářské půdy se postupně rušil a většinu pozemků vlastnili lidé, kteří na nich opravdu pracovali. Hnutí za změnu systému držby půdy v Irsku bylo úspěšné, snaha o získání irské politické autonomie či nezávislosti nikoli.²⁶⁰

Po dosažení pozemkových změn se Charles S. Parnell se svou Irskou parlamentární stranou snažil o přiznání autonomie. Když strana v roce 1885 drtivě vyhrála volby (v počtu irských křesel) do unijního parlamentu, liberál Gladstone (min. předseda) to považoval za jednoznačné přání lidu a zavázal se požadavky splnit. Ani v roce 1886, kdy zákon jeho vláda poprvé předložila, ani při druhém pokusu v roce 1893 se však návrh zákona nepodařilo parlamentem prosadit. Důvodů bylo hned několik. Konzervativci se báli rozpadu impéria a samostatný parlament z principu vždy odmítali. Liberálové navíc nebyli v otázce autonomie Irska zcela jednotní, a tak se pokaždé stalo, že zákon nikdy nepřešel přes sněmovnu lordů. Zásadní chybu udělal sám Charles Parnell, když se na veřejnost dostal jeho nemanželský román se ženou bývalého člena Parlamentární strany. Gladstone ve své argumentaci na podporu autonomie pro Irsko často poukazyval na historický dluh Británie vůči Irsku, mluvil o morální povinnosti podpořit autonomii (primárně vzhledem k hladomoru). Parnell, svým pro řadu Britů nemorálním činem, odradil mnoho voličů liberálů (1892 se konaly volby) a rozklížil svou vlastní stranu, když odmítl z vedení strany odstoupit. Po jeho smrti v roce 1891 byla strana značně názorově rozdělená. Nezávislost ani autonomii se tedy získat nepodařilo. Pro historický vývoj je ale důležité, že Ch. S. Parnell a jeho strana dokázali vyvinout v unijním parlamentu

²⁶⁰ MOODY, T. W. *Feniánské hnutí, autonomie a pozemková válka*, s. 220–221.

takovou aktivitu, že se o autonomii alespoň složitě jednalo a nechybělo mnoho, aby se podařilo dosáhnout vysněného cíle stejně jako v otázce držby půdy.²⁶¹

1.5. 20. století

1.5.1. Národní obrození vs ulsterští Unionisté

Po neúspěšných snahách Irské parlamentární strany za podpory liberální vlády Williama Gladstona prosadit zákon o autonomii v 80. a 90. letech 19. století začalo irské konstituční snažení o zrušení Unie stagnovat. Přelom století a začátek 20. st. se však nesl v duchu společenského a kulturní národního vzepětí. Do popředí veřejného života se dostávala různá apolitická hnutí, která se starala o oživení irského jazyka, literatury, tanců, hudby i národních irských sportů a tradic. Spisovatelé jako William Butler Yeats, George Russell, Douglas Hyde, nebo John Millington Synge stáli za tzv. angloirským literárním obrozením. Věřili, že si Irové bez duchovního života svou národní identitu dlouho neudrží. Připomínali lidem legendární heroické postavy z irských ság jako byl např. Cú Chulainn, jehož statečnost dávali za vzor, a šířili nacionalistické, někdy dokonce až separatistické myšlenky.²⁶²

Velký ohlas získalo nové hnutí nazvané „Gaelská liga“. Zakladatel hnutí Douglas Hyde byl toho názoru, že k obnovení nebo vytvoření svébytné, silné, irské národní kultury je nezbytné začít s deanglikanizací. To v praxi znamenalo nenapodobovat Angličany v jazyce, literatuře, hudbě, sportech, oblékání, zvycích ani dalších každodenních součástech života. Jedním z hlavních cílů bylo udržet irštinu při životě tam, kde se jí stále mluvilo a jednou ji znovu rozšířit po celé zemi tak, aby jí lidé aktivně používali. Liga pořádala množství jazykových, tanečních i dějepisných kroužků. Organizovala tematické společenské zábavy a slavnosti utužující vzájemná přátelství. Liga nebyla jenom jazyková organizace, historikové se o ni zmiňují jako o „dobře organizované nátlakové organizaci o široké základně“. Podporovala národní soběstačnost a zdravé sebevědomí. Díky její osvětové činnosti se Irové dokázali prosadit v každém odvětví vzdělanosti. K dalším úspěchům ligy bylo zavedení irštiny v 1300 základních školách a zvýšení gramotnosti irského obyvatelstva. Za rok Liga prodala kolem 250 000 knih, které sama vydávala. Za to, že dnes lidé po celém světě slaví Den sv. Patrika, je také částečně zodpovědná Gaelská liga, když prosadila den světceva skonu jako národní svátek. Vedle Ligy vznikla i Gaelská atletická asociace, jež podporuje tradiční irské národní sporty jako je hurling, irský fotbal nebo camogie (ženská verze hurlingu). I když zmíněné organizace nebyly politické,

²⁶¹ MOODY, T. W. *Feniánské hnutí, autonomie a pozemková válka*. S. 222–225.

²⁶² MCCARTNEY, Donal. Od Parnella k Pearseovi. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 226–227.

jejich zásluhy v boji za uznání irské národní svébytnosti byly bezprecedentní. Ve 20. století se Evropou šířil názor, že by všechny kulturně svébytné národy měly dostat právo na vznik nových nezávislých států. Liga dokazovala, že si Irsko zaslouží svůj vlastní národní stát.²⁶³

Z nových politických hnutí, které byly inspirovány činností Gaelské ligy, nesmíme opomenout zejména stranu Sinn Féin (My sami). Její zakladatel Arthur Griffith byl věrný odkazu Ch. S. Parnella. Strana považovala zákon o unii z roku 1800 za protiprávní. Věřili proto, že by irští poslanci neměli usedat ve společném parlamentu s Brity, ale založit si vlastní volený sněm či radu, která bude reprezentovat jednotlivá hrabství a místní správy (zjednodušeně vlastní parlament). I když byl sám Griffith původně členem Irského republikánského bratrstva (IRB), a tedy příznivcem separatismu, Sinn Féin alespoň zpočátku usilovala o autonomii a dualistickou monarchii, jakou Irsko bylo před Spojeným královstvím (vliv britské vlády by však měl být daleko menší). Hlavním důvodem takového směřování byl především fakt, že autonomii a duální monarchii chtěly nejširší vrstvy obyvatelstva (bylo tomu tak do 1. světové války). Mnoho členů Sinn Féin bylo spřízněno s organizací IRB, jež chtěla nastolit irskou republiku prostřednictvím násilného převratu. Sinn Féin nechtěla zpočátku používat násilí, ale konstituční snahy Irské parlamentární strany ji byly také cizí. Autonomii by v případě výraznější podpory vyhlásili její poslanci sami, k tomu však potřebovali ve volbách do unijního parlamentu (kam by se nedostavili) získat většinu, kterou měla až do voleb v roce 1918 stále Parlamentární strana. Ta se do té doby těšila největší přízni voličů, kteří věřili v konstituční metody.²⁶⁴

Irská parlamentární strana se po Parnellově smrti znovu pevně zkonsolidovala a semkla až pod vedením poslance Johna Redmonda. Při všeobecných volbách do unijního parlamentu získala strana ze 103 irských míst 73 a znovu tak mohla vyvíjet tlak na prosazení irské samosprávy. Volby totiž vyhrála Liberální strana, která irské autonomii už od Gladstona byla nakloněna. Liberálové navíc nevyhráli většinově, takže pro svou vládu potřebovali podporu právě Irské parlamentární strany, která si samozřejmě kladla podmínky. V roce 1912 schválila sněmovna reprezentantů návrh zákona o irské autonomii, nově ho sněmovna lordů nemohla zrušit, ale pouze o dva roky oddálit jeho platnost, jak se také stalo. Na dosah tak ležel obrovský úspěch konstitučního snažení Irské parlamentární strany. V roce 1914 však nastala 1. světová válka a poslední vytoužený krok k irské samostatnosti byl znovu odložen na neurčito. Irům bylo přislíbeno, že se otázka autonomie dořeší po konci války.²⁶⁵

²⁶³ MCCARTNEY, Donal. *Od Parnella k Pearseovi*. S. 226–228.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 229–230.

²⁶⁵ MCCARTNEY, Donal. *Od Parnella k Pearseovi*. S. 235–237.

Obrozenecká činnost Gaelské ligy a slibné počínání Irské parlamentární strany měly svou odezvu v severní provincii Ulsteru, kde žilo mnoho protestantů již od dob ulsterské kolonizace v 17. století. Kompaktní protestantská komunita, která se skládala ze všech společenských vrstev, byla většinou unionistická.²⁶⁶ Severovýchod ostrova se značně lišil od zbytku země. Již v polovině 19. století se tam dostala průmyslová revoluce, jež sebou přinesla prosperitu a z Belfastu se stalo velké centrum textilního, loďařského nebo strojírenského průmyslu. Rozvoj hospodářství i průmyslu byl v této oblasti úzce spjatý s Velkou Británií. Jakékoliv debaty o zrušení unie, či dokonce o úplném odtržení od Británie byly pro ulsterské unionisty zcela nemyslitelné. Unionisté byli v první řadě občany impéria, až poté byli Iry. Když byl roku 1912 v unionistickém parlamentu schválen (i když s odkladem dvou let) zákon o irské autonomii, ostrá reakce ulsterských unionistů na sebe nenechala dlouho čekat.²⁶⁷

Proti snahám o autonomii se v Irsku postavili unionisté v čele s dublinským právníkem Edwardem Carsonem, jehož aktivity podporovali přední představitelé britské konzervativní strany. Přibližně 218,000 unionistů složilo přísahu, že se chopí jakýchkoliv prostředků, aby zabránili irské autonomii. Na podporu své věci založili ozbrojené sbory zvané „Ulsterští dobrovolníci“. Většina ulsterských protestantských unionistů byla členy organizace zvané „Oranžský řád“²⁶⁸, jež sdružovala irské protestanty a podporovala jejich činnost od konce 18. století. Oranžští unionisté si také založili svou vlastní politickou stranu „Ulster Unionist Party“ (Ulsterská unionistická strana). Odpůrci autonomie si dokonce zvolili prozatímní vládu, která by se nad Ulsterem chopila moci v tentýž den, kdy by v Dublinu vznikl irský parlament. Liberální ministerský předseda unijního parlamentu ani Redmond si nebyli jisti dalším postupem, neboť z irských unionistů a jejich vůdce nechtěli udělat tvrdým zásahem mučedníky. Hrozící konflikt však přerušila 1. světová válka a celá záležitost byla dočasně odložena. Situace v Irsku byla ale nadále napjatá. Kromě Ulsterských dobrovolníků fungovala v Irsku armáda Irských dobrovolníků (Irish Volunteers), jež vznikla jako reakce na vytvoření unionistických vojenských sborů v Ulsteru, Občanská armáda založená dělnickými odbory a stálá oficiální irská armáda. Ozbrojené složky měla také organizace IRB (Irské republikánské bratrstvo), která čekala na vhodnou příležitost pro rozpoutání násilné revolty proti britské správě v Irsku, s

²⁶⁶ Obecně však nelze stavět rovnítko mezi protestanta a unionistu, neboť byli i takoví protestanti, kteří chtěli autonomii nebo dokonce republiku.

²⁶⁷ MOODY, T. W. *Feniánské hnutí, autonomie a pozemková válka*. S. 211.

²⁶⁸ Název odkazuje na protestantského krále Viléma III. Oranžského, jehož vítězství nad katolickým králem Jakubem II. si členové organizace každý rok připomínají pořádáním slavnostních pochodů. Nejslavnější z nich se pořádá 12. července a připomíná Vilémovo vítězství v bitvě u řeky Boyne.

konečným cílem převzít nad zemí kontrolu. A 1. světová válka jim nabídla šanci, kterou hodlali využít.²⁶⁹

1.5.2. První světová válka a Velikonoční povstání 1916

Když v roce 1914 vypukla první světová válka, ocitli se irští nacionalisté na rozcestí. Představitelé Irské parlamentární strany v čele s Redmondem měli většinovou podporu obyvatel, a proto na nich ležela zodpovědnost rozhodnout, zdali by se Irové měli dobrovolně přidat k Britům v boji proti Rakousku-Uhersku a Německému císařství, nebo odmítnout a riskovat, že si jednotky unionistů z Ulsteru ve válce vybojují zachování Unie. Redmond se rozhodl Brity podpořit a nabídl jednotky Irských dobrovolníků k obraně Irska tak, aby se jednotky britské armády se základnou v Irsku (kde sloužili i oficiální irští vojáci) mohly zapojit do bojů na kontinentu. Z pasivní podpory se však nakonec stala aktivní, když se jednotky Irských dobrovolníků přidaly do britské armády, kde válčily po boku Britů. Irská veřejnost i samotní dobrovolníci měli výhrady, že jdou do války po boku svých dlouhodobých utlačovatelů, ale příslib autonomie, jenž měl nastat po konci války, obavy převážil. Redmond u britského ministerského předsedy Asquitha získal slib, že po irské podpoře bude vznik irského parlamentu po konci války samozřejmostí. Strana Sinn Féin, Irské republikánské bratrstvo (IRB) a jejich příznivci absolutně odmítali, aby Irové prolévají krev za Britskou říši. Redmonda strategie, která byla založena na předpokladu, že válka nebude dlouhá a Irsko v ní získá za svou podporu Unii důvěru unionistů z Ulsteru a Britů, jež povede k získání autonomie pro celé Irsko, měla zpočátku velkou podporu, odpůrci tvořili menšinu. Poměr názorů je vidět i v jednotkách Irských dobrovolníků, kteří se rozdělili. 150,000 dobrovolníků narukovalo do britské armády pod názvem Národní dobrovolníci, zatímco 13,500 dobrovolníků zůstalo v Irsku a podporovalo postup Sinn Féin či IRB, tito vojáci si dále říkali Irští dobrovolníci.²⁷⁰

S tím, jak se válka vlekla, postupně slábla podpora Irské parlamentární strany, neboť slibovaná autonomie byla stále v nedohlednu a Irové umírali daleko od svých domovů. Ti, co se vraceli, navíc popisovali tvrdou realitu služby pod britskými silami. Nesměli nosit národní symbol, zlatou harfu, na svých uniformách. A dokonce se o nich mluvilo jako o Britech, nikdo nerozeznával jejich irskou národní příslušnost, navzdory tomu, že byl zákon o autonomii přijat a jeho působnost byla pouze odložena. Bez absolvování úplného vojenského výcviku nemohli být ani povýšeni a získat tak vyšší vojenskou hodnost. Oproti tomu ulsterští dobrovolníci (unionisté) směli na uniformách nosit červenou ulsterskou ruku jako svůj divizní symbol. Cestu

²⁶⁹ MCCARTNEY, Donal. Od Parnella k Pearseovi. S. 236–237.

²⁷⁰ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. New York: PALGRAVE, 2001, s. 188–189.

k povýšení měli často naopak značně urychlenou. Tyto disproporce v zacházení v kombinaci s válečným hospodářstvím a vysokým počtem obětí způsobily v Irsku velké oslabení Irské parlamentární strany a její politiky. Redmonda a jeho stranu oslabil i vzrůstající vliv ulsterských unionistů na britskou vládu. Lord Carson, vedoucí politický představitel ulsterských unionistů, byl dokonce členem válečného kabinetu britského ministerského předsedy Herberta Asquitha. Carson zpočátku usiloval o udržení celého Irska ve Spojeném království, to však bylo zcela nereálné, a tak své snažení směřoval na provincii Ulster a posléze na šest ulsterských provincií, kde žila protestantská většina. Takové návrhy samozřejmě odmítali všichni irští nacionalisté. Většina Irů se i přes zklamání v konstituční prostředky a Redmonda samotného nechtěla přidat na stranu Irského republikánského bratrstva, které se hlásilo k tradici fyzické síly, protože nechtěli zradit své příbuzné, kteří bojovali ve válce, aby pro svou zemi získali autonomii. Irská veřejnost stále věřila, že stačí vydržet a nic nedělat, válka snad brzy skončí a samostatný parlament vznikne nedlouho poté. Někteří členové IRB a Irských dobrovolníků však čekat nehodlali a výrazně ovlivnili situaci v zemi, když se na Velikonoce roku 1916 rozhodli chopit zbraní a vzít si vládu nad svou zemí násilím.²⁷¹

Velikonoční povstání, jak se dnes nazývá vzpoura asi 1.500 irských militantních nacionalistů v průběhu Velikonoční pondělní v roce 1916, nebylo úspěšné, především proto, že bylo špatně naplánované a nemělo podporu široké veřejnosti. Za povstáním stáli zejména feniáni (členové IRB), kteří v mnoha případech zastávali vysoké pozice u dobrovolnických sborů Irských dobrovolníků. Ti byly rozděleni na dva tábory. Ten první pod vedením Eoina MacNeilla zastával názor, že jejich funkce je výhradně obranná. Do konfliktu by se zapojili pouze tehdy, kdyby Irsko čelilo přímé hrozbě útoku nebo donucovacích prostředků. Druhý tábor reprezentovaný Patrickem Pearsem, Josephem Plunkettem nebo např. Thomasem MacDonagh vyznával názor, že tam, kde je anglické ohrožení, je současně irská příležitost. Členové druhého tábora vypracovali plán, se kterým bylo seznámeno jen několik málo nejvyšších představitelů IRB. V Irsku totiž stále sloužilo přibližně 6000 vojáků britské armády, vysoká míra utajení byla tedy na prvním místě. Plán obsahoval několik základních bodů, které se musely naplnit, aby byl úspěšný. Za prvé byla vyjednána zásilka 20,000 pušek z Německa, bez nich by povstalci neměli dostatečnou výbavu. Za druhé bylo třeba přesvědčit i zbytek jednotek Irských dobrovolníků, aby se připojily. Díky zfalšované zprávě o úmyslu dublinského hradu (hlavní sídlo britské správy v Irsku) pozatýkat hlavní představitelé sil Irských dobrovolníků, byla naplněna jejich podmínka nejvyšší nouze pro zahájení násilných operací. A

²⁷¹ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 190–191.

za třetí, organizátoři povstání doufali, že se po vypuknutí rebelie vzbouří celé Irsko, jenž se následně připojí k odboji, který by britské jednotky nemohly jednoduše potlačit. Prvotním cílem bylo obsadit hlavní strategické budovy v Dublinu a důležitá města po celé zemi. Co se mělo dít dále už pořádně rozpracováno nebylo. Jak se v průběhu povstání ukázalo, plán měl několik významných trhlin spočívajících ve špatné organizace, komunikaci a nedostatečné koordinaci postupu.²⁷²

Základní předpoklad úspěchu, získání potřebných zbraní, se nezdařil. Kvůli špatné komunikaci mezi posádkou lodi, která z Německa měla dovézt zbraně, a povstalci, jež chtěli převzetí o tři dny oddálit, se stalo, že loď na domluvené místo dorazila v původní termínu (20. dubna), ale nikdo na ní nečekal. Po dvou dnech čekání loď nakonec zadržely britské jednotky. Celý náklad kapitán raději shodil do moře. Když se jeden z hlavních velitelů Irských dobrovolníků, MacNeill, dozvěděl o ztrátě zbraní a výbavy, nechal prostřednictvím tajné zprávy v novinách zrušit plánované nedělní povstání, dobrovolnické jednotky tak měly zůstat doma. S tím však vojenská rada IRB nesouhlasila a v následující den, o Velikonočním pondělí 1916, povstání vyhlásila. K povstání se kvůli zmatkům a nedostatku munice přidala jen menší část jednotek Irských dobrovolníků (mnoho z nich ani nevědělo, co se chystá, nebo počítali s odvoláním celé akce), Irské republikánské bratrstvo, menší ozbrojené jednotky socialistického hnutí Jamese Connolyho (Irská občanská armáda) a ženská polovojenská organizace Cumann na mBan (asi 200 žen). Dohromady nebylo povstalců více než 1,500. Široká veřejnost většinou nevěděla, co se to vlastně děje, a nejen, že se nepřidala, ale většina Irů násilnou rebelii jasně odsuzovala. Mimo několika menších násilných střetů v hrabstvích Meath, Galway a Wexford bylo celé povstání omezeno na centrum Dublinu, kde se povstalcům podařilo obsadit několik strategických míst. Mezi nejdůležitější opěrné body patřily: budova obecní pošty na hlavní dublinské ulici O'Connell street, sídlo Nejvyššího soudu (the Four Courts), budova dublinské radnice a několik dalších míst v centru Dublinu (např. zabarikádované ulice, parky se zákopy či menší irské pevnosti jako Magazine Fort nacházející se v parku Phoenix).²⁷³

Po obsazení zmíněných budov však skončil jakýkoli další postup a povstání bylo odsouzeno k neúspěchu. Skupinky povstalců usazených v různých částech Dublinu spolu nemohly komunikovat, když se brzy ocitly v obklíčení britských regimentů. Britská artilérie navíc povstalce v budovách silně odstřelovala. Její činnost také aktivně doplňovala mohutná

²⁷² CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 191–192.

²⁷³ Tamtéž, s. 193.

dělostřelecká loď Helga plující po řece Liffey. Celé povstání trvalo šest dní. V sobotu 29. dubna se přeživší povstalci vzdali a jejich rebelie byla u konce. Nejdůležitější okamžik celého povstání však nastal hned první den, kdy sedm členů Vojenské rady IRB sepsalo a podepsalo prohlášení o vzniku Irské republiky. To následně před budovou dublinské obecní pošty (jež skupinka obsadila a bránila) přečetl před zraky překvapených civilistů velitel povstání Patrick Pearse. Skupinka signatářů²⁷⁴ se současně prohlásila za prozatímní vládu nového státu.²⁷⁵

Povstání samotné by pravděpodobně nemělo velký dopad na irskou politiku a další směřování země. Povstalci neměli ani zdaleka podporu veřejnosti. Když se povstalci vzdali a kráčeli ulicemi, lidé na ně dokonce plivali a uráželi je. Změnu postoje irské veřejnosti způsobila zejména následná reakce britských úřadů a armády. Po skončení rebelie platilo stanné právo a vojenské úřady nechaly pozatýkat mnohem více lidí, než se ve skutečnosti do povstání zapojilo. Zatkli okolo 3,500 lidí. V zemi vládla panika a téměř každý byl podezřelý z účasti na rebelii. Mnoho vedoucích představitelů strany Sinn Féin bylo taktéž zatčeno, neboť Britové předpokládali, že za vším stojí především tato strana. Strana Sinn Féin se nijak do povstání nezapojila, ale její funkcionáři byli veřejně známí a úřady potřebovaly najít viníka. Nevinní lidé tak trpěli za cizí skutky. Např. spisovatel Sheehy Skeffington byl bez soudu popraven, i když se sám do odboje nezapojil. Pouze se snažil zabránit chudině v rabování.²⁷⁶ Zatýkání a občasné popravy nevinných spustily vlnu rozhořčení. Irská veřejnost si již během povstání všímala velmi tvrdého a nelítostného postupu britské armády. Armádní artilerie při odstřelování zničila značnou část Dublinu. Z mnoha budov zbyly jen ruiny²⁷⁷ a přestřelky s rebely si vyžádaly přes 250 obětí civilistů a dalších 2,500 zraněných. Všechny tyto faktory vedly veřejnost ke změně postojů. Popravy většiny velitelů povstání (celkem 16) včetně všech signatářů proklamace v rozmezí 3. až 12. května 1916 proměnily v očích veřejnosti nenáviděné bezohledné rebely v mučedníky, kteří posmrtně vybojovali to, čeho chtěli dosáhnout svými činy během povstání. Podpora konstitučního nacionalismu byla minulostí. Většina Irů se od Spojeného království chtěla odpojit i bez svolení Westminsteru. Do popředí se dostal republikanismus a tradice násilného nacionalismu, kterou Velikonoční povstání oživilo. Nový směr se projevil při volbách roku 1918, kdy získala většinu irských křesel (73) strana Sinn Féin.²⁷⁸

²⁷⁴ Signatáři proklamace: Thomas J. Clarke, Seán Mac Diarmada, Thomas MacDonagh, P. H. Pearse, Éamonn Ceannt, James Connolly a Joseph Plunkett.

²⁷⁵ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 194.

²⁷⁶ MCCARTNEY, Donal. Od Parnella k Pearseovi. S. 237.

²⁷⁷ Příloha č. 23.

²⁷⁸ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 194–195.

1.5.3. Válka za nezávislost a rozdělení Irska

Ještě před koncem 1. světové války byly pro Irsko unijním parlamentem zavedeny povinné vojenské odvody. Ty se v praxi už nestihly realizovat, ale strmě po nich klesla podpora Irské parlamentární strany (IPS), která jejich zavedení v parlamentu nedokázala zabránit a na protest z něj dočasně vystoupila. Po tvrdé britské reakci na Velikonoční povstání, veřejností trpěné, ale zároveň nenáviděné irské podpoře Britů v 1. světové válce (formou zapojení irských dobrovolníků a hospodářské participace) bylo zavedení konskripcí posledním hřebíčkem do rakve konstitučního nacionalismu reprezentovaného IPS. I přes už schválený zákon o autonomii z roku 1912 byla tato otázka, i s přihlédnutím k činnosti ulsterských unionistů a povstání z roku 1916, značně problematická. Stále více Irů už o autonomii ani nestálo, chtěli razantnější oddělení od Británie ve formě nezávislé republiky. Svůj názor lidé jasně vyjádřili ve volbách do unijního parlamentu v roce 1918, když 73 ze 105 irských křesel získala strana Sinn Féin, usilující o zánik Unie a vytvoření jednotné a nezávislé republiky.²⁷⁹ Irští poslanci zvolení za stranu Sinn Féin v rámci strategie pasivní rezistence odmítli zasednout ve westminsterském parlamentu. Místo toho v Dublinu založili svůj vlastní irský parlament, Dáil Éireann. Poprvé se nový sněm sešel 21. ledna 1919 bez unionistů a šesti poslanců IPS, kteří se odmítli účastnit. Nový parlament přijal za své vyhlášení Irské republiky z roku 1916 a zavázal se neúnavně pracovat na jejím faktickém vzniku. Hlavou Dáilu se stal Éamon de Valera, irský velící důstojník, jenž byl ušetřen po neúspěšném Velikonočním povstání. Ministrem vnitra byl zakladatel strany Sinn Féin Arthur Griffith. Důležitou úlohu měl také Michael Collins, ministr vnitra, hlavní stratég a velitel ozbrojených sil nově vyhlášené nezávislé republiky. Tyto ozbrojené síly nesly nový název „Irská republikánská armáda“ (IRA), složená z jednotek Irských dobrovolníků, Občanské armády a irských vojáků, kteří se vrátili z bitevního pole 1. světové války.²⁸⁰

Britská vláda odmítala, byť jen vyslechnout, jakékoliv požadavky od, podle ní, ilegálního irského sněmu. Unionisté z Ulsteru stáli jednotně za Westminsterem a vše pomalu směřovalo k nevyhnutelnému střetu s irskými nacionalisty. Britové se snažili rozdrtit stranu Sinn Féin a zakázat irský parlament. Nově vyhlášenou republiku bránila IRA podporovaná většinou irské společnosti. Rozhořel se tak konflikt známý jako „válka za nezávislost“ či „britsko-irská válka“ trvajícím mezi lety 1919–1921.²⁸¹

²⁷⁹ Irská parlamentární strana získala pouze 6 křesel a unionisté 26 křesel.

²⁸⁰ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 195–200.

²⁸¹ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 199.

Válka za nezávislost byla válkou partyzánskou. IRA neměla prostředky, aby se britské správě v Irsku postavila na přímo, proto vykonávala různé přepady, úkladné atentáty, útoky na policejní kasárna a další rozvratné činnosti podnikané v tajnosti (infiltrace, krádeže zbraní atd.). Častým terčem útoků byli policejní sbory Irské královské policie (RIC)²⁸², které byly podřízeny britské správě v Irsku a jejichž úkolem bylo udržovat pořádek a zabránit nepokojům. Většina těchto policistů byla irského původu, a tudíž byli považováni za zrádce. Z počátku na ně Dáil vyhlásil silnou ostrakizaci a bojkot, takže je lidé na ulicích nezdravili, ignorovali je a prodejci je odmítali obsloužit. Spolu se svými rodinami byli vyloučeni ze společenského, kulturního i sportovního života. Mnoho policistů tak ze služby odstupovalo. Někteří naopak zůstali, ale tajně podporovali akce republikánské armády. Na podporu britské správy v Irsku naverbovala britská vláda do policejních sborů nové posily zvané the Black and Tans²⁸³ („černohnědí“, podle barvy uniform).²⁸⁴ Tyto ozbrojené policejní jednotky, rekrutované zejména z nezaměstnaných anglických a skotských veteránů 1. světové války, se nechvalně proslavily svou nedisciplinovaností, bezcitností a brutálním násilím, které bez ostychu směřovaly na civilní obyvatelstvo. Mimo těchto jednotek se do konfliktu zapojila i část jednotek britské armády a v Ulsteru protestantské policejní sbory. Na atentáty Irské republikánské armády, které byly cílené na agenty britské rozvědky, tajných služeb, policie a armády, jednotky „černohnědých“ často odpovídaly trestními akcemi, vypalováním měst a domů, střelením do civilistů, popravami a šířením teroru. Válka to byla velmi zvláštní, vedená záludnými prostředky. Nejvíce trpělo civilní obyvatelstvo, na které vyvíjely velký tlak obě strany.²⁸⁵

O průběhu a charakteru celého konfliktu nejlépe vypovídají události 21. listopadu 1920, pro tento den se vžil výraz „Bloody Sunday“ (krvavá neděle). Ráno toho dne na příkaz Michaela Collinse zavraždilo irské speciální komando, tvořené příslušníky IRA, 11 členů britských tajných služeb, kteří sloužili v Dublinu. V reakci na tento čin, jehož pachatelé byli policii neznámí, se jednotky „černohnědých“ vydaly na dublinský stadion Croke Park, kde se zrovna hrálo utkání irského fotbalu a v hledišti bylo přes 10,000 diváků. Black and Tans vtrhli na stadion a začali do davu diváků i hráčů bezhlavě střílet. Zabili 12 lidí, včetně jednoho hráče, a několik dalších desítek lidí vážně zranili. Podobných událostí se během války za nezávislost

²⁸² The Royal Irish Constabulary, zkráceně “RIC”.

²⁸³ Příloha č. 24.

²⁸⁴ HUGHES, Brian. Outcasts: how Ireland shunned the R.I.C. and their families. In: www.rte.ie. [online]. 3. 4. 2020 [cit. 15. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.rte.ie/history/soloheadbeg/2019/1127/1095452-outcasts-how-ireland-shunned-the-r-i-c-and-their-families/>

²⁸⁵ MCCARTNEY, Donal. *Od Parnella k Pearseovi*. S. 239.

stalo mnoho, včetně odvetných vypalování měst (např. centrum Corku). Akce jedné strany vyvolávala reakci té druhé a naopak.²⁸⁶

Konec války si vynutilo zejména veřejné mínění ve Spojených státech amerických a Velké Británii, kde lidé ani média válku nepodporovali. Michael Collins usoudil, že IRA již dlouho odpor v podobném měřítku jako doposud nevydrží, a doporučil hlavním představitelům Dáilu a strany Sinn Féin zasednout k jednacímu stolu. Od července 1921 tak vládlo v Irsku příměří a vybraní irští politici se vydali do Westminsteru, kde nakonec v prosinci 1921 podepsali anglo-irskou dohodu. Jednání ale nebyla jednoduchá. Sinn Féin a představitelé irského sněmu bojovali za republiku pojímající celý ostrov, tedy všech 32 hrabství. Z toho důvodu také v roce 1920 odmítli zákon, kterým britská vláda Lloyda George umožnila vznik dvou irských autonomních parlamentů. Jeden měl vzniknout v Dublinu a spravovat 26 irských provincií, kde by měli většinu katolíci, zatímco v Belfastu měl vzniknout druhý parlament, který by spravoval vnitřní záležitosti 6 ulsterských protestantských hrabství. Lloyd George se tímto návrhem snažil v Irsku obnovit mír. Irští republikáni návrh dvou parlamentů jasně odmítli. Paradoxem je, že ulsterští unionisté, kteří o autonomii nikdy nestáli, svůj parlament opravdu založili, neboť pro ně byl přijatelnější než jednotný dublinský parlament, kde by většinu drželi katolíci. Pomocí svého parlamentu si unionisté legitimně drželi své místo ve Spojeném království.²⁸⁷

V roce 1921 byla situace odlišná. Republikánské síly by dlouho odpor nevydržely a každodenní násilí bylo potřeba co nejrychleji ukončit. Griffith a Collins podepsali smlouvu, která nebyla tím, za co většina Irů ve válce za nezávislost bojovala. Podle Collinse to však byl nezbytný mezikrok ve snaze dosáhnout nezávislé republiky v budoucnu. Collins se vyjádřil, že získali: „svobodu, aby mohli získat svobodu“. Britská vláda byla v otázce protestantských hrabství v Irsku neoblomná. Těchto 6 ulsterských hrabství (Armagh, Londonderry, Antrim, Fermanagh, Down a Tyrone) vytvořilo oficiálně nový stát, „Severní Irsko“, s parlamentem v Belfastu. Většina jeho obyvatel byli protestanté a unionisté, ale výraznou menšinu, asi jednu třetinu obyvatelstva, tvořili nacionalističtí katolíci, jež si přáli jednotnou republiku. Ze zbývajících 26 hrabství vznikl Svobodný irský stát s parlamentem v Dublinu. Tento stát získal ve vztahu k Velké Británii status dominia. Nejednalo se zatím o nezávislou republiku. Británie si ponechala některé irské námořní základny a mohla využívat irské přístavy k obranným

²⁸⁶ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 201.

²⁸⁷ MCCRACKEN, J. L. Severní Irsko, 1921–1966. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 241.

účelům. Irští poslanci museli skládat oficiální přísahu anglickému králi, což byl jeden z hlavních problémů, se kterým se někteří nacionalisté nemohli smířit. Zástupcem britské koruny v Irsku byl králem jmenovaný guvernér, jenž měl ale pouze symbolickou a ceremoniální úlohu. Například jmenoval předsedu irské vlády, kterého si zvolila dolní komora irského parlamentu zvaná Dáil. Griffith s Collinsem se smlouvou souhlasili, neboť věřili, že tato autonomie (nutno podotknout, že celkem značná) za čas povede ke vzniku zcela nezávislé irské republiky.²⁸⁸

V irském parlamentu byla 7. ledna 1922 anglo-irská smlouva ratifikována těsnou většinou, kdy 64 hlasů bylo pro dohodu a 57 proti. Podle dohody se britská vojska ze země stáhla a kontrolu nad Svobodným irským státem převzaly irské jednotky. Policejní sbory RIC byly rozpuštěny a nahrazeny národní irskou policií zvanou „Garda Síochána“, jež v Irsku funguje dodnes. Již těsné hlasování v irském parlamentu ukázalo, jak rozdělení jsou irští poslanci i strana Sinn Féin. Silně proti smlouvě a uznání rozdělení země byl především Éamon de Valera, někdejší prezident (revoluční) Irské republiky, a předseda vlády z roku 1919 Cathal Brugha. Názor veřejnosti je patrný na volbách do dolní komory irského parlamentu Svobodného irského státu. V Dáilu usedlo 58 kandidátů schvalujících smlouvu a 36 vystupujících proti ní. Země byla názorově tak rozdělená, že konstituční metody nestačily. V zemi vypukla občanská válka.²⁸⁹

1.5.4. Občanská válka a transformace dominia v republiku

Občanská válka trvala od června 1922 do května 1923. Stály proti sobě síly podporující dohodu s Brity proti republikánům, kteří neuznávali ani Severní Irsko ani Svobodný irský stát a chtěli zcela nezávislou republiku. Členové IRA hráli ve válce významnou roli, když se rozdělili přibližně v poměru 3:2 (proti dohodě ku pro dohodu). Ti, co se rozhodli bojovat za nově vzniklý Irský svobodný stát, tvořili jádro nově založené Národní armády. Vojenské síly bojující proti dohodě se hlásily k odkazu Velikonočního povstání a vyhlášení republiky z roku 1916. Stále se označovali za členy IRA. Válka skončila vítězstvím daleko lépe vybavených a zásobovaných jednotek Národní armády. Byli to Britové, kdo jim dodával potřebnou munici a jiné zásoby. Národní armáda se také dokázala poměrně rychle rozrůstat, když přijímala nové rekruty z řad bývalých veteránů 1. světové války i úplných laiků. Na jaře roku 1923 se ozbrojené síly republikánů vzdaly. Válka přinesla ještě více smrti (odhady obětí cca mezi

²⁸⁸ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 202.

²⁸⁹ LYNCH, Patrick. Svobodný irský stát a Irská republika, 1921–1966. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 249.

1,500–4000) a zkázy než celá válka za nezávislost. Po válce byli členové IRA buď zatčeni nebo se skryli do utajení. Volby po válce v srpnu téhož roku vyhrála strana Cumann na nGaedheal, jejíž poslanci reprezentovali souhlasný postoj k dohodě. Premiérem se stal předseda strany W. T. Cosgrave, který funkci vykonával až do roku 1932.²⁹⁰

Čas ukázal, že měl Collins pravdu, když tvrdil, že je dohoda s Británií nezbytná pro vznik budoucí nezávislé republiky. Roku 1932 se k moci znovu dostal Éamon de Valéra, který se rozešel se stranou Sinn Féin a radikálními republikány. Po zkušenostech z občanské války (na straně sil odmítajících dohodu) se držel pouze konstitučních metod a založil stranu Fianna Fáil, se kterou vyhrál volby do Dáilu v roce 1932. Tato událost byla důležitá, neboť fakt, že se jeden z bývalých předních představitelů odporu proti vzniku Svobodného irského státu stal jeho premiérem, potvrzoval zásady politické demokracie irského státu. De Valéra se svou stranou dokázal státní zřízení postupně transformovat směrem k republice. Nejdříve z ústavy zmizela přísaha poslanců anglickému králi a později, v roce 1937, Svobodný irský stát přijal v referendu novou ústavu, jež prakticky znamenala, že stát nově fungoval jako republika. Úřad guvernéra zastupujícího krále byl nahrazen úřadem irského prezidenta a oficiální název země byl změněn na „Irsko“, irsky Éire. Otázka, zdali je Irsko skutečně republika, však nebyla jednoznačná. Anglický král stále schvaloval irské zahraniční diplomaty. Irsko bylo také členem Britského společenství národů. Pochybnosti zcela skončily až roku 1948, když irský parlament přijal zákon o republice, kterým fakticky končil status Irska jako britského dominia. Zákon začal platit následující rok (1949), kdy Irská republika (nově oficiální politické zřízení státu) současně vystoupila z Commonwealthu. Britsko-irská dohoda, jež dala Svobodnému irskému státu statut dominia a autonomii, Irům skutečně poskytla dostatečný prostor pro postupné získání svobody a úplné nezávislosti, jak tomu věřili její signatáři.²⁹¹

Ve 20. století tak na irském ostrově vznikly dva státy, jež existují dodnes. Zcela nezávislé Irsko neboli Irská republika, skládající se z 26 hrabství obývaných převážně katolíky²⁹², a Severní Irsko, skládající se ze 6 hrabství provincie Ulster²⁹³. Severní Irsko je od svého vzniku v roce 1922 součástí Spojeného království. Uhájit existenci Severního Irska bylo v minulosti značně problematické, neboť kromě protestantské většiny v něm žila i významná katolická menšina (cca 1/3 obyvatelstva), která, alespoň z počátku, s odtržením šesti provincií

²⁹⁰ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 205.

²⁹¹ LYNCH, Patrick. Svobodný irský stát a Irská republika, 1921–1966. S. 252–255.

²⁹² Protestantská menšina tvořila v roce 1922 cca 10 % obyvatelstva. V roce 2011 již pouze necelých 5 %.

²⁹³ Příloha č. 25.

od zbytku Irska nesouhlasila.²⁹⁴ Vojenská organizace IRA, jejíž buňky od konce občanské války zdánlivě „spaly“, se v tajnosti cvičila a ozbrojovala, aby její členové mohli v Severním Irsku ve 2. pol. 20. století páchat rozsáhlé násilné akce. Jejich primárním cílem byl rozvrat Severního Irska a připojení jeho šesti provincií k Irské republice. To se však nikdy nestalo. Konflikt v Severním Irsku, jemuž se často přezdívá jen „the Troubles“ (trable, potíže), byl v zásadě ukončen v roce 1998 Velkopáteční dohodou, jež stanovovala vzájemné vztahy mezi Irskem, Severním Irskem a Velkou Británií.²⁹⁵

1.5.5. Konflikt v Severním Irsku

Již po vzniku Severního Irska v roce 1921 bylo zřejmé, že rozdělení společnosti, kde dvě třetiny obyvatel tvořili protestanté/unionisté a jednu třetinu katolíci/nacionalisté (republikáni), může vyústit ve vážný konflikt. Ten skutečně vypukl v 60. letech 20. století a trval přibližně třicet let. Dodnes však nad Severním Irskem leží stín konfliktu a ozbrojeného násilí, které by se za jistých okolností mohlo vrátit. V následujících řádcích si přiblížíme pouze nejzákladnější aspekty konfliktu, jenž je tak komplexní, že o něm irští historikové píší obsáhlé monografie. Pro naše účely seznámení se s tématem postačí kapitola.

Konflikt v Severním Irsku se často zjednodušuje na boj katolických nacionalistů za sjednocení celého Irska, nebo opačně, na boj protestantských unionistů za setrvání šesti ulsterských hrabství ve Spojeném království. Když se však v 60. letech organizace, bojující za spravedlivá občanská práva pro všechny občany Ulsteru (NICRA, CSJ),²⁹⁶ rozhodly organizovat protestní pochody a demonstrace, nebylo to s úmyslem sjednocení ostrova, ale ve snaze upozornit na značnou diskriminaci severoirských katolíků. Ti hůře sháněli práci (především ve státní správě) a lepší bydlení úřady přednostně přidělovaly protestantům. Katolické hlasy ve volbách měly také nižší hodnotu, neboť volební okrsky byly úmyslně vedeny tak, aby v nich protestanté drželi většinu. Ti, kromě politické moci, měli v rukách i značné bohatství a tvořili vyšší vrstvy společnosti. Policejní sbory Královské ulsterské policie tvořili z 90 % také protestanté. Diskriminace byla pro mnoho katolíků každodenní rutinou, která se zdála být trvalá. V 60. letech katolíkům svitla naděje v očekávaných reformách Terence O’Neilla, premiéra a lídra Ulsterské unionistické strany. Ten se snažil o rozhybání severoirského hospodářství a průmyslu, čehož chtěl dosáhnout i lepší spoluprací mezi protestanty a katolíky, jimž chtěl pomoci k rovnocennějšímu postavení ve společnosti. Ještě

²⁹⁴ MCCRACKEN, J. L. *Severní Irsko, 1921–1966*. S. 242.

²⁹⁵ MCCRACKEN, J. L. *Severní Irsko, 1921–1966*. S. 242.

²⁹⁶ Northern Irish Civil Rights Association (NICRA), Campaign for Social Justice (CSJ).

před zavedením nových reforem se zvedla vlna odporu mezi unionisty podporovaná především různými polovojenskými organizacemi. Protestantští unionisté měli obavy, že reformy zajdou příliš daleko a katolíci rozvrátí stát, jakmile získají větší práva a politickou moc.²⁹⁷

Občanskoprávní hnutí v Severním Irsku požadovala rovnocenné postavení všech občanů a se svými požadavky vycházela do ulic. Jedna z takových organizací zvaná „Severoírské sdružení za občanská práva (NICRA)“ v 60. letech organizovala protestní pochody a masová shromáždění, kterým chtěla vyvinout tlak na politiky, aby reformy podpořili a urychlili. První z mnoha takových pochodů proběhl v srpnu roku 1968 a vedl z Coalislandu do Dungannonu. Byla to reakce na vystěhování irské katolické rodiny z bytu, kam následně úřady nastěhovaly bezdětnou protestantku. Unionisté proti občanskoprávnímu pochodu zformovali svou vlastní demonstraci v Dungannonu. Oba tábory demonstrantů se potkaly, ale vše se prozatím obešlo bez násilí. Tato akce však předznamenala budoucí pochody v tom smyslu, že se veškeré snahy za zrovnoprávnění severoírských katolíků setkaly s nepochopením, nenávistí a protiakcemi značné části protestantů–unionistů. Původní povaha občanskoprávních protestů se však brzy začala mlžit, neboť se do protestů a následných nepokojů začali přidávat nacionalisté, kteří opravdu chtěli dosáhnout sjednocení Irska. Navzdory velké škále různých motivací jednotlivých aktérů se z konfliktu brzy stal souboj mezi silami katolické a nacionalistické části obyvatel s tou většinou protestantskou a unionistickou. Společnost zachvátilo až sektářské rozdělení na „my“ a „oni“.²⁹⁸

Další pochody dožadující se reforem se už neobešly bez násilí. Katolíky a občanskoprávní aktivisty napadali protestanští extrémisté. Přivolaní členové Královské ulsterské policie (RUC) se často napadené katolíky ani nepokusili ochránit. V horším případě, jako tomu bylo v roce 1969 při pochodu v Derry, se policisté v civilu (až 100) přidali na stranu protestantů a násilí podporovali. Po účastnících pochodu házeli kameny a byli je železnými tyčemi. Videozáběry z útoku byly vysílány v televizi a vyvolaly obrovské pozdvižení na straně severoírských nacionalistů. Množily se případy násilí mezi katolickými a protestantskými komunitami. A v některých městech vypukly silné nepokoje. V létě 1969 násilí v ulicích dále eskalovalo a někteří lidé byli nuceni opustit své domovy, protože jejich souvěrci v dané lokalitě netvořili většinu. Stěhovali se do oblastí, kde žili pouze lidé stejné víry. Vznikaly tak oddělené části měst, a to i tam, kde do této doby žili lidé rozdílných vyznání v míru vedle sebe. Společnost byla ostře rozdělená. V zemi vládl chaos, který policejní jednotky zcela přestaly zvládat. Po

²⁹⁷ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 228–230.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 230–231.

žádosti severoirského parlamentu tak do země 15. srpna 1969 dorazily regimenty britské armády, jež měly katolické obyvatelstvo, které již v ulsterské policejní složky ztratilo důvěru, znovu uklidnit.²⁹⁹

Britská armáda se však sama zasloužila o další zhoršení situace, když brutálně zakročila proti demonstrantům. Incident známý jako „Krvavá neděle“ (Bloody Sunday) se nesmazatelně zapsal do dějin Severního Irsku. Událost, o které složila kapela U2 píseň „Sunday, Bloody, Sunday“, se stala 30. ledna roku 1972 ve městě Londonderry (Derry)³⁰⁰. Severoirské sdružení za občanská práva organizovalo protestní pochod za propuštění internovaných nacionalistů. Pochod začal nenásilně a několik tisíc protestujících procházelo městem. Odpoledne však britská armáda začala, podle pozdějšího vyšetřování bezdůvodně, pálit do neozbrojeného davu. 13 lidí zemřelo na místě, další oběť po několika měsících v nemocnici. 12 dalších lidí bylo vážně zraněno. Fotografie a pořízená videa z Derry byly vysílány po celém světě. Velká Británie byla v zahraničí odsouzena, že nechala dopustit, aby se ve vyspělé západní demokracii stal tak bezprecedentní akt barbarského násilí. Po celém Irsku na sebe hněv nacionalistů nenechal dlouho čekat. Například v Irské republice rozrušený dav vypálil budovu britské ambasády. Po neschopnosti severoirského parlamentu si se situací poradit, byla státní samospráva dočasně přerušena a parlament ve Stormontu rozpuštěn. Nad Severním Irskem byla nastolena přímá vláda Westminsteru (jako tomu bylo před rokem 1920).³⁰¹

Nejvážnějším problémem a nebezpečím celého konfliktu byly akce paramilitárních organizací, které se k dosažení svých cílů neostýchaly použít násilí a brutální sílu jako např. bombové a pumové útoky. V 60. letech, když se začalo mluvit o možných politických a sociálních reformách, vznikly v Severním Irsku dvě přední unionistické paramilitární organizace, které chtěly za každou cenu zabránit jakýmkoli snahám o zrušení unie s Velkou Británií. Těmito lojalistickými organizacemi byly Ulsterské obranné sdružení (UDA) a Sbor ulsterských dobrovolníků (UVF). Zpočátku tyto skupiny pouze bránily ulsterské protestanty a zajišťovali bezpečí v zónách, kde bydleli. Stavěly různé obranné barikády a hlídkovali v tzv. „no-go“ zónách, územích, kam určitá část obyvatel (v tomto případě nacionalistů či katolíků) nesměla vstoupit. S postupem času však členové UDA a UVF začali plánovat útočné operace, a to nejen proti paramilitárním skupinám republikánů, ale také proti nevinným katolickým

²⁹⁹ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 232.

³⁰⁰ Nacionalisté město nazývají Derry, neboť před kolonizací Ulsteru protestanty se tak nazývalo. V 17. století vystavěla tzv Irská společnost (sdružení londýnských investičních skupin), sídlící v Londýně, na své náklady nové opevněné město, jehož nový název „Londonderry“ odkazoval na londýnské investory.

³⁰¹ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 235.

civilistům (v odvetě za aktivity IRA). UDA byla zodpovědná za vraždy více než 100 lidí.³⁰² Většinou podnikala rychlé útoky v barech, hospodách nebo sázkových kancelářích. Do nic netušících lidí její členové vystříleli plné zásobníky a poté utekli. 16. března 1988 jeden ze členů UDA zaútočil dokonce na pozůstalé v průběhu pohřbu tří členů IRA v Belfastu. Kromě střelby do davu házel i ruční granáty. Tři lidé zemřeli a dalších šedesát bylo zraněno. Druhá loajalistická paramilitární organizace UVF měla na svědomí více než 400 obětí³⁰³, z toho většinu tvořili katoličtí civilisté. Tato organizace často používala bombové útoky. Patrně nejbrutálnější útok v Severním Irsku provedla organizace v prosinci 1971, když odpálila nálož v katolickém baru McGurk's Bar. Budova byla zcela zničena a 15 lidí zemřelo. V květnu roku 1974 pak stála za jedním z nejsmrtejnějších atentátů, které se v průběhu celého konfliktu udály. Jednalo se o bombový útok na civilisty v Irské republice. 17. května ve večerních hodinách odpálili členové UVF tři bomby instalované v autech zaparkovaných v rušných ulicích Dublinu a jednu v centru města Monaghan. Zemřelo 33 civilistů včetně několika dětí. Dalších 300 lidí bylo zraněno. Paramilitární organizace UDA a UVF jsou vedeny v seznamu teroristických organizací.³⁰⁴

. Jejich silným protivníkem bojujícím za sjednocení dvou irských států byla v době konfliktu v Severním Irsku nacionalistická Prozatímní irská republikánská armáda (PIRA), jež se odštěpila v roce 1969 od, do té doby jednotné, Irské republikánské armády, jejíž činnost byla od konce občanské války v útlumu. PIRA byla také paramilitární organizací, jež se dostala na seznam teroristických organizací. Sama sebe nadále označovala za Irskou republikánskou armádu (IRA) s odkazem a návazností na armádu z dob války za nezávislost. PIRA neboli IRA, působící v Severním Irsku, se do konfliktu zapojila po útocích loajalistů na převážně katolické nenásilné pochody za občanská práva. Zprvu organizace neměla mnoho členů (nové rekruty získávala v průběhu konfliktu, především po „Krvavé neděli“) a soustředila se na obranu katolických zón. V roce 1970 však zahájila útočnou ozbrojenou kampaň. Metodami partyzánské války se její členové zaměřovali především na vojáky britské armády, protestantskou Královskou ulsterskou policii Severního Irsku (RUC) a paramilitární loajalistické organizace. Útoky také směřovaly na civilisty, kteří se, podle IRA, do konfliktu nějak zapojili. Jednalo se zejména o informátory, bývalé členy britských bezpečnostní složek, dozorce, členy justiční správy (soudce atd.) nebo politiky. PIRA podnikala bombové útoky, a

³⁰² SUTTON, Malcolm. An Index of Deaths from the Conflict in Ireland. In: CAIN Archive. [online]. 25. 5. 2021 [cit. 26. 5. 2021].

Dostupné z: https://cain.ulster.ac.uk/sutton/tables/Organisation_Responsible.html

³⁰³ Tamtéž.

³⁰⁴ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 234., WHYTE, J. H. Irsko, 1966–1982. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 267.

to nejen v Severním Irsku, ale také ve Velké Británii. Její cíle byly převážně ekonomického, politického nebo vojenského charakteru. I když se v průběhu svých bombových akcí několikrát snažila o telefonické varování civilistů, při jejich akcích zemřelo mnoho nevinných občanů. Celkem organizace zavinila smrt více než 1,700 lidí.³⁰⁵ Mezi nejstrašnější útoky organizace IRA patří zejména bombový útok na hospodu v Birminghamu z 21. listopadu 1974, kdy zemřelo 21 lidí a dalších 182 bylo zraněno. 12. října IRA spáchala bombový atentát na britskou premiérku Margareth Thatcher a její kabinet. Časovaná bomba vybuchla v hotelu „Brighton“ ve stejnojmenném městě, kde měl konzervativní kabinet schůzku. Premiérka útok přežila, ale zemřelo 5 jiných účastníků schůzky, včetně jednoho poslance. IRA chtěla svými akcemi ve Velké Británii vyvinout tlak na britskou vládu a ovlivnit veřejné mínění tak, aby se britské armádní jednotky ze Severního Irsku stáhly. Jejich útoky však probíhaly nejčastěji v Severním Irsku, zejména v Derry a Belfastu. Počet různých bombových útoků, přestřelek, úkladných vražd a sniperského ostřelování byl velmi vysoký. Jen za jeden rok 1970 podnikla IRA více než 130 bombových útoků. Jeden z nejhorších útoků, který byl směřován přímo proti protestantským civilistům se stal 5. ledna roku 1976 v severoirském Kingsmill. Kde radikální skupina spadající pod ozbrojené síly IRA zastavila autobus s 11 protestantskými dělníky. Ozbrojenci je donutili postavit se do řady a nemilosrdně je postříleli, pouze jeden s velkým štěstím přežil.³⁰⁶ I když se IRA k tomuto incidentu oficiálně nepřihlásila, nezávislé vyšetřování z roku 2011 ozřejmilo, že za útok byli zodpovědní její členové. Provizorní irská republikánská armáda se, stejně jako další paramilitární organizace zapojené do konfliktu, krvavě zapsala do dějin Severního Irsku.³⁰⁷

Snahy o změnu situace pomocí násilí nikam nevedly. Ani nemohly, neboť bylo potřeba situaci uklidnit a zasednout k jednacímu stolu. Od konce 60. let po 90. letá však politická jednání nikam nevedla. Ani jedna ze stran (unionisté ani nacionalisté) nebyla schopna kompromisu a navrhovaná řešení se nerealizovala. Až po 30 letech konfliktu vysvitla naděje, když se do mírových jednání zapojily i Spojené státy americké, vláda Velké Británie a Irské republiky. Konsenzus bylo velmi těžké najít, neboť politické strany byly v Severním Irsku názorově velmi rozdělené. Ochota Velké Británie a Irské republiky spolu spolupracovat

³⁰⁵ SUTTON, Malcolm. An Index of Deaths from the Conflict in Ireland. In: CAIN Archive. [online].

³⁰⁶ WATTERSON, Yvonne. Anniversary of the 1976 Kingsmill massacre where IRA gunned down ten innocents. In: www.irishcentral.com. [online]. 5. 1. 2021 [cit. 25. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.irishcentral.com/roots/history/1976-kingsmill-massacre-ira>

³⁰⁷ GREGORY, Kathryn. Provisional Irish Republican Party. In: www.cfr.com. [online]. 16. 3. 2010 [cit. 25. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/backgrounder/provisional-irish-republican-army-ira-aka-pira-provos-oglaigh-na-heireann-uk>

v zájmu nastolení míru a oboustranných ústupků však nabízela naději na úspěch, stejně jako podpora USA, kde žilo mnoho irských emigrantů. Bylo třeba přesvědčit všechny aktéry konfliktu, že, alespoň částečně dostanou, co chtějí, nebo, že se nestane to, čeho se tak obávají. Důležitým krokem bylo společné prohlášení britského a irského premiéra z 15. prosince 1993 v Downing Street. Deklarace měla podobu smlouvy, ve které se vlády obou států zavazovaly, že jakákoliv změna politického statutu Severního Irska, včetně potenciálního připojení k Irské republice, může být provedena pouze za většinového konsenzu severoirských občanů. Tento krok uklidňoval ulsterské unionisty. Drželi v zemi většinu a bez jejich souhlasu se odpojení od Velké Británie podle deklarace realizovat nemohlo. Vláda Velké Británie na druhou stranu deklarovala, že nemá žádný strategický ani ekonomický zájem v zemi zůstat. Jediným důvodem bylo zajištění bezpečnosti obyvatel. Až ta bude zajištěna, vojenské jednotky se měly ze země stáhnout. Severní Irsko mělo poté získat zpět svou samosprávu. Tato část měla zase uklidnit nacionalisty. Deklarace dosáhla úspěchu, když IRA a následně všechny unionistické paramilitární organizace vyhlásily klid zbraní. Po dlouhých desetiletích násilí se všechny strany konfliktu rozhodly jednat.³⁰⁸

Jednání probíhala mezi zástupci nejsilnějších severoirských politických stran, Ulsterskou unionistickou stranou (UUP), Demokratickou unionistickou stranou (DUP) a Sociálně demokratickou a labouristickou stranou (SDLP), jež od samotného počátku konfliktu zastupovala umírněné nacionalisty a podporovala pouze konstituční nenásilná řešení. Jednáních se samozřejmě zúčastnili i premiéři Velké Británie a Irské republiky. Vážným problémem mírových jednání bylo odmítání VB i unionistických stran připustit k jednání radikálně nacionalistickou stranu Sinn Féin. Tato strana byla úzce propojena s organizací IRA (bylo to její politické křídlo). Strana se těšila podpoře asi 10 % obyvatelstva³⁰⁹, ale hlavně držela na uzdě IRA. Do mírových snah se zapojil i americký senátor George Mitchel, který vydal doporučující zprávu, ve které navrhoval kontrolované odzbrojení paramilitárních organizací. Po přistoupení na tuto podmínku by měly dostat právo k jednání i takové politické strany, u kterých byla shledána spojitost s polovojenskými organizacemi (k jednání by tedy mohla i Sinn Féin). Tyto principy byly za vlády britského premiéra Tonyho Blaira zapracovány do tzv. Velkopáteční dohody, kterou podepsaly všechny strany konfliktu.³¹⁰

³⁰⁸ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 244–245.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 241.

³¹⁰ Tamtéž, s. 247–248.

Velkopáteční dohoda představuje dodnes základní dokument pro zachování míru v Severním Irsku. Její vznik znamenal veliký úspěch. Smlouva dala vzniknout samosprávnému parlamentu (přesněji „Shromáždění Severního Irska“), který fungoval na principu demokratické dělby moci a všechny hlavní politické strany v něm měly své zastoupení. Všechny strany, jež chtěly v parlamentu zasednout, se musely přihlásit k demokratickým hodnotám a odmítnout používání násilí. Všechny paramilitární organizace musely do určitého data odevzdat všechny své zbraně. Dohoda také dala vzniknout různým komisím, které se dále zabývaly např. spornými otázkami tras tradičních náboženských pochodů nebo zajišťováním bezpečí složkami RUC. Na radu této komise byly jednotky Královské ulsterské policie reorganizovány a přejmenovány na Policejní službu Severního Irska (PSNI), kde byli významně zastoupení i katolíci.³¹¹ Dohoda byla potvrzena v referendu. 71 % severních Irů bylo pro smlouvu. V Irské republice se konalo referendum, jestli se mají vypustit paragrafy 2 a 3 ústavy Irské republiky, které ustanovují jurisdikci Irské republiky nad celým ostrovem. Přes 94 % Irů se vyjádřilo pro vypuštění paragrafů, tím de facto uznali legitimní existenci Severního Irska. Smlouva také potvrzovala rovná práva všem občanům bez ohledu na jejich náboženství a zdůrazňovala vzájemný respekt, a pochopení mezi rozdílnými komunitami. Nezapomínala ani na toleranci jazykové diverzity, zejména irského jazyka.³¹²

Vážné počáteční problémy ohrožovaly křehký mír. Členové Právě irské republikánské armády (menší část PIRA, jež se odtrhla v roce 1997, když nesouhlasila s Velkopáteční smlouvou) spáchali 15. srpna 1998 bombový útok v severoirském městě Omagh. Zemřelo 29 lidí a hrozil rozpad mírových snah. Pomalé ozbrojování polovojenských skupin také nenaznačovalo dlouhodobý mír, ale oproti všem očekáváním, se konflikt pomalu deeskaloval. Většina polovojenských jednotek dokončila svoje odzbrojení v prvním desetiletí 21. století. Ve druhém desetiletí 21. století již byly násilné aktivity paramilitárních organizací v Severním Irsku sporadické. Přes zmíněné problémy tak byla a stále je Velkopáteční smlouva funkční.³¹³

Navzdory současnému relativně klidnému a nenásilnému období by nebylo moudré podceňovat spící buňky paramilitárních organizací, které jistě stále existují, i když v jiné omezenější podobě. Obavy z obnovení násilné tradice se objevily v souvislosti s tzv. brexitem, kdy k 31. lednu 2020 Spojené království vystoupilo z Evropské unie. Mezi Severním Irskem a

³¹¹ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 248–249.

³¹² Citizens Information Board. The Good Friday Agreement. In: www.citizensinformation.ie. [online]. 31. 3. 2021 [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: https://www.citizensinformation.ie/en/government_in_ireland/ireland_and_the_uk/good_friday_agreement.html#

³¹³ CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. S. 248–250.

Irskem, které je stále členem EU, mohly potenciálně vzniknout hranice, což by radikální nacionalisty a republikány mohlo vyprovokovat k novému násilí. Žádná hranice doposud nevznikly a s nimi ani nový konflikt, alespoň prozatím.³¹⁴

1.5.6. Mezinárodní postavení a evropská integrace

Irsko se již od svého vzniku v roce 1922 (Irský svobodný stát) snažilo v mezinárodních vztazích prosazovat svou nezávislost a suverenitu. Po odštěpení od Velké Británie nebylo překvapivé, že se nově vzniklý stát snažil začlenit do světového dění a zajistit si uznání své těžce nabyté existence nejen u evropských, ale i světových velmocí (především USA). To se také povedlo vstupem do Společnosti národů 10. září 1923. Irsko bylo aktivním členem Společnosti a snažilo se podporovat politiku kolektivní bezpečnosti. V rámci Commonwealthu, jehož bylo také členem (i když o to vůbec nestálo), se Irsko snažilo získat pro členské země tohoto společenství co největší volnost a nezávislost na Velké Británii. Snažilo se postupně snižovat kontrolní moc, kterou Británie nad společenstvím měla. Jedním z úspěchů byla například Belfourova deklarace, podle které měla být všechna dominia Commonwealthu Británii mezinárodně rovnocenná. V roce 1931 byla za irského přispění schválena tzv. Westminsterská statuta, jež potvrzovala dominiím právní a legislativní suverenitu ve svých domácích záležitostech. Jakýkoliv zákon vydaný pro dominium Westminsterem mohli poslanci jednotlivých dominií zrušit.³¹⁵

Když v roce 1932 vyhrála v Irsku volby strana Fianna Fáil, do čela státu se jako prezident výkonné rady (de facto ekvivalent premiéra) postavil Éamon de Valera, jenž se zároveň stal ministrem zahraničních věcí a určoval tak zahraniční politiku Irska. De Valera ve třicátých letech značně podporoval Společnosti národů (SN), ve které viděl garanta globálního míru a bezpečnosti. Především pro něj Společnost znamenala prostředek, jak se mezinárodně prosadit a spolupracovat s ostatními státy. Irsko se proto snažilo být v SN aktivní. Vysoký komisař pro Svobodné město Gdaňsk mezi lety 1934–1937 byl právě irský úředník Séan Lester, který neustále upozorňoval na konflikty mezi Němci a Poláky, především však varoval před tím, kam až by mohl nacismus zajít. Mállokdo ho ale poslouchal. Po vlašné reakci SN na

³¹⁴ DEARDEN, Lizzie. Brexit: Hard border in Northern Ireland would become terror attack target, government warned. In: www.independent.co.uk. [online]. 5. 10. 2020 [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/brexit-northern-ireland-border-hard-customs-terror-attacks-republicans-ira-b811344.html>

³¹⁵ KENNEDY, Michael. Irish Foreign Policy: 1919 to 1973. In: BARTLETT, Thomas. *Cambridge History of Ireland: 1880 to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018, s. 608–610.

italskou invazi do Etiopie si však de Valera uvědomil, že SN a její politika kolektivní bezpečnosti má malou praktickou hodnotu, když dojde na skutečné válečné ohrožení země. Předpověděl tak dopředu selhání SN, na kterou Irsko tak spoléhalo, a zvolil pro svou zem strategii neutrality v nadcházející 2. světové válce. Pro de Valera a jeho vládu nebylo rozhodnutí o zapojení se do války morální otázkou, de Valera to chápal jako věc samotného státního přežití. Irské vojenské přípravy a ozbrojování začaly příliš pozdě a Irsko bylo téměř bezbranné, když válka v roce 1939 vypukla. Během válečných let hrozily do Irska invaze, jak ze strany Británie, tak od Německa. Spojenci se navíc snažili Irsko přimět, aby se na jejich straně přidalo do války. To se však nestalo, neboť se irská vláda bála občanské války, kdyby se přidala na stranu svých dlouhodobých britských utlačovatelů. Irsko tak bylo až do konce války neutrální, za což na něj po konci války nahlížely západní země více než přezíravě. Do velké míry ztratilo v očích vítězných států důvěryhodnost a značně si poškodilo svou mezinárodní reputaci. Nejvíce utrpěly vztahy s USA, se kterými mělo Irsko dlouhodobě největší pouto. Do nové velmi důležité etapy 20. století, poválečné doby, kdy se v Evropě začala tvořit první důležitá společenství integrující evropské státy, tak Irsko vstoupilo se značným diplomatickým deficitem.³¹⁶

Během poválečných 40. let se Irsko ocitlo ve značné mezinárodní izolaci, která trvala i počátkem 50. let 20. století. Irsko tak nebylo zakládajícím členem OSN (Organizace spojených národů), která vznikla v roce 1946. Žádost o vstup byla Irsku zamítnuta. Svou podporu Irsku sice vyjádřily Spojené státy, a dokonce i Velká Británie. Své veto však využil Sovětský svaz, který to odůvodnil nepřesným tvrzením, že Irsko během 2. světové války stálo na straně osy. Z Commonwealthu Irsko zcela vystoupilo v roce 1949, když přerhalo poslední svazky s Britskou korunou. Skrze svou vojenskou neutralitu se Irsko nikdy nestalo ani součástí Severoatlantické aliance. Špatně zvolená zahraniční politika, kdy se tehdejší ministr zahraničí Seán MacBride při každé příležitosti snažil „irský problém“ (rozdělení Irska) internacionalizovat a dosáhnout sjednocení skrze přesvědčení mezinárodní komunity, se zcela jistě také promítla do nelichotivé mezinárodní pozice Irska.³¹⁷

Až s nástupem nového ministra zahraničí Franka Aikena se Irsko konečně začalo více začleňovat do mezinárodního dění. V roce 1955, když na Aikenovu práci navázal Liam Cosgrave, se Irsko připojilo k Organizaci spojených národů, kde se snažilo jako v případě

³¹⁶ KENNEDY, Michael. *Irish Foreign Policy: 1919 to 1973*. S. 613–617. Jedinou výjimkou byla role Irska při založení Rady Evropy v roce 1949, které bylo a stále také je součástí.

³¹⁷ Tamtéž, s. 623–628.

Společnosti národů hrát aktivní roli. Irský mezinárodní hlas tak byl znovu slyšet a získával na významu. Od roku 1957 byl v úřadu znovu Frank Aiken, jenž na plénu OSN navrhnul stažení vojsk ze střední Evropy, aby se zklidnilo napětí studené války. Irsko se v mezinárodní politice snažilo o podporu menších národů (např. Tibetu), s jejichž problémy se často identifikovalo. Bojovalo za dekolonizaci nebo proti apartheidu v Jihoafrické republice. Aktivně se snažilo deeskalovat napětí studené války. I když bylo často v rozporu s velkými hráči mezinárodní politiky, Irsko postupně získávalo na mezinárodní scéně významné místo.³¹⁸

Hospodářsky na tom Irsko bylo ještě v 50. letech velmi špatně. Zatímco poválečná Evropa zažívala konjunkturu (západní země především díky Marshallově plánu), Irsko stagnovalo. Na vině byl především velký důraz na hospodářskou soběstačnost země, která se projevovala ochrannými cly a uzavření svého průmyslu a trhu pro většinu Evropy (kromě tradičního obchodního partnera Velké Británie). Irsko bylo na periferii Evropy a Evropě se příliš neotvíralo. Změna přišla až s novým premiérem (v Irsku zvaným „Taoiseach“) Seánem Lemasseem³¹⁹, který se snažil Irsko Evropě otevřít. Někdy je nazýván „otcem moderního Irska“, neboť jeho politika pomohla zemi k ekonomickému růstu a otevřela dveře k evropské integraci. Zrušila se řada cel a různých obchodních omezení. Chráněné irské hospodářství (především zemědělský průmysl) přijalo principy volného trhu a hospodářské soutěže. Nově se hospodářství soustředilo na masivní export, což společně s kapitálními investicemi vedlo k růstu hrubého domácího produktu v letech 1959 a 1960 o 4 procenta. Aby Irsko mohlo dále hospodářsky růst potřebovalo expandovat na nové trhy v Evropě. Nutně se potřebovalo zapojit do procesu evropské integrace, která se rozběhla vznikem Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO) v roce 1950.³²⁰ Následoval vznik Evropského společenství pro atomovou energii (EUROATOM), a především Evropské hospodářské společenství (EHS). Tyto organizace jsou dnes začleněny do Evropské unie (EHS bylo de facto jejím předchůdcem)). Jestli Irsko chtělo mít vážené mezinárodní postavení a zároveň hospodářsky prosperovat, muselo se pokusit do těchto evropských struktur dostat. Zejména plánová „Společná zemědělská politika“ v rámci EHS, která měla přinést značné dotace podporující export zemědělských produktů a také garantované ceny, by irskému dominantně zemědělskému průmyslu jednoznačně vyhovovala.

³¹⁸ KENNEDY, Michael. Irish Foreign Policy: 1919 to 1973. S. 628–629.

³¹⁹ Vládl mezi lety 1959–1966.

³²⁰ KENNEDY, Michael. Irish Foreign Policy: 1919 to 1973. S. 631–632.

Lemass to pochopil a snažil se udělat vše pro zapojení Irska do zmíněných evropských organizací.³²¹

31. července 1961 Irsko poprvé požádalo o vstup do EHS. Zajímavé je, že Irsko, i když si od vstupu slibovalo menší závislost svého exportu na trhu Velké Británie, nechtělo do EHS vstupovat samo. Hrozilo by totiž, že by se jeden ze států do společenství nedostal a jejich trhy by se od sebe vinnou odlišných pravidel a smluv rozdělily. Irsko proto při všech svých žádostech svůj vstup koordinovalo s Velkou Británií, která do EHS také ještě nepatřila. První irské žádosti o vstup však politici členských zemí EHS (Německo, Francie, Lucembursko, Belgie, Itálie, Nizozemsko) nevěnovali příliš pozornosti. Někteří z nich nepovažovali Irsko za dostatečně hospodářsky rozvinuté pro vstup do společenství. Jiní zase viděli jako problém irskou neutralitu nebo „nečlenství“ v NATO. Následující roku (1962) proto Lemass osobně navštívil hlavní města všech členských zemí, kde se setkal s jejich vládními představiteli a vysvětlil jim, že je Irsko hospodářsky natolik rozvinuté a připravené se k EHS připojit. Zdůraznil, že státní neutralita a absence v NATO nebude znamenat pro vzájemnou spolupráci žádný problém. Jeho návštěva byla úspěšná, o irském členství se začalo vážně jednat.³²²

Francouzský prezident Charles de Gaulle však vetoval britskou žádost, která byla projednávána ještě před irskou. Jelikož největší obchodní partner do spolku nemohl, Irsko o něm také přestalo jednat. Lemass tak dále podporoval irskou ekonomikou modernizaci. Hrubý domácí produkt stále rostl zhruba o 3 procenta ročně a další obchodní překážky byly v legislativě rušeny. S Velkou Británií byla navíc ustanovena oblast volného obchodu. Lemass tak demonstroval, že Irsko reaguje na ekonomické změny probíhající v 60. letech v západní Evropě. Velká Británie i Irsko znovu požádali o členství v roce 1967, ale výsledek byl stejný, de Gaulle vetoval britskou žádost. K novým jednání došlo až v roce 1970, rok po de Gaulleově rezignaci. Po třech letech různých jednání se Irsko i Velká Británie konečně staly členy EHS, a to v roce 1973. V Irsku muselo dojít ke změně ústavy, která do té doby zakazovala principy supernacionalismu. K tomu mohlo dojít jedině v referendu, jež dopadlo většinovým (83 procent) souhlasem se vstupem do EHS.³²³

³²¹ Department of Foreign Affairs. History of Ireland's integration into the European Union. In: [issuu.com](https://issuu.com/departmentofforeignaffairs/docs/ireland-in-the-eu-history). [online]. 11. 3. 2014 [cit. 26. 5. 2021].

Dostupné z: <https://issuu.com/departmentofforeignaffairs/docs/ireland-in-the-eu-history>

³²² Department of Foreign Affairs. History of Ireland's integration into the European Union. In: [issuu.com](https://issuu.com/departmentofforeignaffairs/docs/ireland-in-the-eu-history). [online]. 11. 3. 2014 [cit. 26. 5. 2021].

Dostupné z: <https://issuu.com/departmentofforeignaffairs/docs/ireland-in-the-eu-history>

³²³ Tamtéž.

Irsko se po desetiletích své existence stalo mezinárodně uznávaným a respektovaným partnerem, kterému se otevřely obchodní trhy v kontinentální Evropě. Obchodní závislost na Británii se začala postupně snižovat. EUROATOM i ESUO byly sloučeny do EHS, takže Irové participovali ve všech hlavních organizacích a začlenili se tak pevně do Evropy, z čehož hospodářsky profitovali. Irský strach ze ztráty suverenity a nezávislosti, který v irské politice panoval ještě v 50. letech 20. století Irsko značně limitoval. Mezinárodní vztahy ani hospodářství se nemohly rozvíjet a stagnovaly. Až s novým premiérem Seánem Lemassem se Irsko vydalo novým, nadějnějším směrem. Následně se mělo přesvědčit, že integrace do evropských struktur a otevření irského trhu neznamena ztrátu suverenity ani ohrožení politické nezávislosti. Jisté pravomoci mezi sebou státy EHS v rámci mezinárodních organizací začaly sdílet, v určitých aspektech se tak jednalo o sdílení suverenity, ale v žádném případě o její ztrátu, jak v kampani, proti vstupu do EHS v rámci referenda o začlenění Irska, hlásali jeho odpůrci. Irští občané však již nechtěli hospodářsky zaostalé Irsko bez nevýrazného mezinárodního hlasu a rozhodli se pro Evropu.³²⁴

Irsko je od doby, kdy se připojilo do EHS (dnes de facto Evropská unie) pevně zakotveno v evropských strukturách, na rozdíl od Severního Irska, jenž se jako součást Spojeného království od Evropské unie v roce 2020 oddělilo. Evropanství je pro dnešní Iry důležitou součástí jejich identity, a jsou na něj po právu hrdí.

³²⁴ Department of Foreign Affairs. History of Ireland's integration into the European Union. In: issuu.com. [online]. 11. 3. 2014 [cit. 26. 5. 2021].
Dostupné z: <https://issuu.com/departmentofforeignaffairs/docs/ireland-in-the-eu-history>

2. Praktická část

Praktická část diplomové práce pojednává o možnostech využití tématu irských dějin ve výuce na českých základních a středních školách. První kapitola pracuje s argumenty, proč alespoň některé z témat irských dějin do výuky zařadit, a odpovídá na otázku, zdali se nejedná o nadbytečné učivo. Podkapitoly obsahují návrh výběru potenciálně nejvhodnějších témat pro základní a střední školy včetně jeho zdůvodnění. Ve druhé kapitole jsou představeny dvě vybrané výukové formy, které lze při implementaci irských témat využít. Kapitola obsahuje ukázkové plány dvou tematických vyučovacích hodin, jež pracují se stěžejními tématy irských dějin. Následuje vypracovaný plán, podle kterého mohou učitelé na své škole zorganizovat tematický den o Irsku.

2.1. Irsko a jeho dějiny ve výuce na českých školách

Irský ostrov ležící na západním okraji Evropy se vždy nacházel v pomyslném stínu svého většího souseda Velké Británie. Zatímco o Anglii a jejích dějinách se děti na základních školách učí nejpozději od sedmé třídy ve výuce středověku, Irsko bývá, se vzácnou výjimkou sv. Patrika³²⁵, velmi často opomíjeno, nebo je zmiňováno pouze okrajově jako první anglická kolonie a později jako přívěsek Velké Británie ve Spojeném království. Na vyšších gymnáziích se o historii Velké Británie studenti dějepisu mohou dozvědět již v prvním ročníku při výuce antiky v souvislosti s Římskou říší a její provincií Britannia. O Irsku se studenti dějepisu patrně dozvídají až při výuce Slavné revoluce v souvislosti s bitvou dvou králů u řeky Boyne v roce 1690. Pokud se o Irsku dozvídají dříve, je to pravděpodobně v kontextu pohybů keltských kmenů během doby železné. Příchod pevninských Keltů do Irska je však velmi rozšířeným mýtem, jenž není založen na faktech (viz kapitola 1.1.7.). Dějiny Irska nejsou tedy běžnou náplní probírané látky základních ani středních škol, což se dá do jisté míry pochopit, neboť Irové velkou část své historie byli v područí většího a mocnějšího souseda, který si díky svému postavení světové velmoci vydobyl v osnovách předmětů daleko více prostoru.³²⁶ V následujících řádcích však přicházím s několika pádnými důvody, proč by Irsko a jeho dějiny měly mít své místo při hodinách dějepisu i jiných relevantních předmětů.

Jedním z hlavních důvodů, proč by učitelé na základních i středních školách měli využívat témata z irských dějin a irské realie při výuce, je prostý fakt, že Velká Británie ke dni

³²⁵ O sv. Patrikovi se žáci nejčastěji dozvídají skrze výuku anglických reálií při hodinách angličtiny.

³²⁶ Využití Irska a irských dějin ve výuce se samozřejmě může lišit škola od školy, učitel od učitele. Při hodnocení míry využití „irské látky“ autor této práce vychází ze svých vlastních zkušeností na ZŠ Komenského Náchod, ZŠ Olomouc Spoječů, ZŠ Nové Město nad Metují (Školní 1000) a Jiráskově gymnáziu Náchod.

31. ledna 2020 vystoupila z Evropské unie. Studijní programy Erasmus a Erasmus+ již dále nenabízí studijní pobyty ve Velké Británii. I když se v budoucnu zcela jistě objeví nové programy, podmínky studijní spolupráce mezi zeměmi EU a VB se budou teprve postupně formovat a dále upravovat. Podmínky zahraničních pobytů ve VB pravděpodobně nebudou tak přívětivé, jako byly dříve prostřednictvím ověřeného Erasmu. Možnosti českých žáků, jak se kvalitně naučit a pochytit naprosto stěžejní anglický jazyk přímo od rodilých mluvčích, se tak značně redukuje. Irská republika, jež nepatří do Spojeného království, a je tak stále součástí EU, nabízí ideální alternativu k Velké Británii. V současnosti nabízí dokonce lepší a jednodušší podmínky pro vycestování. Dá se tak předpokládat, že v následujících letech budou studenti pro získání klíčové kompetence 21. století, aktivní znalosti anglického jazyka, častěji vybírat právě Irskou republiku, jejíž obyvatelé jsou také rodilými mluvčími anglického jazyka. Žáci či studenti by pro svou potenciální zahraniční zkušenost měli být vybaveni alespoň základními informacemi. RVP (Rámcové vzdělávací programy) sami zmiňují, že základní kompetence i vybrané učivo, které k jejich naplnění má dopomáhat, mají být pro žáka/studenta využitelné v reálné světe. Z tohoto důvodu má Irsko při výuce dějepisu, ale i jiných předmětů (výchova k občanství, geografie, anglický jazyk) své opodstatněné místo.

Rámcové vzdělávací programy poskytují školám značnou svobodu volby v tom, které učivo pro žáky vybrat. Žádné omezení vztahující se na učivo z RVP nevyplývá a učitelé mohou látku týkající se vybraného irského tématu zařadit podle svého uvážení. Jediným pomyslným omezením, které by mohlo nastat, je časová tíseň učitele způsobená příliš obsáhlými seznamy témat v rámci ŠVP (Školní vzdělávací program). V takovém případě by byla zapotřebí revize ŠVP a upřednostnění některého z irských témat před jinými. Irsko pro výuku na základních i středních školách nabízí vhodná témata, která dané předměty/obory bezpochyby obohatí.

Širokou paletu témat z irských dějin, jež stojí za implementaci do výuky, zahajuje období neolitu v Irsku, kdy se zrodily jedny z nejmonumentálnějších staveb pravěkých lidí na celém světě. Megalitické stavby v údolí řeky Boyne byly zapsány na seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Rozsáhlé chodbové hrobky a jejich propracované megalitické umění v archeologickém komplexu Newgrange (včetně hrobek Knowth a Dowth) vznikly o cca 1000 let dříve než umělecky prostší, ale daleko známější britské Stonehenge.

V irských dějinách se navíc dají nalézt mnohé paralely s českými dějinami a lze tak poukázat na fenomény překračující hranice jednotlivých států. Jedním z takových témat je silné a vědomé poangličtění irského obyvatelstva, probíhající dlouhá staletí s cílem vytvořit jednu

uniformní britskou identitu. V zemích Koruny české spatřujeme podobný jev vlivem germanizace. Obrozenecká hnutí, jejich snahy a strategie se dají skvěle porovnat. Vývoj irské kultury a jazyka nám pak nabízí možnost představit si, jak by mohl dopadnout český jazyk, kdyby české obrozenecké snahy nebyly tak úspěšné. „Kdyby“ sice historie nezná, avšak irská zkušenost může nabídnout, při nejmenším, zajímavé téma k zamyšlení. Vzájemné paralely často vyplývají z faktu, že oba národy Irů i Čechů byly značnou dobu pod nadvládou jiného silného národa (státu), který jejich práva v mnohonárodnostní říši (Britské impérium a Habsburská monarchie) značně utlačoval. Jiné paralely pak lze najít v náboženských sporech mezi protestanty a katolíky, avšak s opačným vývojem (perzekuce katolíků v Irsku a perzekuce protestantů v Českých zemích po Bílé hoře).

Některá témata, která naopak v českých dějinách obdoby nemají, mohou nabídnout irskou zkušenost a ponaučení. Nejdůležitější je patrně téma terorismu (IRA i další paramilitární organizace), silného rozdělení společnosti a nebezpečí násilného řešení sporů i v moderní době. Kapitola irských dějin, jež by při výuce dějepisu na českých školách tedy rozhodně měla zaznít, je období tzv. „the Troubles“ (konflikt v Severním Irsku).

Učitelé mají k dispozici velké množství témat, která by se dala při výuce dějepisu využít. Výběr jednotlivých témat se však bude lišit nejen v závislosti na preferencích učitele, ale také na stupni vzdělávání. Studenti gymnázií, kde jsou často nabízeny volitelné historické semináře, se můžou seznámit i s takovými tématy irských dějin, pro které v osnovách základní škol nebude prostor. V následujících dvou podkapitolách si představíme témata z dějin Irska, která by se podle autora této práce dala využít spíše při výuce na základní škole a která by se lépe hodila pro starší, pokročilejší studenty gymnázií.

2.1.1. Základní školy

V rámci 2. stupně základních škol lze využít řada témat z irských dějin nejen při výuce dějepisu, ale také při předmětech jako anglický jazyk, kde by žáci podle RVP ZV měli probrat realie anglicky mluvících zemí, výtvarná výchova (laténské umění, gaelsko-křesťanské motivy), zeměpis, tělocvik (specifické a originální irské národní sporty). V následujících odstavcích budou prezentovány témata z irských dějin, které autor této práce spatřuje jako vhodná k implementaci do výuky dějepisu na základních školách.

V 6. třídě je možné do výuky v rámci tematického celku „pravěk“ zařadit téma megalitických staveb. Ukázky monumentálních kamenných staveb jako jsou např. chodbové hrobky Newgrange, Knowth nebo Dowth nejen obzvláštní výuku neolitu, ale také demonstrují

architektonické dovednosti a vyspělost tehdejší pravěké společnosti. Je vhodné také poukázat na specifickou distribuci takovýchto staveb v atlantické Evropě a zdůraznit kolik lidí se na jejich výstavbě muselo podílet. Jejich nábožensko–rituálně–sociální funkce pomohou poodkrýt duchovní kulturu pravěkých komunit. Megalitické umění, které se na kamenných stavbách v Irsku objevuje v bezprecedentním množství, může posloužit i jako náměť pro hodinu výtvarné výchovy. Toto téma pomáhá naplnit jeden z očekávaných výstupů definovaných RVP ZV, podle kterého žáci mají být schopni charakterizovat materiální a duchovní kulturu pravěkých lidí.³²⁷

Téma „Keltů v Irsku“ není potřeba do výuky zařazovat, ale spíše omezit šíření nepodloženého tvrzení o jejich invazi na ostrov, které vyústilo ve vznik mýtu „keltského původu“ (viz kap. 1.1.7.). Ukázka keltského jazyka je naopak žádoucí, neboť se žáci na základní škole mají naučit systém jazyků a jejich třídění. Základní slovíčka a fráze z irštiny krásně ilustrují, jak odlišný tento jazyk je oproti slovanským nebo germánským jazykům. RVP ZV mezi doporučené učivo v rámci předmětu český jazyk řadí právě i systém třídění různých indoevropských jazyků (jazykové skupiny).³²⁸ Představení irského jazyka jako jednoho z posledních přežívajících keltských jazyků by ve výuce mělo dostat prostor.

Jedno z hlavních témat irských dějin pro základní školu je příchod sv. Patrika a šíření křesťanství. Sv. Patrik je nejznámější postavou, kterou si lidé s Irskem spojí a s něčím asociují. Světcův život a legenda o jeho působení, vyhnání hadů, učení o Svaté Trojici z trojlístku a další zajímavosti se dají začlenit do hodin dějepisu v rámci raného středověku a christianizace Evropy. Jelikož se každý rok, dnes již po celém světě, slaví 17. březen jako den sv. Patrika, téma pro žáky bude využitelné, pochopí, proč se den slaví a dokážou vysvětlit světcův význam pro celé Irsko. Téma je možné rozšířit o výjimečnou a na svou dobu velmi vyspělou klášterní kulturu raně středověkého Irska a následného „zlatého“ věku irské vzdělanosti, během kterého irští mniši šířili křesťanství ve Velké Británii i velké části kontinentální Evropy, kde zakládali mnohé kláštery. V rámci tohoto tématu lze žákům vysvětlit problematiku církevních řádů, církevní organizace (diecéze, arcidiecéze atd.), činnost řeholních řádů, liturgické hodiny nebo rozdíl mezi monasticismem a poustevnictvím. Irsko nabízí skvělou příležitost, jak žákům zajímavě toto téma přiblížit. Dochované středověké kláštery v Glendalough, Clonmacnoise nebo kamenné příbytky mnichů na ostrově Skellig Michael žákům pomohou vytvořit představu

³²⁷ MSMT. RVP ZV 2021 čístopis [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit. 26.5. 2021], s. 54.

Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4983_1_1/

³²⁸ Tamtéž, s. 24.

o klášterním životě, ale především mají potenciál fungovat jako motivační prvek. Zmíněné lokality často využívají filmaři ve svých filmech. Například ostrov Skellig Michael byl použit v sedmé a osmé epizodě populární sci-fi série Star Wars.

V sedmé třídě se žáci základní školy při výuce dějepisu obvykle seznámí s Vikingy a jejich nájezdy. Často jsou líčeni jako zběsilí, krutí válečníci a dobří mořeplavci. Zařazením tématu Vikingů v Irsku můžeme demonstrovat i jejich obchodní dovednosti. Města jako Limerick, Wexford, Waterford, Cork a především irské hlavní město Dublin vznikla jako obchodní opevněná vikingská města, jež se dále rozrůstala a dnes tvoří významné irské přístavy, centra správy a obchodu. Toto téma by tak mělo být součástí dějepisných hodin o Vikinzích.

Další téma souvisí s výukou o anglickém království a jeho koloniích. Ještě před vznikem prvních anglických kolonií v Severní Americe Anglické království de facto kolonizovalo Irsko. Je nutné zmínit, že už od 12. století se Irsko postupně dostává pod větší a větší kontrolu anglických velmožů a králů. Není nezbytné zaobírat se detaily, jen je pro další vývoj, kdy Irsko v dějinách figuruje v úzkém vztahu s Anglií a posléze s VB, potřeba vysvětlit, proč tomu tak je. Od Jindřicha VIII. angličtí králové používají titul „král Irska“. Reformace Jindřicha VIII. je základní učivo v rámci raného novověku, které učitelé mají možnost přenést i na Irsko a vysvětlit tak zárodek budoucích náboženských i politických sporů na irském ostrově. Téma, o kterém se bavíme v tomto odstavci můžeme nazvat jako „kolonizace Irska“. Do tohoto tématu můžeme zařadit také „irskou etapu“ tzv. Slavné revoluce, po které se svazek s Anglií dále upevňoval (slavná bitva u řeky Boyne), a především vznik Spojeného království Irska a Velké Británie (1801). Žáci základní škol by měli být obeznámeni, že Spojené království nevzniklo ze dne na den, ale postupným rozšiřováním anglické moci, s nímž dále souvisí i téma imperialismu.

Velmi důležité a stěžejní téma celých irských dějin, které by nemělo chybět v žádných učebních osnovách dějepisu, je Velký irský hladomor z poloviny 19. století. S celkovým počtem obětí přes jeden milion lidí a masovou vlnou emigrace, kdy Irsko opustilo více než milion a půl obyvatel, byl hladomor událost, která Irsko od základů změnila. Jednalo se o jednu z největších přírodních, ale zejména humanitárních katastrof moderní doby. Toto téma pomáhá vysvětlit složitost vzájemných irsko-anglických vztahů a poukazuje na nebezpečí dogmatického dodržování ekonomicko-politických pravidel. Britští politici se odmítli vzdát liberálního ekonomického principu „laissez faire“ a výrazně do trhu nezasáhli, čímž nepřímo zavinili smrt mnoha lidí, kteří na předražené potraviny nedosáhli. Preference ochrany volného

trhu nad ochranou lidských životů, z toho vyplývající nízká hodnota života, nadřazenost jednoho národa nad druhým a propastné sociální rozdíly ve společnosti, kde majetní kumulují stále více majetku, zatímco chudí jsou vykořisťováni. Všechny tyto aspekty nejsou jen důležité fenomény 19. století, do určité míry jsou to stále aktuální otázky, nad kterými by se žáci měli zamýšlet. Do této množiny otázek patří i tzv. malthuziánská krize, jež může v budoucnosti nastat i ve větším měřítku, než tomu bylo v Irsku, poroste-li lidská populace rychleji než zdroje její obživy. Téma irského hladomoru nám může demonstrovat jednu z hlavních funkcí dějepisu a historie, kterou je schopnost analyzovat minulost a poučit se z ní pro budoucnost, neboť např. nebezpečí potravinové krize je reálnou hrozbou. Ať už si však učitelé v tématu Velkého irského hladomoru vyberou jakýkoliv důležitý aspekt, toto téma by jistě mělo zaznít.³²⁹ Zařazení tématu by podle doporučeného rozvržení studia dokumentem RVP ZV vycházelo na osmou třídu.

Jeden z výstupů RVP ZV pro dějepis deváté třídy zní: „prokáže základní orientaci v problémech současného světa“.³³⁰ Pro zodpovědné naplnění tohoto výstupu je nezbytné zařadit do výuky dvě témata irských dějin 20. století, jež tvoří naprostý základ toho, co by lidé o Irsku měli vědět. Prvním tématem je irská nezávislost a rozdělení ostrova na Severní Irsko a jižní Irskou republiku. Dnešní politické uspořádání ostrova se od anglo-irské smlouvy z roku 1921 v podstatě neliší, proto je zásadní, aby žáci věděli, jak k němu došlo. Postupný vývoj ze Svobodného irského státu na Irskou republiku, jíž se stát stal oficiálně až v roce 1949, není potřeba rozvádět. Důležité je rozdělení ostrova a vznik autonomního (později zcela nezávislého) státu skládajícího se z 26 provincií (oproti 6, které tvoří Severní Irsko). Do problémů současného světa také spadá poslední navrhované téma, IRA a konflikt v Severním Irsku. I když se konflikt po Velkopáteční dohodě ke konci 20. století podařilo uklidnit a dohodnout se, teroristická činnost paramilitárních skupin v Severním Irsku i VB v druhé polovině 20. století se řadí k novodobým konfliktům. S vystoupením Spojeného království z EU se navíc příznak konfliktu a sektářského násilí připomněl, nebezpečí opětovného násilí nebylo nikdy úplně zažehnáno. Žákům je u těchto dvou témat potřeba vysvětlit vztah mezi nacionalismem a katolictvím na jedné straně a mezi protestanstvím a unionismem na straně druhé.

Rozdělením Irska a konfliktem v Severním Irsku končí výčet doporučených témat pro základní školy. Navrhovaná témata tvoří jakýsi základ, který by žáci základních škol podle

³²⁹ Masová migrace do USA, jež je s hladomorem úzce spjatá, by také měla být zmíněna.

³³⁰ MSMT. RVP ZV 2021 čístopis [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit. 26.5. 2021], s. 57.

Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4983_1_1/

autora této práce měli znát. Záleží však na každém jednotlivém učiteli dějepisu, zdali výběr dále nezúží, nebo nevyužije i jiné téma, které mu do výuky bude pasovat. Je možné, že učitelé nemusí nalézt dostatek času pro implementaci všech navrhovaných témat, nicméně, témata vztahující se ke sv. Patrikovi, hladomoru a rozdělení ostrova do dvou států s následnou etapou násilného konfliktu (včetně terorismu) by, alespoň ve zjednodušené formě, měla být implementována.

2.1.2. Střední školy – Gymnázia

Výuka dějepisu na středních odborných školách a středních odborných učilištích je obvykle natolik omezena (výuka probíhá například pouze v jednom ročníku), že učitelé stěží stíhají se studenty probrat základní témata českých dějin, prostor pro implementaci témat z irských dějin je z tohoto důvodu velmi omezený. Ve většině případů tak k výuce o Irsku nedojde. Zařazení některých z irských témat do výuky na těchto školách, pokud k němu dojde, by mělo být v souvislosti se studovaným oborem. Například zemědělské školy by mohly implementovat téma Velkého irského hladomoru, umělecké školy téma irské kultury (irské tance, irská tradiční hudba, irské „keltské“ umění, megalitické umění atd.), sportovní školy např. irské téma irských národních sportů, jež spadá pod irské národní obrození, kdy sporty v moderní podobě vznikly. V dalších odstavcích této kapitoly se však budeme zabývat, výběrem irských témat pro výuku dějepisu na vyšších gymnáziích, kde je pro jejich implementaci, díky vyšší časové dotaci, největší prostor.³³¹

Témata z irských dějin navržená pro základní školu tvoří základ i pro výuku dějepisu na gymnáziu, jen s tím rozdílem, že se proberou do větší hloubky nebo se rozšíří. Megalitické stavby neolitu v Irsku se např. dají do souvislosti s dalšími takovými stavbami v atlantické Evropě. Výklad se rozšíří o sociální a duchovní aspekt staveb, jejich rozdělení a teorie o jejich funkci. Studenti by se již měli učit používat odborné termíny spojené s danými tématy. V případě megalitických staveb by se jednalo o termíny jako např.: menhiry, henge, chodbové hrobky, kromlechy nebo dolmeny. Gymnázia připravují studenty na vysoké školy, kde vhodnou terminologie využijí.

Tímto způsobem by mělo být rozšířeno i téma sv. Patrika a christianizace (zlatý věk irské vzdělanosti). U zakládání kláštera je namístě se studenty projít složení klášterů, jak personální (opat, abatyše, mniši, jeptišky, laici), tak stavební (dormitář, skriptorium, refektář

³³¹ Časová dotace dějepisu však záleží na jednotlivých gymnáziích. RVP pro gymnázia stanovuje pouze minimální týdenní časovou dotaci společně pro vzdělávací obory „Člověk a společnost“ a „Člověk a příroda“, která za 4 roky činí 36 hodin.

cely atd.) a jejich specifika oproti kontinentálním klášterům. Učitelé mohou uvést i další klášterní zakladatele a zdůraznit, že navzdory jeho slávě, celý úspěch irské křesťanské vzdělanosti nebyl dílem pouze sv. Patrika. Irsko má celou řadu jiných světců, kteří se o rozvoj křesťanství a klášterního systému v Irsku přičinili (sv. Kolumba z Iony, sv. Kolumbán z Bobbia atd.). Mnozí z těchto irských mnichů se postarali o christianizaci za hranice Irska (založení klášterů v Itálii, na Ioně, Anglii atd.). Vysokou křesťanskou vzdělanost i rozvinuté umění lze kromě misijních činností irských mnichů demonstrovat na tzv. knize z Kells (unikátně vyzdobeném středověkém evangeliáři). Charakteristické irské kruhové věže, stavěné při kláštorech, a irské „keltské“ kříže, jež v sobě kombinují křesťanské i pohanské motivy a umělecké styly, by ve výuce také neměly chybět.

Vikingské téma, kde se na Irsku především demonstrují vikingské obchodní a zakladatelské aktivity, se dá rozšířit o jednu z nejslavnějších bitev mezi Gaely a irskými Vikingy. Na bitvě u Clontarf se dá ilustrovat vojenská taktika, styl boje, typ zbraní, ale především můžeme představit politické rozdělení Irska do pěti tradičních království, která mezi sebou často vedla války, což oslabovalo celý ostrov a usnadňovalo cizincům provést invazi.

Dále není třeba popisovat, jak rozšiřovat další témata, která byla vybrána pro základní školy, neboť každý učitel dějepisu klade důraz na jiné aspekty probírané látky. Témata jako Velký irský hladomor, rozdělení Irska (náboženské, politické) a konflikt v Severním Irsku by měly ve výuce dějepisu na gymnáziu dostat více prostoru, jsou to stěžejní témata a v případě rozdělení Irska a teroristické činnosti v Severním Irsku jde o tzv. „problémy moderní společnosti“, které přímo uvádí RVP pro gymnázia.

Kromě zmíněných základních témat, jež byly vybrány také pro základní školy a na gymnáziích se pouze rozšířily, se na gymnáziích dají využít i zcela nová témata. Zajímavým fenoménem, který spadá do výuky pravěku a doby železné, jsou Keltové, jejich kultura i migrace. Irové jsou často považovány za potomky Keltů, kteří na ostrov měli přijít během doby železné. Podle nejnovějších poznatků se však jedná o mýtus, jenž v Irsku vznikl v 19. století v průběhu národního obrození, kdy byla snaha vymezit se proti germánským Angličanům a jejich kultuře. Učitel dějepisu může téma „Keltů v Irsku“ využít při výuce pravěku, kde může upozornit na mýtus „keltského původu“, ale zároveň poukázat na keltský jazyk i laténskou kulturu, jež se na ostrov dostaly. K vysvětlení tohoto paradoxu se studenti s učitelem zamyslí nad způsoby šíření jazyka i kultury bez přesunu velkého množství obyvatel. Téma se dá také využít při výuce národního obrození, kde studenti mohou nalézat paralely mezi českým a

irským národním obrozením (kulturním i jazykovým). Příklad vzniku mýtu a propagandy, potřeba upravovat minulost nebo šířit nepodložené příběhy a vydávat je za nezpochybnitelnou historii je navíc velmi aktuální téma. Snaha vymezit se proti „cizí“ kultuře a obraz té své různými prostředky vylepšovat je typický rys obrození, jenž vidíme jak u nás (rukopisy Zelenodvorský i Královedvorský), tak v Irsku (keltský původ, bez archeologických důkazů). Jelikož je představa o Irech jako Keltech velmi rozšířena, při hodinách dějepisu na střední škole by učitel měl minimálně představit důvody, proč tomu tak pravděpodobně není, a zdůraznit, jak je ve všech oblastech dnešního života důležité lpění na ověřitelných faktech a důkazech, aby nedocházelo ke vzniku a šíření dezinformací.

Téma náboženské perzekuce katolíků na úkor protestantů včetně tzv. Penal laws (trestní zákony) by se dalo využít v obecně pojaté výuce náboženských konfliktů, ale také při hodině o pobělohorských perzekucích protestantů v Českých zemích jako příklad opačné perzekuce. Takovéto hledání paralel napříč časem a místem je pro pokročilejší studenty dějepisu klíčové, neboť pomáhá rozvinout kritické schopnosti a neklade takový důraz na memorování, ale na vyšší stupně vzdělávacích cílů (porozumění, analýza, hodnocení atd.).

Již zmíněné téma irského národního obrození, jež se dá při výuce různě srovnávat s českým národním obrozením, přináší zajímavou úvahu, jaké postavení by dnes mohl mít český jazyk, kdyby obrození nebylo úspěšné. Irština, která staletí bojovala za své přežití proti procesu anglikanizace, je dnes sice oficiálním jazykem, ale většina Irů ji neovládá. Čeština také soupeřila se silným jazykem (němčinou), ale nakonec se prosadila. V rámci obrození lze sledovat i snahy o politickou emancipaci. Na příkladu Irska se dají ilustrovat metody konstituční (politické strany v rámci Westminsteru) nebo tradice násilného nacionalismu (Velikonoční povstání, Angry Irishmen). V rámci této látky by neměla chybět analýza irského postavení ve Spojeném království Velké Británie a Irska a snahy o jeho transformaci. Termíny jako autonomie, úplná nezávislost, unionismus, republikanismus, ulsterský lojalismus, protestantismus nebo katolictví by studenti měli umět vysvětlit a dát do souvislosti s celkovým děním na ostrově.

Posledním vybraným tématem pro dějepis na střední škole (gymnáziu) je „Velikonoční povstání“. Rebelie z roku 1916, kdy v Evropě stále zuřila 1. světová válka, nebyla sice sama o sobě úspěšná, ale následná tvrdá reakce Britů razantně proměnila irské veřejné mínění, což nakonec vedlo až k válce za nezávislost a anglo-irské smlouvě, která rozdělila Irsko na dva

státy. Toto učivo jednoznačně patří na střední školy, neboť nepřímo vedlo k významným politickým změnám v rámci Spojeného království s dosahem až do současnosti.

Navrhovaná témata pro základní školy jsou tedy i ta stěžejní pro studenty vyšších gymnázií. Z doplňujících témat byly doporučeny: mýtus keltského původu (laténská kultura a irský jazyk), perzekuce katolíků (trestní zákony a vzájemné postavení katolíku a protestantů v Irsku), irské národní obrození a postavení Irska v rámci Spojeného království nebo Velikonoční povstání 1916. Ve většině těchto témat nalezneme podobnosti s českými dějinami a, v případě dostatku času během klasických hodin dějepisu nebo v rámci dějepisného semináře, jistě stojí za implementaci.

2.2. Implementace témat z irských dějin do výuky

Vybrané kapitoly z irských dějin lze žákům a studentům představit různou formou. Kromě klasické tematické hodiny věnované vybrané kapitole je možné na škole uspořádat projektový den, během kterého se žáci/studenti o Irsku dozvídají informace napříč předměty. V této kapitole jsou nejprve představeny ukázkové vyučovací hodiny, jež implementují některá z vybraných témat irských dějin. Následně je představen zpracovaný plán tematického dne, jenž učitelé mohou převzít a zorganizovat tak na své škole „Den sv. Patrika“.

2.2.1. Ukázková hodina č. 1 – sv. Patrik a křesťanské Irsko

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Vzdělávací obor: Dějepis

Vyučující: Bc. Daniel Vlček

Třída: 7.

Téma: sv. Patrik a křesťanské Irsko

Zařazení tématu: Křesťanství a středověká Evropa, den sv. Patrika (zpestření výuky)

Učivo: klášter a jeho obyvatelé, šíření křesťanství, legenda o sv. Patrikovi, Irsko (kultura, advent křesťanství)

Výchovně–vzdělávací cíle:

1. Uvede, kdy sv. Patrik pravděpodobně žil/působil (1-Z) a svými vlastními slovy převypráví legendu o sv. Patrikovi (2-P).³³²
2. Vysvětlí, jak se sv. Patrikem souvisí jetelový lístek a hadi.
3. Demonstruje oblíbenost a úctu ke sv. Patrika na konkrétním příkladu. (3-A) → den sv. Patrika (pochody, malování se na zeleno atd.)
4. Zhodnotí, čím a proč je sv. Patrik pro Irsko tak důležitý. (5-H)
5. Vysvětlí, co je to klášter, a uvedou příklady klášterů, které jsou podle nich nejpozoruhodnější (jakýchkoliv klášterů). (2-P)
6. Vlastními slovy vysvětlí pojmy: řehole, opat, abatyše, jeptiška, mnich, laik, skriptorium, askeze, biskup, biskupství, arcibiskup, arcibiskupství. (2-P)
7. Rozliší způsob života mnichů v klášterech a poustevníků. (3-A)
8. Zhodnotí roli duchovenstva ve středověké společnosti „trojího lidu“ (5-H)

Pomocné poznámky/termíny: klášter, řehole, skriptorium, opat, abatyše, mniši, poustevník, laik, jeptiška, biskup, biskupství, arcibiskup, arcibiskupství, christianizace, askeze, irská vlajka, zelená barva, trojlístek, hadi, římská provincie Britania

Vyučovací metody: dramatická/inscenační, výklad, vysvětlování, brainstorming, diskuse

Pomůcky: listy s příběhem o sv. Patrikovi rozděleným do 5–6 částí (učitel si detaily vymyslí, ať je to vtipné), rekvizity pro žáky, prezentace (viz organizační část), PC s projektorem

Příprava na hodinu:

- Učitel si připraví zelené oblečení, pokud má kostým a doplňky, tím lépe (za předpokladu, že se hodina odehraje na Den sv. Patrika)

³³² Podle Bloomovy taxonomie: 1–Zapamatování, 2–Porozumění, 3–Aplikace, 4–Analýza-Syntéza, 5–Hodnocení.

- Učitel si připraví prezentaci s fotkami/obrázky související s tématem a kontrolní otázky k závěrečné rekapitulaci

Organizace a struktura:

Organizační část

(2 minuty)

- Pozdravení a zapsání do třídnice
- Zápis tématu hodiny na tabuli
- Oznámení cílů hodiny žákům

Evokace

- Učitel žákům pustí krátké video³³³ nebo připravenou prezentaci. (2 minuty)
→ Motivace, spouštěč evokace
- Brainstorming (5 minut)
 - Žáci po jednom chodí k tabuli a píšou, co je k danému tématu napadá
→ aktivizace, práce s prekoncepty, žáci nejsou „tabula rasa“
 - Učitel vypsane pojmy s žáky projde (zmíní oslavy dne sv. Patrika a případně okomentuje video, které žáci viděli.

Uvědomění/Expozice + fixace (předvádění)

- Inscenační/dramatizační výuka (cca 20 minut)
 - Učitel žáky rozdělí do skupin (počet skupin závisí na počtu částí příběhu) a rozdává jim texty s částí příběhu o sv. Patrikovi
 - Žáci dostanou čas podle textu připravit krátkou, asi dvouminutovou, scénku
Jednotlivé role jsou zcela na žácích, jen jeden musí být vypravěč
Možné role: trojlístek, hadi, ovce, Patrikova rodina, Římané, irští nájezdníci, Bůh atd. (rekvizity podle schopnosti učitele, nebo domluvy s žáky předem)
 - Skupinky postupně (podle čísla na listu s příběhem) sehrají scénky
 - Učitel povzbuzuje skupinky a podněcuje k fandění skupinek mezi sebou (tleskání atd.)
- Výklad učitele (cca 10 minut)
 - Učitel vykládá dětem o christianizační činnosti sv. Patrika a jemu podobným (misionářů, věrozvěstů), zdůrazňuje zakládání klášterů, šíření vzdělanosti a vysvětluje vybrané pojmy (viz *pomocné poznámky/termíny*)

³³³Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ijs-S4g4eCs>

-Učitel žákům promítá (k výkladu) fotky nejznámější irských klášterů (Scellig Michael, Glendalough, Clonmacnoise, Armagh), ale i českých (Sázavský klášter, Broumov atd.) nebo světových (Montecassino, Sain-Michel)

- žáci si dělají z výkladu zápis, pokud něco nestihnou, dostupné materiály učitel nahrává na společný disk (např. Google drive)

Reflexe

(5 minut)

- Diskuse/hromadný rozhovor
 - Žáci pod vedením učitele diskutují nad tím, co se dozvěděli nového, a odpovídají na učitelovy otázky, společně tak opakují látku

Závěr

(1 minuta)

- Úkol: do příště zjistit, co je to „tonzura“, „dormitář“ a „refektář“
- Rozloučení a konec hodiny

2.2.2. Ukázková hodina č. 2 – Velký irský hladomor

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Vzdělávací obor: Dějepis

Vyučující: Bc. Daniel Vlček

Třída: 8. třída/vyšší gymnázium (změna pro výuky na střední škole: zařazení 9.cíle, pojem „laissez-faire“, metoda klíčového slova pouze pro uhodnutí tématu, část vymýšlení příběhů ve dvojici je nahrazena brainstormingem)

Téma: Velký irský hladomor

Zařazení tématu: v rámci dějin 19. století, v RVP ZV: „Modernizace společnosti“

Téma slouží k naplnění výstupu: „vysvětlí rozdílné tempo modernizace a prohloubení nerovnoměrnosti vývoje jednotlivých částí Evropy a světa včetně důsledků, ke kterým tato nerovnoměrnost vedla; charakterizuje soupeření mezi velmocemi a vymezí význam kolonií“.

Učivo: příčiny a následky hladomoru v Irsku, Irsko v rámci Spojeného království, pozemkové vlastnictví a držba půdy (vlastníci a nájemci), společenské rozdíly, britská neadekvátní reakce a nástroje pomoci, politické strany ve Westminsteru, svobodný (volný) trh, ekonomický liberalismus „laissez-faire“ (gymnázia), emigrace do USA

Výchovně–vzdělávací cíle:³³⁴

1. Vyjmenuje alespoň 3 příčiny Velkého irského hladomoru. (1-Z)
2. Časově vymezí trvání hladomoru (od kdy do kdy) a popíše jeho průběh. (1-Z)
3. Uvede a vysvětlí význam termínu „coffin ships“ (1-Z, 2-P)
4. Vysvětlí, podle svého názoru, co vedlo Velkou Británii (poslance ve Westminsteru), aby nepomohla/i Irsku daleko více. (2-P)
5. Uvede vztah mezi hladomorem a úpadkem irského jazyka. (3-A)
6. Vysvětlí dnešní speciální vztah mezi Irskem a USA (2-P) a identifikuje jeho kořeny/příčiny (A)
7. Porovná jednotlivá opatření (metody pomoci) a zhodnotí jejich efektivitu. (4-AS+H)

³³⁴ Podle Bloomovy taxonomie: 1–Zapamatování, 2–Porozumění, 3–Aplikace, 4–Analýza-Syntéza, 5–Hodnocení.

8. Vyjmenuje podle svého názoru 4 nejvýznamnější následky hladomoru (1-Z) a zdůvodní svou volbu. (5-H)

9. Posoudí, zdali se tvrzení o britské genocidě spáchané na irském obyvatelstvu zakládá na reálných základech, určí a zhodnotí takové argumenty. (5-H) → (export potravin ze země, kde zuří hladomor) → velmi těžký cíl (volitelný, vhodný pro vyšší gymnázia)

Pomocné poznámky/termíny: „coffin ships“, Spojené království, konzervativní strana (toryové), Robert Peel, whigové (liberálové), George Russel, bramborová plíseň-mor, chudobinec, výdejny jídel (polévkové jídelny–soup kitchen),

Vyučovací metody: metoda klíčového slova, skupinová-kooperativní,

Pomůcky: PC, přípravy ke stanovištím (vytisknuté kapitoly o následcích a příčinách hladomoru z této práce, kniha o irském hladomoru, vytisknuté mapy demografických a jazykových změn, vytisknutý článek v angličtině o „coffin ships“, vytisknuté fotky/obrázky/kresby „coffin ships“ a americké vlajky,

Příprava na hodinu:

- Učitel si dopředu promyslí jednotlivá stanoviště a vytiskne/připraví materiály, jež na stanovištích budou žákům k dispozici
- Učitel si pro každé stanoviště připraví úkoly, které u nich žáci budou plnit

Organizace a struktura:

Organizační část (1 minuta)

- Pozdravení a zapsání do třídnice

Motivace

- Klíčová slova (8 minut)
 - Učitel prozatím neprozradí téma hodiny, ale napíše na tabuli slova, která spolu navzájem souvisí a jsou s tématem nějak spjata (3–5 slov), výběrem slov učitel ovlivní obtížnost (pro studenty gymnázií vybere slova s menším vztahem-propojením)
 - Příklad slov: brambory, chudobince, hlad, Irsko, milion zemřelých
Plíseň, emigrace do USA, země sv. Patrika, Britové, malá pomoc Irové, milion mrtvých, hlad, export jídla, chudoba
 - Učitel žákům zadá, ať se sami zamyslí nad propojením a vzájemnou souvislostí těchto slov, poté ať ve dvojicích vymyslí a sepišou krátký příběh postavený na

určených slovech (učitel žákům také řekne, že slova společně odkazují na nějaké významné historické téma, příběhy budou jakousi předpovědí tématu, na konci hodiny zjistí, jak blízko se svými příběhy přiblížili skutečnosti)

- Některé z dvojic přečtou své příběhy
- Učitel oznámí a zapíše téma hodiny „Velký irský hladomor“ a sdělí cíle hodiny žákům

Expozice:

(30 minut)

- 5 stanovišť – Skupinová výuka

- Učitel rozdělí žáky do 5 heterogenních skupin
- Učitel po třídě vytvoří 5 stanovišť, u kterých se skupinky budou střídát v šestiminutových intervalech
- Na každém stanovišti se žáci dozvídají různé aspekty o irském hladomoru a plní úkoly, které učitel pro daná stanoviště vytvořil
 - žáci se sami musí dopátrat informací, řeší nějaký problém, a tím se učí efektivněji, učitel jen poskytne zdroje poznání
 - odpovědi na úkoly musí mít všichni ve svých sešitech, žáci si tak sami tvoří zápis
 - stanoviště má skupinka za splnění jen za předpokladu, že všichni její členové mají úkol hotový a zapsaný → kooperace celé skupinky

Učitel chodí po třídě, nabízí radu a upozorňuje na zbývající čas.

- Stanoviště 1. Průběh hladomoru

Místo: u počítače

Zdroj: internet

- Žáci mají za úkol na internetu zjistit stručný průběh hladomoru, kdy se poprvé objevil, odkud, jak se situace vyvíjela a kdy bylo nebezpečí zažehnáno
- Pokud žákům zbyde čas, na internetu vyhledají jiné příklady velkých hladomorů ze světových dějin
- Zjištěné informace si zapíší do sešitu

- Stanoviště 2. Příčiny hladomoru

Místo: jeden ze stolů ve třídě

Zdroj: vytisknutá kapitola z této práce („Příčiny hladomoru“)

Úkol: z textu zjistit hlavní příčiny, které vedl v Irsku k hladomoru

- Příčiny je třeba logicky rozdělit na přírodní (bramborová plíseň), hospodářské (závislost na jedné plodině), politicko-ekonomické (nadvláda Britů, dogmatické dodržování zásad liberální ekonomie, nezasahování státu do tržního hospodářství), plynoucí z nespravedlivého systému držby půdy (tzv. cottiers, nic nevlastnili, ale vše odpracovali a trpěli především oni) nebo např. sociální příčiny
- Stanoviště 3. Strategie pomoci

Místo: jeden ze stolů ve třídě

Zdroj: kniha o irském hladomoru, jež učitel vybere a připraví žákům³³⁵

Úkol: Žáci mají za úkol zjistit, kterými nástroji se vláda (ne)snažila poskytnout hladomorem postiženým Irům pomoc, jaké formy zvolila a jakou efektivitu metody měly. Žáci by měli rozlišit mezi přístupem britských liberálů v čele Robertem Peelem a konzervativců pod vedením George Russella.

- Stanoviště 4. Následky hladomoru

Místo: jeden ze stolů ve třídě

Zdroj: vytištěná kapitola z této práce („Následky hladomoru“), demografická mapa Irska (znázorňující změny v počtu obyvatel), „jazyková“ mapa Irska (úbytek irsky mluvících lidí)

Úkol: Zjistit a poznamenat si následky/dopady, které měl hladomor na irskou populaci, hospodářství (zemědělství), anglo-irské vztahy, migraci, irský jazyk atd.

- Stanoviště 5. „Coffin ships“ a emigrace jako poslední naděje

Místo: jeden ze stolů ve třídě

Učitel tam položí fotky (obrazový materiál) „coffin ships“, americkou vlajku (skutečnou nebo vytisknutou) nebo jiný symbol Spojených států amerických jako např. sošku sochy Svobody, dále na místě bude anglický článek³³⁶ o tzv. „rakevních lodích“ (coffin ships). K dispozici bude také slovník.

³³⁵ Např.: JACKSON, Alvin. Ireland 1798–1998: war, peace and beyond. 2nd ed. Dublin: Wiley-Blackwell, 2010.

Nebo: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. Dějiny Irska. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996.

³³⁶ Např. článek dostupný z: <https://irishstudies.sunygeneseoenglish.org/2018/11/26/coffin-ships/>

Úkol: Na tomto stanovišti žáci zjistí, co to byly tzv. „coffin ships“. Termín si přeloží a do sešitu písemně vysvětlí, proč se jim tak říkalo. Popíše podmínky plaveb, jejich cílové destinace a naděje, které si pasažéři drželi.

Reflexe:

(5 minut)

- Hromadný rozhovor
 - Učitel si s žáky projde otázky/úkoly, na které měly na stanovištím odpovědět (odpovídají žáci, učitel jen koriguje, popřípadě opravuje)

Závěr:

(1 minuta)

- Zadání úkolu: do příště si žáci na Youtube pustí video o hladomoru, které jim látku doma oživí a pomůže zapamatovat
Například video dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=M8Rbj7H0eX4>
Nebo: <https://www.youtube.com/watch?v=fpMAy6pfHbM>
→ anglický jazyk ve videích není problém, výuka různých oborů napříč předměty je vítaná, u cizích jazyků se dokonce vžil výraz „CLIL“ (integrovaná výuka předmětu a cizího jazyka)
 - Příští hodinu proběhne reflexe videí a této hodiny (např. metodou pětílístku)
- Rozloučení a konec hodiny

2.2.3. Tematický den „Irsko sv. Patrika“

Termín realizace: 17. březen nad den sv. Patrika, pokud tento den vychází na víkend, realizujeme tematickou výuku v týdnu před tímto irským svátkem (co nejbliže).

Hlavní cíle tematického dne: 1. Narušit/ozvláštnit stereotypní chod života/výuky na škole.

2. Motivovat žáky ztraktivněním výuky.

3. Rozšířit povědomí o Irsku a sv. Patrikovi (mezi žáky i učiteli).

Časová dotace: 6 vyučovacích hodin (jeden školní den)

Místo konání (prostory): Tělocvična, venkovní hřiště, hudební učebna, zeměpisná učebna, výtvarná učebna, dějepisná učebna.³³⁷

Cílová skupina/účastníci: Vybrané ročníky 2. stupně základních škol.

Tento plán počítá s 6 třídami, které se budou protáčet na 6 stanovištích v průběhu jednoho dne (6 hodin). Výběr ročníků, které se zúčastní záleží na celkovém počtu tříd na škole. Jako vzorový příklad poslouží škola, která má po dvou třídách v každém ročníku. V takovém případě se zúčastní 7., 8. a 9. ročník, dohromady tedy 6 tříd. Třídy 6. ročníku se programu zatím nezúčastní. Ideálně by se tento tematický den opakoval vždy po třech letech, tak by se dostalo i na tehdejší „šestáky“.³³⁸

Personální zajištění: Minimálně 7 učitelů. Na přípravě se podílí co největší počet učitelů (podle jejich časových a pracovních možností). U sportovního stanoviště vždy jeden učitel zůstává a druhý jde pro žáky do školy. Po konci hodiny je zase odvádí.

Prostředky a pomůcky: viz stanoviště

Příprava:

- Celou akci bude tvořit 6 základních stanovišť, které je potřeba připravit a vyzdobit.
- Učitelé vyzdobí školu podle své kreativity irskými vlajkami, různými zelenými dekoracemi (trojlístky, čtyřlístky, harfami, Guinness reklamními motivy), dostupnými rekvizitami s tematikou Irska atd. Ideální by bylo někde vypůjčit nebo vyrobit postavu (figurínu) sv. Patrika, která by vítala u vchodu do dveří. Malé sošky leprikonů se zlatáky

³³⁷ Nejsou nutné specializované učebny, měly by však disponovat alespoň projektorem.

³³⁸ Každá škola si podle své velikosti tento plán přizpůsobí. Může např. vytvořit více stanovišť nebo prodloužit akci na dva dny, tím se zvýší možná kapacita účastníků.

a vycpané ovečky po celé škole by dodaly na správné atmosféře (nejpropracovanější výzdoba by však měla být na samotných stanovištích)

- V jídelně kuchaři uvaří tradiční irské jídlo „Irish stew“ a připraví nějaký zelený nápoj (např. kiwi šťávu), jídelna se také vyzdobí (zelené ubrusy). Pracovníci jídelny si v rámci možností oblečou zelené čepky nebo jiné části oblečení.
- Učitelé si obléknou zelené oblečení (čím více, tím lépe). Vítány jsou i jakékoliv jiné tematické doplňky (různé pokrývky hlavy spojené s Irskem a sv. Patrikem nebo např. irské kilty, irské symboly namalované na obličejích atd.)
- Učitelé žákům předem vysvětlí, že se na sv. Patrika nosí zelené oblečení a doplňky. Povzbudí žáky, aby si na tematický den oblékli do zelena.

Organizace a program stanovišť:

1. Irské národní sporty

Místo. Venkovní hřiště

Vedoucí: 2 učitelé, každý u jednoho sportu

Pomůcky: pálky hurley (min. 16–32), 4 fotbalové branky (zmenšené nevadí), 4 delší tyčky na prodloužení branek, míček (sliotar), fotbalový míč, rozlišovací dresy. pišťalky, karty

Příprava:

- a) Větší fotbalové hřiště se rozdělí na dvě poloviny. Na každé polovině se rozmístí 2 branky naproti sobě, vytvoří se tak celkově dvě menší hřiště. Na branky se k tyčím připevní tyčky tak, aby je prodlužovaly (viz branky pro rugby).
- b) Pokud bude k dispozici hřiště na rugby, nemusíme připravovat 2 hřiště a upravovat klasické branky. Celá třída tak může hrát společně jeden sport, který se v polovině hodiny ukončí a přejde se na druhý sport. Bude však potřeba více pálek na hurling.

Průběh:

1. Učitelé přichozí třídu uvítají a uvedou irské „gaelské“ sporty a asociaci GAA (zdůrazní, kdy sporty vznikají a jak jsou unikátní).
2. Učitelé rozdělí třídu do dvou skupin. Každá skupina jde s jedním z učitelů na určené hřiště.
3. Učitelé vysvětlí pravidla sportů hurling (camogie, verze pro ženy) a gaelský fotbal. Žáky v každém sportu rozdělí do dvou týmů a hraje se. Učitel se stává rozhodčím.

4. Po cca dvaceti minutách hry se skupinky vymění.
5. Po ukončení zápasů si hráči podají ruce a začnou se přesunem na další stanoviště.

2. Irské tance/hudba

Místo: tělocvična

Vedoucí: 1 učitel, členové ZUŠ nebo jiné (např. DDM atd.) domluvené instituce, která zajistí výuku irských tanců a připraví hudební vystoupení.

Spolupráce: DDM, ZUŠ či jiné zájmové organizace.

Pomůcky: hudební nástroje, stoly, židle a občerstvení pro pomocné organizace, rádio (elektronika pro případ, že nebude živá hudba)

Organizace a průběh:

1. Třída se nejprve posadí a pozvaní umělci představí tradiční irské tance a hudbu (krátký výklad a ukázky) s typickými hudebními nástroji.
2. Pod vedením instruktorů se žáci učí základy irských tanců za doprovodu irské hudby.
3. Společné hraní na hudební nástroje podle pokynů instruktorů, žáci se zapojují a zkouší si zahrát např. na bodhrán, píšťaly, bubínky (všichni se nějak zapojí, alespoň prostřednictvím jednoduchých nástrojů, paliček, tamburíny, nebo zpěvem).
4. Kromě tradiční hudby muzikanti představí i slavné irské kapely (U2, The Cranberries, Kodaline) či sólové interprety (Enya, Hozzler, Sinéad O'Connor) a zahrají některé jejich písně. Žáci budou interprety poznávat.

3. Historie Irska

Místo: připravená učebna s projektorem (učebna dějepisu, je-li na škole)

Vedoucí: učitel dějepisu

Pomůcky: připravená prezentace, PC, projektor, materiály na skupinovou výuku

Příprava:

- Učitel, si po třídě připraví 5 stanovišť, které žáci ve skupinách budou postupně navštěvovat a plnit u nich úkoly, jež učitel určí. Stanoviště by měla být různého charakteru (vyhledávání informací pomocí internetu, práce s pramenem v cizím jazyce,

práce s učebním/informačním textem, poslech audio materiálu, práce a dedukce na základě hmotných pramenů atd.)

- Obsahově by hodina měla pracovat s tématy: sv. Patrik a křesťanství, Velký irský hladomor, rozdělení země (Severní Irsko a Irská republika) a s tím spojenou otázkou náboženství, IRA – konflikt v Sev. Irsku.
- Konkrétní forma a obsah materiálů na stanovištích je na učiteli, stejně jako případné úkoly.

Organizace a průběh:

1. Učitel s žáky udělá rychlý brainstorming k dějinám Irska.
2. Žáci se náhodně rozdělí do 5 skupinek a střídají se na stanovištích, kde plní úkoly.
3. Učitel s žáky společně reflektuje jednotlivá témata, kterými si prošli, v připravené prezentaci k nim žáků ukazuje zajímavé audio-vizuální materiály, jimiž blíže přiblíží danou problematiku.

4. Irský jazyk

Místo: jakákoliv připravená učebna

Vedoucí: Učitel, který si prošel základy irštiny (např. DuoLingo).

Pomůcky: připravené pracovní listy, PC, projektor, prezentace se základy irštiny.

Příprava:

- Učitel si připraví pracovní listy s úplnými základy irského jazyka. Kromě pracovní listů vypracuje také prezentaci, která obsahuje základní irské fráze (pozdravy, zdvořilostní fráze atd.) a základní vodítka (slovní zásoba, slovosled, příklady) pro vedení rozhovoru.
- Učitel si také nastuduje současný stav irštiny na ostrově (málo mluvčích, povinná výuka na školách, ale malá využitelnost a vysoká obtížnost, Gealtacht).

Organizace a průběh:

1. Učitel žákům představí irštinu jako jeden z posledních živých (ale vymírajících) keltských jazyků a pohovoří o jeho aktuálním stavu a specifikách.
2. Pomocí prezentace učitel žáky seznámí se základními frázemi a rozdá jim pracovní listy.
3. Žáci vyplňují pracovní listy, poté vytvoří dvojice a zkouší (podle pokynů v listech) vést jednoduchý rozhovor. Učitel jim k tomu promítne pomocná vodítka.
4. Ve zbývajícím čase učitel pustí žáků komediální krátký film „Yu Ming Is Ainm Dom“.

5. Irské umění–výtvarné stanoviště

Místo: učebna pro výtvarnou výchovu

Vedoucí: učitel výtvarné výchovy přiřazený k tomuto stanovišti

Pomůcky: nůžky (všichni žáci), nožičky, stébla pevných trav (velké množství, natrhané nejdříve den předem, musí být pevná), klubko provázku, karton, tempery, štětce, bavlněná příze (zelené odstíny), několik šablon trojlístku

Příprava:

- Učitel si na internetu nastuduje, jak a proč se vyrábí tzv. kříž sv. Brigity (na YouTube³³⁹ mnoho videí). Stejně se připraví i na výrobu trojlístků³⁴⁰ (sv. Patrik na nich vysvětloval podstatu nejsvětější trojice).

Možná videa:

- Učitel si předem připraví třídu (všechny pomůcky), ale především naseká dostatek zelených stébel (ideální je den předem zaúkolovat děti při hodině pracovních činností nebo biologii)

Organizace a průběh:

1. Učitel žákům vypráví legendu o sv. Brigitě a jejím kříži.
2. Učitel žákům názorně předvede a vysvětlí, jak si vyrobit vlastní kříž sv. Brigity (může pustit i video). Poté na pozadí pouští irskou tradiční hudbu (např. Molly Malone aj.).
3. Žáci vyrábí kříže sv. Brigity, učitel je obchází a nabízí radu.
4. Pokud zbude po výrobě křížů alespoň 15 minut, učitel v krátkosti zmíní sv. Patrika a způsob, jakým pohanským Irům vysvětloval svatou Trojici na trojlístku.
5. Učitel vysvětlí postup výroby trojlístku a žáci znovu vyrábí.
6. Výsledky své práce si žáci podepíší a rozhodnou, kterou část školy (učebnu, chodbu, jídelnu atd.) s nimi vyzdobí.

³³⁹ *How To Make A Brigid's Cross From Rushes*. In: Youtube [online]. 22. 1. 2016 [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=bq0ci42PnLc>. Kanál uživatele Big Green Art.

³⁴⁰ *St Patrick's Day Crafts to make - fun ideas to make Leprechauns and Shamrocks*. In: Youtube [online]. 15. 3. 2020 [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=PZ-2bng2Mk0&t=295s>. Kanál uživatele Red Ted Art.

6. Tour de Ireland

Místo: počítačová učebna (ideálně s projektorem), případně máme v záloze volnou učebnu s projektorem

Vedoucí: 1 přidělený učitel

Pomůcky: papíry s vytištěnou mapou Irska, sepnuté papírky pojmů (15), projektor

Plán počítá s cca 30 žáky v jedné třídě. Do dvojice dostanou cca 4 pojmy (pojmů je celkem 62, takže dvě dvojice dostanou 5 pojmů)

Příprava:

- Učitel si projde list všech pojmů a zjistí si, co znamenají.
- Učitel si nastříhá pojmy/názvy a roztřídí si je do 15 skupin, aby byly co nejrůznorodější. Papírky tvořící skupinu pojmů/názevů se sepnou sponkou.

Organizace a průběh:

1. Učitel žáky rozdělí do dvojic. Ti si vezmou jednu sepnuté pojmy/názvy, jež jsou nějak spjaté s Irskem (cca 4–5 pojmů do dvojice).
2. Žáci si ve dvojicích zasednou k počítači a začnou si pojmy/názvy vyhledávat. Jejich úkolem je zjistit, jak daná věc/osoba/dílo/lokalita souvisí s Irskem, zapsat si to a později vysvětlit a přes projektor ukázat svým spolužákům. Na vyhledání a přípravu krátkého výstupu mají cca 8 minut.
3. Žáci spolužáků prezentují svá zjištění (max. 2,5 min.). Jejich spolužáci si na papír nebo do sešitu dělají poznámky (ideálně přislíbit soutěž na příští hodinu zeměpisu, kvůli motivaci). Zeměpisné pojmy si značí do slepé mapky, kterou dostaly vytištěnou.

Závěr tematického dne:

Den je zakončen na obědě tradičním irským pokrmem, irským dušeným jehněčím. Jako nápoj se podává „mok sv. Patrika“ (zelená šťáva) a jako dezert tzv. scones (čajové koláčky), v Irsku velmi oblíbené, nebo jednodušší alternativa, teplý jablečný koláč.

Možné uzavření/reflexe tematického dne:

- A) Žáci dostanou za úkol napsat esej (minimum 250 slov) ve formě reflexe proběhlého tematického dne.

V písemné práci žáci odpoví na otázky:

1. Co jsem o Irsku věděl/la již před tematickým dnem? Které informace/aktivity pro mě během tematického dne nebyly ničím novým?
2. Co nového jsem se během tematického dne naučil/la?
3. Co se mi nejvíce líbilo, co mě bavilo? A co se mi naopak tolik nelíbilo, co mě nebavilo?
4. Co jsem se o Irsku nedozvěděl, ale rád bych to zjistil/la?
5. Co bych učitelům doporučil pro příště udělat jinak (např. něco přidat/ubrat, předělat)?

Po přečtení prací učitelem, by v následující hodině měla následovat ještě slovní reflexe prací a učitelova reakce na možné doplňující otázky žáků.

- B) Hromadný rozhovor mezi učitelem a žáky nebo diskuse mezi žáky nad proběhlým tematickým dnem. Směr rozhovoru/diskuse je veden stejnými otázkami jako písemná práce výše.

Závěr

Diplomová práce se zabývala irskými dějinami a jejich využitím při výuce na českých školách. Jejím primárním cílem bylo zpracovat širokou paletu důležitých témat irských dějin a nabídnout tak českým učitelům dostupné materiály, které budou moci využít pro své vlastní sebevzdělávání, ale především jako základní podklad pro přípravu vyučovacích hodin s irskou tematikou. V teoretické části této práce bylo zpracováno na 28 různých témat spadajících do všech hlavních historických epoch počínaje pravěkem a 20. stoletím konče. Od příchodu prvních lidí v mezolitu po relativně nedávný konflikt v Severním Irsku. Stěžejním tématům, jakým je např. Velký irský hladomor, domnělý keltský původ nebo právě konflikt v Severním Irsku, byl věnován značný prostor. Teoretická část diplomové práce tak vyčerpávajícím způsobem zpracovala velké množství látky, ze které mohou čerpat nejen učitelé, žáci nebo studenti, ale také kdokoliv se zájmem o Irsko a jeho dějiny. Na základě těchto důvodů je možné primární cíl diplomové práce prohlásit za splněný.

Druhým cílem bylo zhodnotit využití irských témat na českých školách a navrhnout konkrétní témata z irských dějin, která by byla adekvátní pro výuku na základní a střední škole. Tento cíl naplňuje kapitola „*Irsko a jeho dějiny ve výuce na českých školách*“, jež pojednala o důvodech a smyslu samotného využití Irska a jeho dějin ve výuce. Podkapitoly se poté zaměřily na výběr vhodných témat jak pro základní, tak pro střední školy.

V rámci praktické části diplomové práce byly vypracovány plány vyučovacích hodin s tématy z irských dějin, které mohou učitelé jednoduše převzít, nebo jim poslouží jako vzor při vytváření vlastních hodin. Vzorové výukové plány pracují s výukovými cíli sestavenými podle Bloomovy taxonomie výukových cílů a seřazenými vzestupně podle obtížnosti. Požadavek vytvoření detailních plánů hodin, jež klade třetí stanovený cíl této práce, je také splněn.

Poslední vytyčený cíl stanovil požadavek na vytvoření plánu, jež by přinesl návrh, jak využít den sv. Patrika ve snaze zvýšit povědomí a znalosti o Irsku, zároveň měl návrh vybrat formu, která by ozvláštnila klasický vyučovací den na škole. Na tento požadavek odpovídá poslední kapitola praktické části diplomové práce, kde byl vypracován plán tematického dne „*Irsko sv. Patrika*, v jehož průběhu se vybrané třídy stěhují po celé škole, tělocvičně i venkovním hřišti, aby co nejintenzivněji poznali, alespoň zprostředkovaně, irskou kulturu, historii, zeměpis, národní sporty nebo kuchyni. Vyzdobená škola, tematické ustrojení účastníků, včetně učitelů či speciální obědové menu pomohou vytvořit neopakovatelnou

atmosféru a rozličná stanoviště zase rozšíří znalosti a povědomí o Irsku a jeho obyvatelích. Pokud se učitelé podle vzoru vypracovaného v této práci pokusí tematický den zorganizovat, jistě oživí často stereotypní chod života na školách.

V případném rozšíření této práce by bylo v teoretické části vhodné doplnit paletu témat z irských dějin především o další kapitoly z historie Irska 20. století a přidat nedávné události a vývoj na irském ostrově v 21. století. Za zmínku stojí zejména téma Irska v období 2. světové války, se kterým tato práce sice pracuje, ale nedostalo prostor celé kapitoly, dále pak vztah Irska k Velké Británii jako bývalé „okupační“ mocnosti, ale zároveň primárnímu obchodnímu partnerovi. Toto téma je v práci průřezově obsaženo, zasloužilo by však samostatnou kapitolu zabývající se vývojem vzájemných vztahů od vzniku Svobodného irského státu po současnost. Zajímavé téma, jež by stálo za zpracování, je zcela jistě vzájemné česko-irské „potýkání“, česko-irské mezinárodní vztahy. Ne nadarmo je v Irském parlamentu vystavena busta Václava Havla. Z 21. století se nabízí zejména téma vystoupení Spojeného království z Evropské unie a jeho konsekvence pro irský ostrov, především v souvislosti s Velkopáteční dohodou. V praktické části by bylo vhodné navrhnout a naplánovat nové výukové formy, jak se s Irskem ještě více seznámit (týdenní poznávací výlet do Irska, exkurze atd.), a vypracovat nové plány výukových hodin s dalšími stěžejními tématy z irských dějin, jež by se daly ve výuce využít.

Irsko je úžasnou zemí, ve které žijí pozoruhodní a velkorysí lidé. Jejich spletitá historie nabízí řadu zajímavých témat, která nám poskytují pohled na fenomény, jež české dějiny neznají a mohou nás tak obohatit. Zároveň se však nabízí i ta témata, ve kterých nalezneme mnoho vzájemných paralel. Irové byli mnohokrát ve své historii těžce zkoušeni, ale nikdy se nevzdali a dnes žijí v jednom z nejvyspělejších států na světě. Byla by velká škoda, kdybychom o nich nic nevěděli. Tato zodpovědnost dnes leží zejména na učitelích, zdali implementují některá z irských témat do výuky. Tato diplomová práce se jim v tom snaží dopomoci.

Seznam použitých zdrojů

Použitá literatura:

- ANTHONY, D. Migration in Archaeology: the baby and the bathwater. *American Anthropologist*. 1992, 92, s. 895–914.
- ASOUTI, E. Beyond the Pre-Pottery Neolithic B interaction sphere. *Journal of World Prehistory*. 2006, 20, s. 87–123.
- BARKER, G. *The Agricultural Revolution in Prehistory*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- BONSALL, C. Climate change and the adoption of agriculture in north-west Europe. *European Journal of Archaeology*. 2001, 5(1), s. 7–21.
- BOYLAN, Ciara. Famine. In: BOURKE, R. and MCBRIDE, I. *The Princeton History of Modern Ireland*. Princeton: Princeton University Press, 2016, s. 403–424.
- BURGHESE, C. The Bronze Age. In: RENFREW, C. *British Prehistory: A New Outline*. London: Duckworth, 1974, s. 165–232.
- CAUVIN, J. *The Birth of the Gods and the Origin of Agriculture*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- CLARKE, A. Kolonizace Ulsteru a vzpoura roku 1641. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 143–153.
- COLLINS, T. a COYNE, F. Fire and Water...Early Mesolithic cremations at Castleconnell, Co. Limerick. *Archaeology Ireland*. 2003, 17 (2), s. 24–27.
- CONNOLLY, S. J. ed. *The Oxford Companion to Irish History*. Oxford: Oxford University Press, 1999. ISBN 0-19-211695-9.
- CRONIN, Mike. *A History of Ireland*. New York: PALGRAVE, 2001.
- CUNLIFFE, B. *The Ancient Celts*. Oxford: Oxford University Press, 1997.
- CUNLIFFE, B. *Facing the Ocean: The Atlantic and its Peoples, 8000 BC–AD 1500*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- DE PAOR, L. Vikingské války (9. – 10. století). In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 64–75.
- DUFFY, Seán, ed. *Atlas of Irish History*. 2nd ed. Dublin: Gill and Macmillan Ltd, 2000.
- FERRITER, D. a TÓIBÍN, C. *The Irish Famine: A Documentary*. New York: Profile Books Limited, 1999.
- FREEMAN, P. *Ireland and the Classical World*. Austin: University of Texas Press, 2001.

- GREEN, E. F. F. Velký hladomor. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 200–209.
- GROGAN, E. *The North Munster Project, volume 2*. Bray: Wordwell, 2005.
- HAYES–MCCOY, G. A. Tudorovský zábor (1534–1603). In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 130–142.
- HAYWOOD, J. *The Celts: Bronze Age to New Age*. New York: Routledge, 2014.
- HUGHES, K. The Golden Age of Early Christian Ireland, 7th and 8th centuries. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *The Course of Irish History*. 10th revised and enlarged edition. Dublin: Mercier Press, 2001, s. 54–66.
- CHILDE, V. G. *Prehistoric Communities of the British Isles*. London: Chambers, 1949.
- JACKSON, Alvin. *Ireland 1798–1998: war, peace and beyond*. 2nd ed. Dublin: Wiley-Blackwell, 2010.
- JOYCE, P. W. *A Concise History of Ireland*. Dublin: The Educational Company of Ireland, 1927.
- KARL, R. Celts from everywhere and nowhere: a re-evaluation of the origins of the Celts and the emergence of Celtic cultures. In: CUNLIFFE, B. a KOCH, J. T. *Celtic from the West: Alternative Perspectives from Archaeology, Genetics, Language and Literature*. Oxford: Oxbow, 2010, s. 39–64.
- KENNEDY, Michael. Irish Foreign Policy: 1919 to 1973. In: BARTLETT, Thomas. *Cambridge History of Ireland: 1880 to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018, s. 604–638.
- KILLEN, John ed. *The Famine Decade*. Belfast: The Blackstaff Press Limited, 1995.
- KINEALY, Ch. The Irish Famine. *North Irish Roots*. 1990, 2 (5), s. 158–161.
- KINEALY, Ch. Beyond Revisionism: Reassessing the Great Irish Famine. *History Ireland*. 1995, 3 (4), s. 28–34.
- KINEALY, Ch. Food Exports from Ireland 1846–47. *History Ireland*. 1997, 5 (1), s. 32–36.
- LYNDON, J. F. Středověká anglická kolonie. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 105–115.
- LYNCH, Patrick. Svobodný irský stát a Irská republika, 1921–1966. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 249–262.
- MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. London: Thames and Hudson Ltd, 2017.
- MARTIN, F.X. Příchod Normanů a zábor Irska. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 87–104.
- MCCARTNEY, Donal. Od Parnella k Pearseovi. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 226–239.

- MCCRACKEN, J. L. Severní Irsko, 1921–1966. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 240–248.
- MCDOWELL, R. B. Protestantský národ. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 175–187.
- MITCHELL, F. a RYAN, M. *Reading the Irish Landscape*. Dublin: Town House, 1997.
- MOODY, T. W. Feniánské hnutí, autonomie a pozemková válka. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 210–225.
- MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *The Course of Irish History*. 10th revised and enlarged edition. Dublin: Mercier Press, 2001.
- MOUNT, C. Exchange and communication: the relationship between Early and Middle Bronze Age Ireland and Atlantic Europe. In: Henderson, J. *The Prehistory and Early History of Atlantic Europe*. Oxford: BAR, 2000, s. 57–72.
- MYTUM, H. *The Origins of Early Christian Ireland*. London, Routledge, 1992.
- NEEDHAM, S. 800 BC: The Great Divide. In: Haselgrove, C. and Pope, R. *The Earlier Iron Age in Britain and the Near Continent*. Oxford: Oxbow, 2007, s. 39–63.
- Ó CRÓINÍN, D. *A New History of Ireland*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Ó CRÓINÍN, D. *Early Medieval Ireland*. New York: Routledge, 2013.
- Ó CUÍV, B. Irsko v 11. a 12. století. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 76–86.
- Ó FIAICH, T. Počátky křesťanství. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 42–52.
- Ó FIAICH, T. The Beginnings of Christianity, 5th and 6th Centuries. In: MOODY, T.W. and MARTIN, F.X. *The Course of Irish History*. 10th revised and enlarged edition. Dublin: Mercier Press, 2001, s. 41–53.
- O'BRIEN, E. Pagan and Christian burial during the first millenium AD. In: Edwards, N. *The Early Church in Wales and the West*. Oxford: Oxbow, 1992, s. 130–137.
- RAFTERY, Barry. *Pagan Celtic Ireland: The Enigma of the Irish Iron Age*. London: Thames and Hudson, 1994.
- RAFTERY, Barry. Iron-age Ireland. In: Ó CRÓINÍN, D. *A New History of Ireland*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 134–181.
- ROWLEY-CONWY, P. How the West was lost: a reconsideration of agricultural origins in Britain, Ireland, and southern Scandinavia. *Current Anthropology*. 2004, 45, s. 83–113.
- SHERIDAN, A. Achnacreebeag and its French connections: vive the 'Auld Alliance'. In: Henderson, J. *The Prehistory and Early History of Atlantic Europe*. Oxford: BAR, 2000, s. 1–16.

- SIMMS, J. G. Restaurace a jakobitská válka. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 154–163.
- SOLAR, P. The Great Famine Was No Ordinary Subsistence Crisis. In: CRAWFORD (ed.). *The Irish Experience*. Edinburg: John Donald, 1989, s. 114–118.
- THOMAS, C. *Christianity in Roman Britain to AD 500*. London: Batsford, 1981.
- THOMAS, J. The Mesolithic-Neolithic transition in Britain. In: Pollard, J. *Prehistoric Britain*. Oxford: Blackwell, 2008, s. 58–89.
- TOLAN-SMITH, C. Mesolithic Britain. In: BAILEY, G. a SPIKINS, A. *Mesolithic Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s.132–57.
- WALL, M. The Age of Penal Laws. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *The Course of Irish History*. 10th revised and enlarged edition. Dublin: Mercier Press, 2001, s. 176–189.
- WARNER, R. Clogher in Late Prehistory. In: Cooney, G. *Relics of Old Decency: Archaeological Studies in Later Prehistory*. Dublin: Wordwell, 2009, s. 507–518.
- WHYTE, J. H. Doba Daniela O'Connella. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 188–199.
- WHYTE, J. H. Irsko, 1966–1982. In: MOODY, T.W. a MARTIN, F.X. *Dějiny Irska*. Přeložila Milena Pellarová. Praha: NLN, 1996, s. 263–278.
- WINN, C. *I Never Knew that about Ireland*. London: Ebury, 2006.
- WOODMAN, P. The Irish Mesolithic/Neolithic Transition. In: De Laet, S. *Acculturation and Continuity in Atlantic Europe*. Brugge: De Tempel, 1976, s. 296–307.
- WOODMAN, P. The postglacial colonisation of Ireland: the human factors. In: Ó CORRÁÍN, D. *Irish Antiquity: Essays and Studies Presented to Professor M. J. O'Kelly*. Cork: Tower Books, 1981, s. 93–110.
- WOODMAN, P. Aspects of the Mesolithic in Ireland. In: SAVILLE, A. *Mesolithic Scotland and its Neighbours*. Edinburgh: Society of Antiquaries of Scotland. 2004, s. 285–297.

Internetové zdroje:

Citizens information board. The Good Friday Agreement. In: <https://www.citizensinformation.ie>. [online]. 31. 3. 2021 [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: https://www.citizensinformation.ie/en/government_in_ireland/ireland_and_the_uk/good_friday_agreement.html#

DE BARRA, Caomhín. Opinion: Our Celtic identity might not be what we think it is. In: thejournal.ie. [online]. 26. 9. 2018 [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.thejournal.ie/readme/celts-ireland-4199945-Aug2018/>

DEARDEN, Lizzie. Brexit: Hard border in Northern Ireland would become terror attack target, government warned. In: www.independent.co.uk. [online]. 5. 10. 2020 [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/brexit-northern-ireland-border-hard-customs-terror-attacks-republicans-ira-b811344.html>

Department of Foreign Affairs. History of Ireland's integration into the European Union. In: issuu.com. [online]. 11. 3. 2014 [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: <https://issuu.com/departmentofforeignaffairs/docs/ireland-in-the-eu-history>

GILLESPIE, Paul. Celtic invasion is pure mythology. In: www.irishtimes.com. [online]. 29. 7. 2021 [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/opinion/celtic-invasion-is-pure-mythology-1.1263506>

GREGORY, Kathryn. Provisional Irish Republican Party. In: www.cfr.com. [online]. 16. 3. 2010 [cit. 25. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/backgrounder/provisional-irish-republican-army-ira-aka-pira-provos-oglaigh-na-heireann-uk>

HUGHES, Brian. Outcasts: how Ireland shunned the R.I.C. and their families. In: www.rte.ie. [online]. 3. 4. 2020 [cit. 15. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.rte.ie/history/soloheadbeg/2019/1127/1095452-outcasts-how-ireland-shunned-the-r-i-c-and-their-families/>

MSMT. RVP ZV 2021 čistopis [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit. 26.5. 2021]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4983_1_1/

SUTTON, Malcolm. An Index of Deaths from the Conflict in Ireland. In: CAIN Archive. [online]. 25. 5. 2021 [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: https://cain.ulster.ac.uk/sutton/tables/Organisation_Responsible.html

WATTERSON, Yvonne. Anniversary of the 1976 Kingsmill massacre where IRA gunned down ten innocents. In: www.irishcentral.com. [online]. 5. 1. 2021 [cit. 25. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.irishcentral.com/roots/history/1976-kingsmill-massacre-ira>

WHORISKEY, Peter. A man's discovery of bones under his pub could forever change what we know about the Irish. In: www.washingtonpost.com. [online]. The Washington Post, 17.3. 2016 [cit. 2.4.2021]. Dostupné z:

<https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2016/03/17/a-mans-discovery-of-bones-under-his-pub-could-forever-change-what-we-know-about-the-irish/>

Online videa:

How To Make A Brigid's Cross From Rushes. In: Youtube [online]. 22. 1. 2016 [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=bq0ci42PnLc>. Kanál uživatele Big Green Art.

5 St Patrick's Day Crafts to make - fun ideas to make Leprechauns and Shamrocks. In: Youtube [online]. 15. 3. 2020 [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=PZ-2bng2Mk0&t=295s>. Kanál uživatele Red Ted Art.

Přílohy

Seznam příloh:

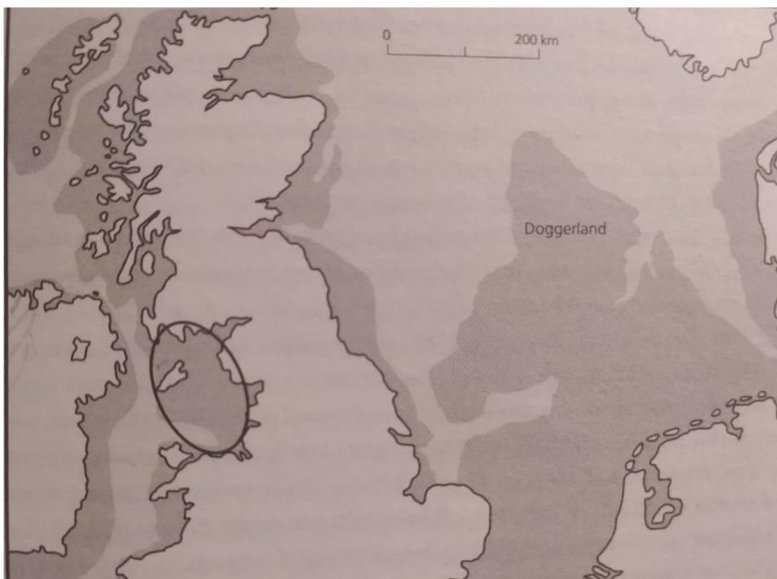
1. Kostry irských jelenů obrovských.
2. Pravděpodobná pravlast prvních obyvatel Irska.
3. Karinovaná mísa z Ballintaggart, Co. Armagh.
4. Nezdobená „Grooved ware“ keramika s plochým dnem.
5. Keramika kultury zvoncovitých pohárů.
6. Klínová hrobka v zátocě Toormore (hrabství Cork).
7. Zlatá lunula, hrabství Kerry, 2000 let př. n. l.
8. Zdobené bronzové hlavice seker.
9. Kámen z Turoe.
10. Newgrange, chodbová hrobka.
11. Mapa tradičního zobrazení keltské expanze.
12. Kostel sv. Kevina při klášteře v Glendalough.
13. Kellská kniha.
14. Klášter na ostrově Skellig Michael.
15. 5 hlavních středověkých irských království/provincií.
16. Vysoká kruhová věž v Glendalough.
17. Keltský kříž sv. Muiredacha v Monasterboice.
18. Mapa území ovládaného Normany a Gaely (1300).
19. Politická mapa Irska (1450) s vyznačeným Kolovím (the Pale).
20. Obecné schéma chudobinců.
21. Demografická mapa Irska 1841–51 (populační změna v jednotlivých hrabstvích).
22. Irský „Gaeltacht“.
23. Zničený Dublin po Velikonočním povstání 1916.
24. Člen jednotek „Black and Tans“.
25. Mapa administrativního členění Irska.
26. Seznam pojmů k objasnění (tematický den).



Příloha č. 1: Kostry irských jelenů obrovských (*Megaloceros Giganteus*)

Zdroj: The Palaeontological Association

Dostupné z: <https://www.palass.org/publications/newsletter/behind-scenes-museum/behind-scenes-museum-natural-history-national-museum-ireland>



Příloha č. 2: Pravděpodobná pravlast prvních obyvatel Irska.

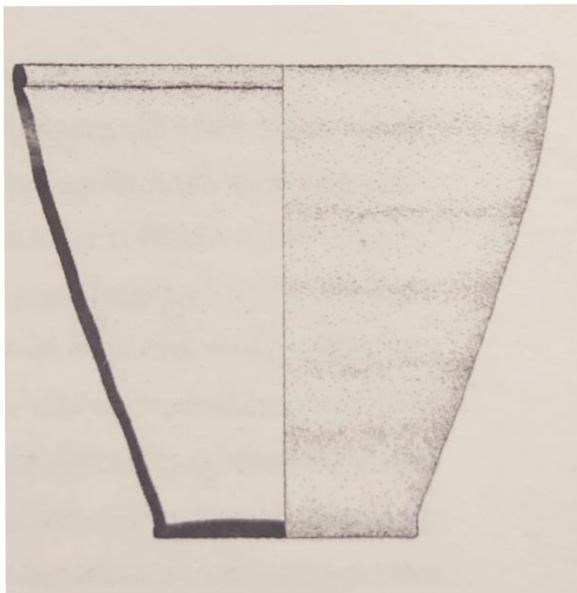
Zdroj: MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. London: Thames and Hudson, 2017, s. 65.



Příloha č. 3: Karinovaná mísa z Ballintaggart, Co. Armagh.

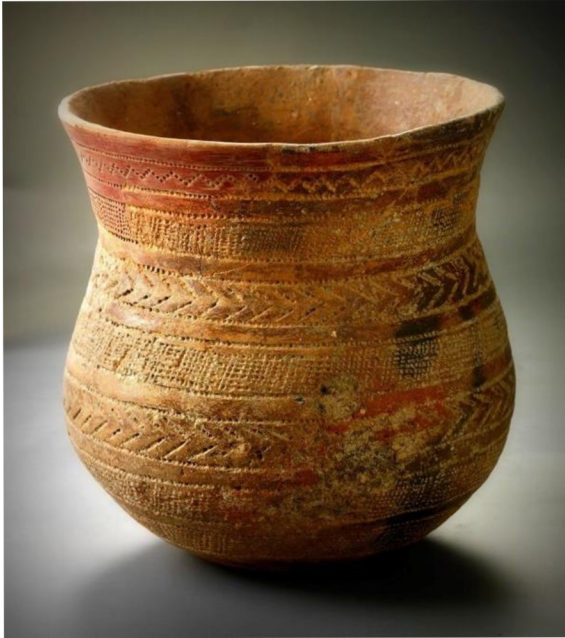
Zdroj: Ulster Museum

Dostupné z: https://www.researchgate.net/figure/Carinated-bowl-from-Ballintaggart-Co-Armagh-photo-Ulster-Museum_fig4_284099055



Příloha č.4: Nezdobená „Grooved ware“ keramika s plochým dnem.

Zdroj: MALLORY, J.P. The Origins of the Irish. London: Thames and Hudson, 2017, s. 101.



Příloha č.5: Keramika kultury zvoncovitých pohárů.

Zdroj: curiousireland.ie

Dostupné z: <https://curiousireland.ie/the-beaker-people-2500-bc-1700-bc/>



Příloha č. 6: „Klínová“ hrobka v zátocce Toormore (hrabství Cork).

Zdroj: irelandhighlights.com

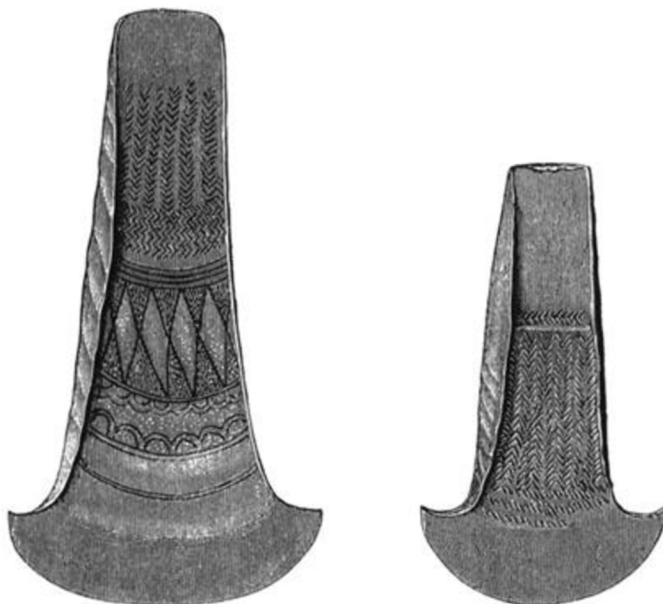
Dostupné z: <https://www.irelandhighlights.com/info/altar-wedge-tomb/>



Příloha č. 7: Zlatá lunula, hrabství Kerry, 2000 let př. n. l.

Zdroj: The National Museum of Ireland

Dostupné z: <https://www.eileenmoylan.com/2011/01/the-national-museum-of-ireland/>



Decorated bronze axeheads: that on the left without provenance; that on the right from Trim, Co. Meath. After John Evans, *The ancient bronze implements... of Great Britain and Ireland* (London, 1881). Scale 1:2.

Příloha č. 8: Zdobené bronzové hlavice seker.

Zdroj: Ó CRÓINÍN, D. *A New History of Ireland*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s.123.



Příloha č. 9: Kámen z Turoe

Zdroj: robertharding.com

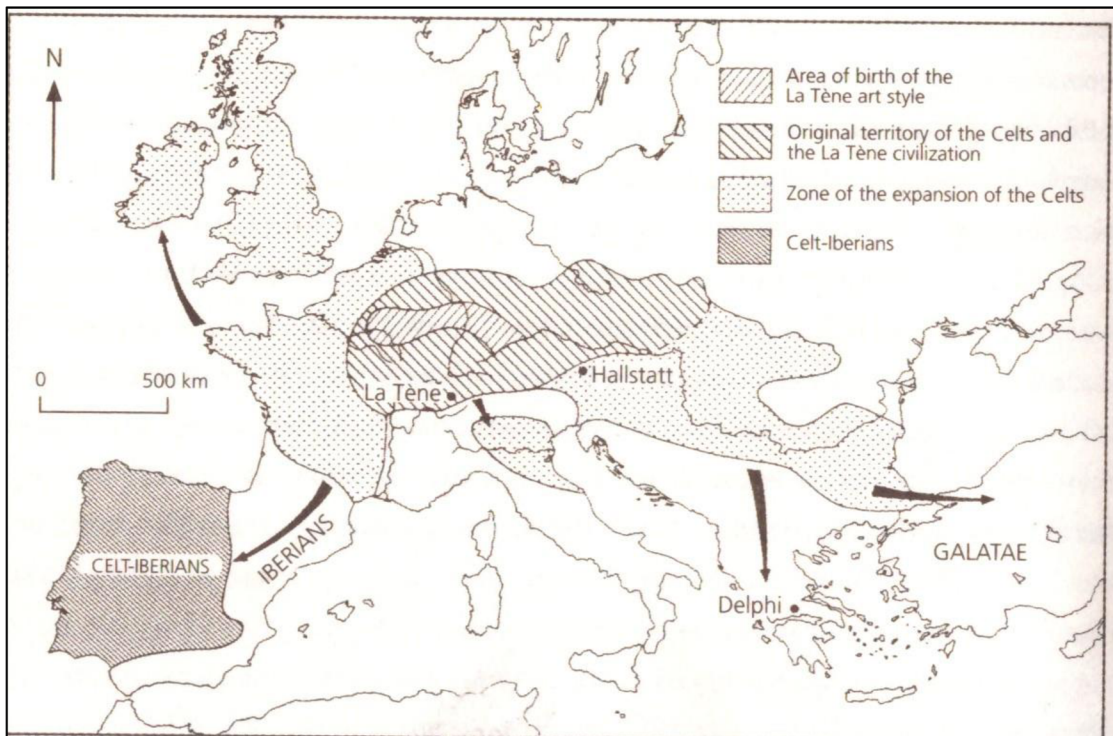
Dostupné z: <https://www.robertharding.com/preview/322-6331/turoe-stone-celtic-carving-galway-ireland-local/>



Příloha č. 10: Newgrange, chodbová hrobka

Zdroj: irishcentral.com

Dostupné z: <https://www.irishcentral.com/news/40-new-ancient-irish-monuments-newgrange>



Příloha č. 11: Mapa tradičního zobrazení keltské expanze

Zdroj: MALLORY, J.P. *The Origins of the Irish*. London: Thames and Hudson, 2017, s. 176.



Příloha č. 12: Kostel sv. Kevina při klášteře v Glendalough

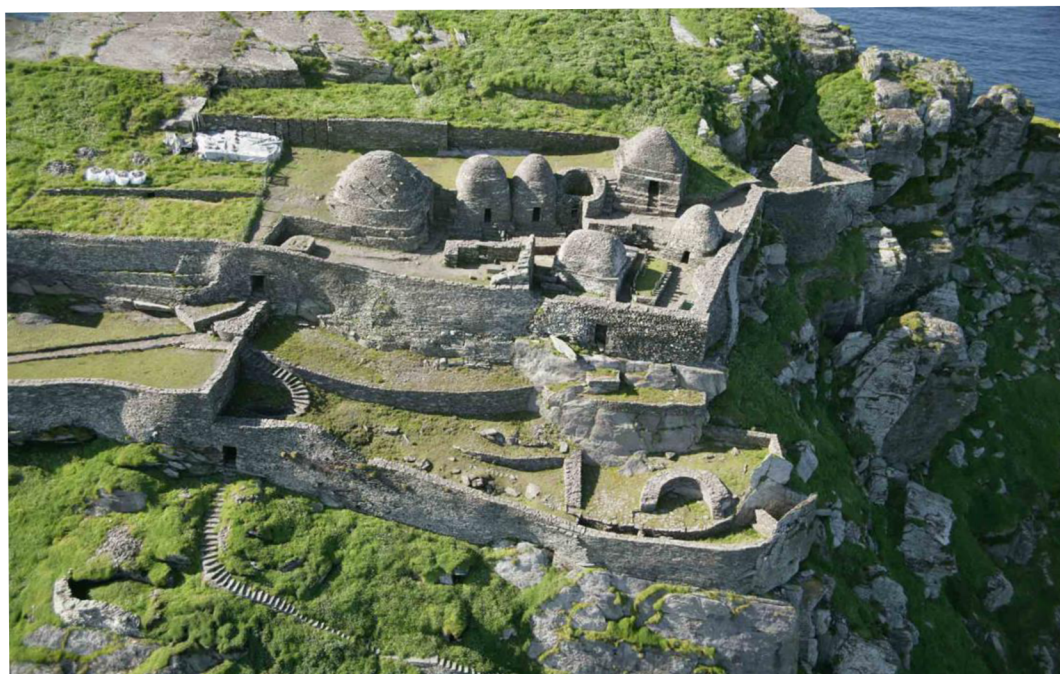
Zdroj: Archiv autora této práce



Příloha č. 13: Kellská kniha

Zdroj: ICIS 2016

Dostupné z: <https://archives.aisconferences.org/icis2016/index.html>



Příloha č. 14: Klášter na ostrově Skellig Michael

Zdroj: heritageireland.ie

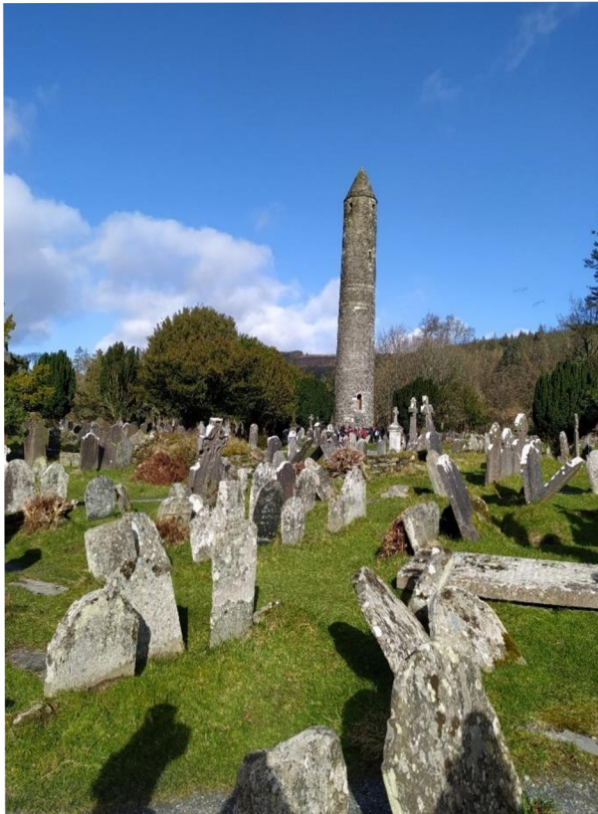
Dostupné z: <https://heritageireland.ie/places-to-visit/skellig-michael/#gallery-4>



Příloha č. 15: 5 hlavních středověkých irských království/provincií

Zdroj: alamy.com

Dostupné z: www.alamy.com/stock-photo-a-map-of-the-five-irish-provinces-prior-to-the-nine-years-war-between-33628409.html



Příloha č. 16: Vysoká kruhová věž v Glendalough

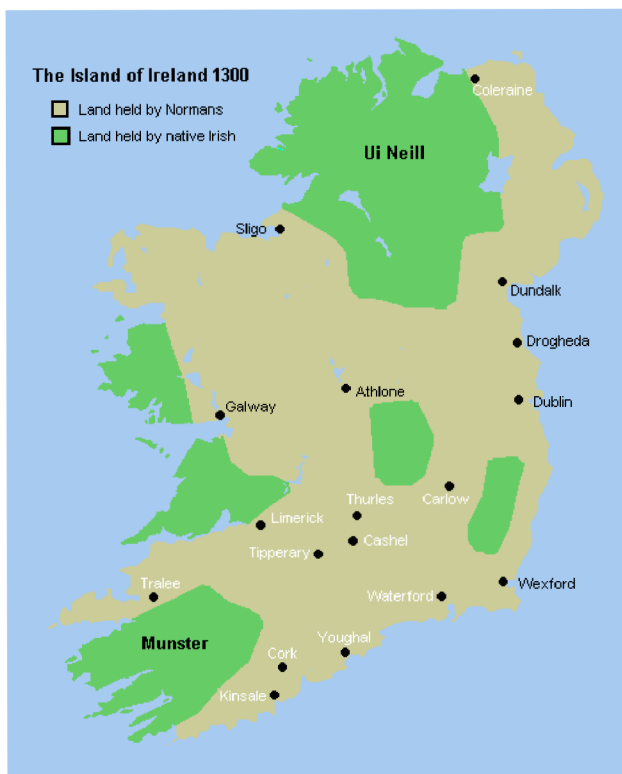
Zdroj: Archiv autora této práce



Příloha č. 17.: Kříž sv. Muiredacha v Monasterboice

Zdroj: megalithicireland.com

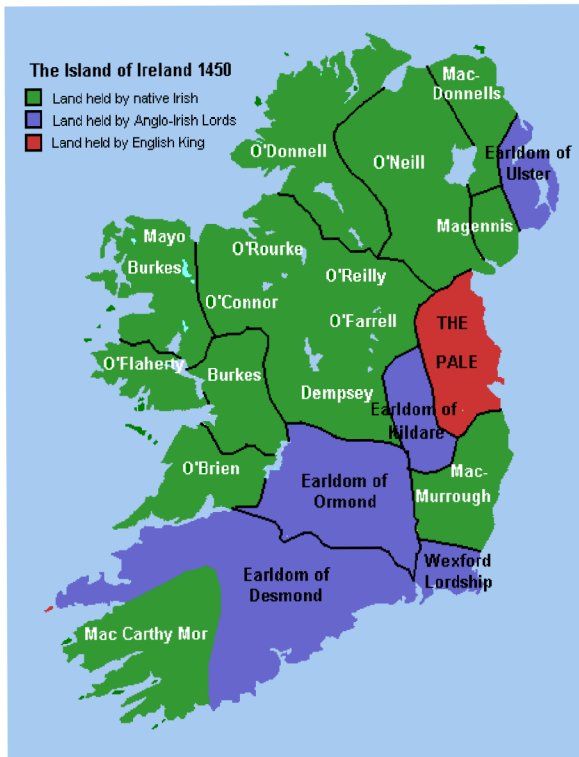
Dostupné z: <http://www.megalithicireland.com/High%20Cross%20Monasterboice.html>



Příloha č. 18: Mapa území ovládaného Normany a Gaely (1300)

Zdroj: wikiwand.com

Dostupné: https://www.wikiwand.com/en/Formation_of_the_United_Kingdom_of_Great_Britain_and_Northern_Ireland

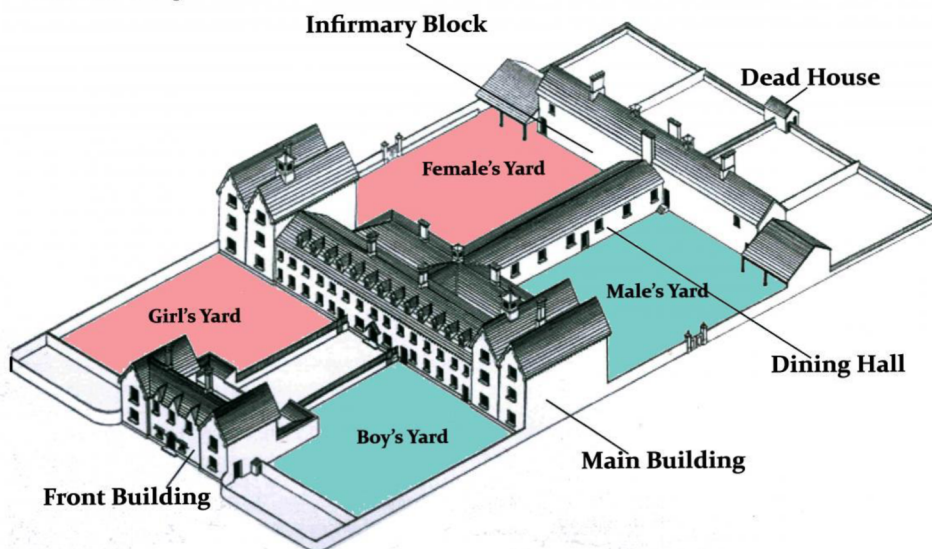


Příloha č. 19: Politická mapa Irska (1450) s vyznačeným Kolovím (the Pale)

Zdroj: englishhistoryauthors.blogspot.com

Dostupné: <https://englishhistoryauthors.blogspot.com/2013/03/the-origin-of-beyond-pale.html>

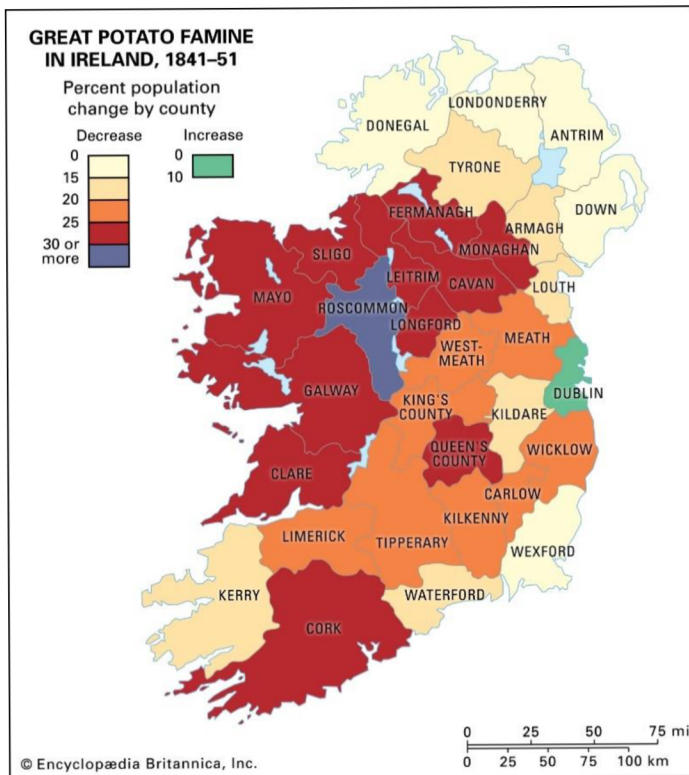
General Layout of Workhouses



Příloha č. 20: Obecné schéma chudobinců

Zdroj: irelandxo.com

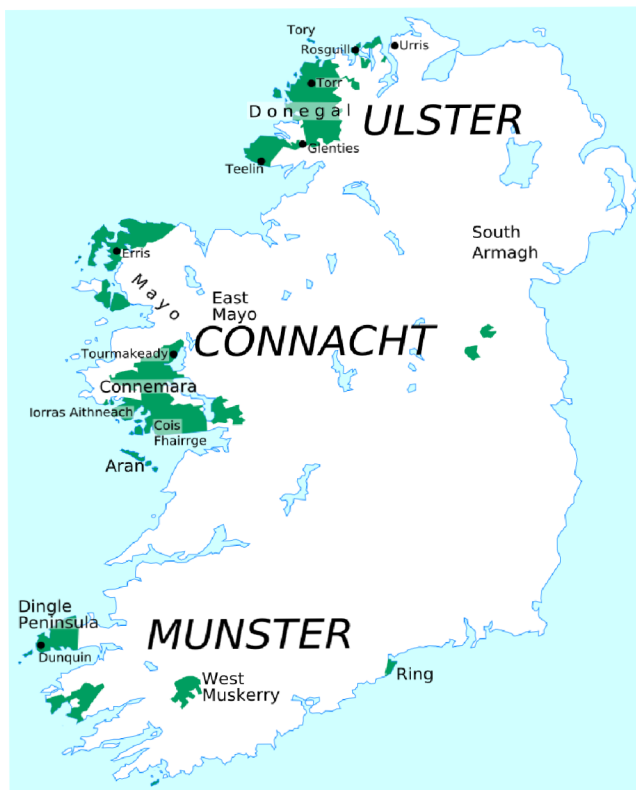
Dostupné z: <https://irelandxo.com/ireland-xo/history-and-genealogy/buildings-database/roscrea-workhouse>



Příloha č. 21: Demografická mapa Irska 1841–51 (populační změna v jednotlivých hrabstvích)

Zdroj: britannica.com

Dostupné z: <https://www.britannica.com/event/Great-Famine-Irish-history/images-videos#Images>



Příloha č. 22: Irský „Gaeltacht“

Zdroj: en.wikipedia.org

Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Gaeltacht>



Příloha č. 23: Zničený Dublin po Velikonočním povstání 1916

Zdroj: theguardian.com

Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/feb/01/easter-rising-century-ireland-1916>



Příloha č. 24: Člen jednotek „Black and Tans“

Zdroj: National Library of Ireland

Dostupné z: <https://www.flickr.com/photos/nlireland/9254841108/in/album-72157627340243011/>



Příloha č. 25: Mapa administrativního členění Irska

Zdroj: The University of Hiroshima

Dostupné z: <https://www.pu-hiroshima.ac.jp/p/takahasi/map.html>

Seznam pojmů k objasnění

Liam Neeson	Finn Mac Cumhaill and the Salomon	Newgrange
Conor McGregor	Titanic	Michael D. Higgins
Bono	Harry Potter a Princ dvojí krve	Cillian Murphy
C. S. Lewis	Clomnacnoise	Pierce Brosnan
Dracula	Armagh	Saoirse Ronan
J. F. Kennedy	Leprikoni	Primark
Jonathan Swift	the coffin ships	Jameson
Ryanair	Harfa	Tullamore
Guinness	Moly Mallone	Ovce
Irská vlajka (barvy)	smaragd	Rock of Cashel
Ulster	Glendalough	Statečné srdce
Connacht	Obří chodník (Giants´s Causeway)	Grafton street
Munster	Oscar Wilde	Gaelský fotbal
Leinster	Irish stew	Hurling
Dingle	Game of Thrones	
Blasket Island	Star Wars: Epizode 8	
Scellig Michael	The Dark Hedges	
Gaeltacht	The Northern Ireland	
Belfast	Irish population	
Hill of Tara	The Blasket Islands	
Cliff of Moher	Lough Neagh	
Limerick	Irské moře	
Galway	Knihy z Kells	
Shannon	Trinity College	

Příloha č. 26: Seznam pojmů k objasnění (tematický den)

Zdroj: Vytvořil autor této práce

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Daniel Vlček
Katedra:	KSV
Vedoucí práce:	PhDr. Pavel Kopeček, PhD.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Dějiny Irska a možnosti jejich využití při výuce na základní a střední škole.
Název v angličtině:	The history of Ireland and its use in history teaching at primary and secondary school.
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá důležitými tématy z irských dějin, hodnotí a navrhuje jejich využití při výuce na základní a střední škole. Dále přináší vzorové plány výukových hodin pracující se stěžejními kapitolami irských dějin. Součástí práce je také vypracovaný návrh na realizaci školního tematického dne s irskou tematikou.
Klíčová slova:	Irsko, irské dějiny, sv. Patrik, irský hladomor, Irská republika, keltský mýtus, Vikingové v Irsku, rozdělení Irska, IRA, Velikonoční povstání, konflikt v Severním Irsku, výuka irských dějin, irský tematický den.
Anotace v angličtině:	The diploma thesis deals with important topics from Irish history, evaluates their practical usage in association with history teaching at Czech primary and secondary schools, and suggests possible ways how to implement them into history lessons. In addition, it comes up with the model lesson plans working with the paramount chapters of Irish history. The thesis also includes the school project of thematic Irish day.
Klíčová slova v angličtině:	Ireland, Saint Patrick, Irish history, Great Irish Famine, Irish republic, Celtic myth, Vikings in Ireland, partition of Ireland, IRA, Easter rising, the Troubles, Irish history teaching, thematic Irish day
Přílohy vázané v práci:	26
Rozsah práce:	155
Jazyk práce:	Čeština